

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

HZ. PEYGAMBER'İN AMCALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer Faruk KİRAZ

**Enstitü Ana Bilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Enstitü Bilim Dalı : İslam Tarihi**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Levent ÖZTÜRK

MAYIS - 2007

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

HZ. PEYGAMBER'İN AMCALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖMER FARUK KIRAZ

**Enstitü Ana Bilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Enstitü Bilim Dalı : İslam Tarihi**

Bu tez 04.05.2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Levent ÖZTÜRK Yrd. Doç. Dr. Mehmet MEMİŞ Yrd. Doç. Dr. Hayati YILMAZ

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ömer Faruk KİRAZ

04.05.2007

ÖNSÖZ

İslam Tarihinde büyük izler bırakan, Hz. Peygamber'in amcalarını araştırmayı hedefleyen bu çalışmamız, onların hayatlarını ayrıntılı bir şekilde ortaya çıkarıp, İslam Tarihine olan etkilerini tespit etmektedir. Bu konuda müstakil olarak yapılmış bir araştırma olmadığından dolayı, çalışmamız kendi alanında ilk olma özelliği taşımaktadır. Bundan sonra da bu alanda yapılacak daha derin araştırmalarda gerek kaynakların tespiti, gerekse konunun sınırlarının ve farklı rivayetlerin tespiti açısından bir basamak olacağı ümidini taşımaktayız. Araştırma konumuzun tespitinden, bilgilerin toplanıp yazıya geçirilmesi aşamasına kadar her noktada eğitici, öğretici ve yol gösterici tavsiyelerini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Levent Öztürk'e, bu çalışmanın hazırlanmasında yardım ve desteğinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmamızın ilk aşamasında, kaynak eser tespiti ve araştırma teknikleri hakkında değerli bilgiler verip, bize yol gösterici olan değerli hocalarım Arş. Gör. Dr. Saim Yılmaz ve Dr. Casim Avcı'ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, araştırmamızın her aşamasında maddi manevi desteğini benden esirgemeyen babama ve bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim aileme şükranlarımı sunar, yetişmemde katkıları olan tüm hocalarıma da minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Ömer Faruk KİRAZ

04 Mayıs 2007

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
SUMMARY.....	iv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAYNAK TARAMASI, HZ. MUHAMMED'İN NESEBİ VE BÜYÜKBABASI ABDÜLMUTTALİP	3
1.1 Kaynaklar ve Araştırmalar	3
1.2 Hz. Muhammed'in Nesebi	5
1.3 Büyükbabası Abdülmuttalip'in Hayatı ve Ailesi	7
BÖLÜM 2: AMCALARI.....	33
2.1. Haris	33
2.2. Zübeyr	43
2.3. Abdülkabe.....	49
2.4. Gaydak	50
2.5. Kusem.....	51
2.6. Mukavim	52
2.7. Hacl	54
2.8. Dırar	55
2.9. Ebu Talip	57
2.9.1. Hayatı ve Ailesi	57
2.9.2. Hz. Muhammed'i Himayesi	67
2.9.3. İslamiyeti Kabul Edip Etmediği Meselesi	80
2.10. Ebu Lehep.....	84
2.10.1. Hayatı ve Ailesi	84
2.10.2. Hz. Muhammed'e Muhalefeti	92
2.11. Hamza.....	101
2.11.1. Hayatı ve Ailesi	101
2.11.2. Müslüman Oluşu	107
2.11.3. Katıldığı Savaşlar	111

2.12. Abbas.....	132
2.12.1. Hayatı ve Ailesi	132
2.12.2. Müslüman Oluşu	163
2.12.3. Katıldığı Savaşlar	170
SONUÇ.....	181
KAYNAKÇA	184
EKLER.....	189
ÖZGEÇMİŞ.....	195

Tezin Başlığı: Hz. PEYGAMBER'İN AMCALARI	
Tezin Yazarı: Ömer Faruk KİRAZ	Danışman: Doç. Dr. Levent ÖZTÜRK
Kabul Tarihi: 29 Nisan 2007	Sayfa Sayısı: IV (ön kısım) +188 (tez) + 6 (ekler)
Anabilimdalı: İslam Tarihi ve Sanatları	Bilimdalı: İslam Tarihi
<p>İslam dininin peygamberi Hz. Muhammed'in hayatı şimdiye kadar bir çok eserde çeşitli yönleriyle, en ince detayına varıncaya kadar araştırılmış, hattâ bu alanda Siyer ve Megazi adı verilen iki balım dalı ortaya çıkmıştır. İşte bu araştırmalardan bir kısmı da onun nesebi hakkında olmuştur.</p> <p>İslam Tarihinde önemli bir konuma sahip olan Hz. Peygamber'in amcaları hakkında bilgi edinmeyi amaçlayan bu araştırma, onların İslam tarihine olan etkilerini ortaya çıkarma amacı gütmektedir.</p> <p>Araştırmamızda konumuzla ilgili bilgiler büyük ölçüde tarih, siyer ve tabakat kitaplarından elde edilmektedir. Bu kitapların yanı sıra hadis ve tefsir türü eserlerin de zengin bilgiler sunduğu anlaşılmaktadır.</p> <p>Araştırmamız neticesinde, Hz. Peygamber'in amcaları hakkında bir çok eserde, eksik veya farklı bilgiler olduğu, bu bilgilerin Tabakat eserleri hariç düzgün ve toplu bir şekilde verilmediği, sadece yer aldığı konu içerisindeki konumuna değinildiği görülmüştür. Sonuç olarak da, Hz. Peygamber'in bir çok siyer eserinde ismi dahi geçmeyen bazı amcalarının olduğu, bunların bir çoğunun da İslam'ın gelişinden önce vefat etmesinden dolayı, İslam Tarihine olumlu ya da olumsuz bir etkisinin olmadığı görülmüştür. İslam'ın gelişinden sonra hayatta olan Abbas ve Hamza'nın ise İslam Tarihine olumlu etki yaptığı, Ebu Lehep'in ise, Hz. Peygamber'e olan düşmanlığından dolayı, Hz. Peygamber'in, yürüttüğü mücadelede olumsuz yönde etki eden tek amcası olduğu tespit edilmiştir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Amca, Neseb, Abdülmuttalip, Hâris, Zübeyr, Abdülkâbe, Gaydak, Kusem, Mukavvim, Hacı, Dırrar, Ebû Tâlip, Ebû Lehep, Hamza, Abbas	

Title of the Thesis: THE UNCLES OF MUHAMMED	
Author: Ömer Faruk KIRAZ	Supervisor: Assoc. Prof. Levent ÖZTÜRK
Date: 04 May2007	Nu. of Pages: IV (pre text) + 188 (main body) +6 (appendices)
Department: History of Islam and Islamic Arts	Subfield: History of Islam
<p>As a prophet of Islam, Muhammed's life has been investigated in detail at many works until now, in this way; two science branches called siyer and megazi have become. Some of these investigations have become about his ancestry.</p> <p>The investigation which aims to obtain knowledge about the uncles of Muhammed aims to become the effects of the Islam history.</p> <p>The knowledges, about our subjects in this investigations are obtained from history, siyer and ta siyer and tabakat books. It is understood that hadith and interpretation works also present many knowledges like the other books.</p> <p>After the investigation, it is seen that there are different and incomplete knowledges about the uncles of Muhammed at many works. These knowledges aren't given smoothly and in a knobbed shape except tabakat works. It is understood that there are some uncles of Muhammed whose names aren't seen in many siyer works. Many of those died before the coming of Islam, so they haven't become any positive or negative effects to the Islam History. It is also understood that Abbas and Hamza who have been alive after the coming of Islam have become negative effects to the Islam History because of the enemy of Hz. Muhammed.</p>	
Keywords: Uncle, Line, Abdülmuttalip, Hâris, Zübeyr, Abdülkâbe, Gaydak, Kusem, Mukavvim, Hacl, Dırar, Ebû Tâlip, Ebû Lehep, Hamza, Abbas	

GİRİŞ

Yetim olarak dünyaya gelen Hz. Muhammed, dedesinin ve amcalarının himayesinde büyümüş bir peygamberdir. Onun gençlik çağlarında ve peygamberliğinin ilk devrelerinde hayatına yön verecek önemli kararlar almasında, amcalarından bazılarının büyük etkisi olmuştur. Bu bakımdan Hz. Muhammed'in amcalarının hayatı, İslam Tarihi'ne olan etkileri açısından araştırılması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam öncesi Arap halkının nesebi hakkındaki malzemenin başlıca tarih ve siyer kitaplarında oldukça az olması ve konu ile ilgili bilgilerin daha çok tabakat kitaplarında yer alması diğer tarih çalışmalarından farklı bir takım kaynakların kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Elde edilen bilgiler, Hz. Muhammed'in amcalarının hayatları ve İslam Tarihi'ne olan katkılarının anlaşılması bakımından önemli görülmüştür.

Konusu

İslam öncesi dönemi Arap toplumunda ve İslamiyet döneminde, İslam Tarihi'ne etki eden, Hz. Muhammed'in amcalarının hayatları tezimizin konusunu oluşturmaktadır.

Önemi

Şimdiye kadar, Hz. Peygamber'in bütün amcalarının hayatları kapsamlı bir şekilde araştırılmamıştır. Kaynaklarda yer alan bilgiler kronolojik sırayla verilememiş, hatta onların sayıları hakkında dâhi ittifak olunamamıştır. Bu bakımdan bu tez onların hayatlarını ortaya çıkarılması açısından önemli bir boşluğu dolduracaktır.

Amacı

Bu tez Hz. Peygamber'in amcalarının hayatlarını inceleyerek, bu sayede onların İslam Tarihi'ne olan katkılarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

İçeriği

Araştırmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışma hazırlanırken istifade edilen kaynak ve araştırmaların konumuz açısından değerine ilişkin bilgi verildikten sonra, Hz. Muhammed'in nesebi ve dedesi Abdülmuttalip hakkında bilgiler verilmiştir. bu bölümde, Hz. Muhammed'in, Hz. İbrahim'e kadar olan nesebine değinilmiş ve bu konu hakkındaki tartışmalar

kısaca ele alınmıştır. Hz. Muhammed'in dedesi Abdülmuttalip'in, hayatı, kişilik ve karakteri ele alınarak, oğullarının yani Hz. Peygamber'in amcalarının üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca kız çocukları da ele alınarak, onların da hayatlarına kısaca değinilmiştir.

İkinci bölümde ise araştırmanın esas konusu olan Hz. Muhammed'in amcalarının hayatları kronolojik sırası ile ele alınmış, hayatı ile beraber ailesi ve çocukları hakkında da bilgiler verilmiştir. Amcalarından, Ebû Talip, Ebû Lehep, Hamza ve Abbâs hakkındaki bilgiler diğerlerinden daha fazla olduğundan, bazı olaylar hakkında farklı kaynaklarda yer alan bilgiler birleştirilerek özet olarak verilmeye çalışılmış, varsa rivayet farklılıkları ele alınarak sonuca ulaşılmaya gayret gösterilmiştir.

Tezin sonuna, Hz. Muhammed'in neseb tabloları ve amcalarının ailelerinin gösterildiği tablolar ilave edilmiştir.

BÖLÜM 1 : KAYNAK TARAMASI, HZ. MUHAMMED'İN NESEBİ VE BÜYÜKBABASI ABDÜLMUTTALİP

1.1. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR

Tarih, vesikaları inceleyen bir ilim dalı olduğundan çalışmamıza, araştırma konusuna bir hazırlık olması bakımından çeşitli siyer eserlerini okumakla işe başladık.

İbn İshâk'ın *Siyer* diye meşhur olan eseri bizim için en önemli kaynak olmuştur. Çünkü bu eserin tamamı günümüze kadar ulaşmasa da, İbn İshâk'tan sonra gelen yazarlar ondan bir çok nakilde bulunmuşlardır. Bu eser bize Abdülmuttalip'in hayatından, Hz. Hamza'nın şehit edilmesine kadar geçen zaman ile ilgili önemli bilgilere ulaşma imkanı sağladı.

İbn Hişâm'ın *es-Siret 'ün-Nebeviyye* adlı eseri ise, İbn İshâk'ın nakillerinden oluşan bir çalışmadır. Dolayısıyla biz bu eserde, İbn İshâk'ın bize ulaşmamış rivayetlerini bulma imkanı da elde ettik.

İbn Hişâm'ı şerh eden Süheylî'nin *er-Ravzü'l-ünüf fi Şerhi's-Sireti'n-Nebeviyye l'ibn Hişâm* adlı eseri ise, İbn Hişâm'da anlaşılamayan ve tartışma konusu olan bir çok konuya getirdiği açıklamalar ile bize yol gösterici oldu.

Taberî'nin, *Tarih'ul-Ümem ve'l-Mülük* adlı eseri de, Abdülmuttalip'in hayatından, Hz. Peygamber döneminin sonuna kadar geçen olaylarda bize sunduğu farklı rivayetleri ile bir çok olayı daha iyi anlayabilme imkanı sağladı. Ancak çalışmamız esnasında karşılaştığımız, Taberî'nin, önce Farsça'ya, sonra da Osmanlıca'ya çevrilmiş *Taberi Tercümesi* adlı eserde, Taberî'nin asıl eserinde olmayan ve başka hiçbir eserde de karşılaşmadığımız veya Taberî'nin asıl metnine zıt bazı rivayetlere de rastladık. Bu farklılığın bir kısmının tercümeden kaynaklandığı akla gelmekle birlikte bu farklı rivayetlere, çalışmamızda yeri geldiğinde değindik ve bunların Taberî'nin asıl metni ile nasıl bir farklılık içerdiğini de belirttik.

Vakidî'nin, *el-Megâzî* adlı eserinde de, özellikle Hz. Peygamber'in bazı amcalarının katıldığı Bedir, Uhud, Huneyn savaşları ile ilgili detaylı bilgi elde imkanı bulduk. Bu eser sayesinde de, bu savaşlarda Hz. Hamza ve Hz. Abbas'ın rolünü daha iyi

anlayabilme, Ebû Lehep'in de Bedir Savaşı esnasındaki durumunu öğrenebilme fırsatını yakaladık.

Bu temel eserlerin dışında, İbnü'l-Esîr, İbn Kesîr, Dimaşkî, İbn Seyyidünnâs, Diyârbekrî gibi önemli yazarların eserlerine de sıkça müracaat etme ihtiyacı duyduk. Bu yazarlardan özellikle Dimaşkî, ve Diyârbekrî'nin eserlerinde, naklettiğimiz olay veya şahıslarla ilgili farklı rivayetleri elde etme imkanı bulduk.

Siyer, meğâzî ve umumi tarih kitaplarının dışında, Tabakat ve Neseb kitapları da araştırmamız için vazgeçilmez kaynaklar oldu. Bu eserlerden İbn Sa'd'ın *et-Tabakât 'ül-Kübrâ* adlı eseri bizim için en önemli müracaat kaynaklarından biri oldu. Bu eserin öncelikle ilk iki cildinde yer alan Hz. Peygamber'in hayatının anlatıldığı bölüm bize diğer bir çok siyer ve meğâzî kitaplarında bulamadığımız bazı önemli bilgilere ulaşma imkânı sağladı. Daha sonraki ciltlerde ise, Hz. Peygamber'in amcalarından Hz. Hamza ve Hz. Abbas ile ilgili müstakil bölümler bize araştırmamızdaki bir çok eksik noktayı tamamlayacak bilgiler sağladı. Ayrıca Hz. Peygamber'in, amca çocukları için ayrılan bölüm de Hz. Peygamber'in amcalarının eşleri ve çocukları hakkında kıymetli bilgilere ulaşmamızı sağlamıştır. Belâzürî'nin *Ensâb-ül-Eşrâf* adlı eseri de aynı şekilde, gerek Hz. Peygamber dönemi olayları gerekse Hz. Hamza ve Hz. Abbas için ayırdığı müstakil bölümleri ile İbn Sa'd kadar bize önemli bilgiler veren kaynaklarımız arasında yer aldı.

Bunun haricinde diğer Tabakât ve Neseb türü eserlerden olan Kelbî'nin *Cemheretü'n-Neseb*, Zehebî'nin *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, İbn Kudâme'nin *et-Tebyin fî Ensabi'l-Kureşiyin* adlı eserleri de, Hz. Hamza ve Hz. Abbâs maddeleri ile bize bilgi veren kaynaklarımız arasındadır.

Tabakat ve Neseb türü eserleri incelerken karşılaştığımız en büyük sıkıntı ise bu eserlerin sadece Müslüman kişiler hakkında ayrıntılı bilgiler vermesidir. Dolayısıyla biz bu tür eserlerde Hz. Hamza ve Hz. Abbas hakkında ayrıntılı bilgiler elde etmekle beraber Hz. Peygamber'in diğer amcaları hakkında maalesef çok kısıtlı malzemeye rastlayabildik.

Bunların haricinde Hadis alanında da, ilgili bölümlerde başta Buhârî gibi önemli kaynaklar da bizim müracaat eserlerimiz arasında yer almıştır. Bu bağlamda Buhârî'nin *Sahih* adlı eserinin tamamını inceleyerek, Hz. Peygamber'in amcaları ile doğrudan veya

dolaylı bütün hadisleri tespit ettik ve araştırmamızın ilgili bölümlerinde bu hadislere değindik.

Bu arada Caetani'nin *İslam Tarihi* adlı eserini de inceleyerek, kaynaklarda yer alan bilgilerle ilgili farklı yorumları tespit etmeye çalıştık.

1.2. HZ. MUHAMMED'İN NESEBİ

İslâm peygamberi Hz. Muhammed, Kureyş kabîlesinin Hâşim oğulları koluna mensub idi. Soyu, Hz. İbrahim'e dayanıyordu. Dolayısıyla o da, diğer peygamberler gibi asil ve şerefli bir soydan gelmiştir. Yüce yaratıcı bütün peygamberlerini onların şanına yaraşacak şekilde, mensup oldukları milletin arasında, en şerefli, en asil kabilesinden ve bu kabilenin de en itibarlı ailesinden seçmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in bir çok âyetinde de bu gerçek dile getirilmiştir.¹

Hz. Muhammed de, kavmi içinde yüksek bir soya sahip olup asil bir aileden gelmekteydi. İbn Abbâs'tan rivâyet edilen bir hadiste Hz. Peygamber, kendi soyu hakkında şöyle buyurmuştur. "*Cenab-ı Allah beni hep temiz bellerden temiz rahimlere, saf ve temiz bir şekilde naklede gelmiştir. Soyumda iki kola ayrılma meydana geldiğinde mutlaka ben o kollar içinde en hayırlı olanında bulumurum.*"²

Hz. Peygamber'in, bu konu hakkındaki diğer hadislerine de baktığımızda onun bu gerçeği açık bir şekilde ifade ettiğini görmekteyiz. "*Yüce Allah İbrahim oğullarından İsmail'i seçti. İsmail oğullarından Kinâne oğullarını seçti. Kinâne oğullarından Kureyş'i seçti. Kureyş'ten Hâşim oğullarını seçti. Hâşim oğullarından Abdülmuttalip oğullarını seçti. Abdülmuttalip oğullarından da beni seçti.*"³ "*Ben zinadan değil nikahtan doğdum. Hz. Adem'den bana gelinceye kadar soyumuzda bu kötü hal katiyen*

¹ Mesela bkz. Hûd Sûresi, 91-92.

² Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. Muhammed Kastalânî, *el-Mevahibü'l-İledüniyye* (çev. Şair Abdülbaki), Hisar Yayınevi, İstanbul 1984, I, 29; Muhammed b. Ahmed b. Mustafa Ebû Zehrâ, *Son Peygamber Hazreti Muhammed* (çev. Mehmet Keskin), Kitabevi, İstanbul 1993, I, 106; Köksal Mustafa Asım, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, Şamil Yayınevi, İstanbul 1981, s.20.

³ Ebû Zehrâ, I, 106; Köksal, s.19.

olmamıştır.”⁴ “Ben zinakâr kadınlardan değil, hep iffetli ve nikahlılardan nesilden nesile aktarıldım.”⁵

Bütün bu ayet ve hadisler bize, diğer peygamberler gibi Hz. Peygamber’in de soyca ve şerefçe yüksek bir mevkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Hız. Muhammed’in ataları hemen hemen bütün tarih ve neseb kitaplarında şu şekilde sıralanmaktadır: *Muhammed b. Abdullah b. Abdülmuttalip b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Kâb b. Lüey b. Gâlib b. Fıhr b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyas b. Mudar b. Nizâr b. Maad b. Adnan.*⁶

Buraya kadar saydığımız isimler konusunda hiçbir ihtilaf yoktur. Çünkü bu isimleri Hz. Peygamber bizzat kendisi saymıştır. Ancak bu isimlerden sonrası, yani Hz. Peygamber’in dedelerinden olan Adnan’dan sonrası hakkında ihtilaflar çoktur. Bunun nedeni ise Hz. Peygamberin atalarını sayarken, Adnan’a kadar olanları sayıp, daha sonra susmasıdır. Hz. Muhammed’in soyunun başka bir peygamber olan Hz. İsmail’e ulaştığı da tarihî bir gerçek olduğuna göre, buradaki problem Adnan ile İsmail arasındaki ataların kim olduğu hakkındadır.

Hız. Muhammed’in amca oğlu ve ondan en çok hadis rivâyet edenlerden olan Abdullah b. Abbâs, Adnan ile Hz. İsmail arasında otuz nesil olduğunu iddia ederken,⁷ Ebû’l-Hasan, Mes’ûdî, ve diğerleri Adnan ile Hz. İbrahim arasında bunun gibi kırk nesil vardır demişlerdir. Hattâ bu sayıyı dokuz veya yedi olarak da verenler olmuştur.⁸

⁴ Kastalânî, I, 28.

⁵ Muhammed b. Salih ed-Dımaşkî, *Subulu’l-Huda ve’r-Reşad Fî Sireti Hayri’l-İbad ve Zikri Fadailihi ve Ahvalihi Fî’l-Mebde ve’l-Mead* (çev. Halil İbrahim KAÇAR, Hüseyin KAYA), Ocak Yayıncılık, İstanbul 2003, I, 174.

⁶ Ebû Abdullah b. İsmail Buhârî, *Kitabu Tarihu’l Kebir*, el-Mektebetü’l-İslâmiyye, Haydarabad 1943, I, 5; Ebû Abdullah b. İshâk b. Yesar İbn İshâk, *Es-Siyer* (çev. Sezai Özel) Akâbe Yayınları, İstanbul 1991, s. 71; Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişâm, *Sireti İbni Hişâm*, Dar’ul-Fıkr, Beyrut 1992, I, 3; Ebû Abdullah b. Sa’d b. Meni’ ez-Zühri İbn Sa’d, *Et-Tabakatü’l-Kübra*, Daru Sa’dır, Beyrut 1968, I, 37; Ebû Abdullah Şemseddin b. Ahmed b. Osman Zehebî, *Siyeru A’lami’n-Nübela*, Darü’l-Maarif, Kahire 1962, I, 29; Ebû’l-Kasım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed Süheylî, *Er-Ravzü’l-unf Fî Şerhi’s-Sireti’n-Nebeviyye Li-İbn Hişâm*, Darü’l-Kütübü’l-Hadise, Kahire 1967, I, 44; Ebû’l-Feth Fethuddin b. İbn Seyyidünnâs, *Uyunü’l-Eser Fî Fünuni’l-Megazi Ve’s-Şemail Ve’s-Siyer*, Darü’t-Türas, Medine 1992, I, 73; Hüseyin b. Muhammed b. Hasan Diyârbekrî, *Tarihü’l-Hamis Fî Ahvali Enfesi Nefis*, Müessesetu Şa’ban, Beyrut 1866, I, 56; Mevlana Şibli Nümânî, *Siretü’n-Nebi* (çev. Yusuf Karaca), İz yayıncılık, İstanbul 2005, s. 119; Dımaşkî, I, 176; Ebû Zehrâ, I, 112; Halil İmâdüddin, *Dirase Fî’s-Sire* (çev. İsmail Hakkı Sezer), Yediveren Yayınları, Konya 2003, s. 43; Köksal, s. 17.

⁷ Zehebî, I, 29

⁸ Diyârbekrî, I, 58

Buhârî ise bu isimleri sayarken, Hz. İsmail'den sonrasını dahi vererek şöyle sıralar: *Adnan b. Üded b. Mukavvim, Nahur b. Tarih b. Yarub b. Yeşcüb b. Nabit b. İsmail b. İbrahim b. Azer b. Nahur b. Avr b. Kulah b. Abir b. Şalih b. Sam b. Nuh b. Lamek b. Müteveşlih b. Hanuc b. Mühlil b. Kanan b. Şis b. Adem.*⁹ İbn İshâk ve İbn Hişâm da bu isimleri Hz. İbrahim'in babası Azer'e kadar aynı şekilde vermekte ise de, Azer'den sonrasındaki isimlerden bazılarının telaffuzu, bu isimlere yakın olmakla birlikte biraz farklıdır. Ayrıca bu isimlere birkaç isim daha ekleyerek de saymaktadırlar.¹⁰

Ancak bu gibi isimleri İbn Abbâs kabul etmemektedir. Ona göre Hz. Peygamber dedelerini sayarken Maad b. Adnan'ı geçmemiştir. Sonrasını söyleyen nesepçiler ise yalan söylemektedirler.¹¹

Buradan anlaşılan Hz. Peygamber'in soyunun Hz. İbrahim'e ulaştığı kesindir. Ancak Adnan'dan sonraki dedelerinin sayıları ve isimleri ihtilaflıdır. Nesep âlimlerinden bazıları bu sayıyı az verirken bazıları da fazla vermektedirler.

Nesep alimleri bu tartışmalara eserlerinde uzun uzadıya değinmelerine rağmen hiç birisi de diğerini yalanlayacak şekilde kesin bir bilgi ortaya koyamamıştır. Dolayısıyla bu konuda özet olarak Hz. Peygamber'in ve dolayısıyla amcalarının, Hz. İsmail'in soyundan geldiği ve bu soydaki atalarından Adnan'a kadar olanlarının üzerinde ittifak edildiği, Adnan'dan sonraki atalarının sayısı ve isimleri konusunda ise ihtilafa düşüldüğü belirtilebilir

1.3. BÜYÜKBABASI ABDÜLMUTTALİP'İN HAYATI VE AİLESİ

Hz. Muhammed'in büyükbabası Abdülmuttalip'in asıl ismi Şeybe'dir.¹² Ona, doğduğunda saçları kır, bembeyaz veya perçem bölgesinde beyazlık olduğundan dolayı

⁹ Buhârî, I, 5.

¹⁰ İbn İshâk, s.72; İbn Hişâm, I, 3.

¹¹ Zehebî, I, 29; Diyârbekrî, I, 58; Ebû Zehrâ, I, 112.

¹² İbn Hişâm, I, 3; Ebû Câfer İbn Cerir b. Cerir b. Yezid Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Müluk* (Çev. Ahmet Temir, Zâkir Kadiri Ugan) Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1966, II, 14; Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. b. Abdülkerim İbnü'l-Esîr, *El-Kamil Fi't-Tarih*, (çev. M. Beşir Eryarsoy), Bahar Yayınları, İstanbul 1985, II, 17; Kastalânî, I, 30; Köksal, s. 23; Dimaşkî, I, 201.

bu ismin verildiğini söyleyenler olduğu gibi,¹³ babasının isteğinden dolayı ona bu ismin verildiğini ileri sürenler de olmuştur.¹⁴

Onun Abdülmuttalip olarak adlandırılmasının sebebi ise küçüklüğünde başına gelen bir olaydan dolayıdır. Şeybe'nin babası Hâşim, Şam yolculuğuna çıktığı bir seferinde Medine'ye uğrayıp, Amr b. Zeyd'e misafir oldu. Amr'ın kızı Selma'yı gördü ve onunla evlenmek istedi. Selma'nın babası, kızının kendi yanında doğum yapması şartıyla bu evliliğe izin verdi. Hâşim de bu teklifi kabul ederek Selma ile evlendi ve onu alarak Mekke'ye veya Şam'a götürdü. Selma'nın doğum zamanı yaklaşınca, Hâşim onu Medine'ye babasının evine getirdi ve tekrar geri döndü. Selma Medine'de doğum yaptı ve çocuğunun adını da Şeybe koydu. Hâşim ise bundan bir süre sonra Gazze'de öldü.¹⁵ Şeybe yedi yahut sekiz yaşlarında, sokakta arkadaşları ile birlikte ok yarışı yaparken attığı okun hedefi vurmasıyla "Ben, Hâşim'in oğluyum. Ben, Mekke vadisinin efendisinin oğluyum." diye bağırdı.¹⁶ O esnada oradan geçen Hâris b. Abdümenaf oğullarından biri onun bu sözlerini duydu ve hemen yanına giderek "Sen kimsin?" diye sordu. Çocuk "Ben Hâşim b. Abdümenaf'ın oğlu Şeybe'yim."¹⁷ diye cevap verdi. Hârisî onun Hâşim'in oğlu olduğunu anladı ve Mekke'ye döner dönmez, Kâbe'nin hicr kısmında oturmakta olan Muttalip'in yanına vararak, ona Medine'deki yeğenini haber verdi. Bunu duyan Muttalip, yeğenini almak için hemen Medine yoluna düştü. Bir rivâyete göre Muttalip, Medine'de Neccar oğullarının mahallesine geldikten sonra oyun oynayan çocukların arasında yeğenini bulup, çocuğu başkalarının da tavsiyesi üzerine annesine duyurmadan devesine bindirdi ve alıp götürdü. Annesi ise olayı çok sonra duydu. Ağlayıp, feryat etmeye başlasa da elinden bir şey gelmedi.¹⁸ Başka bir rivâyette ise Muttalip, çocuğun annesi Selma'dan çocuğu almak için izin istemeye gitti. Selma, baştan oğlunu göndermeye razı olmasa da, Muttalip onu ikna etmeyi başararak, yeğenini aldı ve Mekke'ye geri döndü.¹⁹

¹³ Taberî, II, 14; Dımaşkî, I, 201; Konrapa Zekai, *Peygamberimiz İslâm Dini ve Aşere-i Mübeşşere*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1999, s. 49.

¹⁴ Dımaşkî, I, 201.

¹⁵ Taberî, II, 14; Dımaşkî, I, 201; Köksal, s. 22; İbnü'l-Esîr, II, 17; Lings Martin, *Hız. Muhammed'in Hayatı* (çev. Nazife Şişman), İnsan Yayınları, İstanbul 2006, s. 13.

¹⁶ İbnü'l-Esîr, II, 18; Taberî, II, 15; Köksal, s. 23.

¹⁷ İbnü'l-Esîr, II, 18; Taberî, II, 15.

¹⁸ Taberî, II, 16; İbnü'l-Esîr, II, 18; Dımaşkî, I, 202.

¹⁹ İbn Hişâm, I, 96.

Bu kısımda, bir annenin oğlundan vazgeçip, onu amcasına teslim etmesi kabul edilemez bir durum gibi görünmektedir. Ancak Martin Lings'in, bu konuda yaptığı yorum bu olayın daha iyi anlaşılabilmesine yardımcı olmaktadır. "Muttalip, Mekke'nin anne ve oğluna, Yesrib'in (Medine'nin) sağlayamayacağı olanaklar sağlayacağını vurguladı. Kutsal Ev'in bekçileri ve tüm Arabistan'daki Hacc'ın merkezi olan Kureyşliler şerefçe diğer Arap kabilelerinden üstündüler; büyük bir ihtimalle Şeybe, bir gün babasının görevini üstlenecek ve Kureyş'in liderlerinden biri olacaktı. Fakat bunun için önce kendi halkıyla bütünleşmeliydi. Dışarıdan gelen bir göçmen böyle bir şerefi tabî ki hak kazanamazdı. Selma onun öne sürdüğü düşüncelerden çok etkilendi. Eğer oğlu Mekke'ye giderse onu Mekke'de ziyaret etmesi veya oğlunun onu ziyaret etmesi zor olmayacaktı. Bu nedenle onun gitmesine izin verdi.²⁰

Muttalip Mekke'ye vardığında devesinin arkasında yabancı bir çocuk gören Mekkeliler ona, "Bu çocuk da kimdir?" diye sorunca, Muttalip birden "Kölemdir" diye cevap verdi. Onun Şeybe'yi bu şekilde tanıtmamasının nedeni olarak kaynaklarda, bir çok rivâyet geçmektedir. Çocuğun zayıf olup üzerindeki elbisesinin yırtık olmasından dolayı yeğenim demeye utandığı için,²¹ veya çocuğa nazar değmesinden korktuğu için²² Muttalip'in onu kölesi olarak tanıttığı şeklinde bazı rivâyetler olduğu gibi, Muttalip hiçbir şey demediği hâlde Kureyşlilerin onu görünce "Bu Muttalip'in kölesidir, onu satın almıştır." diyerek kendileri yorum yaptıkları ve ona "Muttalip'in kölesi" anlamına gelen Abdülmuttalip adını taktıkları şeklinde rivâyetler bulunmaktadır.²³

Bundan sonra Abdülmuttalip çocuğu eve götürdü. Eşi bu çocuğun kim olduğunu sorunca, ona da "Kölemdir." şeklinde cevap verdi. Ona pazardan bir elbise alarak giydirdi. Akşam olunca da onu yanına alarak Abdümenâf oğullarının toplantı yerine götürdü. Onlara durumu anlattı ve aslında onun öz yeğeni olduğunu söyledi. Çocuk bundan sonra bu elbiseyle Mekke sokaklarında dolaşmaya başlasa da Mekkeliler onu hep Muttalip'in kölesi olarak hatırladıkları için Abdülmuttalip diye hitap etmeye devam ettiler.²⁴

²⁰ Lings, s. 14.

²¹ Kastalânî, I, 30.

²² Köksal, s. 23.

²³ İbn Hişâm, I, 96.

²⁴ Taberî, II, 16; İbnü'l-Esîr, II, 18; Dimaşkı, I, 202; Kastalânî, I, 30, Köksal, s. 23.

Bu isminden farklı olarak, Araplar arasında âdet olduğu üzere, o en büyük oğluna nispet edilerek Ebû'l-Hâris diye de künyelenirdi.²⁵ Ayrıca Ebûl Bahta olarak künyelendiği de söylenmiştir.²⁶

Şeybe gençlik çağlarına gelince amcası Muttalip ona babasından kalma mülklerini teslim etti. Ancak Muttalip'in ölümünden sonra diğer amcası Nevfel, Abdülmuttalip'e babasından kalan bu mallardan bir avluya veya arsaya sahip çıkarak zorla elinden aldı. Bunun üzerine Abdülmuttalip, Kureyş'in ileri gelenlerine giderek amcasının yaptığı bu haksızlığa engel olmaları için onlardan yardım istedi. Ancak Kureyşliler amca ile yeğeni arasına girmeye yanaşmadılar. Bu sefer Abdülmuttalip Medine'de Neccâr oğullarından olan dayılarına bir mektup yazarak onlardan yardım istedi. Bu mektubu alan Neccar oğullarından Ebû Es'ad b. Udes en-Neccâri, yanında 80 atlı olduğu halde Mekke'ye geldi. Kâbe yanında Hicr'de oturan Nevfel'in karşısına çıkarak kılıcıyla başına dikildi ve yeğenine ait olan yeri ona geri vermesini söyledi. Nevfel, çaresiz yeğeninden gasp ettiği yeri ona geri vermeye söz verdi ve orada hazır bulunanları buna şahit tuttu. Bundan sonra Abdülmuttalip'in dayısı üç gün yeğenin yanında kaldıktan sonra birlikte umre de yaparak geri döndü.²⁷ Bu olay ileride Abdülmuttalip'in Mekke'deki nüfuzunu sağlamlaştırmasına yardımcı olmuştur. Çünkü artık Mekkeliler onun sadece Mekke'de değil Medinede de yakınları olduğunu ve ona sahip çıktıklarını biliyorlardı.

Kişilik ve Karakteri

Abdülmuttalip'in gençlik yıllarını genel bir bakış açısı ile değerlendirdiğimizde, Kureyşlilerin sevip saydığı bir başkan olmasını sağlayacak üstün vasıflara sahip, karakterli ve şahsiyet sahibi biri olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz. Abdülmuttalip'in kişilik ve karakteri ile ilgili olarak bu kanaate varılmasına sebep olan kaynaklardaki rivayetleri şu şekilde sıralayabiliriz.

Abdülmuttalip iri yarı, beyaz ve güzel yüzlü, uzun boylu ve dili fasih bir kimsedir. Onu gören kimse onu mutlaka sever ve beğenirdi. Kavmi arasında şan ve şeref sahibidir. Üzerinde krallara has bir heybet ve nübüvvetin nurunun izlerini taşıyan bir sima vardır.

²⁵ Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Yahya b. Cabir Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, Darü'l-Ma'rife, Kahire 1959, I, 99; Diyârbekrî, I, 159; Dimaşkı, I, 201.

²⁶ Dimaşkı, I, 201.

²⁷ Taberî, II, 18; İbnü'l-Esîr, II, 19; Ali Cevâd, *El-Mufasssal Fî Tarihi'l-Arab Kable'l-İslâm*, Darü'l-İlm li'l-Melayin, Beyrut, 1968, VI, 75; Lings, s.14.

Onun ahlak ve faziletleri sayılmayacak kadar çoktur. O Kureyş'in lideri ve efendisidir. Kişiliği ve başarısı ile ailesi içerisinde kendisiyle boy ölçüşecek kimse yoktur.²⁸

Çok uzun boylu, sarışındı. Sevimli bir sakalı vardı.²⁹ Aynı zamanda Araplar arasında sakal boyama adetini ilk başlatan kimse idi.³⁰ Saçının erken beyazlamasından dolayı da ilk defa saçını boyatan da yine o olmuştur. Yemen'e gittiği esnada ona saçına kına yakması tavsiye edilmesi üzerine saçını kına ile boyayarak simsiyah bir şekilde Mekke'ye geri döndü. Mekke'liler de bundan sonra Abdülmuttalip'ten gördükleri üzere saçlarına kına yakmaya başladılar.³¹

O cömertliği ve akıllılığı ile Kureyş'ten saygı görürdü. Çok yakışıklı bir adamdı ve etkili bir görünüşü vardı. Zengin oluşu da kendini şanslı saymasının nedenlerinden biri idi.³² Mekke'nin hayat kaynağı olan Zemzem suyunu rüyasında gördüğü üzere kazarak bulması ve bu şerefe onun nail olması, Ebrehe'nin ordusundan Mekke'yi kurtarmak konusunda oynadığı etkin rol Abdülmuttalip'in itibarını daha da artırmıştır.

Abdülmuttalip aynı zamanda sabırlı, akıllı, terbiyeli, anlayışlı, kavrayışlı, heybetli, mert ve cömert bir insandı. Yoksul insanların karınlarını doyurmaya çalışmakla kalmaz, dağ başlarında aç kalan kurdu, kuşu da, düşünürdü. Mekke'nin kadısı idi. Kız çocuklarının öldürülmesini men ederdi. Suç işleyenleri kamçısı ile korkuturdu. Misafirleri ağırlar, haram aylara riâyet eder, Kâbe'yi çokça tavaf ederdi. İçki ve zinadan kaçınırdı. Ramazan ayı gelince, Hira mağarasında ibadete ve inzivaya çekilmeyi ilk defa o âdet edinmişti. Kavmine karşı büyük sevgi gösterirdi. Akriba ile ilgilenmeyi, halka yedirip içirmeyi, Ahiret'e, öldükten sonra dirilmeye inanmayı çocuklarına tavsiye ve telkin ederdi. Kureyşliler ona ikinci İbrahim derlerdi.³³

İşte bu gibi üstün özellikleri sayesinde Kureyşliler onu kendilerine reis yaptılar.

Onun hayatına bakan kimse, onun üç üstün vasfa sahip olduğunu görecektir.

²⁸ Dımaşkî, I, 207.

²⁹ Hamîdullah Muhammed, *İslâm Peygamberi* (çev. Salih Tuğ), İrfan Yayıncılık, İstanbul 1993, I, 33.

³⁰ Kastalânî, I, 30.

³¹ Dımaşkî, I, 206; İbnü'l-Esîr, II, 21.

³² Lings, s17.

³³ Köksal, s.74; Cevâd Ali, VI, 74-75.

1- Hoş gönüllü, müsamahakâr bir insandı. insanlara karşı gurura kapılmadan muhabbet gösteren ve onlara sıcaklıkla yaklaşan bir insandı. Hiç kimseye kaba davranmaz, büyüklük ve üstünlük taslamazdı. Mekkeliler onda sükûn bulur, ona güvenirler ve hükmüne razı olurlardı. Kendileri, aleyhine hüküm verse bile, bu hükmünü kabul ederlerdi.

2- Halkı arasında zengin bir kimse olmakla birlikte cömertti. Rızıkında bereket vardı. Kureyşlilerin çoğuna iyilikte bulunmuştu. Başkalarına iyilik etmekten çekinmez, cimrilik yapmazdı.

3-Azimli ve iyilikte ısrarlı bir kimse idi. Hasenat konusunda karşılaştığı zorluklar, onu yapacağı hasenattan caydırmazdı. Kendisi ve insanlar için hayırlı işler yapardı. İradesi güçlü, azmi kesindi. Söylediği sözün sonucuna katlanırdı.³⁴

İbn Sa'd da Abdülmuttalip'in kişiliği hakkında şu bilgileri vermektedir;

“Abdülmuttalip, Kureyş'in en güzel yüzlüsü, uzun boylusu, yumuşak huylusu, cömert ve insanlara zararı dokunacak hususlardan en çok uzak duranı idi. Onu görüp de ona ikramda bulunup, şefaet etmeyen yönetici yoktu. Ölünceye kadar Kureyş'in efendisi olmuştur. Bir defasında Cüzaa kabilesinden bir kişi gelip Abdülmuttalip'e; “Biz sizin komşunuz olan bir kavimiz, gelin ortak bir antlaşma yapalım.” dedi. Abdülmuttalip de bu çağrıyı kabul ederek, oğulları, Erkam b. Nadle b. Hâşim, Dahhak, Amr b. Ebi Sayfi b. Hâşim'den oluşan yedi kişi ile Darunnedve'ye giderek yardımlaşma ve eşitlik antlaşması yaptı. Bu anlaşmaya Abdüşems ve Nevfel oğullarından kimse katılmadı. Aralarındaki bu anlaşmayı bir kitâbeye yazarak Kâbe'ye astılar. Abdülmuttalip bu anlaşmayı oğlu Zübeyr'e, Zübeyr Ebû Tâlip'e, Ebû Tâlip de Abbâs'a vasiyet etti.”³⁵

Abdülmuttalip'in ne kadar cömert ve yardımsever bir insan olduğunu kaynaklarımızda karşılaştığımız şu iki olayda da açık bir şekilde görmekteyiz. Abdülmuttalip, oğlu Ebû Lehep ile birlikte Taif'ten dönerken, hacdan dönmekte olan, Cüzam kabilesinden bir kervan ile karşılaşır. Kervandakiler kendilerinden bir şahsı Mekke'de kaybetmişlerdir. Dönüşlerinde de Huzafe b. Ganim b. Âmir b. Avf ile karşılaşmışlar ve kendilerinden kaybettikleri adamın yerine Huzafe'yi alıp bağlamışlar ve yanlarına katıp yola

³⁴ Ebû Zehrâ, I, 122.

³⁵ İbn Sa'd, I, 66-67.

koyulmuşlardır. Abdülmuttalip'in yaşı ilerleyip, gözleri görmez hale geldiği için oğlu Ebû Lehep, onun bineğini sürmektedir. Birden Huzafe onlara seslenince Abdülmuttalip oğluna, sesin sahibini sorar. Ebû Lehep onun Huzafe olduğunu söyleyince, Abdülmuttalip neler olup bittiğini öğrenmek için Ebû Lehep'i onların yanına gönderir. Ebû Lehep durumu öğrenip babasına aktarınca Abdülmuttalip Ebû Lehep'i tekrar onların yanına gönderir ve Huzafe'yi kutarmasını emreder. Ebû Lehep kervandakilere geri dönüp onlara yirmi ukiyye altın, on deve, bir o kadar merkep ve at vermeyi taaahhüd ederek, ridasını da rehin bırakıp Huzafe'yi onlardan geri alır ve Abdülmuttalip'e getirir. Abdülmuttalip önce oğluna inanmasa da Huzafe'nin sesini duyunca ikna olur ve onu terkisine bindirerek Mekke'ye getirir.³⁶

Abdülmuttalip'in Üzeyne adlı Yahudi bir komşusu vardı. Üzeyne ticaretle uğraşan zengin bir kimse idi. Ancak onun bu durumu Harb b. Ümeyye'nin hiç hoşuna gitmiyor, onu kıskanıyordu. Harb sonunda Kureyş'in gençlerini kışkırtıp bu Yahudi'yi öldürmelerini istedi.³⁷ Bunun üzerine Âmir b. Abdimenaf b. Abdiddar ile Ebû Bekir'in dedesi Sahr b. Amr b. Ka'b et-Teym o Yahudi'yi öldürdüler. Abdülmuttalip katilleri araştırıp öğrenince Harb b. Ümeyye'ye gelerek komşusunun katillerini istedi. Harb, katilleri gizleyip teslim etmeye yanaşmayınca, o ana kadar iki dost olan Abdülmuttalip ve Harb arasında sert tartışmalar meydana geldi. Hattâ bu tartışma karşılıklı nefretleşmeye varınca Habeş kralı Necaşi'yi aralarını bulmaya davet ettiler. Ancak Habeş kralı aralarına girmeye yanaşmadı. Daha sonra, Ömer b. Hattâb'ın dedesi Nüfeyl b. Abdüluzza el-Adevi'yi aralarında hakem tayin ettiler. Nüfeyl, Harb'i azarlayarak onun haksız olduğuna hüküm verdi.³⁸

Bu olaydan sonra Abdülmuttalip, Harb ile olan dostluğunu kesti. Öldürülen Yahudi'nin diyeti olan yüz deveyi, ayrıca ondan aldıkları malları Harb'den geri alarak maktulün amcasının oğluna teslim etti. Malın tüketilen kısmını da kendisi karşıladı.³⁹

Cahiliyye döneminde Araplar arasında yaygın olan uygulamalardan biri de nedim adı verilen dostlukların kurulması idi. Bu tür dostluklar sıradan arkadaşlardan daha yakın olan, kişinin günlük mesaisinin çoğunu beraber geçirdiği, hem sohbet arkadaşı, hem de

³⁶ Dımaşkî, I, 205.

³⁷ Dımaşkî, I, 203.

³⁸ İbnü'l-Esîr, II, 22; İbn Sa'd, I, 68; Dımaşkî, I, 203.

³⁹ İbnü'l-Esîr, II, 22, Dımaşkî, I, 204.

eğlence ve içki meclisi arkadaşlığı idi. Abdülmuttalip her ne kadar içki ve eğlence meclislerine katılmasa da onun da bir nedimi vardı. Abdülmuttalip'in nedimi, önce Harb b. Ümeyye olmuştur. Ancak yukarıda zikrettiğimiz, Yahudi'nin öldürülmesi olayından sonra Abdülmuttalip, Harb b. Ümeyye ile olan dostluğunu kesti. Bundan sonra ise bir rivâyete göre Harb, Abdullah b. Cüd'an b. Amr b. Kab b. Sa'd b. Teym b. Mürre ile⁴⁰ başka bir rivâyete göre ise Abdülmuttalip, Abdullah b. Cüd'an ile dostluk kurdu.⁴¹

Abdülmuttalip, yukarıda da bahsettiğimiz üzere, hem Mekke'nin önemli görevlerini elinde bulunduran bir aileye mensup olması, hem de şahsiyeti, itibarı ve kişiliği sayesinde bazı önemli sosyal görevleri de üstlenmiştir. Örneğin o Mekke'nin kadısı idi. Bütün anlaşmazlıklara o bakardı.⁴²

Amcası Muttalip ölürken Sikaye ve Rifade vazifesini de ona bırakmıştı. O da ecdadının kavmi içerisinde uygulaya geldikleri âdetlerini devam ettirdi.⁴³ Kendisi de ölümüne yakın bu görevleri oğullarına bıraktı. Zübeyr'e Mekke'nin hakemliği görevini,⁴⁴ Ebû Tâlip'e de Sikaye ve Rifade vazifesini devretmiştir.⁴⁵ Bazı rivâyetlerde Sikaye ve Rifade vazifesinin de ilk olarak Zübeyr tarafından üstlenildiği de geçmektedir.⁴⁶

İbn İshâk, İbn Hişâm, Süheylî ve İbn Kesir ise bu konuda Sikaye vazifesinin, en küçük kardeş olmasına rağmen Hz. Abbâs'a geçtiğini, ondan oğullarına intikal ettiğini ve onun neslinde devam ettiğini söylemektedir.⁴⁷ Ancak onların bu iddiası, Ebû Tâlip'in sikaye vazifesini birkaç sene kadar yürütüp daha sonra kardeşi Abbâs'a devretmesinden dolayı, Ebû Tâlip'e değinmeye gerek görmeden -bu görevi kendi himayesine alıp ölümüne kadar sürdüren- Abbâs'ın ismini zikretmiş olmalarından kaynaklanıyor da olabilir.

Abdülmuttalip, Araplar arasında "Fil Olayı" olarak bilinen meşhur olayda da Mekke'nin reisi olması dolayısıyla etkin rol oynamıştır. Ebrehe'nin Kâbe'ye ve Araplar'a

⁴⁰ İbn Sa'd, I, 68; Cevâd Ali, V, 37.

⁴¹ Dımaşkî, I, 204.

⁴² Cevâd Ali, IV, 74; Köksal, s.34.

⁴³ İbn Hişâm, I, 99.

⁴⁴ İbn Vazih Ahmed b. İshâk b. Ca'fer el-Ya'kubi Ya'kûbî, *Tarihü'l-Ya'kûbî*, Daru Sa'dır, Beyrut, II, 13; Belâzürî, I, 96; Cevâd Ali, V, 505.

⁴⁵ Ya'kûbî, II, 13; Ebû'l-Velid b. Abdullah Ezrâkî, *Kâbe ve Mekke Tarihi* (çev. Y. Vehbi Yavuz), Feyiz Yayınları, İstanbul 1974, s. 34; Köksal Mustafa Asım, Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri, Şâmil Yayınevi, İstanbul 1958, V, 158.

⁴⁶ Belâzürî, I, 64, IV, 23; Ali, IV, 61; Köksal, IV, 158.

⁴⁷ İbn İshâk, 120; İbn Hişâm, I, 120; Süheylî, II, 195; Ebû'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer İbn Kesir, *El-Bidaye Ve'n-Nihaye* (çev. Mehmet Keskin), Çağrı Yayınları, İstanbul 1994, II, 441.

kızmasından dolayı, Kâbe'yi yıkmak amacıyla Mekke'ye geldiğinde halkı teskin edip, Kâbe'nin korunmasını da, onun gerçek Rabbine bırakarak, halkı Mekke dışına çıkarmış ve Ebrehe'nin saldırılarından koruyabilmiştir. Bu meşhur olay aynı zamanda Kur'ân-ı Kerîm'de Fil Sûresine dahi konu olmuştur. Bu olayı, başlı başına araştırılması gereken bir tez konusu olarak kabul ediyor ve araştırmamızın sınırları dışına çıkmadan, önemine binaen burada sadece hatırlatıp konuyu noktalamanın daha uygun olacağını düşünüyoruz.

Zemzem Kuyusunu Keşfi

Zemzem suyunun tekrar gün yüzüne çıkarılması da Abdülmuttalip'e nasip olmuştur. Zemzem ilk defa Hz. İsmail zamanında ortaya çıkarılmış olup Mekke şehrinin bugünkü bölgesinde kurulmasına sebep olan en önemli hayat kaynağı, aynı zamamnda İslâm dinince de kutsal kabul edilen bir sudur. Ali b. Ebû Tâlip'ten gelen bir rivâyette, Cürhümlülerin Mekke'yi terk ederken kapattıkları Zemzem kuyusunu Abdülmuttalip'in tekrar gün yüzüne çıkartması özetle şu şekilde anlatılır:

Abdülmuttalip bir gün rüyasında garip bir sesin kendisinden Zemzem suyunu ortaya çıkarmasını istediğini duydu. Gördüğü bu rüyadan çok etkilenen Abdülmuttalip, üç gün boyunca aynı rüyayı tekrar görünce, bunun ilahi bir rüya olduğunu düşünerek hemen işe koyuldu.⁴⁸ Yanında yardımcısı olarak da, o zaman tek oğlu olan, Peygamberimizin en büyük amcası, Hâris b. Abdülmuttalip vardı.⁴⁹

Abdülmuttalip'in bu yeri kazdığını gören Kureyşliler hemen ona müdahale etti. Abdülmuttalip'e duyulan büyük saygıya rağmen, putları için kurbanların kesildiği bu bölgeyi kazmanın hürmetsizlik olduğunu, dolayısıyla bu işi bırakması gerektiğini söylemeye çalıştılar.⁵⁰ Ancak Abdülmuttalip'in her ne pahasına olursa olsun bu işten vazgeçmeyeceğini söylemesi üzerine, onun bu işteki kararlılığını anladılar ve ona izin vermek zorunda kaldılar.⁵¹

Abdülmuttalip belirtilen yeri bir süre kazdıktan sonra nihayet Zemzem kuyusunu buldu. Bunu duyan Kureyşliler, bu suda kendilerinin de hakkının olduğunu savunarak, sudan

⁴⁸ İbn İshâk, 74; İbn Hişâm, I, 99; İbnü'l-Esîr, II, 19; Dımaşkî, I, 132; Ebû Zehrâ, I, 121; Ezrâkî, 329

⁴⁹ İbn İshâk, 74; İbn Hişâm, I, 100; Belâzürî, I, 86; İbn Sa'd, I, 65; İbnü'l-Esîr, II, 20; Dımaşkî, I, 133; Kastalânî, I, 33; Ezrâkî, 329; Köksal, 30

⁵⁰ Lings, 16

⁵¹ İbn İshâk, 73

pay istediler. Abdülmuttalip ise bu işin kendisine tahsis edildiğini ve suyun da kendisine ait olduğunu söyledi.

Bazı kaynaklarda Abdülmuttalip ile Kuryeşliler arasındaki bu tartışma esnasında, Abdülmuttalip'in Adiy b. Nevfel b. Abdimenaf ile olan ve oğullarından birini kurban etme girişiminde bulunmasına neden olacak bir tartışmayı da vermektedirler. Buna göre Nevfel bu tartışma esnasında Abdülmuttalip'in kendilerine karşı çıkması üzerine, Abdülmuttalip'i tek oğlu olmasından dolayı ayıpladı. Bunun üzerine Abdülmuttalip de, eğer on oğlu olursa birini Allah yolunda kurban edeceğine dair adakta bulundu.⁵²

Tartışmanın uzaması üzerine taraflar Şam'da bulunan bir kahine gidip, durumu ona arz etmeyi ve aralarında vereceği hükme razı olmayı kararlaştırdılar. Ancak yola koyulduktan bir süre sonra suları tükenince ölümle yüz yüze geldiler. İşte tam bu anda Abdülmuttalip'in devesinin ayağının altından bir su fişkirınca tekrar hayata dönmenin mutluluğunu yaşadılar ve bunun kendilerine bir ikaz olduğuna hükmedip, suyun Abdülmuttalip'e ait olduğuna karar verip geri döndüler.⁵³

Ayrıca kaynaklarda Abdülmuttalip'in kazı işinin tamamlanmasından sonra kuyunun içinde bulunduğu, Cürhümlülerin Huzaahlılardan kaçarken gömdükleri altın geyik heykelleri, kılıç ve zırhlar konusunda, Kureyşliler ile Abdülmuttalip arasında çıkan bir tartışmadan da bahsedilir. Kureyşliler bu defineyi görünce yine o define'de kendilerinin de hakkının olduğuna hükmettiler. Abdülmuttalip ise defineyi kura çekerek paylaşmayı önerdi. Kureyşliler bu teklifi kabul edince Abdülmuttalip okları hazırlayarak Kâbe için iki sarı, kendisi için iki siyah, Kureyşliler için iki beyaz ok yaparak Hübel putunun yanında bulunan ok çekme görevlisine verdi.⁵⁴ Okların çekilmesinden sonra iki altın geyik Kâbe'ye, kılıç ve zırhlar Abdülmuttalip'e çıktı. Kureyşlilere ise hiçbir şey çıkmadı. Bunun üzerine Abdülmuttalip, heykelleri Kâbe'nin kapısının üzerine

⁵² Belâzürî, I, 86-87; benzer rivâyetler için bkz. Ebû Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed İbn Kudâme, *Et-Tebyin Fî Ensabi'l-Kureşyyin*, Alemü'l-Kütüb, Beyrut 1988, 97; Dımaşkî, I, 179; Köksal, s. 31.

⁵³ İbn İshâk, 73-76, İbn Hişâm, I, 100; İbnü'l-Esîr, II, 19-21; Dımaşkî, I, 132-133; Ebû Zehrâ, I, 121-122; Köksal, s.30-31.

⁵⁴ İbn İshâk, s77.

çaktırdı.⁵⁵ Kendisine çıkan kılıç ve zırhları ise aldığı rivâyet edildiği gibi,⁵⁶ onlarla Kâbe'ye kapı yaptırdığı da rivâyet edilir.⁵⁷

Abdülmuttalip'in Zemzem kuyusunu bulduğu bu anda 40 yaşında olduğu rivâyet edilmektedir.⁵⁸

Kurban Hâdisesi

Abdülmuttalip'in hayatında zemzem kuyusunu ortaya çıkarması kadar önemli bir yer işgal eden ve adeta bir dönüm noktası olan olaylardan biri de, oğullarından birini kurban etmeye çalışmasıdır.

Cahiliyye devri Arapları, mal ve soylarının çokluğunu bir iftihar vesilesi saydıkları gibi aynı zamanda erkek çocuklarının çokluğuyla da övünmekten hoşlanırlardı. Dillerinden "Ben senden malca daha zenginim, adamlarımın çokluğu bakımından da senden güçlüyüm." gibi sözler eksik olmazdı.

Abdülmuttalip, Kureyşli ve Sakifli zenginler kadar mal sahibi olmadığı hâlde, Allah'ın kendisine vermiş olduğu mal ile kanaat edinmeyi bilirdi. O fazla mal biriktirme tutkunu değildi. Aksine elinde bulunan malı tutmamaya özen gösterirdi ki, bu da ona şeref olarak yeterdi. Fakat adam bakımından güçlü olmak için, çok sayıda oğlunun olmasını da arzuları.⁵⁹

Abdülmuttalip'in Zemzem'in ortaya çıkarılmasında, seçilmiş kişi olması onun Mekkelilerin gözündeki itibarını daha da artırmıştı. Ancak zemzem kuyusunu kazmayı durdurması söylendiğinde, gönlü bir takım düşüncelerle sıkılmıştı. Her şey iyi gitmişti ama daha önce bir oğul sahibi olmanın eksikliğini hiç bu kadar hissetmemişti. Örneğin Abdüşems kabilesinin başı, kuzeni Ümeyye'ye Allah bir çok erkek evlat lütfetmişti ve eğer kuyuyu kazan Mahzûm'un reisi Muğîre olsaydı, oğulları onun etrafında büyük ve güçlü bir daire oluşturabilirlerdi. Oysa kendisinin birden fazla karısı olmasına rağmen onu destekleyebilecek sadece bir tek erkek çocuğu vardı. Buna alışmıştı, fakat

⁵⁵ İbn İshâk, 77; İbn Hişâm, I, 102; İbnü'l-Esîr, I, 21; Ezrâkî, 331-332; Dımaşkî, I, 134; Köksal, s. 32.

⁵⁶ İbn İshâk, s. 78.

⁵⁷ İbnü'l-Esîr, II, 21; Dımaşkî, I, 134; Köksal, s. 32.

⁵⁸ Belâzürî, I, 86.

⁵⁹ Ebû Zehrâ, I, 123.

Zemzem'i veren Allah onu başka çok sayıda erkek evlatla yüceltebilir, itibarını artırabilirdi.⁶⁰

Bu gibi düşüncelerin üzerine bir de zemzem kuyusunu kazarken Adiy b. Nevfel ile olan münakaşasında, onun kendisine “Ey Abdülmuttalip sen tek başına bizimle boy mu ölçüşüyorsun. Senin tek oğlundan başka, çocuğun bile yok.”⁶¹ demesi, Abdülmuttalip'in ağrına gitti ve sonunda, eğer Allah kendisine on erkek evlat verirse bunlardan birini onun yolunda kurban etmek üzere bir adak adadı.

Abdülmuttalip bu adağından 30 yıl sonra⁶² takriben 70 yaşlarında iken, on oğlu daha olup hepsi yetişkinlik çağına gelince oğullarının hepsini toplayarak daha önce söz vermiş olduğu bu adağı onlara bildirdi. Çocukları ise bunu itaatle karşılayıp ona bu işi nasıl gerçekleştireceğini sordular. Abdülmuttalip onlara herkesin bir ok alarak üzerine ismini yazmasını ve kendisine teslim etmesini söyledi.⁶³

Bunun haricinde, Abdülmuttalip'in oğullarının hepsi yetişkinlik çağına gelince, bir gece korkunç bir rüya gördüğü ve ertesi gün bir koç kurban ettiği, diğer gece rüyasında bundan daha büyük bir şey kurban etmesi emredildiği, onun da bir sığır kurban ettiği, başka bir gece, bundan da büyük bir şey kurban etmesi emredilince bir deve kestiği, ancak yine rüyasında daha da büyüğü emredilince Abdülmuttalip'in “bunun da büyüğü nedir” diye sorduğu ve o sesin “On oğlun oldu, dileğin yerine geldi. Adadığın çocuklarından birini kurban et, sözünü yerine getir.” dediği ve bundan sonra Abdülmuttalip'in verdiği sözü hatırladığı da rivâyet edilmektedir.⁶⁴

Daha sonra Abdülmuttalip, oğullarıyla birlikte, Kâbe'deki Hübel putunun yanına gitti. O sıralarda Hübel, Kâbe'nin içindeki bir kuyunun üzerinde idi. Bu kuyuda kesilmek üzere Kâbe'ye getirilen hayvanlar⁶⁵ veya Kâbe'ye hediye edilen şeyler toplanırdı.⁶⁶ Okları orada bulunan ok çekme görevlisine teslim etti. Görevli okları çekince üzerinde Abdullah'ın isminin yazılı olduğu ok çıktı. Bunun üzerine Abdülmuttalip'de her ne kadar istemese de verdiği sözü yerine getirme duygusuyla Abdullah'ın elinden tutarak

⁶⁰ Lings, s. 17.

⁶¹ Belâzürî, I, 86.

⁶² Belâzürî, I, 86; Dımaşkî, I, 179; Köksal, s. 33.

⁶³ İbn İshâk, s. 82; İbn Hişâm, I, 104.

⁶⁴ Kastalânî, I, 33.

⁶⁵ İbn İshâk, s. 82; Dımaşkî, I, 179.

⁶⁶ İbn Hişâm, I, 104; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 4, Köksal, s. 33.

onu İsaf ve Naile putlarının bulunduğu bölgeye götürdü. Burası daha önce bahsettiğimiz üzere onun Zemzem kuyusunu kazdığı bölge ve Arapların kurbanlık hayvanlarını boğazladığı yerdı. Bunun üzerine Kureyşliler yine ona karşı çıkmak maksadıyla, Abdülmuttalip'in önüne geçerek ona ne yapmak istediğini sordular. Abdülmuttalip'in onu kurban etmeye götürdüğünü söylemesi üzerine buna karşı çıkarak özetle onu boğazlamamasını, eğer bunu yaparsa bunun Araplar arasında yaygınlaşacağını ve âdet haline geleceğini söylediler. Hattâ Muğîre b. Abdullah bu işten vazgeçmesi karşılığında, Abdullah'ın fidyesini kendisinin karşılayacağını dahi söyledi. Aralarında geçen uzun konuşmalardan sonra Kureyş'liler ve Abdülmuttalip'in oğulları, Abdülmuttalip'e, Medine'ye giderek oradaki kâhin bir kadına bu işi sormasını tavsiye edince Abdülmuttalip bu teklifi kabul etti ve oğlu Abdullah ile beraber Medine'ye gitti. Kadını bulduktan sonra olanları anlattı. Kadın onlara Abdullah ile, bir insanın diyeti olan on deve arasında kura çekmelerini, kuranın Abdullah'a çıkması üzerine deve sayısının misliyle artırmalarını ve kura develere çıkıncaya kadar kuraya devam etmelerini söyledi.

Bu karara sevinen Abdülmuttalip hemen Mekke'ye geri döndü. Önce Allah'a dua etti ve kâhin kadının dediği gibi oklarla kura çekmeye başladı. İlk kura Abdullah'a çıktı. Develerin sayısına on ekleyip kurayı tekrarladı. Ancak kura yine Abdullah'a çıkınca, tekrar develerin sayısına on daha ekleyip kura çekmeye devam etti. Nihâyet develerin sayısı yüzü bulduğunda kura develere çıktı. Abdülmuttalip iyice emin olmak için kura çekimini üç defa daha tekrarlattırdı. Kura üçünde de develere çıkınca Abdülmuttalip Allah'a dua etti ve develerin hepsini boğazlatarak halka ikram olarak dağıttı. Hattâ bu etlerden yırtıcı hayvanlara dahi verildi.⁶⁷

Bu olayda Abdülmuttalip'in kâhine hiç gitmeden kendi kendine, oğlu için 100 deve diyet belirleyerek "Allah'ım bu oğlum mu yoksa yüz deve mi? diyerek Allah'a dua ettiği ve sonra da kura çektiği, kuranın develere çıkmasıyla Abdullah'ın kurtulduğu şeklinde de, burada zikretmeden geçemeyeceğimiz farklı bir rivâyet daha vardır.⁶⁸

Bu konuyu araştırırken satır aralarında karşımıza çıkan ilginç bir rivâyet ise şöyledir; Abdülmuttalip, oğlu Abdullah'ı alarak kurban etmek üzere İsaf ve Naile putlarının yanına götürürken, biri Abdullah'ın ayağından tutup çekerek onu almaya kalkışınca

⁶⁷ İbn İshâk, s. 82-92; İbn Hişâm, II, 104-107; Taberî, *Tarihu 'l-Ümem Ve 'l-Mülük*, II, 3-8; Dimaşkı, I, 179-181; Kastalânî, I, 33-34; Köksal, s. 33-36; Lings, s. 17-19.

⁶⁸ Belâzürî, I, 87, IV, 407.

Abdullah yüzünden yaralanır. Hattâ bu yara onun yüzünde ölünceye kadar iz bırakmıştır.⁶⁹

Bu hadise Araplarca meşhur bir zaman dilimi olan, Ebrehe'nin Mekke'ye saldırdığı yıl, yani bilinen adıyla fil yılından beş sene önce gerçekleşmiştir.⁷⁰ Abdülmuttalip bu olaydan sonra Abdullah'ı, Amine bint Vehb b. Abdimenaf b. Zühre b. Kilâb b. Mürre b. Kab b. Lüey b. Galip b. Fihri ile evlendirdi.⁷¹ Hattâ kendisi de oğlu ile aynı saat içerisinde Hale bint Vüheyb b. Abdimenaf b. Zühre ile evlendi. Vüheyb, Vehb'in kardeşidir. Yani Amine ile Hale amca kızlarıdır. Bu evliliklerden de Abdülmuttalip'in oğlu Hz. Hamza, Abdullah'ın da oğlu Hz. Peygamber dünyaya geldi.⁷²

Abdülmuttalip bu düğün esnasında 70 yaşında olmasına rağmen yaşına göre oldukça genç ve dinamik yapıdaydı. İki damat düğünden sonra Araplarda adet olduğu üzere birkaç gün Vüheyb'in evinde misafir olarak kaldılar.⁷³

Bu konuda sadece Mevlana Şibli Numani, Amine ile Hale'nin kardeş olduğunu, her ikisinin de Vehb'in kızı olduğunu dolayısıyla Hz. Hamza'nın Hz. Peygamber'in hem amcası hem de teyzesinin oğlu olduğunu söylemektedir.⁷⁴ Ancak araştırmalarımız neticesi gördük ki, aslında Amine amcası Vüheyb'in yanında yetişmiş, Abdülmuttalip de Amine'yi amcası Vüheyb'ten istemiştir. Amine ile Hale bir evde kardeş gibi büyüseler de onlar kardeş olmayıp amca kızlarıdır.⁷⁵ Ayrıca Vehb ile Vüheyb kelimesinin Arapça yazılışları birbirine çok yakındır. (وهيب - وهب) Sadece "h" harfi ile "b" harfinin arasında bir "y" harfi mevcuttur. Karşılığın bu iki kelimenin yazılışlarının yakın olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

H. Muhammed'e Olan Düşkünlüğü

Abdülmuttalip, oğlu Abdullah'ın düğünden bir süre sonra vefat etmesi nedeniyle, ona olan bütün sevgisini, onun vefatından bir süre sonra dünyaya gelen oğlu Muhammed'e vermiştir. Kendisi daha gençlik yıllarında iken başından geçen bazı olaylar sebebiyle

⁶⁹ İbn İshâk, 84; Dımaşkî, I, 180.

⁷⁰ Belâzürî, I, 87, IV, 408.

⁷¹ İbn İshâk, s. 92; İbn Hişâm, I, 107; Belâzürî, I, 87; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 9.

⁷² Süheyli, II, 140; Lings, s. 22; Köksal Asım, *H. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Medine Devri*, Şamil Yayınevi, İstanbul 1981, V, 160.

⁷³ Lings, s. 22.

⁷⁴ Nümânî, s. 124.

⁷⁵ İbn Sa'd, I, 75.

kendi neslinden, mertebesi ve vasıfları yüksek bir insanın geleceğini tahmin edebiliyordu. Bundan dolayı torunu Hz. Muhammed dünyaya geldikten sonra, gerek bu insanın tahmin ettiği kişi olduğuna inanması nedeniyle, gerekse onun en çok sevdiği oğlundan geriye kalan tek mirası olması ve yetim olması nedeniyle bu torununa diğerlerinden ayrı olarak özel bir ilgi ve alaka beslemiştir.

Torunu Muhammed'in doğumunu haber aldığı zaman çok sevinmiş ve onu alıp Kâbe'ye götürerek, Allah'a dua ederek şükretmiştir. Yedi gün sonra ise torunu için kurban keserek Kureyşlilere dağıtmıştır.⁷⁶

Torununun, annesini de kaybedip öksüz kalmasından sonra onun bakımını üstlenmiş, ancak kendisi de yaşı ilerlemiş olduğundan dolayı iki sene sonra vefat etmiştir. Bu iki sene zarfında da oğullarından ve torunlarından hiç birine göstermediği ilgi ve alâkayı bu torununa göstermiştir. Onun Kâbe'nin Hicr bölgesinde üzerine oturduğu ve Kureyşlilerle sohbet ettiği bir şiltesi vardı. Bu şiltenin üzerine Abdülmuttalip'ten başka kimse oturamazdı. Zaten böyle bir şey yapmayı da saygısızlık olarak görürlerdi. Ancak Muhammed yaşının da küçük olması gereği bazen dedesinden önce gelerek o şiltenin üzerine otururdu. Bunun gören amcaları ona kızar oradan uzaklaştırmaya çalışırlardı. Abdülmuttalip ise hep onu korur, ona dokunmamalarını çünkü onun şanının yüce olacağını söylerdi.⁷⁷

Abdülmuttalip yemek esnasında torununu çoğu defa yanına veya dizine oturtur, ona en güzel yemekleri verirdi. Ona karşı çok dikkat ve hürmet gösterirdi. Hz. Peygamber bulunmadığı zaman sofraya kurulursa o gelinceye kadar yemeğe dokunmazdı.⁷⁸

O, yağmur duasına bile çıkarken yanına torunu Muhammed'i alır ve onu vesile ederek dua ederdi. Rivâyet edildiğine göre, Mekke'de peş peşe birkaç sene yağmur yağmaması dolayısıyla ortaya çıkan kıtlık zamanı Rukayka bint Ebi Sayfi b. Hâşim, gördüğü bir rüya üzerine Abdülmuttalip'e giderek ondan yağmur duasına çıkmasını istedi.

⁷⁶ Dımaşkî, I, 305.

⁷⁷ İbn Hişâm, I, 114; İbn Sa'd, I, 96; Belâzürî, I, 90; İbn Kesîr, II, 440; Diyârbekrî, I, 239; Dımaşkî, II, 115; Cevâd Ali, IV, 44; Köksal, Hz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri, s. 69; Hamîdullah, I, 43; Seydişehrî Mahmud, *Tarih-i din-i İslâm* (çev. Ahmed Lütfi Kazancı), Marifet Yayınları, İstanbul 1983, I, 405; Lings, s. 33.

⁷⁸ İbn Sa'd, I, 97; Belâzürî, I, 90; Diyârbekrî, I, 239; Dımaşkî, II, 116.

Abdülmuttalip de yanına torununu da alarak önce Kâbe'yi ziyaret edip sonra yağmur duasına çıktı. Çok geçmeden gökten boşanırcasına yağmur yağmaya başladı.⁷⁹

Abdülmuttalip, Peygamberimizin dadısı Ümmü Eymen'i sürekli uyarak, ona göz kulak olması için tembihte bulunur, yanından uzaklaştırmamasını söylerdi. Ancak böyle bir zamanda Ümmü Eymen, Muhammed'e bakarken uyuyup kalınca, Muhammed yanından uzaklaşarak kayboldu. Onu Abdülmuttalip, tesadüfen uzak bir yerde oynarken buldu. Yanına alarak eve getirdi ve o sırada hâlâ uyumakta olan Ümmü Eymen'i de bu hatasından dolayı azarladı.⁸⁰ Bir defasında da Abdülmuttalip'in deve çobanı bir kaç devenin kaybolduğunu söyledi. Bunu üzerine Abdülmuttalip önce bazı oğullarını develeri bulmaları için gönderdi. Ancak onlar develeri bulamadan dönünce, torununu develeri araması için gönderdi. Aradan bir süre geçip de, torununun dönmesi gecikince Abdülmuttalip onun için endişelenmeye başladı. Onu gönderdiği için pişman oldu. Hemen Kâbe'ye koşarak onun sağ salim dönmesi için Allah'a yalvardı. Bir süre sonra da torunu develerle beraber çıkıp gelince onu bağrına basarak "Ey oğul senin için çok endişelendim. Bundan sonra asla yanımdan ayrılma." diyerek ona olan düşkünlüğünü ortaya koydu.⁸¹

Hz. Peygamber'in, dedesi Abdülmuttalip'in himayesinde olduğu senelerde zikredilen başka bir olay ise onun bir göz iltihabı rahatsızlığına tutulmasıyla ilgilidir. Hz. Peygamber'in bu rahatsızlığından dolayı, Mekke'de tedavisi için çeşitli ilaçlar yapılmış, fakat bir türlü fayda vermemiştir. Bunun üzerine Abdülmuttalip kendisine yapılan bir tavsiyeyle Ukkaz'daki bir rahibe torununu götürerek, onun için ilaç yapmasını istedi ve Muhammed, yapılan bu ilaçla hasalığından kurtuldu.⁸²

Abdülmuttalip vefat etmeden önce ölümünün yaklaştığını hissederek, torununa sahip çıkmaları için çocuklarına tavsiyede bulundu ve onu, o zaman en büyük oğlu olan Ebû Tâlip'e emanet etti. Çünkü Ebû Tâlip çocukları arasında en yumuşak huylu ve merhametli olanı idi. Bu yetim çocuğu, o da çok sever ve dedesini aratmayacak kadar iyi bakabilirdi. Hem Mekkeliler nazarında Ebû Tâlip'in yüksek bir itibarı ve mevki vardı. Zaten Ebû Tâlip ile torunu Muhammed'in babası aynı anneden olma kardeş idiler.

⁷⁹ Diyârbekrî, I, 239; Dımaşkî, II, 117; Seydişehrî, I, 405; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 70.

⁸⁰ İbn Sa'd, I, 97; Dımaşkî, II, 117; Köksal, s. 70.

⁸¹ Dımaşkî, II, 116-117; Hamîdullah, I, 44.

⁸² Diyârbekrî, I, 239; Hamîdullah, I, 44.

Bu konuda Abdülmuttalip'in ölümüne yakın bir zamanda Ebû Tâlip'i çağırarak, torununu ona vasiyet ettiği⁸³ şeklindeki rivayetlerin haricinde, bir de oğullarından Ebû Tâlip ve Zübeyr'in ikisine birden torununu bıraktığı ve onların aralarında kura çektikleri, bu kuranın da Ebû Tâlip'e çıktığı şeklinde bir rivayet daha vardır.⁸⁴

Ailesi

Abdülmuttalip'in aile efradına gelince, o hayatında birden fazla hanım ile evlenmiş ve bu hanımlarından bir çok çocuğu dünyaya gelmiştir. Kaynaklarımızda bu hanımların bazılarının isimleri ve erkek çocuklarının sayıları hakkında farklı bilgiler verilmektedir. Araştırmamızın esas konusu da Hz. Peygamberin amcaları yani Abdülmuttalip'in erkek çocukları olması dolayısıyla, bu bölümde birbirinden farklı bu bilgilere ayrıntılı olarak değinilecektir.

Abdülmuttalip'in 6 tane kız çocuğu olmuştur. Bu konuda kaynaklarımız ihtilafsız aynı sayıyı vermişlerdir. Erkek çocuklarının sayısı hakkında ise 10 ile 14 sayısı arasında değişen farklı rivâyetler bulunmaktadır.

Abdülmuttalip'in erkek evlatlarının sayısını 10 olarak veren kaynaklar bize şu isimleri nakletmektedirler: Abdullah, Abbâs, Hamza, Ebû Tâlip, Zübeyr, Hâris, Hacl, Mukavvim, Dırâr ve Ebû Lehep.⁸⁵ Bu kaynaklara göre, 10 kardeşten Hz. Peygamber'in babasını çıkardığımızda, onun 9 amcası vardı denilebilir.

Ezrâkî bu konuda, Abdülmuttalip'in 10 erkek evladı olduğunu iddia etmesine rağmen o Hacl ismini zikretmeyip Gaydak ismini vermektedir.⁸⁶

Yakubi ise, Abdülmuttalip'in 10 erkek evladı olduğunu söylemesine rağmen, çocukların isimlerini sayarken 11 isim vermiştir. Bunu yaparken de yukarıda saydığımız isimlerden

⁸³ İbn İshâk, s. 120; İbn Hişâm, I, 121; Süheylî, II, 196; İbn Sa'd, I, 97; İbn Kesîr, II, 441; Dimaşkî, I, 119; Ebû Zehrâ, I, 183; Diyârbekrî, I, 239; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 62; Cevâd Ali, IV, 697; Hamîdullah, I, 44.

⁸⁴ Belâzürî, I, 93; Zapsu Abdürrahim, *Büyük İslâm Tarihi*, Sebîl Yayınevi, İstanbul 1976, 404; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 74; Diyârbekrî, I, 253.

⁸⁵ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî, I, 430; İbn Kesîr, II, 395; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 23.

⁸⁶ Ezrâkî, s. 332.

Mukavvim'i Abdülkâbe olarak kabul etmiş ve bu isimlerin haricinde Kusem isimli bir kardeşi daha zikretmiştir.⁸⁷

Zübeyrî ise Abdülmuttalip'in 12 erkek evladı olduğunu söyleyip saydığımız bu 13 isimden Abdülkâbe hariç diğerlerini zikretmiştir.⁸⁸ Cevad Ali de, Abdülmuttalip'in 12 erkek çocuğu olduğunu söylemesine rağmen bu çocuklardan birkaç tanesinin ismini vermekle yetinmiştir. Verdiği isimler arasında Abdülkâbe'yi de zikretmiştir. Ancak hangi ismi çıkardığı ise belli değildir.⁸⁹

Bu sayıyı 13 olarak verenler ise saydığımız bu isimlerin tamamını zikretmektedirler.⁹⁰

Bunların haricinde bir de 14 erkek evlattan bahsedenler vardır ki bu eserler de yukarıda saydığımız isimlere ilaveten Avvâm adındaki bir kardeşin ismi zikredilmelidir.⁹¹

Bütün bu rivâyetleri topladıktan sonra kaynakların tamamında Abdülmuttalip'in erkek evlatları olarak geçen isimleri şu şekilde sıralayabiliriz: Hâris, Zübeyr, Ebû Tâlip, Abdullah, Ebû Lehep, Abbâs, Hamza, Mukavvim, Hacl, Abdülkâbe, Dırâr, Gaydak, Kusem, Avvâm.

Zikrettiğimiz bütün bu eserleri bir araya getirip onları incelediğimizde bu sayılardaki farklılığın başlıca nedeni isimler ve lakâplardan kaynaklanmakta olduğunu görmekteyiz. Çünkü bazı kaynaklarda iki isim tek kişi olarak kabul edilip bu isimlerden birinin o kişinin gerçek ismi, diğerinin ise lakâbı olduğu iddia edilirken, bazı kaynaklarda da bu isimler ayrı kişiler olarak zikredilmişlerdir. Bu 14 isimden Abdülkâbe'yi saymayıp onun Mukavvim ile aynı kişi olduğunu söyleyenler, Hacl ile Gaydak'ın tek kişi olup bu isimlerden birinin onun lakabı diğerinin onun gerçek ismi olduğunu söyleyenler ve Kusem ile Avvâm'ın ismini hiç zikretmeyenler bu sayıyı 14 ten 10'a kadar düşürmüşlerdir.

Ayrıca Abdülmuttalip'in 10 erkek evladı olduğunu söyleyenler bu iddialarını eserlerinde Abdullah'ın kurban edilmek istenmesi hadisesini anlatırken zikretmişlerdir.

⁸⁷ Ya'kûbî, II, 11.

⁸⁸ Ebû Abdullah Mus'ab b. Abdullah b. Mus'ab Zübeyrî, *Nesebu Kureys*, Darü'l-Maarif, Kahire 1982, s. 17.

⁸⁹ Cevâd Ali, IV, 82.

⁹⁰ İbn Sa'd, I, 73; Belâzürî, I, 96; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Diyârbekrî, I, 159.

⁹¹ Ebû'l-Münzir İbnü's-Saib Hişâm b. Saib Kelbî, *Cemheretü'n-Neseb*, Mektebetü'n-Nahdati'l-Arabiyye, Beyrut, 1986, s. 28; İbn Seyyidünnâs, II, 383.

Ve bundan dolayı da Abdülmuttalip'in 10 erkek evladı vardı, demişlerdir. Aslında bu tamamen yanlış bir bilgi değildir. Çünkü bu hâdise cereyan ettiği sırada Abdülmuttalip'in 10 erkek evladı arasında kura çektiği bir gerçektir. Ancak Abdülmuttalip'in o sırada 10 erkek evladının olması, onun evlatlarının sayısının bundan sonra da hep 10 olarak kaldığı anlamına gelmez. Abdullah'ın kurban edilmek istenmesi olayında da anlattığımız üzere Abdülmuttalip, bu olaydan sonra oğlu Abdullah'ı evlendirirken kendisi de, gelini Amine'nin amcasının kızı Hale bint Vüheyb ile evlenmiş ve bu evlilikten Hz. Hamza dünyaya gelmiştir. Ayrıca Hz. Abbâs da Hz. Hamza'dan birkaç sene sonra doğmuştur. Bir diğer kardeş olan Abdülkabe ise Abdullah'ın kurban edilmek istenmesi hadisesinden önce vefat etmiş⁹² ve belki de bu sebeple, Abdülmuttalip'in 10 oğlu olduğunu söyleyenlerin eserlerinde ismi zikredilmemiştir. O halde İbn Hişâm ve Süheylî gibi başlıca temel kaynaklarımızın bu sayıyı 10 olarak vermeleri, Abdülmuttalip'in çocuklarının sayısının 10 da sabit tutabilmek için, hakkında az bilgi bulunan ve bazı özellikleri birbirine benzeyen kişileri tek kişi gibi kabul ettikleri nedenine bağlanabilir. Ayrıca bazı neseb kitaplarında bu kişilerden ayrı ayrı bahsedilmesi ve az da olsa birbirinden farklı kişiler olduklarını gösterecek özelliklerine değinilmesi bu kişilerin ayrı kardeşler olduğu kanaatini güçlendirir.

Burada sadece Avvâm adlı kardeşin gerçekte olup olmadığı şüpheli bir konudur. Çünkü bu kişinin ismi yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Kelbî ve İbn Seyyidünnâs olmak üzere sadece iki eserde geçmektedir ve onun hakkında isminden başka, hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca İbn Seyyidünnâs bu rivâyeti zayıf bir rivâyet olarak da değerlendirmektedir. Bu da gerçekte böyle bir kişinin olmadığı kanaatini güçlendirmektedir.

Bütün bu değerlendirmelerimizden sonra özetle Abdülmuttalip'in 13 erkek, 6 kız çocuğu olduğu söylenebilir. Yani Hz. Peygamber'in 12 amcası ve 6 halası vardı.

Abdülmuttalip'in kız çocuklarının yani halalarının isimleri ise Safiyye, Ümmü Hakîm Beyza, Âtike, Ümeyme, Ervâ, Berre'dir.⁹³

⁹² Belâzürî, IV, 7.

⁹³ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî I, 430; İbn Sa'd, I, 73; Belâzürî, I, 96; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Diyârbekrî, I, 170; Cevâd Ali, IV, 82; Dımaşkî, XI, 101; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 23.

Abdülmuttalip'in tüm çocuklarının annelerine gelince onları da şu şekilde sıralayabiliriz.

Abdullah, Ebû Tâlip, Zübeyr, Abdülkâbe, Ümmü Hakîm Beyza, Âtike, Ümeyme, Ervâ, Berre'nin annesi; Fâtıma bint Amr b. Âiz b. İmrân b. Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Kab b. Lüey b. Gâlib b. Fihri b. Mâlik b. Nadr'dır.⁹⁴ Abdülkâbe'nin, Abdülmuttalip'in oğlu olarak zikredilmediği eserlerde de, aynı anneden dünyaya gelme bu kardeşler, Abdülkâbe hariç aynen zikredilmiştir.⁹⁵ Abbâs ve Dırâr'ın anneleri ise Nüteyle bint Cenab b. Küleyb b. Mâlik b. Amr b. Âmir b. Zeyd Menat b. Sa'd b. Hazrec'dir.⁹⁶ Bazı kaynaklarda Kusem de bu kardeşler arasında zikredilmiştir.⁹⁷ Hamza, Mukavvim, Hacl ve Safiyye'nin annesi ise Hale bint Vüheyb, b. Abdi Menaf, b. Zühre b. Kılâb b. Mürre b. Kab. Lüey'dir.⁹⁸

Ya'kûbî ise Hacl ve Mukavvim'i Abdülmuttalip'in çocukları arasında zikretmediği için Hamza'yı aynı anneden olma tek erkek kardeş olarak göstermiştir.⁹⁹ Bazı müellifler bu kardeşler arasında Abdülmuttalip'in oğlu olarak gösterdikleri Avvâm'ı da zikretmişlerdir.¹⁰⁰

Hâris b. Abdülmuttalip'in annesinin ismi ise kaynaklarımızda farklı olarak birkaç şekilde verilmiştir. Bazıları Semra bint Cündeb b. Huceyr b. Riab b. Hubeyb b. Süvae b. Âmir b. Sasaa b. Muaviye b. Bekir b. Hevazin b. Mansur b. İkrime,¹⁰¹ derken, bazıları Safiyye bint Cüneydib,¹⁰² bazıları Safiyye bint Humejd,¹⁰³ bazıları da Safiyye bint Cündeb olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁴ Bu bilgilerin büyük bir kısmının farklı okuma ve yazma hatalarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Kaynakların bir kısmında Hâris'in aynı anneden başka kardeş veya kardeşleri olduğu da zikredilmiştir. Örneğin Kusem'i, Abdülmuttalip'in çocukları arasında gösteren bazı eserler onu Hâris'in kardeşleri

⁹⁴ İbn Sa'd, I, 73; Kelbî, 28; Belâzürî, I, 96; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 1; Ya'kûbî, II, 11; İbn Kudâme, s. 96; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Diyârbekrî, I, 159; Dımaşkî, XI, 104; Zapsu, s. 312.

⁹⁵ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî, I, 431; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 1; Zübeyrî, 17; Lings s. 18; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 24.

⁹⁶ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî, I, 430; Kelbî, s. 28; Belâzürî, I, 97; Zübeyrî, s. 18; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Ya'kûbî, II, 11; Dımaşkî, XI, 104; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 23.

⁹⁷ İbn Sa'd, I, 73; İbn Kudâme, s. 97; Diyârbekrî, I, 159.

⁹⁸ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî, I, 430; İbn Sa'd, I, 73; Belâzürî, I, 98; Zübeyrî, s. 17; İbn Seyyidünnâs, II, 383; İbn Kudâme, s. 97; Diyârbekrî, I, 159; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 23.

⁹⁹ Ya'kûbî, II, 11.

¹⁰⁰ Kelbî, s. 28; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Dımaşkî, XI, 104.

¹⁰¹ İbn Hişâm, I, 79; Süheylî, I, 431; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 24.

¹⁰² İbn Sa'd, I, 73; Belâzürî, I, 99; Kelbî, s. 28.

¹⁰³ İbn Kudâme, s. 96.

¹⁰⁴ Zübeyrî, s. 18; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Ya'kûbî, II, 11; Diyârbekrî, I, 159; Dımaşkî, XI, 104.

arasında gösterirken,¹⁰⁵ bazıları da Hâris, Kusem ve Ervâ'nın aynı anneden olma kardeş olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁶

Ebû Lehep'in annesi ise, Lübna bint Hacir b. Abdîmenaf b. Datır b. Hubşiyye b. Selül b. Kab b. Amr b. el-Huzai'dir.¹⁰⁷

Kusem'in ise, yukarıda da karşımıza çıktığı gibi, Abdülmuttalip'in hangi hanımından dünyaya geldiği hakkında farklı bilgiler verilmiştir. Bazıları onun Abbâs ve Dırâr ile aynı anneden olma kardeş olduklarını ve annesinin Nüteyle bint Cenab olduğunu söylerken,¹⁰⁸ bazıları da onun Hâris ile kardeş olup annesinin Safiyye bint Cündeb veya Cüneydib olduğunu söylemişlerdir.¹⁰⁹

Gaydak'ın annesi ise Huzaa kabilesinden Mümenna bint Amr b. Mâlik b. Müemmil b. Süveyd b. Esad b. Meşnui b. Abd b. Habter b. Adiy b. Selül b. Kab b. Amr'dır.¹¹⁰

Abdülmuttalip'in erkek çocuklarından sadece Hâris, Abdullah, Ebû Tâlip, Abbâs ve Ebû Lehep'in soyu devam etmiş, diğerlerinin soyu devam etmemiştir. Yine bu çocuklarından Ebû Tâlip, Ebû Lehep, Hamza ve Abbâs hariç diğerleri İslâm'ın geliştinden önce vefat etmiş, bunlardan da sadece Hz. Abbâs ve Hz. Hamza iman etmiştir. Kız çocuklarından ise Safiyye'nin Müslümanlığı kesin olup Ervâ ve Âtike'nin Müslümanlığı tartışmalıdır. Diğerleri ise Müslüman olamadan ölmüşlerdir. Abdülmuttalip'in erkek çocuklarından olan torunlarından, yani Hz. Peygamber'in amca çocuklarından ise 25 tanesi Müslüman olup iki tanesi Müslüman olmadan ölmüşlerdir. Bunlar da Ebû Lehep'in oğlu Uteybe ve Ebû Tâlip'in oğlu Tâlip'tir.

Araştırmamızın esas konusu olan Hz. Peygamber'in amcalarına geçmeden önce, onun halaları yani Abdülmuttalip'in kızları hakkında kısa bilgiler vermek istiyoruz.

¹⁰⁵ Belâzürî, I, 99; Kelbî, s. 28; Ya'kûbî, II, 11; Zübeyrî, 18; İbn Seyyidünnâs, II, 383.

¹⁰⁶ Dımaşkî, XI, 104.

¹⁰⁷ İbn Hişâm, I, 79; Süheylî, I, 431; İbn Sa'd, I, 74; Belâzürî, I, 99; Kelbî, s. 28; İbn Kudâme, s. 97; Zübeyrî, s. 18; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Ya'kûbî, II, 11; Dımaşkî, XI, 104; Diyârbekrî, I, 159; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 24.

¹⁰⁸ İbn Sa'd, I, 73; İbn Kudâme, s. 97; Diyârbekrî, I, 159.

¹⁰⁹ Belâzürî, I, 99; Kelbî, s. 28; Zübeyrî, s. 18; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Ya'kûbî, II, 11; Dımaşkî, XI, 104.

¹¹⁰ İbn Sa'd, I, 74; Belâzürî, I, 99; Kelbî, s. 29; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Ya'kûbî, II, 11; Dımaşkî, XI, 104.

SAFİYYE (صفية)

Safiyye'nin annesi Hale bint Vüheyb olup Hamza, Mukavvim ve Hacl ile anne bir kardeşirler.¹¹¹ İslam gelmeden önce Ebû Süfyân'ın kardeşi Hâris b. Harb b. Ümeyye b. Abdüşşems ile evli idi. Sonra o ölünce Hz. Peygamber'in ilk eşi Hatice bint Huveylid'in kardeşi Avvâm b. Huveylid ile evlenmiştir. Ondan da Zübeyr -meşhur sahabe Zübeyr b. Avvâm-, Saib, Abdülkâbe isimli çocukları olmuştur. Müslüman olmuş ve biat etmiştir. Medine'ye hicret eden muhacirlerdendir.¹¹² İlk eşi Hâris'ten Sayfî b. Hâris, ikinci eşi Avvâm'dan da diğer çocuklarıyla birlikte Ümmü Habib adlı çocuğu olduğu da söylenir.¹¹³ Hz. Peygamber ona Hayber gelirlerinden 40 vesk (yaklaşık 8000 kg) ayırtırdı.¹¹⁴

Hz. Ömer'in hilafeti zamanında h. 20 yılında vefat edip, Baki mezarlığına defnedilmiştir. Muğîre b. Şube'nin evinin avlusuna defnedildiğini söyleyenler de olmuştur.¹¹⁵ Vefat ettiğinde 73 yaşında idi.¹¹⁶ Verilen bu tarihe dayanarak onun miladi 567 yılında doğup 640 yılında vefat ettiğini çıkarılabilir. Bu da bize, onun yaşça Hz. Peygamber'den büyük olduğunu, Hz. Hamza ile de ikiz kardeş olmasalar da yakın bir tarihte dünyaya geldiklerini göstermektedir.

ÂTİKE (آتكة)

Âtike'nin annesi Fâtıma bint Amr'dır.¹¹⁷ İslam'dan önce Ebû Ümeyye b. Muğîre b. Abdullah b. Amr b. Mahzûm ile evlenmiş, ondan Abdullah ve Züheyr adlı çocukları olmuştur.¹¹⁸ Ayrıca, Karîbe adlı bir çocuğu daha olduğundan bahsedenler de olmuştur.¹¹⁹ Ebû Ümeyye'nin, Âtike'den önceki evliliğinden Ümmü Seleme - Hz. Peygamber'in eşi - adlı bir kızı da vardır. Dolayısıyla Ümmü Seleme Peygamberimizin

¹¹¹ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî, I, 430; İbn Sa'd, I, 73; Belâzürî, I, 98; Zübeyrî, I, 17; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Dimaşkî, XI, 102; Diyârbekrî, I, 171; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 23.

¹¹² İbn Sa'd, X, 41; Belâzürî, IV, 425; İbn Seyyidünnâs, II, 390; İbn Kudâme, s. 167; Diyârbekrî, I, 171, Dimaşkî, XI, 102.

¹¹³ Zübeyrî, s. 18; İbn Seyyidünnâs, II, 390.

¹¹⁴ Dimaşkî, XI, 102; İbn Sa'd, X, 41.

¹¹⁵ İbn Sa'd, X, 42; Belâzürî, IV, 425; İbn Seyyidünnâs, II, 390; İbn Kudâme s. 128; Dimaşkî, XI, 102; Diyârbekrî, I, 172.

¹¹⁶ Belâzürî, IV, 425; İbn Seyyidünnâs, II, 390; İbn Kudâme s. 128; Dimaşkî, XI, 102; Diyârbekrî, I, 172.

¹¹⁷ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî, I, 431; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 1; Zübeyrî, s. 17; İbn Sa'd, I, 73; Belâzürî, I, 96; Ya'kübî, II, 11; İbn Kudâme, s. 96; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Diyârbekrî, I, 159; Dimaşkî, XI, 104; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 23; Zapsu, s. 312.

¹¹⁸ İbn Sa'd, X, 44; İbn Seyyidünnâs, II, 388; Belâzürî, IV, 424; İbn Kudâme, s. 169; Zübeyrî, s.18; Diyârbekrî, I, 170; Dimaşkî, XI, 101.

¹¹⁹ İbn Sa'd, X, 44; İbn Seyyidünnâs, II, 388; İbn Kudâme, 169; Zübeyrî, s. 18.

halası Âtike'nin üvey kızı, Abdullah ve Züheyr'in de üvey kardeşleridir. Ebû Said, Şerefi Nübüvvet adlı kitabında Ümmü Seleme'yi Âtikenin gerçek kızı ve Abdullah ve Züheyr'in öz kardeşi saysa da doğru olan, onun üvey kızı olduğudur.¹²⁰ Çünkü araştırmalarımızda vardığımız sonuca göre, Ümmü Seleme'nin babası Ebû Ümeyye'nin, Hz. Peygamber'in halası Âtike'den önceki eşinin adı da Âtike idi. Ancak o Âtike bint Âmir b. Rebia b. Mâlik b. Huzeyme b. Alkame dir. Bu iki Âtike'nin karıştırılmış olmasından dolayı bu yanlışlık meydana gelmiş olabilir.

Âtike ile ilgili kaynaklarımızda en çok zikredilen olay onun Bedir savaşından önce gördüğü rüya ile ilgilidir. Bu olayın ayrıntıları, önemine binaen Abbas maddesinde ele alınacaktır.

Âtikenin Müslüman olup olmadığı ihtilafıdır.¹²¹ Alimlerin çoğu onun Müslüman olmadığı görüşünü benimsemiştir.¹²² İbn Sa'd ise onun Müslüman olduğunu ve Medine'ye hicret ettiğini söylemiştir.¹²³ Belâzürî, Müslüman olduğunu ancak hicret etmeden öldüğünü rivâyet eder.¹²⁴ Onun, Hz. Peygamberi öven şiirlerine baktığımızda eğer bu mısraları gerçekten o söylemiş ise onun büyük ihtimalle Müslüman olduğu kabul edilebilir.

BERRE (برة)

Berre'nin annesi de Fâtıma bint Amr'dır.¹²⁵ Zübeyrî, Berre'nin ismini Mürre olarak vermiştir.¹²⁶

Berre önce Ebû Rehm b. Abduluzza el-Âmiri ile evlenmiş ve bu evlilikten Ebû Sibre adlı çocuğu olmuştur. Sonra Abdülesed b. Hilal el-Mahzûmi ile evlenmiş ondan da Ebû Seleme b. Abdülesed adlı çocuğu olmuştur. Ebu Seleme Hz. Peygamberin eşlerinden

¹²⁰ Diyârkekrî, I, 170; Dımaşkî, XI, 101.

¹²¹ Diyârbekrî, I, 170.

¹²² Dımaşkî, XI, 101.

¹²³ İbn Sa'd, X, 44.

¹²⁴ Belâzürî, IV, 424.

¹²⁵ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî I, 431; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 1; Zübeyrî, s. 17; İbn Sa'd, I, 73; Belâzürî, I, 96; Ya'kûbî, II, 11; İbn Kudâme, s. 96; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Diyârbekrî, I, 159; Dımaşkî, XI, 104; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 23; Zapsu, s. 312.

¹²⁶ Zübeyrî, s. 17.

Ümmü Seleme'nin ilk eşidir.¹²⁷ İbn Sa'd ve Zübeyrî, Berre'nin ilk olarak Abdülesed b. Hilal ile evlendiğini daha sonra da Ebû Rehm ile evlendiğini söylemektedirler.¹²⁸

Berre'nin Müslüman olup olmadığı hakkında herhangi bir bilgi zikredilmemiştir.¹²⁹

ÜMEYME (أميمة)

Ümeyme'nin annesi de Fâtıma bint Amr'dır.¹³⁰ Ümeyme, Caş b. Riab ile evlenmiştir. Bu evlilikten; Abdullah, Ubeydullah, Ebû Ahmed, Zeynep, Ümmü Habibe ve Hamne adlı çocukları olmuştur.¹³¹ Bu çocuklarından Zeyneb, ileride Hz. Peygamberin eşi olan Zeyneb bint Caş'dır. Abdullah b. Caş ise Uhud'da şehit olunca dayısı Hz. Hamza ile aynı mezara defnedilmiştir.¹³² Hz. Peygamber halası Ümeyme için Hayber gelirlerinden 40 vesk (yaklaşık 8000 kg) ayırtmıştır.¹³³

Müslüman olup olmadığı ise ihtilafıdır. Hz. Peygamber'in onun için Hayber gelirlerinden bir miktar ayırttığı haberi doğrultusunda Müslüman olduğu söylenebilir.

ÜMMÜ HAKÎM (أم حكيم)

Asıl ismi Beyzâ'dır.¹³⁴ Ümmü Hakîm'in annesi de Fâtıma bint Amr'dır.¹³⁵ Ümmü Hakîm, Küreyz b. Rebâ ile evli idi. Bu evliliklerinden Âmir,¹³⁶ Ervâ,¹³⁷ Talha ve Ümmü Talha adlı çocukları olmuştur.¹³⁸ Bu çocuklardan Ervâ, Affan b. Ebû'l-Âs b. Ümeyye ile evlenmiş ve onların bu evliliklerinden 3. halife Osman b. Affan dünyaya gelmiştir.¹³⁹ Yani Hz. Osman Hz. Peygamber'in halasının torunudur. Ümmü Hakîm

¹²⁷ Belâzürî, IV, 424; İbn Seyyidünnâs, II, 388; İbn Kudâme, s. 172; Dımaşkî, XI, 102; Diyârbekrî, I, 170.

¹²⁸ İbn Sa'd, X, 45; Zübeyrî, s. 19.

¹²⁹ İbn Kudâme, s. 172.

¹³⁰ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî I, 431; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 1; Zübeyrî, s. 17; İbn Sa'd, I, 73; Belâzürî, I, 96; Ya'kûbî, II, 11; İbn Kudâme, s. 96; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Diyârbekrî, I, 159; Dımaşkî, XI, 104; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 23; Zapsu, s. 312.

¹³¹ İbn Sa'd, X, 46; Belâzürî, IV, 425; İbn Seyyidünnâs, II, 388; İbn Kudâme, s. 173; Zübeyrî, s. 18; Dımaşkî, XI, 102; Diyârbekrî, I, 171.

¹³² İbn Hişâm, II, 612; İbn Seyyidünnâs, II, 388; Belâzürî, IV, 389; Ebû Abdullah b. Ömer b. Vakîd el-Eslemi Vakîdî, *el-Megazi*, Alemü'l-Kütüb, Beyrut 1966, I, 291; İbn Kudâme s. 147; Zübeyrî, s. 18; Ebû Zehrâ, III, 143; Seydişehrî II, 146.

¹³³ İbn Sa'd, X, 46.

¹³⁴ İbn Seyyidünnâs, II, 388; İbn Sa'd, X, 45; Belâzürî, IV, 423; İbn Kudâme, s. 173; Diyârbekrî, I, 170.

¹³⁵ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî I, 431; Zübeyrî, s. 17; İbn Sa'd, I, 73; Belâzürî, I, 96; Ya'kûbî, II, 11; İbn Kudâme, s. 96; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Diyârbekrî, I, 159; Dımaşkî, XI, 104; Köksal, *Hz. (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 23.

¹³⁶ İbn Sa'd, X, 45; İbn Seyyidünnâs, II, 388; İbn Kudâme, s. 173; Zübeyrî, 18; Dımaşkî; XI, 102; Diyârbekrî, I, 170.

¹³⁷ İbn Sa'd, X, 45; İbn Seyyidünnâs, II, 388; Belâzürî, IV, 423; Zübeyrî, s. 18.

¹³⁸ İbn Sa'd, X, 45.

¹³⁹ İbn Sa'd, X, 45.

İslâm'ın gönderilişinden sonra veya ona yakın zamanlarda 70 yaşında vefat etmiştir.¹⁴⁰ Buradan onun 542 yılında doğup 612 yılında veya buna yakın bir tarihte vefat ettiğini söylenebilir.

ERVÂ (اروى)

Ervâ'nın annesinin kim olduğu ise ihtilafli bir konudur. Bazı kaynaklar onun Abdullah, Zübeyr, Ebû Tâlip ve Abdullah ile öz kardeş olup annesinin, Fâtıma bint Amr olduğunu söylemişlerdir.¹⁴¹ Bazı kaynaklar onu Hâris ve Kusem ile,¹⁴² bazı kaynaklar ise Hâris ile öz kardeş olup annesinin Safiyye bint Cündeb olduğunu söylemişlerdir.¹⁴³ Ervâ önce Umeyr b. Vehb b. Abd b. Kusay ile evlenmiştir. Bu evlilikten Tuleyb isimli bir çocuğu dünyaya gelmiştir. Tuleyb Müslüman olmuş ve annesinin de Müslüman olmasına sebep olmuştur.¹⁴⁴ Ervâ daha sonra Kelde veya Kelude b. Abdimenaf b. Abdiddar b. Kusay ile evlenmiştir.¹⁴⁵ Erta b. Şurahbil ile evlenip, Fâtıma isimli bir kızının olduğu da söylenmiştir.¹⁴⁶

Vefatı

Abdülmuttalip torununu ancak iki sene himayesinde edebildikten sonra ilerlemiş yaşından dolayı, Mekke'de ölmüş ve Hacun bölgesine defnedilmiştir.¹⁴⁷ Öldüğünde onun 80,¹⁴⁸ 82,¹⁴⁹ 88,¹⁵⁰ 95,¹⁵¹ 110,¹⁵² 120,¹⁵³ ya da 140¹⁵⁴ yaşında olduğu şeklinde rivâyetler vardır. Ölümüne yakın zamanlarda gözlerinin kör olduğu söylenmektedir.¹⁵⁵

¹⁴⁰ Belâzürî, IV, 423.

¹⁴¹ İbn Hişâm, I, 78; Süheyli I, 431; Zübeyrî, s. 17; İbn Sa'd, I, 73; Belâzürî, I, 96; Ya'kûbî, II, 11; İbn Kudâme, s. 96; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 23.

¹⁴² Dımaşkî, XI, 104.

¹⁴³ Diyârbekrî, I, 171.

¹⁴⁴ İbn Sa'd, X, 42; Belâzürî, IV, 424; İbn Seyyidünnâs, II, 389; İbn Kudâme, s. 172; Zübeyrî, s. 18; Dımaşkî, XI, 103; Diyârbekrî, I, 171.

¹⁴⁵ Zübeyrî, s. 18; Dımaşkî, XI, 103; Diyârbekrî, I, 171.

¹⁴⁶ İbn Sa'd, X, 42; İbn Seyyidünnâs, II, 389.

¹⁴⁷ İbn Sa'd, I, 97; Belâzürî, I, 92; Diyârbekrî, I, 253; Dımaşkî, II, 119; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 73; Seydişehrî, I, 406; Nûmânî, s. 128.

¹⁴⁸ Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 73.

¹⁴⁹ İbn Sa'd, I, 97; Belâzürî, I, 92; Dımaşkî, II, 119; Diyârbekrî, I, 253; Nûmânî, s. 128.

¹⁵⁰ Belâzürî, I, 93

¹⁵¹ Dımaşkî, II, 119; Diyârbekrî, I, 253.

¹⁵² Dımaşkî, II, 119; Diyârbekrî, I, 253.

¹⁵³ İbn Sa'd, I, 97; Belâzürî, I, 120; İbnü'l-Esir, II, 22; Ya'kûbî, II, 13; Diyârbekrî, I, 253.

¹⁵⁴ Kastalânî, I, 30; Ya'kûbî, II, 13; Diyârbekrî, I, 253.

¹⁵⁵ Belâzürî, I, 93; İbnü'l-Esir, II, 22.

Hız. Peygamber'e dedesi Abdülmuttalip'in ölümünü hatırlayıp hatırlamadığı sorulduğunda o "Evet, ben o zaman sekiz yaşında idim." dediğı nakledilir. Hattâ Resulululh'in dadısı Ümmü Eymen, Muhammed'in, Abdülmuttalip'in cenazesinin arkasından bakıp ağladığını gördüğünü söylemiştir.¹⁵⁶

Abdülmuttalip'in ölümüne aile efradı da çok üzölmüş onun arkasından mersiyeler söylemişlerdir. Abdülmuttalip ölümünden önce kızlarını yanına çağırarak onlara kendisinin ölümünden sonra nasıl ağıt yakıp, neler diyeceklerini sormuş, kızları teker teker onun için uzun mersiyeler söyleyince bundan memnun olarak başını sallamış ve onaylamıştır.¹⁵⁷

Abdülmuttalip'in ölümüne Mekke halkı da çok üzölmüş, Mekke çarşısı mateminden dolayı günlerce kapalı kalmıştır. Halk onun cenazesini günlerce elleri üzerinde taşıdıktan sonra kabristana götürmüştür.¹⁵⁸

Mekkeliler, onun cenazesini, hürmeten Sidr ağacının yapraklarıyla yıkamıştır. O zamana kadar hiçbir ölünün cenazesi bununla yıkanmamıştır.¹⁵⁹

Abdülmuttalip ölümünden sonra evlatlarına miras olarak az bir mal bırakabilmiştir. Çünkü malları hayatının son dönemlerine doğru oldukça azalmıştır.¹⁶⁰

Abdülmuttalip'in ölümü Hâşim oğullarının Mekke'deki üstünlüğünü ve etkisini azaltmıştır. O gün güç bakımından, Emevi sülâlesinin Hâşim oğullarına üstün geldiğı ilk gündür. Çünkü o günden itibaren Abdülmuttalip'in başkanlık koltuğuna Ümeyye'nin büyük oğlu Harb oturmuştur.¹⁶¹

¹⁵⁶ İbn Sa'd, I, 97; Belâzürî, I, 92; Diyârbekrî, I, 253, Dımaşkı, II, 119, Köksal *Hız. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 74; Seydişehri, I, 406; Nümânî, s. 128.

¹⁵⁷ İbn İshâk, s. 118; İbn Hişâm, I, 114; Süheylî, II, 189; İbn Sa'd, I, 97; Belâzürî, I, 94; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 73.

¹⁵⁸ Ya'kûbî, II, 13; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 73.

¹⁵⁹ Ya'kûbî, II, 10; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 73.

¹⁶⁰ Lings, s. 34.

¹⁶¹ Nümânî, s. 128.

BÖLÜM 2 : AMCALARI

2.1. HÂRİS (حَارِث)

Hâris b. Abdülmuttalip'in doğum tarihi hakkında kaynaklarda herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Kesin olarak bilinen tek şey ise Hâris'in Abdülmuttalip'in ilk oğlu olduğudur.¹⁶² Bundan dolayı da Abdülmuttalip Eb'ûl-Hâris olarak künyelendirilmiştir.

Hâris'in ismiyle künyesinin bir olduğu söylenmesine rağmen,¹⁶³ künyesinin Ebû Rebîa veya Muğîre olduğu da rivayetler arasında yer almaktadır.¹⁶⁴

Annesinin ismi hakkında farklı bilgiler verilmiştir. Semra bint Cündeb¹⁶⁵ olduğunu söyleyenlerin yanı sıra onun Safiyye bint Cüneydib,¹⁶⁶ Safiyye bint Humejd¹⁶⁷ veya Safiyye bint Cündeb olduğunu söyleyenler de vardır.

Kaynakların bir çoğunda onun aynı anneden olma kardeşi olmadığı, annesinin tek evladı olduğu geçmekte ise de,¹⁶⁸ bir kısmında onun Kusem ile anne bir kardeş olduğu,¹⁶⁹ hattâ, Kusem ve Ervâ ile¹⁷⁰ veya sadece Ervâ ile anne bir kardeş olduğu da rivâyet edilmiştir.¹⁷¹ Bu rivâyet farklılığı, Abdülmuttalip'in 10 oğlu olduğunu söyleyip, Kusem'i onun oğulları arasında göstermeyen, İbn Hişâm gibi temel kaynaklardaki rivâyetleri kabul edip etmeme meselesinden kaynaklanmaktadır. Bu kaynaklarda, Hâris tek kardeş olarak gösterilmektedir. Abdülmuttalip'in 12 veya 13 oğlu olduğunu söyleyen eserlerden bazıları, bu temel kaynaklardaki rivâyetlere dayanarak onun tek kardeş olduğunu söylediği halde, bazıları da bu rivâyetleri kabul etmemektedirler.

Hâris'in hayatıyla ilgili elde edilebilen sınırlı bilgileri şu şekilde sıralayabiliriz: Hz. Peygamber'in babası Abdullah, evlendikten bir süre sonra, ticaret yapmak amacıyla Mekkelilerin kervanına katılarak Şam'a gitti. Şam yolculuğu dönüşünde Medine

¹⁶² İbn İshâk, s. 74; İbn Hişâm, I, 99; Belâzürî, I, 86; İbn Sa'd, I, 65; İbnü'l-Esîr, II, 20; İbn Seyyidünnâs, II, 387; İbn Kudâme, s. 99; Dımaşkî, I, 133; Kastalânî, I, 33; Ezrâkî, s. 329; Köksal, *Hiz. (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 30.

¹⁶³ Belâzürî, I, 99; İbn Seyyidünnâs, II, 383.

¹⁶⁴ Belâzürî, IV, 399.

¹⁶⁵ İbn Hişâm, I, 79; Süheylî, I, 431; Köksal, 24.

¹⁶⁶ İbn Sa'd, I, 73; Belâzürî, I, 99; Kelbî, 28.

¹⁶⁷ İbn Kudâme, s. 96.

¹⁶⁸ İbn Hişâm, I, 79; Süheylî, I, 431; İbn Sa'd, I, 73; İbn Kudâme, s. 96; Diyârbekrî, I, 159; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 24.

¹⁶⁹ Belâzürî, I, 99; Kelbî, 28; Ya'kûbî, II, 11; Zübeyrî, 18; İbn Seyyidünnâs, II, 383.

¹⁷⁰ Dımaşkî, XI, 104.

¹⁷¹ Diyârbekrî I, 171.

civarlarından hastalandı ve Medine'deki dayıları olan Adiy b. Neccâr oğullarının yanına sığındı. Bir ay kadar onların yanında kaldı. Bu sırada kervan da Mekke'ye döndü. Abdülmuttalip gelenler arasında oğlu Abdullah'ı göremeyince onu kervanla birlikte gelenlere sordu. Onlar Abdullah'ın Medine'de hastalandığını ve orada kaldığını söyleyince, hemen oğlu Hâris'i Medine'ye gönderdi. Ancak Hâris Medine'ye vardığında kardeşi Abdullah'ın vefat ettiğini ve Nâbiğa'nın bahçesine defnedildiğini öğrendi. Çaresiz Mekke'ye geri döndü ve durumu babasına bildirdi. Bu üzücü haber üzerine Abdülmuttalip, oğulları ve kızları feryat ederek ağlaşmaya başladılar.¹⁷² Cevad Ali bu konuyla ilgili olarak Abdülmuttalip'in, Abdullah'ın yanına oğlu Hâris'i değil Zübeyr'i gönderdiği şeklinde bir rivâyete de yer vermiştir.¹⁷³

Hâris'in hayatıyla ilgili elde edebildiğimiz bir diğer bilgi de ileride Ebû Tâlip bahsinde de ele alacağımız üzere Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlip ile Şam'a yaptığı ticarî sefer ile ilgilidir. Bu sefer esnasında, Rahip Bahira'nın Hz. Peygamber'i görmek istemesi ile amcası Hâris'in, develerin ve kervan mallarının başında bıraktıkları Hz. Peygamber'i almaya gittiği ve onun kolundan tutarak getirdiği bazı eserlerde yer almaktadır.¹⁷⁴ Ancak bu bilginin doğruluğu tartışmalı bir konudur. Öncelikle bu bilgi, ilk dönem kaynaklarında geçmemektedir. Bilakis muahhar bazı siyer eserlerinde bu rivâyete yer verilmiştir. Hem Diyârbekrî bu rivâyeti bize aktarırken Hâris'in; "Abdullah b. Abdülmuttalip'in oğlunu geride bıraktığımız için biz suçluyuz." diyerek kalktığı ve Hz. Peygamber'i alıp getirdiğini söyler. Ancak diğer kaynaklarda bu sözü Kureyşlilerden bir adamın söylediği geçmektedir. Ayrıca Hâris'in Hz. Peygamber'in doğumuna yakın veya 9 sene önce vefat ettiği rivâyetleriyle bu rivâyet karşılaştırıldığında, böyle bir şeyin gerçekleşmesinin mümkün olamayacağı kanaatine varılmaktadır.

Hâris'in hayatı boyunca en çok anlaştığı dostu ve nedimi ise Harb b. Ümeyye idi.¹⁷⁵

Hâris'in, Hz. Peygamber'in doğumundan önce, Abdullah'ın kurbanlık olmaktan kurtulduğu sene vefat ettiği ve bu sırada oğlu Rebîa'nın iki yaşında olduğu rivâyet

¹⁷² Kastalânî, I, 36; İbn Seyyidünnâs, I, 79; Dımaşkî, I, 205; Lings, s. 26; Nûmânî s. 124; Ebû Zehrâ, I, 146; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 39.

¹⁷³ Cevâd Ali, IV, 82.

¹⁷⁴ Dımaşkî, II, 124; Diyârbekrî, I, 258; Zapsu, s. 404.

¹⁷⁵ Cevâd Ali, V, 37

edilmiştir.¹⁷⁶ Yani Hz. Peygamber'in doğumundan beş sene önce vefat etmiştir. Bazı kaynaklarda ise onun İslâm dini gelmeden vefat ettiği rivâyet edilmiş ancak ne kadar zaman önce öldüğü hakkında bir bilgi verilmemiştir.¹⁷⁷

Hâris'in vefat tarihi ile ilgili olarak Belâzürî'nin rivâyetini ele aldığımızda onun yukarıda anlattığımız olaylar esnasında hayatta olması mümkün görülmemektedir. Çünkü Hâris eğer Hz. Peygamber'in doğumundan beş sene önce vefat etmişse, onun doğumundan birkaç ay önce hastalanarak vefat eden babası Abdullah için, Hâris'in o sırada Medine'ye kadar gitmesi ve Hz. Peygamber'in on yaşları civarında Rahip Bahira ile olan karşılaşmasında orada bulunması imkânsızdır. Dolayısıyla biz anlattığımız bu olaylar hakkında, kesin olarak vuku bulmuştur, diyemeyiz.

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber'in amcalarından olan Hâris hakkında sınırlı ve çelişkili bilgiler mevcuttur.

Hâris b. Abdülmuttalip'in çocuklarının sayısı hakkında kaynaklarımızda birbirine yakın olmakla birlikte farklı bilgiler verilir. Onun erkek çocukları olarak Ebû Süfyân, Muğîre, Nevfel, Rebâa, Abdullah, Abdüşems, Ümeyye isimleri verilirken, Ervâ isminde bir kız çocuğundan da bahsedilir. İbn Sa'd, İbn Kudâme ve İbn Seyyidünnâs bu çocuklardan Ebû Süfyân ile Muğîre'nin, Abdullah ile Abdüşems'in aynı kişiler olduğunu söyleyip Ümeyye isminden bahsetmemişler ve Hâris'in dört oğlu, bir kızı olduğunu söylemişlerdir.¹⁷⁸ Belâzürî ve Kelbî ise sadece Ebû Süfyân ile Muğîre'yi aynı kişiler olarak kabul edip onun altı oğlu bir kızı olduğu kanaatindedirler.¹⁷⁹ Diyârbekrî ve Dımeşkî ise Abdullah ve Abdüşems'i bir kabul ederek, Ümeyye'yi saymazlar ve Onun beş oğlu bir kızı olduğunu ileri sürerler.¹⁸⁰ Zübeyrî ise bu sayılanlardan da ayrı olarak onun Abdülmuttalip adlı bir çocuğundan daha bahseder. O, (Ebû Süfyân ile Muğîre) ve (Abdullah ile Abdüşems) in aynı kişiler olduğunu, ancak Abdülmuttalip adlı bir oğlunun daha olduğunu ve bu çocukla beraber onun beş oğlu bir kızı olduğunu iddia etmesine rağmen, Abdülmuttalip hakkında herhangi bir bilgi vermez.¹⁸¹ Bu

¹⁷⁶ Belâzürî, I, 87

¹⁷⁷ İbn Kudâme, 99; İbn Seyyidünnâs, II, 387; Diyârbekrî, I, 159

¹⁷⁸ İbn Sa'd, IV, 41; İbn Kudâme, s. 99; İbn Seyyidünnâs II, 387.

¹⁷⁹ Belâzürî, IV, 401; Kelbî, s. 35.

¹⁸⁰ Diyârbekrî, II, 105; Dımeşkî, XI, 105.

¹⁸¹ Zübeyrî, s. 85.

çocuklardan hepsinin de annesi, Guzeyye bint Kays'dır.¹⁸² Zübeyrî'de, bu kadının adı Âdiye olarak geçmektedir.¹⁸³

NEVFEL (نوفل)

Nevfel, Hâris'in en büyük çocuğu olmakla birlikte Hâşim oğullarından Müslüman olanların da en yaşlısıdır. Hattâ amcaları Hz. Hamza ve Hz. Abbâs'tan dahi büyüktür.¹⁸⁴ Ebû'l-Hâris olarak künyelendirilmiştir.¹⁸⁵

Nevfel, Zureybe bint Said b. Kaşb ile evlenir ve ondan Hâris, Abdullah, Ubeydullah, Muğîre, Said, Abdurrahman, Rebia isimli erkek çocukları¹⁸⁶ ve Ümmü Said, Ümmü Muğîre, Ümmü Hakîm adlı kız çocukları olur.¹⁸⁷

Nevfel, Hz. Peygamber'in davetini ilk zamanlarda kabul etmedi. Hattâ Bedir Savaşı esnasında hâlâ Müslüman olmadığı için savaşa Mekke müşriklerinin safında katıldı. Hz. Peygamber'in savaştan önce ashabına Hâşim oğullarından yakalananların öldürülmemesini emretmesiyle bu savaşta esir düştü, kurtuluş fidyelerini de bir diğer esir olan amcası Abbâs ödedi.¹⁸⁸ Bazı kaynaklarda da onun kendi fidyelerini kendisinin ödediği rivâyet edilir. İbn Sa'd'ın bu konuda bize aktardığı rivâyette, Hz. Peygamber, Nevfel'den, fidyelerini ödemesini isteyince, Nevfel fidyelerini ödeyebileceği parasının olmadığını söylemiş, Hz. Peygamber ona, sahip olduğu mızrakları bildirince de, şaşkına dönerek Müslüman olmuştur.¹⁸⁹ İbn Kudâme de, Nevfel'in kendi fidyelerini kendisi ödeyip Müslüman olduğunu kaydetmiştir.¹⁹⁰ Diyârbekrî, bu olaya değinmekle beraber bu rivâyeti zayıf bir görüş olarak değerlendirmiştir.¹⁹¹

¹⁸² İbn Sa'd, IV, 41; Belâzürî IV, 401; Kelbî, s. 35.

¹⁸³ Zübeyrî, s. 85.

¹⁸⁴ İbn Sa'd, IV, 42; İbn Kudâme, s. 99; İbn Seyyidünnâs, II, 387; Zübeyrî, s. 86; Diyârbekrî, I, 161.

¹⁸⁵ İbn Sa'd, IV, 41; Belâzürî, IV, 401.

¹⁸⁶ İbn Sa'd, IV, 41; Zübeyrî, s. 86; Diyârbekrî, I, 161.

¹⁸⁷ İbn Sa'd, IV, 41.

¹⁸⁸ İbn Sa'd, IV, 12; Taberî; *Tarihül Ümem Vel Mülük*, II, 321; Taberî, *Tarihi Taberî Tercemesi*, II, 399; İbnü'l-Esrî, II, 130; Ya'kûbî, II, 46; İbn Seyyidünnâs, II, 385; Diyârbekrî, I, 161; Kastalânî, I, 98; Şâkir Mahmud; *Hazreti Adem'den Bugüne İslâm Tarihi* (çev. Ferit Aydın), Kahraman Yayınları, 1993, I, 442; Seydişehrî, II, 678; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 192; Zapsu, s. 814; Lings, s. 165.

¹⁸⁹ İbn Sa'd, IV, s. 42.

¹⁹⁰ İbn Kudâme, s. 99.

¹⁹¹ Diyârbekrî, I, 161.

Onun Hendek Savaşı zamanında Medine'ye hicret ettiği, Hz. Peygamber'in onunla Hz. Abbâs arasında kardeşlik ilân ettiği de rivâyet edilmiştir.¹⁹² Hattâ İbn Sa'd onun Hendek savaşı esnasında Hz. Abbâs'la beraber hicret ettiğini ve bu yüzden Hz. Peygamber'in onları kardeş ilân ettiğini belirtir.¹⁹³ Zaten Nevfel ile Abbâs'ın İslam'dan önce de sıkı bir dostlukları ve aynı zamanda ticârî ortaklıkları vardı.¹⁹⁴ Hz. Peygamber onlar için Mescid'i-Nebevî arazisinin bir bölümünde yer ayırtır. Onun ve Abbâs'ın evinin arasında sadece bir duvar bulunuyordu.¹⁹⁵

Nevfel Hz. Peygamber'le beraber Mekke'nin fethi, Hayber¹⁹⁶ ve Taif seferlerine katıldı.¹⁹⁷ Hattâ Huneyn seferi öncesi İslâm ordusuna 3000 mızrakla yardım etti.¹⁹⁸ Bunun üzerine Hz. Peygamber ona "Senin mızraklarınla müşriklerin nesillerinin kesildiğini görüyorum." dedi.¹⁹⁹ Bu savaşta, Hz. Peygamber'e karşı düşman askerlerinin pusu kurup onu tuzığa düşürdüğü sırada, Hz. Peygamberi korumak için onun yanında sebat edip kalan ve geriye kaçmayan az sayıda Müslümandan biri oldu.²⁰⁰

Nevfel Medine'de kendi evinde 15 (637) senesinde,²⁰¹ Hz. Ömer'in halife seçilmesinden bir yıl üç ay sonra vefat etti. Cenaze namazını Hz. Ömer kıldırması olup Bakî mezarlığına defnedilmiştir.²⁰² Ayrıca Hz. Osman'ın halifeliğinin ikinci yılında vefat ettiği de rivâyet edilmektedir.²⁰³

EBÛ SÜFYÂN (ابو سفیان)

Kaynaklarımızın bir çoğunda Ebû Süfyân'ın adının Muğîre olduğu, Hâris'in oğulları arasında Ebû Süfyân ile Muğîre'nin ayrı kişiler olarak gösterilmesinin bir hata olduğu bildirilmektedir.²⁰⁴ Zayıf bir görüşe göre onun ismiyle künyesinin bir olduğu da

¹⁹² Diyârbekrî, I, 161.

¹⁹³ İbn Sa'd, IV, 14, 42.

¹⁹⁴ İbn Sa'd, IV, 18, 43; Diyârbekrî, I, 161; Cevâd Ali, VII, 407.

¹⁹⁵ İbn Sa'd, IV, 43.

¹⁹⁶ İbn Sa'd, IV, 43; İbn Kudâme; 99.

¹⁹⁷ İbn Sa'd, IV, 43; Belâzürî; IV, 401; İbn Kudâme, s. 99; Diyârbekrî, I, 161.

¹⁹⁸ İbn Sa'd, IV, 43; İbn Kudâme, 99; Diyârbekrî, I, 161

¹⁹⁹ İbn Sa'd, IV, 43; Diyârbekrî, I, 161.

²⁰⁰ İbn Sa'd, IV, 43; Zübeyrî, s. 87; Belâzürî, IV, 401.

²⁰¹ İbn Kudâme, s. 99; Zübeyrî, s. 87; Diyârbekrî, I, 161.

²⁰² İbn Sa'd, IV, 43.

²⁰³ Belâzürî, IV, 401.

²⁰⁴ İbn Sa'd, IV, 45; Belâzürî, IV, 401; Kelbî, s. 35; İbn Seyyidünnâs, II, 387; İbn Kudâme, s. 105; Diyârbekrî, I, 160.

bildirilir.²⁰⁵ Hz. Peygamber'in süt annesi Halîme'den, o da süt emdiğinden dolayı, Hz. Peygamberin süt kardeşidir.²⁰⁶ Hz. Peygamber ile yaşıttır.²⁰⁷

Ebû Süfyân, amcası Ebû Tâlip'in kızı Cümâne ile evliliğinden, Ca'fer isimli bir oğlu; Fağme bint Hemmâm b. Efkâm ile evliliğinden de, Ebûl Heyyâc – asıl ismi Abdullah dır-, Cümâne, Hafsa – Hafsa'ya Hamîde de denilirdi- isimli çocukları, bir diğer amcası Mukavvim'in kızı Ümmü Amr ile evliliğinden de, Âtike isimli kızı olur. Bunların haricinde cariyesinden de Ümeyye ve Ümmü Gûlsüm adlı kızları da olmuştur. Hafsa'nın annesinin Cümâne bint Ebû Tâlip, Ümeyyenin annesinin de Fağme bint Hemmam olduğu da söylenir.²⁰⁸ Belâzürî de ise Ümmü Heyyâc'ın annesinin Cümâne bint Ebû Tâlip olduğu geçmektedir.²⁰⁹ Belâzürî ayrıca Ebû Süfyân'ın, diğer amcası Mukavvim'im kızı olan Ervâ ile de evlendiğini ve ondan kızları olduğunu zikreder.²¹⁰ Ebû Süfyân b. Hâris'in çocuklarından sonra nesli devam etmemiştir.²¹¹

Ebû Süfyân'ın şair olduğu, Müslüman olmadan önce Hz. Peygamberi rahatsız eden, onu hicveden şiirler söylediği nakledilir. Ancak Müslüman olduktan sonra bu kabiliyetini Hz. Peygamber'i öven şiirler yazarak kullanmıştır.²¹² Onun en önemli özelliklerinde birisi Hz. Peygamber'e oldukça benzemesidir.²¹³

Ebû Süfyân İslâm davetinin ilk zamanlarında yeni dini kabullenemedi, şiddetli bir şekilde karşı çıktı ve sürekli olarak Hz. Peygamber'i hicvetti. Ancak zamanla bu görüşlerinden vazgeçerek yeni dine karşı kalbinde yumuşama başladı ve Hz. Peygamber Mekke'nin fethi için ordusuyla beraber Mekke'ye gelirken Nik'ul- Ukab²¹⁴ veya Ebva²¹⁵ mevkiinde onu karşıladı. Yanındaki arkadaşı, aynı zamanda kendisinin ve Hz. Peygamber'in halası Âtike'nin oğlu olan, Abdullah b. Ebû Ümeyye b. Muğîre ile

²⁰⁵ Diyârbekrî, I, 160.

²⁰⁶ İbn Sa'd, IV, 45; İbn Seyyidünnâs, II, 391; İbn Kudâme, s. 105; Diyârbekrî, I, 160; Lings, s. 44; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, VIII, 205.

²⁰⁷ İbn Sa'd, IV, 46

²⁰⁸ İbn Sa'd, IV, 45; Diyârbekrî, I, 161.

²⁰⁹ Belâzürî, IV, 408.

²¹⁰ Belâzürî, IV, 395.

²¹¹ İbn Sa'd, IV, 45; Diyârbekrî, I, 161.

²¹² Belâzürî, IV, 401; Kelbî, s. 35; Vakıdî, II, 806; İbn Seyyidünnâs, II, 391; İbn Kudâme, s. 105; Diyârbekrî, I, 160; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, VIII, s. 205.

²¹³ İbn Sa'd, IV, 47; Kelbî, s. 35; İbn Seyyidünnâs, II, 391; Diyârbekrî, I, 160; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, VIII, s. 205.

²¹⁴ İbn Hişâm, II, 851

²¹⁵ Vakıdî, II, 807; İbn Sa'd, IV, 46; İbnü'l-Esir, II, 226; İbn Kudâme, s. 105; Diyârbekrî I, 160; Seydişehri, II, 874.

beraber Müslüman olmak için Hz. Peygamber'in yanına gitti. Hz. Peygamber de, Ebû Süfyân'ın senelerdir kendisini hicvetmesine karşın yine de onu affetti.²¹⁶

Hz. Peygamber ile Huneyn Savaşına katılmış ve bozgun anında sebat ederek mücadelesine devam etmiştir. Hz. Peygamber savaş sırasında, onu tanıyamayıp kim olduğunu sordu. Hz. Abbâs onun amcasının oğlu Ebû Süfyân olduğunu söyleyince Hz. Peygamber onun için dua etti.²¹⁷ Katıldığı bu savaşta çok kahramanlıklar ve yararlılıklar da gösterdi. Hz. Peygamber'in katırının ipini tutarken Müşrikler Hz. Peygamber'in etrafını sarınca onlara, Hz. Peygamber'in yerine "Ben peygamberim, yalan değil; ben Abdülmuttalip'in oğluyum." diyerek seslendi ve kendini tehlikeye attı.²¹⁸ Hz. Peygamber, Ebû Süfyân için bu savaşta "*Ebû Süfyân kardeşim ve ailemin hayırlılarından. Allah beni Hamza'dan sonra da Ebû Süfyân'la destekledi.*" buyurmuştur. Bundan dolayı Ebû Süfyân'a "Allah'ın ve Resûlünün aslanı" da denirdi.²¹⁹

Hz. Peygamber amcasının oğlu Ebû Süfyân'ı çocukluğundan beri çok severdi. Bu sevgisi o Müslüman olduktan sonra da güçlenerek devam etmiştir. Hişâm b. Urve'nin babasından naklettiğine göre, Hz. Peygamberi'n "*Ebû Süfyân b. Hâris cennet gençlerindedir*", İbn Ömerden gelen bir rivâyete göre de, "*Ebû Süfyân ehlimin hayırlısıdır.*" diyerek onu tebci ettiğİ görülmektedir.²²⁰

Hz. Peygamber Hayber gelirlerinden Ebû Süfyân için 40 vesk (yaklaşık 8000 kg) ayırtırdı.²²¹

Ebû Süfyân'ın başında siğil türü bir yara vardı. Hac esnasında başını kazıtırken berber bu siğili kesince rahatsızlanmış ve bu rahatsızlık sebebiyle kardeşi Nevfelden dört ay sonra vefat etmiştir. H. 20 tarihinde vefat ettiğini de söyleyenler olmuştur. Namazını Hz.

²¹⁶ İbn Hişâm, II, 852; Vakıdî, II, 807, İbn Sa'd, IV, 46; İbnü'l-Esîr, II, 226; İbn Kudâme, s. 105; Diyârbekrî, I, 160; Seydişehrî, II, 874; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, VIII, s. 208.

²¹⁷ İbn Sa'd, IV, 46; Belâzürî, IV, 401; Vakıdî, II, 809, 900; İbn Kudâme; s. 105; Dımaşkî IV, 371; Diyârbekrî, I, 161; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, VIII, s. 421.

²¹⁸ İbn Sa'd, IV, 47.

²¹⁹ İbn Sa'd, IV, 48.

²²⁰ İbn Sa'd, IV, 49; İbn Seyyidünnâs, II, 391; İbn Kudâme, s. 105; Diyârbekrî, I, 160.

²²¹ İbn Sa'd, IV, 49.

Ömer kıldırmıştır ve Baki mezarlığına defnedilmiştir. Vefat etmeden 3 gün önce de kendi kabrini kazdığını dair nakiller bulunmaktadır.²²²

REBÎA (ربيعة)

Rebîa b. Hâris, Hz. Peygamber'den yedi sene önce yaklaşık 564 yılında dünyaya gelmiştir.²²³ Amcası Abbâs'tan iki veya dört yaş büyük olduğu da söylenir.²²⁴ Künyesi Ebû Ervâ'dır.²²⁵

Rebîa, Zübeyr b. Abdülmuttalip'in kızı, yani amcasının kızı Ümmü Hakîm ile evlenmiş ve ondan Muhammed, Abdullah, Abbâs, Hâris, Ümeyye, Abdüşşems, Abdülmuttalip, Ervâ²²⁶ Kübra – bu kızına Hind Kübra da denilirdi-, Hind Suğra adlı çocukları, cariyesinden de Ervâ Suğra ve Adem adlı çocukları olur.²²⁷ Adem küçük yaşta kan davası sebebiyle öldürülüp, Hz. Peygamber'in, Veda Hutbesinde, bütün dinleyenlerin huzurunda, *“Ashâbım! Câhiliyyet devrinde güdülen kan davaları da tamamen kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası, Abdülmuttalip'in torunu (amcalarımdan Hâris'in oğlu) Rebîa'nın kan davasıdır.”* dediği çocuktur. Bu çocuk, süt annesinin yanında, evlerinin önünde oynamakta iken, Leys b. Bekir oğulları oraya gelerek, aralarındaki kan davası nedeniyle, taş atarak onu başından yaralamış ve öldürmüşlerdir. Bu olayı nakledenlerden bazıları bu çocuğun adını Temmâm, bazıları da İyas olarak nakletmişlerdir.²²⁸

Rebîa da kardeşleri gibi ilk zamanlarda Müslümanlığı kabullenemez. Bedir savaşına müşriklerin safında katılıp esir düştüğü, fidyesinin amcası Abbâs tarafından ödendiği rivâyet edildiği gibi,²²⁹ müşrik ordusu ile beraber Mekke'den ayrıldıktan sonra ortadan kaybolduğu, savaş esnasında da hiç görülmediği de rivâyet edilir.²³⁰ Amcası Abbâs ve kardeşi Nevfel ile beraber Hendek Savaşı zamanında hicret etmek için Mekke'den çıktılar. Rebîa, Ebva bölgesine kadar onlara eşlik etti, ancak bir süre sonra geri dönmek istedi. Fakat Abbâs ve Nevfel'in onu uyarmaları üzerine geri dönmekten vazgeçti ve

²²² İbn Sa'd, IV, 49; Belâzürî, IV, 401; İbn Kudâme; s. 105; Diyârbekrî, I, 161.

²²³ Belâzürî, IV, 399.

²²⁴ İbn Sa'd, IV, 44; Belâzürî, IV, 399.

²²⁵ İbn Sa'd, IV, 43; Belâzürî, IV, 397; İbn Kudâme, s. 103; Zübeyrî, 87; Diyârbekrî, I, 162.

²²⁶ İbn Sa'd, IV, 43; Zübeyrî, s. 88.

²²⁷ İbn Sa'd, IV, 43.

²²⁸ İbn Sa'd, IV,44; Belâzürî, IV, 399; İbn Kudâme; s. 403; Zübeyrî, 87; Diyârbekrî, I, 162.

²²⁹ Belâzürî, IV, 397.

²³⁰ İbn Sa'd, IV, 44.

hicretine devam etti. Resûlullah ile beraber Mekke'nin fethine, Taif ve Huneyn seferlerine katıldı. Huneyn de Hz. Peygamber'in yanında sebatla kalan sahabelerden olur.²³¹ Hz. Peygamber onun için her sene Hayber gelirlerinden 100 vesk (yaklaşık 2000 kg) ayırtır.²³²

Hz. Osman ile de ticarî ortaklığı olup,²³³ Medine'ye yerleştikten sonra kendine Hudeyle oğulları mahallesinden bir ev edinmiştir.²³⁴

Hz. Peygamber'in Rebîa için söylediği "*Rebîa saçını kısaltsa ve elbisesini düzeltse ne güzel adam olur.*"²³⁵ sözüne bakılırsa, saçları ve elbisesi dağınık, belki de giyimine pek dikkat etmeyen bir insandı.

Rebîa 23 (644) senesinde, kardeşleri Nevfel ve Ebû Süfyân'dan sonra, Hz. Ömer'in hilafeti devrinde vefat etmiştir.²³⁶

ABDÜŞEMS (عبد شمس)

Abdüşems'in doğum tarihi hakkında kaynaklarımızda herhangi bir bilgi verilmemiştir. Hz. Peygamber onu Müslüman olduktan sonra Abdullah diye isimlendirmiştir.²³⁷ Mekke'nin fethinden önce Müslüman olmuş ve Medine'ye hicret etmiştir.²³⁸ Peygamberimizin sağlığında sarılık hastalığından vefat etmiştir. Hz. Peygamber onu kendi gömleğiyle kefenlemiş ve "Ne mutlu ona ki saadete erdi." buyurmuştur.²³⁹ Abdüşems'in nesli devam etmemiştir.²⁴⁰

MUGÎRE (مغيرة)

Hâris'in oğulları arasında gerçekte, Muğîre diye biri olup olmadığı şüpheli bir konudur. Çünkü daha önce de ele aldığımız gibi onun Ebû Süfyân b. Hâris ile aynı kişiler olduğunu söyleyenler vardır. Bu fikirde olanların çokluğuna ve Muğîre hakkında ayrıca ele alınmış bir rivâyet bulunmamasına bakılırsa, Muğîre'nin, Ebû Süfyân'dan ayrı bir

²³¹ İbn Hişâm, II, 889; Süheylî, VII, 167; İbn Sa'd, IV, 44; İbn Seyyidünnâs, II, 256; Diyârbekrî, I, 162.

²³² İbn Sa'd, II, 140, IV, 44; İbn Kudâme, s. 103; Zübeyrî, 87; Diyârbekrî, I, 162.

²³³ Diyârbekrî, I, 162.

²³⁴ İbn Sa'd, IV, 44; Belâzürî, IV, 397.

²³⁵ Belâzürî, IV, 399; Diyârbekrî, I, 162.

²³⁶ İbn Sa'd, IV, 44; Belâzürî, IV, 397; İbn Kudâme, s. 103; Diyârbekrî, I, 162.

²³⁷ İbn Sa'd, IV, 45; İbn Kudâme, 108; Zübeyrî, s. 88; Diyârbekrî, I, 160.

²³⁸ İbn Sa'd, IV, 45.

²³⁹ İbn Sa'd, IV, 45; İbn Kudâme, s. 108; Diyârbekrî, I, 160.

²⁴⁰ İbn Sa'd, IV, 45; İbn Kudâme, s. 108; Zübeyrî, s. 88; Diyârbekrî, I, 160.

kişi olmayıp onun esas adı olmasından dolayı karıştırılmış ve bu sebeple de Hâris'in bir diğer oğlu olarak gösterilmiş olduğu söylenebilir.

ABDULLAH (عبدالله)

Abdullah da bazı kaynaklarda Muğîre ile aynı kaderi paylaşmış ve Abdüşems'ten ayrı bir kardeş olarak ele alınmıştır. Ancak onu bu şekilde ele alan eserlerde dahi onun hakkında ayrıca bilgi verilmemektedir. Ve yine onu Abdüşems ile aynı kişi olarak gören eserlerin çokluğunu da ekleyince, onun da Muğîre gibi, isim değişiklinden dolayı Hâris'in oğulları arasında gösterildiği şeklindedir.

ÜMEYYE (أمية)

Hâris'in oğulları arasında Ümeyye ismi sadece Belâzürî ve Kelbî'de geçmekle beraber onun hakkında bu eserlerde dahi hiçbir kayda rastlanmamaktadır.

ERVÂ (اروى)

İbn Kuteybe, Ervâ bint Hâris'in Müslüman olmadığını zikretmişse de Dârekutnî Müslüman olduğunu söylemiştir. Ebû Vedaa b. Sabra es-Sehmî ile evlenip ondan Muttalip ve Ebû Süfyân isimli çocukları dünyaya gelmiştir.²⁴¹ Bunların hâricinde Ümmü Cemîl, Ümmü Hakîm ve Rabîa adlı çocuklarının olduğu da rivayet edilmiştir.²⁴²

²⁴¹ Belâzürî, IV, 408; Zübeyrî, 85; Diyârbekrî, I, 162

²⁴² İbn Sa'd, X, 50

2.2. ZÜBEYR (زبير)

Hız. Peygamber'in bir diğer amcası olan Zübeyr'in, doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Süheylî ve Zirikli onun Hız. Peygamber'in en büyük amcası olduğunu söylemişlerdir.²⁴³ Ancak burada kastedilen Hız. Peygamber'in öz amcalarından en büyüğünün Zübeyr olduğudur. Çünkü daha önce de ifade edildiği gibi Abdülmuttalip'in oğullarından Zübeyr, Abdullah, Ebû Tâlip ve Abdülkâbe,²⁴⁴ başka bir görüşe göre de Zübeyr, Abdullah ve Ebû Tâlip, aynı anneden olma öz kardeşlerdir.

Ayrıca bu kardeşlere Safiyye hariç Abdülmuttalip'in diğer kızları da dahildir.²⁴⁵ Ve O, yaş itibariyle Ebû Tâlip ve Abdullah'tan büyük idi.²⁴⁶ Annesi ise Fâtıma bint Amr'dır.²⁴⁷ Zübeyr Ebû Tahir olarak künyelenirdi.²⁴⁸ Ebû Hâris olarak künyelendiği de söylenmiştir.²⁴⁹ Ancak onun, Hâris isminde bir çocuğunun ismi hiçbir eserde geçmemesi bu rivâyetin zayıf olduğunu göstermektedir.

Zübeyr şair bir kişiliğe sahip²⁵⁰ olup Kureys kabilesi üzerinde bu yönüyle etkili olmuştur. Mekke halkı onun şiirlerinde hicvedilmekten korkarlardı. Hattâ Zübeyr ile Kusay oğullarının arası iyi olmadığından, Zübeyr ticarî seferler amacıyla Yemen taraflarına doğru gittiğinde, Kusay oğulları, onun, kendilerini oralarda hicvedip, herkese rezil etmesinden endişe ederlerdi.²⁵¹

İbn Hişâm, eserinde İbn İshâk'tan alınma Zübeyr'e ait bir şiire yer vermekte²⁵² ise de, Cevad Ali bu şiirin ona ait olmadığını söyler. Ona göre, İbn Hişâm bu şiiri kendi eserine alarak Zübeyr'e atfetmiştir. Çünkü şiirin üslûbu, şiirin kendisinin İbn Hişâm'a ait olduğunu belli etmektedir. Ayrıca şiirin nazmı da o zamanda yaşamış bir şairin

²⁴³ Süheylî, I, 436; Ziriklî, *El-Alam Kamusu Teracimi Li-Eşheri'r-Rical Ve'n-Nisa*, Darü'l-İlm li'l-Melayin, Beyrut, 1997, III, 74.

²⁴⁴ İbn Sa'd, I, 73; Kelbî, s. 28; Belâzürî, I, 96; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 1; Ya'kûbî, II, 11; İbn Kudâme, 96; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Diyârbekrî, I, 159; Dımaşkî, XI, 104; Zapsu, s. 312.

²⁴⁵ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî I, 431; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 1; Zübeyrî, s. 17; Lings s. 18; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 24.

²⁴⁶ Belâzürî, I, 96.

²⁴⁷ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî I, 431; İbn Sa'd, I, 73; Kelbî, s. 28; Belâzürî, I, 96; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 1; Ya'kûbî, II, 11; İbn Kudâme, 96; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Diyârbekrî, I, 159; Dımaşkî, XI, 104; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 24; Zapsu, s. 312.

²⁴⁸ Süheylî, I, 437; Ya'kûbî, II, 10.

²⁴⁹ Diyârbekrî, I, 159.

²⁵⁰ Ziriklî, III, 74; Cevâd Ali, IX, 708; Kelbî, s. 28.

²⁵¹ Cevâd Ali, IX, 696.

²⁵² İbn Hişâm, I, 133

nazmından uzaktır.²⁵³ Ziriklî'ye göre ise onun şiirlerinden çok azı günümüze kadar gelebilmiştir. Hattâ ondan sadece iki beyitlik bir parçanın kaldığı dahi söylenmektedir.²⁵⁴

Zübeyr, akıllı ve ileri görüşlü, Kureyş'in en faal insanlarından biri idi.²⁵⁵ Öne çıkan üstün meziyetleri sayesinde ileride Abdülmuttalip oğulları ve Hâşim oğullarının reisliğini elde edebilecek bir karaktere sahipti. Hattâ bazı eserlerde, onun, zaman zaman hakemlik* yaptığı da geçmektedir.²⁵⁶

Ficar savaşlarında ve akabindeki Hilf'ul-Fudul antlaşmasında da, Hâşim oğullarının reisi olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Bu savaşların sonuncusu, Abdülmuttalip oğullarının, dolayısıyla Zübeyr'in ve Hz. Peygamber'in hayatında önemli bir yer işgal etmiştir. Bu savaş Fil vakasından 20 yıl sonra meydana gelmiştir. Kinâne oğulları ile Kays-i Aylan kabilesi arasındaki bir kan davası nedeniyle çıkan bu savaşa, Zübeyr ve Ebû Tâlip, Hâşim oğullarının da dahil olmasına karşı çıkmışlardır. Çünkü onlara göre haram aylarda savaşmak zulüm ve haksızlıktır. Ancak Abdullah b. Cüd'ân ve Harb b. Ümeyye "Eğer bu savaşa Hâşim oğulları çıkmazlarsa biz de çıkmayız." diyerek onları zorlayınca, Zübeyr istemeyerek de olsa Hâşim oğullarının başında savaşa katılmıştır. Bu savaşta her iki taraf da kayıp vermesine rağmen yenilemeyince, Utbe b. Rebîa'nın teklifiyle, taraflar, öldürdüklerinin diyetini ödemek üzere anlaşarak savaşa son verilmiştir. Hz. Peygamber, bu savaşa amcalarına yardımcı olmak maksadıyla katılmış ve Kureyş savaşçılarının arka tarafında kalarak onlara ok toplamıştır.²⁵⁷ Martin Lings bu konuda Zübeyr ve Ebû Tâlip'in, Ficar savaşında önceleri Hz. Peygamber'in küçük yaşta olmasından dolayı savaşmasına izin vermediklerini sadece ok toplamasına müsaade ettiklerini, ancak daha sonraları savaşın kızışıp, Kureyş'in zor durumda

²⁵³ Cevâd Ali, IX, 709

²⁵⁴ Ziriklî, III, 74

²⁵⁵ İbn Kudâme, 140

* Arapların genel adeti olduğu üzere, insanlar, aralarında çıkan anlaşmazlıklarda problemlerinin çözümü için tanınmış, güvenilir, akıllı ve her iki taraf arasında kabul edilebilir birine başvururlar ve kendi sorunları için çözüm bulmalarını isterlerdi. Başvurdukları bu kişinin vereceği karar her iki taraf açısından bağlayıcı olurdu.

²⁵⁶ Belâzürî, I, 96; Ya'kûbî, II, 13; Cevâd Ali, V, 505

²⁵⁷ İbn Sa'd, I, 104; İbnü'l-Esîr, I, 509; Süheylî, II, 235; Cevâd Ali, IV, 83; Ya'kûbî, II, 15; İbn Kesîr, II, 451; İbn Seyyidünnâs, I, 113; Dımaşkî, II, 136; Diyârbekrî, I, 259; Halil, s. 45; Lings 36; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 91; Şâkir, I, 204.

kalmasıyla, iyi bir okçu olan genç Muhammed'in marifetini göstermesine fırsat verip, ok atmasına müsaade ettiklerini söyler.²⁵⁸

Meydana gelen bu savaştan sonra Mekke'de işler iyice çığırından çıktı. Zulüm ve haksızlıkların önü kesilemez bir hâl aldı. Tüccarların malları satın alınıyor ama bedeli ödenmiyordu. Hacıların beğenilen kadın veya kızları zorla gasp ediliyordu. Mekke halkının da rahatsız olduğu bu duruma engel olunamıyordu. Nihâyet, Mekke'ye ticaret için gelen Yemen'in Zebid kabilesinden bir adam, malını As. b. Vail'e satıp parasını alamayınca Mekke'nin ileri gelen ailelerine başvurmuş, ancak onlar bu adama yardım etmeye yanaşmayınca, Zebid'li adam Ebû Kubeys dağına çıkarak oradan bütün Mekke halkına seslenip yardım istemişti. Bunu duyan Zübeyr, artık bütün bu olup biten haksızlıkların önüne geçmek için Mekke'nin ileri gelenlerini, yine Mekkeli itibar sahibi bir adam olan Abdullah b. Cüd'an'ın evinde topladı. Çünkü o zaten çok kişinin kanının döküldüğü Ficar Savaşına katıldığından ve ailesinin de bu savaşa katılmasına vesile olduğundan dolayı oldukça büyük pişmanlık içerisinde idi. Bu yüzden o, vicdânî rahatsızlığını gidermek için hiç olmazsa böyle bir anlaşmanın da yapılmasına öncülük olmak istiyordu. Yemekler yenildikten sonra, bu durum aralarında uzunca konuşuldu ve bir anlaşmaya varıldı. Hz. Peygamberin halaları Âtike ve Beyda ortaya bir koku kabı koydu ve orada bulunanlar ellerini bu kaba sokarak, Mekke'de yerli ve yabancı hiç kimsenin zulme uğramasına müsaade etmeyeceklerine, mazlumların hakkını zalimlerden alıncaya kadar onlarla birlikte hareket edeceklerine dair yemin ettiler. Bu antlaşmaya Hıf'ul-Fudûl denildi. Hz. Peygamber de bu anlaşmaya katılanlar arasındaydı. Daha sonraları bu kendisine hatırlatılınca "Abdullah b. Cüd'an'ın evinde bir anlaşmaya şahit oldum ki, benim için o anlaşma kırmızı develere mâlik olmaktan daha iyidir. Ona İslâmiyet devrinde dahi çağrılısam icabet ederim." demiştir.²⁵⁹

Zübeyr bir süre ticaretle ilgilenmiş çeşitli bölgelere giden ticaret kervanlarına katılmıştır. Ancak görüldüğü kadarıyla o bu ticarî seferlerinde başarılı olamamıştır. Çünkü o zengin ve varlıklı biri değildi.²⁶⁰ Zübeyr, bu şekilde Yemen'e yaptığı ticari seferlerin birinde Hz. Peygamber'i de yanına alarak götürmüştü. Hz. Peygamber'in bu yolculuk esnasında

²⁵⁸ Lings, s. 36.

²⁵⁹ İbn Sa'd, I, 106; Süheylî II, 72; İbnü'l-Esîr, II, 42; Cevâd Ali, IV,86; Ya'kûbî, 17; İbn Kesîr, II, 454; İbn Seyyidünnâs, I, 114; Dimaşkî, II, 138; Diyârbekrî, I, 261; Halil, s. 45; Ebû Zehrâ, I, 204; Lings, s. 37; Hamîdullah, I, 52; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 94; Şâkir, I, 204.

²⁶⁰ Cevâd Ali, IV, 86.

on,²⁶¹ veya on yedi²⁶² yaşlarında olduğu söylenmektedir. Muhammed Hamidullah, Zübeyr'in yeğeni ile birlikte yaptığı bu yolculuğu, Bahreyn - Umman bölgesine olabileceği gibi, ileride anlatacağımız üzere Ebû Tâlip ile beraber Filistin bölgesine doğru çıkan meşhur yolculuğu olabileceğini de ileri sürmektedir.²⁶³

Cevâd Ali, Zübeyr ile ilgili olarak, Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ın vefat etmeden önce Medine'de hastalandığı sırada, Abdülmuttalip'in, Abdullah'ı getirmek üzere Medine'ye, Zübeyr'i gönderdiğini rivâyet etmektedir.²⁶⁴ Daha önce Hâris b. Abdülmuttalip bahsinde ele aldığımız bu konuyu, Hâris'in vefat tarihiyle ilgili rivâyetlerle birlikte değerlendirdiğimiz zaman, Cevâd Ali'nin naklettiği bu rivâyet tek olsa bile, yine de gerçek olmaktan hiç de uzak sayılmasa gerektir.

Zübeyr aynı zamanda babasının vefatından sonra onun sahip olduğu Mekke'nin önemli vazifelerini de üstlenmiştir. Bu konuda kaynaklardaki bilgiler zamana zaman farklılıklar gösterse de, Zübeyr'in, babasının ölümünden sonra Mekke'nin kadılığını ve kâbe işlerini,²⁶⁵ veya sikaye vazifesini²⁶⁶ veya da hem sikaye hem de Rifade vazifesini üstlendiği söylenmektedir.²⁶⁷

Zübeyr, babası Abdülmuttalip'in, ölümüne yakın zamanda Muhammed'i kendisine emanet etmesini çok istemiş, ancak Ebû Tâlip ile aralarında çektikleri kuranın Ebu Talip'e çıkmasıyla, yeğeni Muhammed'in himayesini kendi üzerine almaktan vazgeçmek zorunda kalmıştır.

Cahiliyye devrinde Zübeyr'in nedimi ve yakın dostu ise Kureyş'li başka bir genç olan Malik b. Umeyle b. Sabık b. Abdüddar'dır.²⁶⁸ Ayrıca onun Hanzale b. Şarki ile de yakın dostluğu vardır.²⁶⁹

²⁶¹ Dimaşkî, II, 121; İbn Kesîr, II, 435; Yeniçeri Celal, *Peygamber, Devlet Başkanı, Aile Reisi Hz. Muhammed ve Yaşadığı Hayat*, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s. 174.

²⁶² Filibeli Şehbenderzade Ahmed Hilmi, *İslâm Tarihi* (çev. Ziya Nur), Ötüken Neşriyat, İstanbul 1982, s. 100; Seydişehrî, I, 409.

²⁶³ Hamidullah, I, 48.

²⁶⁴ Cevâd Ali, IV, 82.

²⁶⁵ Ya'kûbî, II, 13; Belâzürî, I, 96; Cevâd Ali, V, 505.

²⁶⁶ Belâzürî, IV, 23; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, IV, 158.

²⁶⁷ Cevâd Ali, IV, 61.

²⁶⁸ Cevâd Ali, V, 37.

²⁶⁹ Cevâd Ali, VIII, 204.

Zübeyr, İslâm daveti gelmeden önce²⁷⁰ Mekke'de vefat etmiştir.²⁷¹ Vefat tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Zübeyr b. Abdülmuttalip'in erkek ve kız çocukları hakkında, farklı rivâyetler mevcuttur. Bazı eserlerde onun sadece Abdullah adında bir oğlu olduğu söylenirken,²⁷² bazı eserlerde onun Abdullah ve Tâhir²⁷³ bazı eserlerde de Abdullah, Tâhir, Hacl ve Kurre adlı çocukları olduğundan bahsedilmiştir.²⁷⁴ Ancak kaynaklarda bu çocuklardan Tâhir hakkında yok denecek kadar az bilgi olup, Hacl ve Kurre hakkında hiçbir bilgi mevcut değildir. Bu da bize bu çocuklarla ilgili rivâyetlerin zayıf olduğunu göstermektedir. Kız çocukları hakkında ise sadece Dubaa²⁷⁵ veya Dubaa ve Ümmü Hakem adlı kızlarının olduğunu söyleyenlerin yanında²⁷⁶ Dubaa, Ümmü Hakem, Safiyye, Ümmü Zübeyr adlı kızlarının olduğunu söyleyenler de olmuştur.²⁷⁷ Bu çocuklarının hepsinin de annesi Âtike bint Ebû Vehb b. Amr b. Âiz b. İmrân b. Mahzûm'dur.²⁷⁸

ABDULLAH (عبدالله)

Kaynaklarında Abdullah b. Zübeyr'in, Hz. Peygamber vefat ettiğinde otuz yaşında olduğu geçmektedir.²⁷⁹ Bu onun doğum tarihini 602 olarak göstermektedir. Bazı eserlerde ise Ecnadeyn Savaşında şehit düştüğü anda otuz yaşında olduğunu söylerki²⁸⁰ bu bilgi de bize onu doğum tarihini 604 olarak gösterir. Müslüman olduğu kesindir. Ancak İbn Sa'd onun Hz. Peygamber ile beraber herhangi bir savaşa katılmadığını söylemekte ise de,²⁸¹ muahhar kaynaklarda onun Huneyn Savaşında Hz. Peygamber'in yanında sebatla kalanlardan olduğu ileri sürülmektedir.²⁸² 634 yılında Hz. Ebû Bekir'in hilafet döneminde yapılan Ecnadeyn Savaşı'nda şehit düşmüştür. O, bu savaşta bir şehit

²⁷⁰ İbn Kudâme, s. 140.

²⁷¹ Süheylî, I, 438.

²⁷² İbn Kudâme, s. 140; İbn Seyyidünnâs, II, 384; Dimaşkî, II, 105; Diyârbekrî, I, 160.

²⁷³ Süheylî, I, 438.

²⁷⁴ Kelbî, s. 34.

²⁷⁵ Süheylî, I, 438.

²⁷⁶ İbn Kudâme, s. 141; Dimaşkî, XI, 105; Diyârbekrî, I, 160.

²⁷⁷ İbn Sa'd, X, 46; İbn Seyyidünnâs, II, 384.

²⁷⁸ İbn Sa'd, X, 46; Kelbî, 34.

²⁷⁹ İbn Sa'd, VI, 472.

²⁸⁰ İbn Kudâme, s. 141; İbn Seyyidünnâs, II, 384; Diyârbekrî, I, 164.

²⁸¹ İbn Sa'd, IV, 472.

²⁸² İbn Seyyidünnâs, II, 384; Diyârbekrî, I, 164.

düşen ilk Müslümandır.²⁸³ Hz. Peygamber onun için “Amcamın oğlu ve sevdiğimdir.” buyurmuştur.²⁸⁴ Kendisinden sonra nesli devam etmemiştir.²⁸⁵

TAHİR (طاهر)

Tahir hakkında Kureyş’in en şık ve yakışıklı erkeklerinden biri²⁸⁶ olduğu şeklindeki bir rivayet dışında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır.

DUBAA (ضباعة)

Hz. Peygamber, Dubaa’yı Mikdâd b. Amr b. Sa’lebe ile evlendirmiştir. Bu evlilikten Abdullah ve Kerîme isimli çocukları olmuştur.²⁸⁷ Diyârbekrî onun Mikdâd b. Esved ile evlendiğini söyler.²⁸⁸ Hz. Peygamber onun için Hayber gelirlerinden 40 vesk (yaklaşık 8000 kg) ayırtmıştır.

ÜMMÜ HAKEM (ام حكم)

Ümmü Hakem bint Zübeyr, amcasının oğlu Rebîa b. Hâris b. Abdülmuttalip ile evlenmiştir.²⁸⁹ Bu evlilikten de Muhammed, Abdullah, Abbâs, Hâris, Ümeyye, Abdü Şems, Abdülmuttalip, Ervâ, Hind adlı çocukları olmuştur.²⁹⁰ Kaynaklarımızda Ümmü Hakem’in başka bir evlilik yaptığına dair bir bilgiye tesadüf edemedik. Sayılan bu çocukların arasında Hakem adlı bir çocuk olmamasına rağmen niçin Ümmü Hakem denildiği hususu kapalı kalmaktadır.

Ümmü Hakem’in aynı zamanda Hz. Peygamber ile süt kardeşi olduğu da söylenir.²⁹¹ Hz. Peygamber onun için Hayber gelirlerinden 30 vesk (yaklaşık 6000 kg) ayırtmıştır.²⁹²

SAFİYYE (صفية) – ÜMMÜ ZÜBEYR (ام زبير)

Safiyye ve Ümmü Zübeyr hakkında da, Hz. Peygamber’in, onlar için Hayber gelirlerinden 40 vesk²⁹³ (yaklaşık 8000 kg) ayırttığından başka bir bilgi yoktur.

²⁸³ İbn Sa’d, IV, 472; İbn Kudâme, 140; İbn Seyyidünnâs, II, 384; Diyârbekrî, I, 164.

²⁸⁴ İbn Kudâme, 140; İbn Seyyidünnâs, II, 384; Diyârbekrî, I, 164.

²⁸⁵ Diyârbekrî I, 164; İbn Seyyidünnâs, II, 384.

²⁸⁶ Süheylî, I, 438.

²⁸⁷ İbn Sa’d, X, 46; İbn Kudâme, 141.

²⁸⁸ Diyârbekrî, I, 164.

²⁸⁹ İbn Sa’d, X, 47; İbn Kudâme, s. 141; Diyârbekrî, I, 164.

²⁹⁰ İbn Sa’d, X, 47.

²⁹¹ İbn Kudâme, s. 141.

²⁹² İbn Sa’d, X, 47.

²⁹³ İbn Sa’d, X, 47.

2.3. ABDÜLKÂBE (عبدالكعبة)

Abdülkâbe'nin doğum tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir. Sadece onun Hz. Peygamber'in amcalarının en küçüğü olduğu söylenmiştir.²⁹⁴ Ancak, bu rivâyet, onun Hz. Peygamber'in öz amcalarının en küçüğü olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü, Abdülmuttalip'in diğer oğulları olan Abbâs ve Hamza Fil Olayından sonra dünyaya gelmişlerdir. Abdülkâbe ise Abdullah'ın kurban edilmek istenmesi olayından önce ölmüştür. Abdülkâbe, Abdullah, Ebû Tâlip, Zübeyr, Ümmü Hakîm Beyza, Âtike, Ümeyme, Ervâ, Berre ile anne bir kardeştir. Annesi Fâtıma bint Amr dır.²⁹⁵

Abdülkâbe'nin* kişiliği ile ilgili mevcut olan tek bilgi onun daha küçük yaşlarında halkın nazarında derecesi ve saygınlığının yüksek olduğudur.²⁹⁶

Ancak o İslâm'ın gelişinden evvel,²⁹⁷ hattâ Hz. Peygamber'in babası Abdullah'ın kurban edilmek istenmesi, hadisesinden önce vefat etmiştir ve nesli devam etmemiştir.

²⁹⁴ Diyârbekrî, I, 159.

²⁹⁵ İbn Sa'd, I, 73; Kelbî, s. 28; Belâzürî, I, 96; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 1; Ya'kûbî, II, 11; İbn Kudâme, s. 96; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Diyârbekrî, I, 159; Dımaşkî, XI, 104; Zapsu, s. 312.

* Ya'kûbî eserinde Abdülkâbe ile Mukavvim'in aynı kişiler olduğunu söylemiştir. (Bkz. Ya'kûbî, II, 11.) Ancak kanaatimize göre Mukavvim ile Abdülkâbe ayrı iki kardeştir. Çünkü onun hakkında, az sayıda da olsa, birden fazla eserde birbirinin aynı sayabileceğimiz, bilgilerin mevcut olması bizde bu kanaati uyandırmaktadır.

²⁹⁶ Belâzürî, I, 96.

²⁹⁷ İbn Seyyidünnâs, II, 387; İbn Kudâme, s. 97; Dımaşkî, XI, 99.

2.4. GAYDAK (غيداق)

Gaydak'ın doğum tarihi hakkında herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Aynı anneden olma başka öz kardeşi yoktur. Annesi Huzaa kabilesinden Mümenna bint Amr'dır.²⁹⁸ Belâzürî, Gaydak ile Kusem'in anne bir kardeş olduklarını söyleyenlerin de olduğunu rivâyet etmiştir.²⁹⁹

Asıl isminin Nevfel olduğu rivâyet edilmiştir.³⁰⁰ Ancak bazı eserlerde bu rivâyet zayıf olarak kabul edilip onun asıl isminin Mus'ab olduğu söylenmiştir.³⁰¹ Onun bu şekilde Gaydak olarak çağırılması ise cömertliğinden ileri gelmektedir.³⁰² Gerçekten de Gaydak, çok malı olan ve bir o kadar da cömert olan bir insandı.³⁰³ Onun bu cömertliği Kureyş'in en zenginlerinden olmasından kaynaklanıyordu.³⁰⁴

Gaydak'ın lâkabı konusunda, Süheylî, Gaydak isminin, aslında Hacl'in lâkabı olduğu ve Hacl'in malının çok olması ve çok hayır yapmasından dolayı ona bu lakabın verildiğini ve dolayısıyla Abdülmuttalip'in çocukları arasında Gaydak isimli ayrı bir çocuk olmadığını iddia ederken,³⁰⁵ Ya'kûbî ve Diyârbekrî bunun aksine Gaydak'ın esas ismi olup, Hacl'in onun lakabı olduğunu iddia ederler.³⁰⁶ Belâzürî ise bu iddiaların bir hata olduğunu ifade etmiş ancak sebebini izah etmemiş ve ayrıntıya girmemiştir. Bu da bize gösteriyor ki, bazı kaynaklarda isimler ve lâkaplar oldukça karıştırılmış durumdadır. Bu sebepten dolayı bir eserde Hz. Peygamber'in amcaları arasında gösterilen bir isim, öbür eserde bir diğer amcasının lakabı olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Gaydak, kardeşleri arasında, yaşça onlardan büyük idi.³⁰⁷ Hâris'ten sonra veya ondan bir sonraki en büyük kardeş olabileceği akla gelmektedir. Babasının vefatından beş sene sonra, yaklaşık 584 yıllarında vefat etmiştir. Ölümünden sonra nesli devam etmemiştir.³⁰⁸

²⁹⁸ İbn Sa'd, I, 74; Belâzürî, I, 99; Kelbî, s. 29; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Ya'kûbî, II, 11; Dımaşkî, XI, 104; Diyârbekrî, I, 159.

²⁹⁹ Belâzürî, I, 99.

³⁰⁰ Belâzürî, I, 99; Kelbî, s. 29; Diyârbekrî, I, 159.

³⁰¹ İbn Sa'd, I, 74; Zübeyrî, s. 18; İbn Seyyidünnâs, II, 283; Dımaşkî, XI, 101.

³⁰² İbn Seyyidünnâs, II, 283; Dımaşkî, XI, 101.

³⁰³ İbn Seyyidünnâs, II, 387.

³⁰⁴ Dımaşkî, XI, 101.

³⁰⁵ Süheylî, I, 430.

³⁰⁶ Ya'kûbî, II, 10; Diyârbekrî, I, 159.

³⁰⁷ Belâzürî, IV, 421.

³⁰⁸ Belâzürî, IV, 421.

2.5. KUSEM (قثم)

Kusem'in doğum tarihi ile ilgili kaynaklarımızda kesin bir bilgi zikredilmemekle birlikte, Belâzürî onun Hz. Peygamber'in doğumuna üç sene kala dokuz yaşında iken vefat ettiğini söylemiştir.³⁰⁹ Bu bilgiden yola çıkarak onun 559 yıllarında dünyaya geldiği söylenebilir.

Bazı kaynaklarda onun, Hâris ile aynı anneden olma öz kardeş oldukları söylenirken,³¹⁰ bazılarında ise Hâris ve Ervâ ile³¹¹ öz kardeş olup, annesinin adının Safiyye Cüdebe veya Cüneydib olduğu söylenmiştir.³¹² Bazıları da Abbâs ve Dırâr ile öz kardeş olduğunu belirtip, annesinin Nüteyle bint Cenâb olduğunu söylemişlerdir.³¹³

Bunların haricinde Belâzürî'de bazılarının, Kusem'in Hâris ile değil Gaydak ile anne bir kardeş olduklarını söylediğine dair bir rivâyet daha vardır.³¹⁴

Abdülmuttalip Kusem'i çok severdi. Ancak onun küçük yaşlardaki ölümü³¹⁵ Abdülmuttalip'i çok üzdü. Hatta bundan dolayı Hz. Peygamber doğunca ona ilk önce Kusem ismini verdi. Fakat Hz. Peygamber'in annesi Âmine, rüyasında ona Muhammed isminin verildiğini söyleyince, onu Muhammed olarak isimlendirdi.³¹⁶

³⁰⁹ Belâzürî, IV, 411.

³¹⁰ Belâzürî, I, 99; Kelbî, s. 28; Ya'kûbî, II, 11; Zübeyrî, s. 18; İbn Seyyidünnâs, II, 383.

³¹¹ Dımaşkî, XI, 104.

³¹² Belâzürî, I, 99; Kelbî, 28; Ya'kûbî, II, 11; Zübeyrî, 18; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Dımaşkî, XI, 104.

³¹³ İbn Sa'd, I, 73; İbn Kudâme, 97; Diyârbekrî, I, 159.

³¹⁴ Belâzürî, I, 99.

³¹⁵ Belâzürî, I, 99; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Zübeyrî, s. 18; Dımaşkî, XI, 98; Diyârbekrî, I, 159.

³¹⁶ Belâzürî, IV, 411.

2.6. MUKAVVİM (مقوم)

Mukavvim'i, Kelbî ve Zübeyrî Mukavvem³¹⁷ olarak isimlendirseler de, diğer bütün eserlerde o, Mukavvim olarak zikredilmiştir. Abdülkâbe bahsinde değindiğimiz üzere Yakubi, Mukavvim ile Abdülkâbe'yi aynı kişiler olarak rivâyet etse de,³¹⁸ onlar ayrı iki kardeş olsa gerektir.

Mukavvim'in doğum tarihi ile ilgili kaynaklarımızda açık bir tarih verilmemekle beraber, Abdülmuttalip vefat ettiğinde onun 15 yaşında olduğu söylenmiştir. Bu da bize onun 564'lü yıllarda doğmuş olduğunu göstermektedir.

Mukavvim, Ebû Bekir olarak künyelenmiştir.³¹⁹

Mukavvim, Hamza, Hacl ve Safiyye ile anne bir kardeşdir. Annelerinin ismi Hale bint Vüheyb' dir.³²⁰ Bu kardeşler arasında Avvâm'ı da gösterenler olmuştur.³²¹

Mukavvim'in kendisine ait bir su kuyusu vardı. Bezzer olarak bilinen bu kuyuyu, eskiden Hâşim, sikaye vazifesi kendisine ait iken, Mekke'ye gelen hacılara su dağıtmak için kullanırdı.³²²

Mukavvim, Kalabe bint Amr b. Cavene b. Ğaziyye evlenmiştir.³²³ Onun bu evliliğinden Bekir,³²⁴ Hind, Ervâ, Ümmü Amr adlı çocukları olmuştur.³²⁵ Bunun yanında onun hiç erkek çocuğu olmadığını ve bu yüzden neslinin devam etmediğini söyleyenler de olmuştur.³²⁶

Mukavvim'in bu çocuklarından Bekir ile ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir. Kızlarından Hind ise Belâzürî'ye göre Hazrec kabilesinden, Neccar oğullarından Amr b.

³¹⁷ Kelbî, 28; Zübeyrî, s. 17.

³¹⁸ Ya'kûbî, II, 11.

³¹⁹ Belâzürî, IV, 395; Kelbî, s. 34; Dımaşkî, XI, 100.

³²⁰ İbn Hişâm, I, 78; Süheyli, I, 430; İbn Sa'd, I, 73; Belâzürî, VI, 397; Zübeyrî, 17; İbn Seyyidünnâs, II, 383; İbn Kudâme, 97; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 23.

³²¹ Kelbî, s. 28; İbn Seyyidünnâs, II 383.

³²² Cevâd Ali, IV, 65.

³²³ İbn Sa'd, X, 49.

³²⁴ Kelbî, s. 34.

³²⁵ İbn Sa'd, X, 50; Belâzürî, IV, 395.

³²⁶ İbn Seyyidünnâs, II, 387; İbn Kudâme, s. 97.

Mihsan ile evlenmiş ve Beşir adlı bir çocukları olmuştur.³²⁷ İbn Sa'd ise, onun Beşîr b. Amr b. Mihsan ile evlenip Abdullah ve Abdurrahman adlı çocuklarının olduğunu söyler.

Ümmü Amr'a, Fahite lakâbı verilirdi.³²⁸ O, Mes'ûd b. Mu'teb es-Sakafî ile evli idi. Daha sonra Muattib b. Ebû Lehep daha sonra da Ebû Süfyân b. Hâris b. Abdülmuttalip ile evlenmiştir.³²⁹ Mes'ûd ile evliliğinden Abdullah b. Mes'ûd adlı oğlu, Ebû Süfyân ile olan evliliğinden de Âtike adlı kız dünyaya gelmiştir.³³⁰

Ervâ ise Belâzürî'ye göre kardeşi Ümmü Amr gibi Ebû Süfyân b. Hâris ile evlenmiş ve kızları olmuştur. Ancak bu evliliklerin hangisi önce gerçekleşmiştir, yahut iki kız kardeş aynı anda mı Ebû Süfyân ile evli idi bu belirtilmemiştir.³³¹ İbn Sa'd'a göre ise o, Hevazinlilerden Ebû Mesruh -Hâris b. Yamer b. Hayan- ile evlenmiş, Abdullah b. Ebû Mesruh adlı oğlu olmuştur.³³²

Mukavvim, İslâm dini gelmeden altı yıl önce vefat etmiştir.³³³ Bu tarih onun 606'lı yıllarda, 42 yaşlarında vefat ettiğini göstermektedir.

Mukavvim'in Müslüman olmadan vefat etmesi, Tabakat kitaplarında onun hakkında çok az bilgi verilmesine, hattâ bazısında isminden başka hiçbir bilginin bulunmamasına sebep olmaktadır.

³²⁷ Belâzürî, IV, 395.

³²⁸ Belâzürî, IV, 395.

³²⁹ Belâzürî, IV, 395.

³³⁰ İbn Sa'd, X, 50.

³³¹ Belâzürî, IV, 395.

³³² İbn Sa'd, X, 49.

³³³ Belâzürî, IV, 395.

2.7. HAÇL (حجل)

Haçl, kardeşi Mukavvim'den bir sene sonra dünyaya gelmiştir.³³⁴ Daha önce Gaydak bahsinde değindiğimiz gibi, onunla Gaydak'ın lakapları oldukça birbirine karıştırılmış durumdadır. Süheylî, aslında Gaydak isminin, Haçl'in lâkabı olduğu ve Haçl'in malının çok olması, çok hayır yapmasından dolayı ona bu lâkabın verildiğini, iddia ederken,³³⁵ Ya'kûbî ve Diyârbekrî bunun aksine Gaydak'ın esas ismi olup Haçl'in onun lâkabı olduğunu iddia ederler. Hattâ Ya'kûbî'ye göre, Abdülmuttalip'in oğulları arasında Haçl diye biri yoktur.³³⁶

Bunların haricinde, isminin Muğîre olduğu söylendiği gibi,³³⁷ Musab veya Abbâs olduğu da söylenmiştir.³³⁸

Haçl, Hamza, Mukavvim ve Safiyye ile aynı anneden dünyaya gelmiştir. Annesi Hale bint Vüheyb'dir.³³⁹ Bazılarına göre bu kardeşler arasında Avvâm diye adlandırdıkları bir kardeşleri daha vardır.³⁴⁰

Haçl'in Kurre b. Haçl adında bir oğlu olduğunu ve bu oğlunun ismiyle künyelendiğini söyleyenler olduğu gibi,³⁴¹ onun hiç erkek çocuğunun olmadığını ve dolayısıyla neslinin devam etmediğini söyleyenler de olmuştur.³⁴²

Haçl, kardeşi Mukavvim'den bir sene sonra doğduğu gibi, ondan bir sene sonra da vefat etmiştir.³⁴³ Bu bilgi onun 607 yılları civarında, kardeşi Mukavvim gibi 42 yaşlarındayken vefat ettiğini göstermektedir.

³³⁴ Belâzürî, IV, 397.

³³⁵ Süheylî, I, 430.

³³⁶ Ya'kûbî, II, 10; Diyârbekrî, I, 159.

³³⁷ Belâzürî, I, 98; Kelbî, s. 28; Zübeyrî, s. 17; Dımaşkî, XI, 100; Diyârbekrî, I, 159.

³³⁸ İbn Seyyidünnâs, II, 390, Dımaşkî, XI, 100.

³³⁹ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî, I, 430; İbn Sa'd, I, 73; Belâzürî, VI, 397; Zübeyrî, s. 17; İbn Seyyidünnâs, II, 383; İbn Kudâme; 97; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 23.

³⁴⁰ Kelbî, s. 28; İbn Seyyidünnâs, II 383.

³⁴¹ Belâzürî, IV, 397.

³⁴² İbn Seyyidünnâs, II, 387; İbn Kudâme, s. 97.

³⁴³ Belâzürî, IV, 397.

2.8. DIRÂR (ضرار)

Dırâr, öz kardeşi Abbâs'tan yedi yıl önce dünyaya gelmiştir.³⁴⁴ Bu bize onun 560 veya 561 yıllarında dünyaya geldiğini göstermektedir. Ebû Amr olarak künyelenirdi.³⁴⁵ Abbâs ile anne bir kardeş olup annesinin Nüteyle bint Cenâb olduğu iddia edildiği gibi,³⁴⁶ hem Abbâs hem de Kussem ile kardeş olduğu da iddia edilmiştir.³⁴⁷

Evlenmemiş ve çocuğu olmamıştır. Dolayısıyla da nesli devam etmemiştir.³⁴⁸

Kureyş'in en yakışıklı ve cömert gençlerinden biridir.³⁴⁹ Aynı zamanda şairlik yönü de vardır.³⁵⁰

Gençliğinde,³⁵¹ İslâm'ın gelişinden evvel vefat ettiği³⁵² ya da Hz. Peygamber'e vahiy geldiği günlerde vefat edip, Müslüman olmadığı da söylenmektedir.³⁵³ Ancak bu iki rivâyet birbirine zıt düşmektedir. Zira, onun Hz. Peygamber'e ilk vahyin geldiği zamanlarda vefat ettiği kabul edildiğinde, 560'lı yıllarda doğup, 612 yıllarında vefat etmiş biri için, 52 sene yaşadığı söylenmiş olur ki, böyle biri için de küçük yaşta vefat etmiş denilemez. Kanaatimizce, o, Hz. Peygamber'e vahiy gelmesinden çok sene evvel, genç yaşta iken vefat etmiştir. Çünkü 52 sene yaşamış, Hz. Peygamber'e vahiy geldiği günleri görmüş ve Hz. Peygamber'in amcalığını yapmış bir insan hakkında burada aktardığımız bilgilerden çok daha fazla bilginin kaynaklarımızda yer alması gerekirdi. Örneğin siyer kitaplarında, Hz. Peygamber'in gerek çocukluk ve gençliği, gerek evliliği ve gerekse peygamberlikten önceki sosyal hayatı ile ilgili bilgiler verilirken, tasvir ettikleri tablonun içinde amcası Dırâr ile ilgili, mutlaka, küçük de olsa bilgiler verilmesi, en azından isminin zikredilmesi gerekirdi. Nitekim Hz. Peygamber'in, peygamber oluncaya kadar var olan amcalarından Ebû Tâlip, Zübeyr, Abbâs ve Ebû Lehep ile ilgili onun hayatının çeşitli dönemlerinde bir çok bilgi bulabilmekteyiz ki, bütün bunlar bize onların bu zaman dilimi içinde yaşadıklarını ve etkin rol oynadıklarını gösteriyor.

³⁴⁴ Belâzürî, IV, 381.

³⁴⁵ Belâzürî, IV, 381.

³⁴⁶ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî I, 430; Kelbî, s. 28; Belâzürî, I, 97; Zübeyrî, s. 18; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Ya'kûbî, II, 11; Dımaşkî, XI, 104; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 23.

³⁴⁷ İbn Sa'd, I, 73; İbn Kudâme, s. 97; Diyârbekrî, I, 159.

³⁴⁸ İbn Sa'd, I, 73; Belâzürî, IV, 381; İbn Kudâme, s. 97; Dımaşkî, IX, 100.

³⁴⁹ İbn Sa'd, I, 73; İbn Seyyidünnâs, II, 387; Dımaşkî, XI, 100.

³⁵⁰ Belâzürî, IV, 381.

³⁵¹ Diyârbekrî, I, 159.

³⁵² Belâzürî, I, 97.

³⁵³ İbn Sa'd, I, 73; İbn Seyyidünnâs, II, 387; Dımaşkî, XI, 100.

Ayrıca onun evlenmemesi ve çocuk sahibi olmayışı da, bizim onun evlilik çağına dahi gelmeden genç yaşta vefat etmiş olabileceği tezimizi güçlendirmektedir.

Onun genç yaşta vefat etmesi, ayrıca Müslüman olmaması veya olamamasından dolayı, hakkında kaynaklarımızda sadece bu kadar bilgi yer almaktadır.

2.9. EBÛ TÂLİP (ابو طالب)

Ebû Tâlip'in asıl ismi Abdümenâf'tır.³⁵⁴ Ancak, o büyük oğlu Tâlip sebebiyle, Ebû Tâlip olarak anılırdı. Ayrıca zayıf bir rivâyette onun isminin, İmrân olduğu söylene de,³⁵⁵ Abdürrahim Zapsu bu görüşün Rafizîlere ait olduğunu ve onların, Kur'ân'daki İmrân suresinin Ebû Tâlip hakkında nazil olduğu inancında olduklarını belirtmiş ve bunu bir yalan, hattâ Kur'ân'a atılmış bir iftira olarak değerlendirmiştir.³⁵⁶

2.9.1. Hayatı ve Ailesi

Hiz. Peygamber'den yaklaşık otuz beş sene önce,³⁵⁷ 536 yıllarında dünyaya gelmiştir. Ancak onun 80, 86, 87 yaşları civarında, hicretten üç sene önce vefat ettiği rivâyetlerini ele alırsak, bu sefer onun 542, 536 veya 535 yılları civarında doğduğu da söylenebilir. Bu konuda Ziriklî kesin bir tarih vererek onun hicretten önce seksen beş, miladi 540 yılında Mekke'de doğduğunu söylemiştir.³⁵⁸ Bu gibi rivâyetlerdeki küçük yanlışlıkların yanında, hicri olarak hesaplanmış bir yaştan, miladi doğum tarihini çıkarırken ortaya çıkan yanlışlığın da kaçınılmaz olması dolayısıyla, onun doğum yılı ile ilgili olarak, "535 ile 540 yılları arasında doğmuştur." demek daha uygundur.

Daha önce de bahsettiğimiz üzere, Ebû Tâlip, Zübeyr, Abdülkâbe, Âtike, Berre, Ümeyme, Ümmü Hakîm, aynı anneden dünyaya gelen öz kardeşlerdir. Anneleri Fâtıma bint Amr'dır.³⁵⁹ Başka bir görüşe göre ise bu kardeşler arasında Abdülkâbe yoktur.³⁶⁰

Kaynaklarımızda yer alan bilgilerden Ebû Tâlip'in, babası Abdülmuttalip'e kişilik ve karakter yönüyle çok benzediği anlaşılmaktadır. Babasının ölümünden sonra, Mekke'nin hakemliği gibi³⁶¹ bazı önemli görevleri üstlenmesi, bize onun Mekke halkı tarafından da, sevilen, sözüne itibar edilebilen, güvenilir ve her kabile tarafından

³⁵⁴ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî, I, 438; İbn Sa'd, I, 99; Cevâd Ali, IV, 82; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 1; İbn Kudâme, s. 108; Zübeyrî, 17; Diyârbekrî, I, 159.

³⁵⁵ Cevâd Ali, IX, 697.

³⁵⁶ Zapsu, s. 404.

³⁵⁷ Cevâd Ali, IX, 697.

³⁵⁸ Ziriklî, IV, 315.

³⁵⁹ İbn Sa'd, I, 73; Kelbî, s. 28; Belâzürî, I, 96; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük* II, 1; Ya'kûbî, II, 11; İbn Kudâme, s. 96; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Diyârbekrî, I, 159; Dımaşkî, XI, 104; Zapsu, s. 312.

³⁶⁰ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî I, 431; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 1; Zübeyrî, 17; Lings s. 18; Köksal *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 24.

³⁶¹ Cevâd Ali, V, 637.

benimsenmiş biri olduğunu göstermektedir. Ebû Tâlip, cahiliyye döneminde dahi kendisini kötü alışkanlıklara kaptırmamış, babası gibi ağzına içki sürmemiştir.³⁶²

Ayrıca cömertliği, yardımseverliği, akıllı, basiret sahibi ve onurlu bir insan oluşu, akrabalarını ve himayesi altında bulunanları her zaman koruması, onun karakteri ile Abdülmuttalip'in karakteri arasındaki benzerliği göstermektedir. Bundan dolayıdır ki, Abdülmuttalip, ölümüne yakın, himayesi altında bulunan Hz. Peygamber'i, Ebû Tâlip'e vasiyet etmiştir.

O, Hâşim oğullarının kahramanlarından ve aynı zamanda onların reislerindendi. Hatip, şair, akıllı ve zeki bir insandı.³⁶³ Ficar Savaşı sırasında Hâşim oğullarının reisi Zübeyr iken, o, haram aylarda olduklarını ve hiç olmazsa bu ayların hürmetine savaş yapmamaları gerektiğini savundu ve şöyle dedi: "Bu bir zulüm, düşmanlık ve haram aylara hürmetsizliktir. Ben ona katılmam, ehlimden de hiç kimsenin katılmasına müsâade etmem." Ancak Abdullah b. Cüd'ân ile Harb b. Ümeyye, Zübeyr b. Abdülmuttalip'i bu savaşa girmeye ikna edince Zübeyr istemeyerek de olsa Hâşim oğullarının bu savaşa katılması kararını verdi ve Ebû Tâlip de bu karara uydu. Onun Hz. Peygamber'i de yanına alarak bir kaç defa katıldığı bu savaşta, Hz. Peygamber ordunun arka tarafında ok toplamış ve o gün savaş Kureyşlilerin zaferi ile sonuçlanmıştı. Bunun üzerine Kureyş'in önde gelenleri Ebû Tâlip'e gelerek " Ey kurtları, kuşları doyuran, hacıları sulayan zatın oğlu! Bizden, yanımızdan ayrılma. Çünkü sen bizimle beraberken biz zafer kazandığımızı görüyoruz." dediler. Ebû Tâlip de onlara cevaben "Siz, zulümden, haksızlıktan, aile bağlarını koparmaktan, birbirinize iftira atmaktan vazgeçin, ben de sizin yanımızdan ayrılmayayım." dedi.³⁶⁴

Ebû Tâlip'in öne çıkan özelliklerinden birisi de onun şair oluşudur. Kaynaklarımızda ona atfedilen bir çok şiir vardır. Bunların bir çoğu İbn İshâk ve İbn Hişâm'da mevcuttur. Hattâ onun şiirleri bir araya getirilerek matbu bir eser şeklinde yayımlanmıştır.³⁶⁵

Ebû Tâlip'in cahiliyye devrinde, dostu ve nedimi Mesafir b. Amr b. Ebû Ümeyye idi. Mesafir öldükten sonra ise Ebû Tâlip Amr b. Abdived b. Nadr ile dostluk kurmuştur.³⁶⁶

³⁶² Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 75.

³⁶³ Zirikî, IV, 315.

³⁶⁴ Ya'kûbî, II, 15.

³⁶⁵ Cevâd Ali, IX, 697.

Ebû Tâlip ticaretle uğraşan bir insandı. Babasından, Mekke'nin bazı önemli vazifelerini devralıncaya kadar ticarî faaliyetlerini sürdürmüş ve ailesinin geçimini bu yolla sağlamıştır. Ancak Ebû Tâlip'in Kureyş kervanları ile birlikte yaptığı ticari seferlerinde pek de başarılı olduğunu söyleyemeyiz. Ticaret hayatından kazandığı para, onu ve ailesini rahatlatıp mutlu edebilecek seviyede değildi.³⁶⁷

Ayrıca aile efradının çokluğu, kuraklık ve kıtlık yıllarının, kabile savaşlarının birbirini kovalaması yüzünden, sonunda Ebû Tâlip'in ticaret yapabilecek malî kudreti kalmamıştı.³⁶⁸

Bütün bunların haricinde bir de, kendi sorumluluğunda olan Sikaye vazifesinin de ona ağır bir maddî yük olması, – her ne kadar bu görevi yerine getirebilmek için kardeşi Abbâs'tan bir kaç sene üst üste borç alıp, bunu ödeyemediğinden, sikaye vazifesini ona devretmek zorunda kalmışsa da- onun karşılayabilmekte zorlandığı masraflarını daha da artırmıştı. Ve bütün bunlara dayanamayan Ebû Tâlip sonunda iflas etmişti.³⁶⁹

Bundan sonra zaten yaşı da ilerlediği için elinde kalan birkaç hayvanının geliriyle idare etmekten başka çaresi kalmadı. Onun Mekke civarında yayılan birkaç devesi vardı. Onlar Mekke'ye geldikçe Ebû Tâlip onların sütüyle kalabalık olan ailesini doyurmaya çalışırdı.³⁷⁰ Bazen de, Arafat'ın girişinde Urne adı verilen bir vadide bulunan bu develerinin yanına gider, orada kalır, Mekke'ye dönerken de onların sütünden getirirdi.³⁷¹

Bu sebepten dolayı da Hz. Peygamber, zaten kıt kanaat geçinen amcasına yük olmak istememiş ve kendisine babasından miras kalan koyunlarıyla birlikte onun develerini de güderek aile geçimine katkı sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca o diğer Mekkelilerin koyunlarını da otlatıyor, bunun karşılığında onlardan ücret veya süt alıyor ve bu sayede amcasının geçim sıkıntısına yardımcı oluyordu.³⁷²

³⁶⁶ Cevâd Ali, V, 37.

³⁶⁷ Cevâd Ali, IV, 82.

³⁶⁸ Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 98.

³⁶⁹ Cevâd Ali, IV, 83.

³⁷⁰ Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 75.

³⁷¹ İbn Seyyidünnâs, I, 103.

³⁷² Ebû Zehrâ, I, 186.

Abdülmuttalip, kendisinin ölümünden sonra Sikaye ve Rifade vazifesinin yürütülmesi* görevini Eb Tâlip' e devretmiti.³⁷³ Bu konu, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, bazı eserlerde Sikaye vazifesinin ve Rifade vazifesinin ilk olarak Zübeyr tarafından üstlenildiği, ondan sonra da Eb Tâlip'e geçtiği bildirilmiştir.³⁷⁴

Eb Tâlip Sikaye ve Rifade vazifesini üstlenmekle beraber onu hakkıyla yerine getirebilecek maddi imkna sahip değildi. Bu sebepten kardeşi Abbâs'tan hac zamanına kadar on bin dirhem borç para aldı. Hac zamanı gelince de yanında bu paradan başka bir Şey kalmadı. Tekrar kardeşi Abbâs'a giderek ondan on be bin veya on dört bin dirhem, gelecek Hac mevsimine kadar borç aldı. Borçlanırken de Abbâs'a eğer gelecek Hac mevsiminde parayı ödeyemezse sikaye vazifesini kendisine devretmeyi Şart kotu. Abbâs da bu Şartı kabul etti. Gelecek sene hac mevsimi gelince, Eb Tâlip kardeşi Abbâs'a parayı deyemedi. Dolayısıyla da Sikaye vazifesini Abbâs b. Abdülmuttalip'e bırakmak zorunda kaldı.³⁷⁵

Ebu Tâlip'in insanlara bu denli düşkün bir yönetici olduğunu bilenler bir istekleri olduğunda sürekli ona geliyorlardı. Buna rnek teşkil edecek bir olay* da Kâbe'nin yeniden inşası sırasında olmuştur. Mekkeliler eskimeye yüz tutan Kâbe'yi yeniden inşa etmeye baladıklarında, Hz. Peygamber'in baından geçen meşhur Kâbe hakemliğinden sonra Kâbe çatısına kadar yeniden inşa edilmiş, ancak çatı için ağaç malzeme lazım

* O zamanın Őartlarında bu tür görevler, günümüzdeki gibi maaş karşılığında yapılan veya gelir elde etmek amacıyla yerine getirilen görevler değildir. Aksine büyük harcamalar gerektirmektedir. Dolayısıyla bu görevleri üstlenen kişilerin, Mekke'ye misafir olarak gelen hacıların yeme ve içme gibi ihtiyaçlarını karılayabilmeleri için zengin olmaları gerekiyordu. Adem Apak'ın da zet olarak söylediği üzere; "Demokratik ruhun hakim olduğu kabilede üyeler, kendileriyle eşit haklara sahip gördükleri ve rahatça tenkit edip hesap sorabildikleri reislerinden barış zamanında servetini savaşta ise hayatını ortaya koymalarını bekliyorlardı." (Apak Adem, *Asabiyyet Ve Erken Dönem İslam Tarihindeki Etkileri*, Dnnce Yayınları, İstanbul 2004, s. 5.) Durum böyle olunca, "O halde bu görevleri kim, neden üstlensin?" gibi bir soru akla gelebilir. Öncelikle bu görevleri üstlenen kişiler Mekke'nin nüfuzlu, asil ve soylu kimseleri olup, reis ve yönetici kısmındandı. Dolayısıyla bu onlar için gurur ve onur kaynağıydı. Bir Mekke'li için bu görevleri elinde bulundurmak, toplumda sözü geçen, herkes tarafından kabullenilmi, saygı duyulan, üst tabakadaki insanlardan olmak demektir. Hattâ bundan dolayı eski zamanlarda bu görevlerin paylaşımı uğruna kabileler arası savaşlar dahi olmuştur. Bu Abbâs ile Talha b. Şeybe'nin Mekke'nin yönetimi konusunda himayelerinde bulundurdıkları bu tür vazifelerle birbirlerine övünmeleri sonucunda Allah'ın onları uyararak maksadıyla âyet göndermesinde de anlaşılmaktadır. Bu husus Abbâs kısmında ele alınacaktır.

³⁷³ Ya'kb, II, 13; Ezrâkî, s. 341; Hamîdullah, I, 46; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslmiyyet Medine Devri*, V, 158.

³⁷⁴ Belzrf, I, 64; Cevâd Ali, IV, 61; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslmiyyet Medine Devri*, V, 158.

³⁷⁵ Belzrf, I, 64, IV, 23; Ezrâkî, s. 341; Cevâd Ali, IV, 61; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslmiyyet Mekke Devri*, V, 158.

* Bu olay Taberî'nin kendisinde göremediğimiz ancak, tercümesinde bize ilave olarak sunulan bir bilgidir.

olunca inşaat durmuştu. Mekke halkının elinde çatıyı yapabilecek ağaçları yoktu. Bulmaları da çok zordu. O sırada Habeşistan melikinın Şam'da bir kilise inşa etmek için, Habeşistan'dan gönderdiği ağaç yüklü gemi Cidde kenarlarında parçalanmış, rüzgârın da etkisiyle geminin yükleri sahile vurmıştu. Bunu haber alan Mekkeliler hemen Ebû Tâlip'e gelerek durumu bildirirler. Ebû Tâlip Cidde'ye giderek, durumu görür ve Habeş Melikinden, Kâbe için ağaçları ve marangozları bedeli karşılığında ister. Habeş meliki de Ebû Tâlip'e bu ağaçları, marangozlarıyla birlikte hibe eder. Bu sayede Kâbe'nin inşaatının kalan kısmı da tamamlanır.³⁷⁶

Hız. Peygamber otuz altı yaşlarında iken Mekke'de şiddetli bir kıtlık olmuştu. Hemen her aile bu kıtlıktan etkilenmişti. Ebû Tâlip ise kalabalık bir aile reisi olduğu için geçinmekte, herkesten daha çok zorluk çekiyordu.³⁷⁷ Bunun üzerine Hız. Peygamber çok sevdiği amcasına yardımcı olmak amacıyla diğer amcası Abbâs'ın yanına gitti. Abbâs durumu iyi, tüccar ve zengin biri idi. Ona, Ebû Tâlip'in yanına giderek oğullarından birer tanesini yanlarına alıp beslemeyi ve bu şekilde onun yükünü biraz azaltmayı teklif etti. Abbâs da bu teklifi kabul edince beraberce Ebû Tâlip'in yanına gittiler ve bu düşüncelerini ona açtılar. Bunun üzerine Ebû Tâlip onlara "Akıl'i bana bırakın sonra istediğınızı alın" dedi. Bazı rivâyetlerde "Akıl ve Tâlip'i" dediği de geçmektedir. Böylece Hız. Peygamber, Ebû Tâlip'in oğullarından Ali'yi, Abbâs da Câfer'i kendi himayelerine aldı.³⁷⁸

Hız. Ali daha sonraları çocukluğundaki o günleri hatırlayıp, babasının bu durumunu anlatırken "Babam fakir bir yöneticiydi. Ondan daha fakir bir yönetici olmamıştır." derdi.³⁷⁹

Ebû Tâlip, maddî durumunun bu denli zorda olmasına rağmen, hiçbir zaman bunu kendisine problem edinmemiş, fakir olduğu için cimrilik yapmamıştır. Aksine kendisi için yapmadığı harcamaları, etrafındaki fakirler için yapmaktan geri durmamıştır. Özellikle reisi olduğu Hâşim oğulları efradını her zaman maddî ve manevî açıdan

³⁷⁶ Taberî, *Tarihi Taberî Tercemesi*, II, 343.

³⁷⁷ Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 118.

³⁷⁸ İbn Hişâm, I, 168; Süheylî, III, 7; Taberî, *Tarihi'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 114; İbnü'l-Esir, II, 158; İbn Seyyidünnâs, I, 180; Dımaşkî, II, 280; Hasan İbrahim Hasan, *Siyasi Dini Kültürel Sosyal İslâm Tarihi* (çev. İsmail Yiğit, Sa'dreddin Gümüş), Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1985, I, 104; Cevâd Ali, IV, 82; Hamîdullah, I, 66; Ebû Zehrâ, II, 44; Seydişehrî, I, 420; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 118; Zapsu, s. 679; Lings, s. 43; Halil, s. 67.

³⁷⁹ Ya'kûbî, II, 14; Cevâd Ali, IV, 82.

korumaktan geri durmamıştır. Örneğin İslâm davetinin hızla yayılmasından sonra, müşriklerin bu yeni dinin daha fazla ilerlemesine engel olmak için onları boykot edip, onlarla her türlü ilişkiyi kesme kararı almasından sonra Ebû Tâlip, Müslümanlarla birlikte Şi'bi Ebi Talip de yaşamıştı. Hatta bununla da yetinmeyerek, maddî açıdan zor durumda olmasına rağmen Müslümanların ihtiyaçlarını karşılamak için, Hz. Peygamber ve Hz. Hatice gibi, bütün servetini harcamaktan da geri durmamıştır.³⁸⁰

Mekkeliler yağmursuz kaldıkları, kıtlık olduğu zamanlarda da Ebû Tâlip'e gelerek babası Abdülmuttalip'ten istedikleri gibi, ondan da yağmur duasına çıkmasını isterlerdi. O da çoğu zaman yanına yeğeni Muhammed'i de alarak sırtını Kâbe'ye dayar ve dua ederdi.³⁸¹

Ebû Tâlip Fâtıma bint Esed ile evlendi ve bu evliliğinden dört oğlu, iki kızı dünyaya geldi. Bunlar Tâlip, Akîl, Câfer, Ali, Ümmü Hâni ve Cümâne idi.³⁸² Oğullarından Tâlip en büyük olanı idi. Tâlip'in küçüğü Akîl, Akîl'in küçüğü Câfer, Câfer'in küçüğü de Ali idi. Oğullarının hepsinin arasında onar yaş fark vardı.³⁸³

TÂLİP (طالب)

Ebû Tâlip'in çocuklarından Tâlip hariç, diğerleri Müslüman olmuşlardır.³⁸⁴ Tâlip ise Müslüman olmamakla beraber, Bedir Savaşına zorlama ile müşriklerin safında katılmıştır. Bu savaşta aldıkları hezimetten sonra hiçbir seriyyeye ve savaşa katılmamıştır. Mekke'ye de geri dönmediği gibi onu bir daha gören de olmamıştır. Âkıbetinin ne olduğu bilinmemektedir.³⁸⁵

Bu rivâyetlerin haricinde Tâlip'in Bedir Savaşında öldüğü,³⁸⁶ onun şuuru bozuk bir insan olduğu da bildirilmiştir.³⁸⁷ Tâlip, Hz. Peygamber ile aynı yaşta idi.³⁸⁸

³⁸⁰ Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 312.

³⁸¹ Kastalânî, I, 43; Dımaşkî, II, 10; Diyârbekrî, I, 254; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 76; Zapsu, s. 401.

³⁸² Diyârbekrî, I, 163, Dımaşkî, XI, 105.

³⁸³ İbn Sa'd, VI, 38; Kelbî, s. 30; İbn Seyyidünnâs, I, 180, II, 384; İbn Kudâme, s. 111; Diyârbekrî, I, 163; Dımaşkî, XI, 100; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 119.

³⁸⁴ İbn Seyyidünnâs, II, 384; İbn Kudâme, 111; Diyârbekrî, I, 160

³⁸⁵ İbn Sa'd, I, 100; İbn Kudâme, 112; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 281.

³⁸⁶ Diyârbekrî, I, 163.

³⁸⁷ Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 119.

³⁸⁸ Lings, s. 38.

AKÎL (عَقِيل)

Akîl Ebû Yezid, olarak künyelenirdi.³⁸⁹ Akîl, Âmir b. Sâsaa oğullarından olan Ümmü Said bint Amr b. Yezid b. Müdlic ile evlenmiş, ondan Yezid ve Said isimli çocukları olmuştur. Ümm'ül-Benin bint Suğar isimli eşinden ise Câfer'ül-Ekber ve Ebû Said'il-Ahvel, Halile isimli eşinden ise Müslim, Abdullah, Abdurrahman, Abdullah Asğar, Ali, Câfer Asğar, Hamza, Osman, Muhammed, Remle, Ümmü Hani, Esmâ, Fâtıma, Ümmü Kâsım, Zeynep ve Ümmü Nûman isimli çocukları olmuştur.³⁹⁰

Akîl de abisi Tâlip gibi Bedir Savaşına müşriklerin zorlaması ile katılmış ancak esir düşünce, kurtuluş fidyelerini amcası Abbâs b. Abdülmuttalip ödemiş ve esaretten kurtulmuştur.³⁹¹

Akîl, Bedir esaretinden kurtulduktan sonra Mekke'ye geri dönmüştür. H. 8 senesinin başlarına kadar Mekke'de ikamet etmiş, sonra da Müslüman olarak Medine'ye hicret etmiştir. Müslümanlarla birlikte, Mûte Savaşına katılmıştır. Savaştan döndükten sonra tutulduğu bir hastalık sebebiyle ne Mekke'nin fethine, ne de Taif, Hayber ve Huneyn seferlerine katılamamıştır.³⁹²

Akîl, Kureyş'in en iyi nesep âlimlerinden ve Arap tarihini en iyi bilenlerindendi.³⁹³ Mescide kaftanını (kadife halısını) serer ve orada insanlarla nesepleri hakkında konuşur, onlara bilgiler verirdi. İnsanların sorularına müracaat kaynağıydı ve onlara çok seri cevaplar verebilirdi.³⁹⁴

Onunla ilgili rivâyet edilen ilginç bir olay da, onun Hayber Seferinden elde ettiği ganimet ile ilgilidir. Akîl bu seferden ganimet olarak sadece bir iğne elde etmişti. Ancak Hz. Peygamber ganimetlerin hepsinin geri getirilmesini emredince, Akîl bu savaştan elde ettiği tek ganimet olan o iğneyi dahi geri götürüp ganimet malları arasına katmıştır.³⁹⁵ Hz. Peygamber Akîl'e, Hayber gelirlerinden 140 vesk mal ayırtırdı.³⁹⁶ Bir

³⁸⁹ İbn Sa'd, I, 100, IV, 38; İbn Kudâme, I, 112; Diyârbekrî, I, 163.

³⁹⁰ İbn Sa'd, IV, 39.

³⁹¹ İbn Sa'd, IV, 12, 39; Taberî, *Tarihül Ümem Vel Mülük*, II, 321; Taberî, *Tarihi Taberî Tercemesi*, II, 399; İbnü'l-Esir, II, 130; Ya'kûbî, II, 46; İbn Seyyidünnâs, II, 385; İbn Kudâme, s. 112; Diyârbekrî, I, 161, 163; Kastalânî, I, 98; Şâkir, I, 442; Seydişehrî, II, 678; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 192; Zapsu, s. 814; Lings, s. 165.

³⁹² İbn Sa'd, IV, 40.

³⁹³ İbn Sa'd, I, 100; İbn Kudâme, s. 112.

³⁹⁴ Diyârbekrî, I, 163.

³⁹⁵ Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, VIII, 494.

defasında da ona, “Ey Ebû Yezid! Ben seni bana olan yakınlığından dolayı ve amcamı sevdiğini bilmemden dolayı seviyorum.” demiştir.³⁹⁷

Akıl Muaviye zamanında vefat etmiştir.³⁹⁸

CA'FER (جعفر)

Câ'fer b. Ebû Tâlip Ebû Abdullah olarak künyelenirdi.³⁹⁹ İlk Müslümanlardandır. Hz. Peygamber Dâr'ül-Erkam'a yerleşmeden önce Müslüman olmuştur. Annesi Fâtıma bint Esed b. Haşim b. Abdi Menaf b. Kusay'dır.

Eşi Esmâ bint Umeys ile Habeşistan'a yapılan hicrete katıldı.⁴⁰⁰ Yolda beraber hicret ettiği gurubun başkanlığını yaptı.⁴⁰¹ Hattâ Hz. Peygamber, Necâşi'ye takdim edilmek üzere bir mektup yazdı ve bu mektubu ona verdi. Mektubunda “Sana amcamın oğlu Câfer'i gönderiyorum. O yanına geldiğinde onları misafirlige kabul et.” dedi.⁴⁰² Mekke müşriklerinin, muhacirleri geri almak için heyet göndermeleri üzerine, Necâşi ile muhacirlerin sözcüsü olarak görüştü ve yaptığı etkili konuşması sayesinde, arkadaşlarını Mekke müşriklerinin eline düşmekten kurtardı.⁴⁰³ Habeşistan'da Muhammed, Avn isimli çocukları oldu.⁴⁰⁴ Resulullah h.7 yılında Hayber'in fethinde iken Habeşistan'dan döndü.⁴⁰⁵ O dönünce Resulullah onun dönüşüne çok sevinmiş, alnından öperek “Bugün hangi şeye daha çok sevineyim bilemiyorum. Hayber'in fethine mi yoksa Câfer'in gelişine mi?” diyerek de bu sevincini belli etmiştir.⁴⁰⁶

Mes'ûdi, Hakim b. Uteybe'den naklen aktardığı bir rivâyetinde, Câfer'in Medîne'ye geldikten sonra, Hz. Peygamber'in ona Hayber'in ganimetlerinden pay verdiğini ve onunla Muaz b. Cebel arasında kardeşlik ilân ettiğini söylese de Muhammed b. Ömer bu kardeşlik rivâyetini kabul etmemiştir. Çünkü ona göre kardeşlik antlaşması hicretten hemen sonra ve Bedir Savaşından önce yapılmış ve miras âyetinin nazil olmasıyla da bu

³⁹⁶ İbn Sa'd, IV, 40.

³⁹⁷ İbn Sa'd, IV, 40; İbn Kudâme, s. 111; Diyârbekrî, I, 163.

³⁹⁸ İbn Sa'd, IV, 41; İbn Kudâme, s. 112; Diyârbekrî, I, 163.

³⁹⁹ İbn Sa'd, IV, 31; Diyârbekrî, I, 163; İbn Kudâme, s. 114.

⁴⁰⁰ İbn Sa'd, IV, 31; Diyârbekrî, I, 163; İbn Kudâme, 114; Öztürk Levent, *Etiyopya'da İslâmiyet, Ayıışı* Yayınları, İstanbul 2001, s. 117.

⁴⁰¹ İbn Sa'd, IV, 31; Öztürk, s. 78.

⁴⁰² Öztürk, s. 78.

⁴⁰³ İbn Kudâme, 114; Öztürk, s. 108.

⁴⁰⁴ İbn Sa'd, IV, 31; Diyârbekrî, I, 163; Öztürk, s. 80.

⁴⁰⁵ İbn Sa'd, IV, 31; Diyârbekrî, I, 163; İbn Kudâme, s. 114.

⁴⁰⁶ İbn Sa'd, IV, 31.

anlaşmaya son verilmiştir. Bu anda da Câfer olmadığı için sonradan böyle bir kardeşlik yapılmasının mümkün olmadığını söylemiştir.⁴⁰⁷

Câfer Hz. Peygamber'e çok benzerdi. Bundan dolayı Resulullah ona "senin hilkatin de, ahlakın da bana benzer." buyurmuştur.⁴⁰⁸ Ayrıca Câfer cömert, yumuşak huylu, tevazu sahibi, miskinlerle beraber oturup onları doyuran bir insan olması sebebiyle Hz. Peygamber onu "Ebû'l-mesâkîn" (miskinlerin babası) olarak adlandırmıştır.⁴⁰⁹

Câfer Mûte Savaşında, 41 yaşında iken şehit düşmüştür.⁴¹⁰ Bu savaş esnasında iki kolu birden kesilmesinden dolayı Hz. Peygamber Hz. Câfer onun için cenaze namazı kıldırılmış ve ahabına şu şekilde seslenmiştir: "Kardeşiniz Câfer için Allah'tan bağışlanma dileyiniz. Çünkü o şehittir ve şu anda yakuttan iki kanadıyla cennette istediği yere uçmaktadır."⁴¹¹ Bir başka seferde ise onun için: "Câfer b. Ebû Tâlip'in cennette iki kanadı vardır. Bu kanatlarla meleklerle beraber uçar." buyurmuştur.⁴¹² Hz. Peygamber Câfer'e Hayber gelirlerinden her sene 50 vesk hurma ayırtırdı.⁴¹³

ALİ (علي)

Ali b. Ebû Tâlip ise, Ebû Tâlip'in en küçük oğludur. Küçük yaşlarından beri Hz. Peygamber'in yanında büyümüş, onun terbiyesi ile yetişmiş, ilk Müslümanlardan olma şerefine nail olmuştur. Kahramanlığı ve cesurluğuyla öne çıkmış, Hz. Peygamber'in yanındaki en önemli koruyucularından olmuştur. Hz. Peygamber'in kızıyla da evlenerek, hem onun damadı olmuş, hem de Hz. Peygamber'in neslinin bugüne kadar devam etmesini sağlamıştır. Hz. Peygamber'in vefatından sonra dördüncü halife olarak seçilmiş, ancak Müslümanlar arasında çıkan fitne olayları sonucunda 661 yılında şehit edilmiştir. Onun gibi tarihe mâl olmuş bir şahsiyeti, bu araştırmanın birkaç satırında anlatabilmemiz mümkün değildir. O, bir çok araştırmaya başlı başına konu olabilecek bir hayat yaşamıştır. Bundan dolayı araştırmanın sınırlarının dışına çıkmamak düşüncesiyle, Hz. Ali'nin diğer araştırmalara bırakılması uygun bulunmuştur.

⁴⁰⁷ İbn Sa'd, IV, 32.

⁴⁰⁸ İbn Sa'd, IV, 33; İbn Kudâme, s. 115; Dımaşkî, II, 99.

⁴⁰⁹ İbn Kudâme, 115.

⁴¹⁰ İbn Sa'd, IV, 34; Diyârbekrî, I, 163; İbn Kudâme, s. 115.

⁴¹¹ İbn Sa'd, IV, 34.

⁴¹² İbn Sa'd, IV, 35; İbn Kudâme, 114.

⁴¹³ İbn Sa'd, IV, 37.

CÜMÂNE (جمانة)

Ebû Tâlip'in kızlarından Cümâne, Ebû Süfyân b. Haris b. Abdülmuttalip ile evlenmiş ve ondan Abdullah⁴¹⁴ veya Câfer⁴¹⁵ isminde bir oğlu olmuştur.

Cümâne'nin ismi bazı neseb kitaplarında zikredilmemektedir. Bu onu Müslüman olarak kabul etmemelerinden kaynaklanır. Ancak Darekûtnî'nin, Kitabû'l-İhve ve'l-Ahavât gibi eserler de onun adı zikredildiğine göre o Müslüman olmuştur. Çünkü bu kitapta sadece Müslüman olanlar zikredilmiştir. Ayrıca onun Ebû Süfyân b. Haris b. Abdülmuttalip ile evli olması da onun Müslüman olduğuna delalet eder.⁴¹⁶ Hz. Peygamber Cümâne'ye, Hayber gelirlerinden 30 vesk ayırtmıştır.⁴¹⁷

ÜMMÜ HÂNÎ (ام هنىء)

Ümmü Hânî'nin esas adının Hind⁴¹⁸ veya Fâhite⁴¹⁹ olduğu yönünde farklı rivâyetler vardır. Cahiliyye döneminde iken Hz. Peygamber, Ümmü Hânî'yi, evlenmek maksadı ile babasından istemiştir. Ancak ona Hübeyre b. Ebû Vehb de tâlip olunca, Ebû Tâlip, Hübeyre'yi tercih etmiş ve onunla evlendirmiştir.⁴²⁰ Daha sonra Hz. Peygamber, amcası Ebû Tâlip'e, kendisine karşılık neden Hübeyre'yi, tercih ettiğini sorunca, Ebû Tâlip, Hübeyre'nin kavminden daha önce kız olarak onlarla akrabalık bağlarının oluştuğunu, şimdi de kendisinin onlara kız vererek, onların yaptığı bu asil harekete karşılık verdiğini söylemiştir.⁴²¹ Ümmü Hânî'nin, Hübeyre b. Ebû Vehb el-Mahzumi'den, Câde,⁴²² Hânî, Amr, Yusuf⁴²³ isimli çocukları olmuştur.

Ümmü Hânî Mekke'nin fethinde Müslüman olmuştur.⁴²⁴ Hz. Peygamber, onunla evlenmek için tekrar ona tâlip olunca, Ümmü Hânî mazeret beyan etmiş, Hz. Peygamber de onun mazeretini kabul etmiştir.⁴²⁵

⁴¹⁴ İbn Seyyidünnâs, II, 384.

⁴¹⁵ İbn Sa'd, X, 48.

⁴¹⁶ Diyârbekrî, I, 164.

⁴¹⁷ İbn Kudâme, s. 139.

⁴¹⁸ Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 847; Diyârbekrî, I, 271; İbn Kudâme, s. 139.

⁴¹⁹ İbn Sa'd, X, 146; Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 513; İbn Kudâme, s. 139; Dımaşkî, XI, 259; Lings, s. 38; Seydişehirî, II, 913.

⁴²⁰ Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 513; Dımaşkî, XI, 259; Lings, s. 38; Seydişehirî, II, 913.

⁴²¹ İbn Sa'd, X, 146; Dımaşkî, XI, 259.

⁴²² İbn Sa'd, X, 48.

⁴²³ İbn Kudâme, s. 138.

⁴²⁴ Diyârbekrî, I, 163.

İbn Sa'd, Ebû Tâlip'in kızları arasına Ümmü Tâlip adında bir kızından daha bahsederek, Hişâm b. Kelbî'nin *Kitabu Neseb* isimli eserinde Ebû Tâlip'in kız evlatları arasında Rayta isimli bir kızından bahsettiğini ve bu kızın Ümmü Talip olabileceğini söylemiş ve Hz. Peygamber'in ona da, Hayber gelirlerinden 40 vesk ayırttığını rivayet etmiştir.⁴²⁶

2.9.2. Hz. Muhammed'i Himayesi

Daha önce de temas ettiğimiz üzere Abdülmuttalip vefatından bir süre önce torunu Muhammed'i, onun öz amcası olan Ebû Tâlip'e vasiyet etmişti.⁴²⁷ Ebû Tâlip de babası Abdülmuttalip gibi, yeğeni Muhammed'e oldukça düşkün idi. Onun bir yetim olması, babasından kalan bir hatıra ve emanet olması ve daha küçük yaşta olmasına rağmen üstün meziyetlere sahip olması, Ebû Tâlip'in, yeğenine kendi öz çocuklarından daha çok sahip çıkmasını sağlamıştır.

Ebû Tâlip, kendisine bırakılan bu emanetin adeta üzerine titrerdi. Sabah akşam mümkün olduğu kadar onu yanından ayırmazdı. Çünkü Muhammed artık gençlik çağına girmek üzereydi. Bu dönemde ona iyi yolu gösterecek ve onu doğru yöne yöneltecek bir arkadaş lazımdı. Bu sebeple ve ayrıca çok sevdiğinden ötürü Muhammed'i yanında bulunduruyor ve ona bir arkadaş gibi davranıyordu.⁴²⁸

Geceleri, Muhammed'i yanına almadan uyuyamaz, o yanında olmadan bir yere gitmek istemezdi. Muhammed süt annesi Halime'nin evinde kalırken onun evine bolluk ve bereket getirmesi gibi, Ebû Tâlip'in evinde de yemek sofrasına oturduğu zaman o sofraya bereket getirirdi. Muhammed'in olmadığı zamanlarda Ebû Tâlip'in aile efradı topluca veya ayrı ayrı bir şey yiyecek olurlarsa doymadıkları halde, Muhammed'in bulunduğu zamanlarda herkes sofradan karnı doyararak kalkardı. Muhammed bir kaptan süt içtiği zaman, aynı kabı ailenin geri kalanı da alır içerdi ve tek kişilik bir kaptan bütün aile doyardı. Bu gerçeği fark eden Ebû Tâlip, Muhammed gelmeden kimsenin sofraya oturmasına müsaade etmez "Oğlum gelinceye kadar bekleyiniz" derdi. Sofra kurulunca da ona sofrada özel bir yer ayırtırdı. Ebû Tâlip, Muhammed'in, sofrasına

⁴²⁵ Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 843; Diyârbekrî, I, 271.

⁴²⁶ İbn Sa'd, X, 48.

⁴²⁷ İbn İshâk, 120; İbn Hişâm, I, 121, Süheylî, II, 196; İbn Sa'd, I, 97; Dımaşkî, I, 119, Ebû Zehrâ, 183; Diyârbekrî, I, 239; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 62; Cevâd Ali, IX, 697; Hamîdullah, I, s. 44.

⁴²⁸ Ebû Zehrâ, I, 183.

bereket getirdiğini görünce; “Sen ne kadar hayırlı ve ne kadar mübareksin.” diyerek yeğenine olan sevgisini gösterirdi.⁴²⁹

Bazen Ebû Tâlip sabahları Muhammed’i sofraya getirirdi. Ancak çocukları hemen sofraya üşüşür ve ne var ne yoksa hepsini silip süpürürlerdi. Muhammed ise elini dahi uzatmaz, yemek zamanını beklerdi. Bunu gören Ebû Tâlip ise onun yemeğini ayırtırdı.⁴³⁰

Muhammed, bazen dedesine yaptığı gibi, amcasına ait minderin üzerine otururdu. Ebû Tâlip ise tıpkı babası gibi onu bu halde görür ama hiçbir müdahalede bulunmazdı.⁴³¹ Mekkeliler ne zaman Ebû Tâlip’e gelip, ondan yağmur duası yapmasını isteseler, o yanına Muhammed’i alarak Kâbe’ye gider ve orada sırtını Kâbe’ye dayayarak dua ederdi.⁴³²

Mekke’ye bazen Lihb kabilesinden, kâhin olan bir adam gelirdi. Onun geldiği bu zamanlarda Mekke halkı çocuklarını ona göstererek, onların geleceği hakkında kehanette bulunmasını isterlerdi. Yine böyle bir zamanda Ebû Tâlip bu kâhinin Mekke’ye geldiğini duyunca Muhammed’i kâhine götürdü. Kâhin Muhammed’e baktıktan sonra başka şeylerle meşgul olmaya başladı. İşini bitirdikten sonra “O çocuk nerede onu bana getiriniz” dedi. Onun yeğeni Muhammed’i aradığını fark eden Ebû Tâlip hemen yeğenini oradan uzaklaştırdı.⁴³³ Ebû Tâlip, kâhinin yeğenindeki üstünlüğü sezdikten sonra ona bir zarar vermesinden veya bunu orada bulunan bütün halka ilân etmesiyle, kıskananların yeğenine zarar vermesinden korkmasından Muhammed’i oradan acele bir şekilde uzaklaştırdı.

Yine buna benzer bir olayda Ebû Tâlip’in yeğeni ile beraber çıktığı Şam yolculuğunda meydana gelmiştir ki, bu olayda İslâm Tarihinde, Hz. Peygamber’in gerçek Peygamber olduğuna dair delillerden biri olarak bilinen ve hemen hemen bütün siyer kitaplarında

⁴²⁹ İbn Sa’d, I, 98; Süheylî, II, 232; Belâzürî, I, 105; İbn Kesîr, II, 442; İbn Seyyidünnâs, I, 103; Dımaşkî, II, 119; Diyârbekrî, I, 254; Hamîdullah, I, 46; Ebû Zehrâ, I, 183; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 75.

⁴³⁰ İbn Kesîr, II, 442; Dımaşkî, II, 120; Ebû Zehrâ, I, 184; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 75.

⁴³¹ İbn Sa’d, I, 98.

⁴³² Kastalânî, I, 43; Dımaşkî, II, 10; Diyârbekrî, I, 254; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 76; Zapsu, s. 401.

⁴³³ İbn Hişâm, I, 121; Süheylî, II, 196; İbn Kesîr, II, 442; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 76.

anlatılan Rahip Bahira olayıdır. İbn İshâk'tan ortak olarak nakledilen rivâyete göre, Ebû Tâlip, Mekke'den kalkan ticaret kervanına katılarak Şam'a gitmek üzere hazırlanırken, yeğeni Küçük Muhammed de, onunla birlikte bu yolculuğa gitmek için ısrar etti. Ebû Tâlip, yeğenin ısrarlarına dayanamayarak onu da yanına aldı. Kaynaklarda Muhammed'in bu yolculuğa katıldığında yaşının 9, 12 veya 13 olduğu hakkında değişik rivâyetler verilmiştir. Mekke kafilisi Şam topraklarında Busra olarak anılan bugünkü Havran şehrine vardığında orada bir süre konaklamaya karar verdi. Bu kentte Bahira olarak anılan bir rahip vardı. Bahira Hıristiyanlık alanında geniş bilgisi olan bir rahip idi. Tevrat ve İncil'e ilişkin derin bilgisi vardı. Mekke kafilisi daha önceki Şam seyahatlerinde de genelde bu kentte konaklar ancak o rahip onlarla pek ilgilenmezdi. Ancak bu seferki gelişlerinde Rahip Bahira bu kafilenin üzerinde onları gölgeleyen bir bulutun olduğunu ve o kabileyle beraber hareket ettiklerini, kabile konakladığı zaman da onların başı üzerinde durduğunu görmüştü. Bu mucizenin o kafilenin içinde bulunan bir kişiden kaynaklandığını anlayan Bahira hemen yemek yaptırıp, kafiledekileri, bütün efradıyla beraber yemeğe davet etmesi için bir adam gönderdi. Amacı da kabile arasındaki bu üstün kişiyi görüp onunla tanışmaktı. Burada şunu da belirtmek gerekir ki Muhammed Hamidullah, bu olayı eserinde anlatırken Rahip Bahira'nın Kureyş kafilesinin üzerinde onları gölgeleyen bulut gibi bazı harikuladeliğlerden bahsetmeyerek, Bahira'nın bu kabileyi yemeğe davet etmesinin sebebini; "... herhalde kendi dinini telkin etme gibi azizane bir maksatla onları yemeğe davet etti." şeklinde açıklamıştır.⁴³⁴ Mekkeliler şimdiye kadar orada çok konakladıkları halde kendileriyle hiç ilgilenmeyen bu kimsenin bu sefer kendileri için yemek yaptırıp çağırmasına hayret ettiler, ancak Bahira'nın teklifini de geri çevirmedi. Aralarında yaşça en küçükleri olan Muhammed'i, kervan mallarının ve develerin başında bırakarak manastıra gittiler. Herkes kurulan sofralara oturup yemek yemeye başlayınca, Bahira mola yerinde gördükleri o harikuladeliğlerin o esnada bu kafilenin arasındakilerde göremeyince, o anda yemekte bulunmayan kişinin olup olmadığını sordu ve onun da yemeğe getirilmesini istedi.

Bahira Muhammed'i görünce onu dikkatli bir şekilde süzdü. Bedenindeki bazı yerlerine baktı. Misafirler yemeklerini bitirip dağılıncaya da, Bahira Muhammed'e bazı sorular sordu. Muhammed'in verdiği cevapları hayretle dinleyen Bahira, daha sonra

⁴³⁴ Hamidullah, I, 47.

Muhammed'in sırtına baktı. İki kürek kemiği arasındaki peygamberlik mührünü de görünce amcası Ebû Tâlip'e döndü ve ona da bazı sorular sorduktan sonra yeğenini yanına alarak geri götürmesini tembihledi.

Bahira ile yaptıkları konuşma üzerine, Ebû Tâlip yeğenini tehlikede bırakmamak için Şam'daki işini acele bir şekilde görüp hemen Mekke'ye geri döner.⁴³⁵ Ebû Tâlip daha sonraları başından geçen bu olayı uzunca bir şiir ile dile getirmiştir.⁴³⁶

Ebû Tâlip'in, Bahira ile yaptığı görüşme esnasında, Bahira'nın, Ebû Tâlip'e, Muhammed'in nesi olduğunu sorması üzerine, Ebû Tâlip'in, "Oğlumdur." demesi dikkatimizi çeken bir ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun gibi bir şahsiyetin yalan söylemesi insanı ilk anda hayrete düşürecek niteliktedir. Ancak Ebû Tâlip bu sözü yeğenini korumak amacıyla söylemiş olsa gerektir. Çünkü Mekke'ye gelen kâhin olayında da olduğu gibi, Bahira'nın henüz nasıl biri olduğunu, amacını, niyetini ve düşüncelerini bilmediği için, onun yeğenindeki üstünlükleri sezip, yeğenine zarar vermesinden korkmuş ve onu gizlemek veya daha iyi koruyabilmek adına böyle söylemiş olabilir.

Ebû Tâlip'in yeğeniyle ilgili hatıralarında bize aktarılan bir başka rivâyet ise onu put bayramına götürmek istemesi ile ilgilidir. Muhammed'in dadısı Ümmü Eymen'in bildirdiğine göre Kureyşlilerin "Buvâne" adını verdikleri bir putları vardı ki, bu putun yanında her sene bir gün boyunca çeşitli merasimler düzenlenirdi. Bu bayramda bütün Mekkeliler putun yanında toplanır, orada bir gece kalır, itikafa girip, saç kestirir ve kurban adaklarını yerine getirirlerdi. Ebû Tâlip de bu bayrama gitmek için hazırlanırken, yeğenini de götürmek için ondan hazırlanmasını istemedi. Ancak Ebû Tâlip ve beraberinde bulunan halaları, Muhammed'in bu bayrama gitmemek için geri durduğunu fark edince, Muhammed'e kızarak onu zorla bu bayrama götürdüler. Bayram devam ederken bir ara Muhammed'in yanlarından kaybolduğunu, bir süre sonra da korkmuş ve benzi sararmış bir halde döndüğünü görünce halaları telaşa kapılarak ona ne olduklarını sordular. Muhammed;

⁴³⁵ İbn İshâk, 125; İbn Hişâm, I, 121; Süheylî, II, 216; İbn Sa'd, I, 128; Belâzürî, I, 106; İbnü'l-Esir, II, 38; İbn Kesîr, II, 442; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 63; İbn Seyyidünnâs, I, 105; Dimaşkî, II, 123; Diyârbekrî, I, 257; Halîl, s. 45; Lings, s. 34; Şâkir Mahmud, *Hiz. Âdem'den Bugüne İslam Tarihi* (Çev. Ferit Aydın), Kahraman Yayınları, 1993, I, 201; Seydişehirî, I, 407; Zapsu, s. 418; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 78.

⁴³⁶ İbn İshâk, 128.

- Ben o putun yanına yaklaştığım an beyaz ve uzun boylu bir adam gördüm. Bana “Ey Muhammed geri çekil, sakın dokunma” diye bağırdı dedi. Ebû Tâlip bunu duyduktan sonra yeğenini bir daha bu bayrama götürmemiştir.⁴³⁷

Ebû Tâlip’in, yeğeni Muhammed’in evlenmesi konusunda da büyük yardımı dokunmuştur. Nasıl bir baba kendi öz evladının evlenip mutlu bir yuva kurmasını isterse, Ebû Tâlip de, yeğenin evlenip, mutlu bir yuvaya kavuşmasını bu denli arzuluyordu. Onun için yeğenin evlenme zamanı geldiğini anlayınca, fakir olmasına rağmen bu düğünün gerçekleşmesi için elinden geleni yapmıştır. Her ne kadar bu düğünden çok zaman önce, Muhammed, Ebû Tâlip’in öz kızı olan Ümmü Hani ile evlenmek istemiş, ancak Ebû Tâlip bu evliliğe rıza göstermemiş olsa da, yine de yeğenini evlendirmek onun üzerine bir vazife sayılırdı.

Mekke’nin zengin ve dul bir kadını olan Hatice, Muhammed’i tanıyıp ona evlenme teklif edince, Muhammed bu teklifi önce amcalarına danıştı. Amcalarının bu evliliği uygun görmesiyle, Hatice’nin belirlediği saat ve tarihte Muhammed ve başta Ebû Tâlip ve Hamza olmak diğer amcaları nikah merasimi için Hatice’nin evine gittiler.⁴³⁸ Burada diğer amcalarından kasıt da Abbâs, Hamza ve o sıralar hayatta olduğunu tahmin olunabilecek, Mukavvim, Hacl, Dırâr olmalıdır.

Her ne kadar kaynaklarımızın bir çoğunda Hatice’yi Muhammed’e amcası Hamza’nın istediğine dair rivâyet olsa da,⁴³⁹ bazı eserlerimizde de Ebû Tâlip’in, Hatice’nin amcası Amr’ın yanına giderek, Hatice’yi Muhammed’e istediği,⁴⁴⁰ hattâ Ebû Tâlip’in nikah esnasında orada bulunanlara hitaben yeğeni Muhammed’i öven bir konuşma yaptığı belirtilmiştir.⁴⁴¹

Ebû Tâlip’in yeğenine olan düşkünlüğü, onu evlendirip vazifesini yerine getirmekle son bulmamıştır. O yeğenini kendi öz evladı gibi gördüğü için, her ne kadar evlenip kendi

⁴³⁷ İbn Sa’d, I, 132; İbn Seyyidünnâs, I, 110; Dımaşkî, II, 134; Diyârbekrî, I, 254; Hamîdullah, I, 48; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 85; Zapsu, s. 429.

⁴³⁸ Süheylî, II, 232; İbn Seyyidünnâs, I, 117; İbn Sa’d, I, 109; Belâzürî, I, 107; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 69; Dımaşkî, II, 149; İbnü'l-Esîr, II, 40; İbn Kesîr, II, 457; Diyârbekrî, II, 264; Kastalânî, I, 44; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 102; Ebû Zehrâ, II, 217; Halil, s. 50.

⁴³⁹ İbn Hişâm, I, 127; Süheylî, II, 232; İbn Seyyidünnâs, I, 117; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 69; Dımaşkî, II, 150; İbn Kesîr, II, 457; Kastalânî, I, 44, 226; Halil, 50.

⁴⁴⁰ Dımaşkî, II, 148; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, 102; Ebû Zehrâ, I, 217.

⁴⁴¹ Bu konuşmanın tam metni için bkz. Süheylî, II, 237; Diyârbekrî, I, 264; Ya’kûbî, II, 20; Kastalânî, I, 44; Seydişehrî, I, 419; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, I, 97; Hasan, I, 100; Cevdet Ahmet, *Kıyasî Enbiya ve Tevârihi Hulefa*, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1966, I, 63.

evinden ayrılrsa da, kendi ailesinin bir ferdi olarak görmüş, hayatının geri kalan kısmında da ona sahip çıkmaya ve tehlikelerden korumaya devam etmiştir. Nitekim bunun en çarpıcı örnekleri, Hz. Muhammed peygamber olduktan sonra, ona düşman kesilenlere karşı, ölünceye kadar onu korumasında ve himaye etmesinde görülmektedir.

Hız. Peygamber kendisine verilen kutsal vazifeyi üstlendikten sonra, yavaş yavaş etrafındaki insanlara bu yeni dini anlatmaya başladı. Ona ilk inanan eşi Hatice, erkeklerden de, kendi yanında büyüyen, oğlu gibi sevdiği, amcası Ebû Tâlip'in oğlu Hız. Ali oldu. Hız. Peygamber ve Hız. Ali, hiç kimseye görünmeden Mekke vadilerine doğru giderler ve orada namaz kılarlardı. Bir gün Ebû Tâlip'in hanımı Fâtıma bint Esed, Hız. Ali ile Hız. Muhammed'in bu şekildeki hareketlerinden şüphelenerek kocasına bu durumu haber verdi. Bunun üzerine Ebû Tâlip, onları namaz kıldıkları vadiye kadar takip etti ve biraz seyrettikten sonra, Hız. Peygamber'e, ne yaptıklarını sordu. Hız. Peygamber amcasına peygamberlik vazifesi ve yeni din hakkında bilgi verdikten sonra onu da, İslâm'a davet etti. Ebû Tâlip, Hız. Peygamber'e özetle şu cevabı verdi: "Yaptığınız ve söylediğiniz şeylerde ben bir sakınca görmüyorum. Ama ben atalarımın dininden ve ona bağlı kalmaktan vazgeçmem. Lakin sen gönderildiğin şey üzerinde devam et. Allah'a yemin ederim ki, ben hayatta olduğum müddetçe, senin başına, hoşuna gitmeyen hiçbir şey gelmez." Daha sonra da oğlu Ali'ye dönerek, girdiği yoldan geri dönmemesi ve Hız. Peygamber'i yalnız bırakmayıp onu desteklemesi konusunda cesaretlendirdi.⁴⁴²

İşte bu şekilde yeni dinden haberi olan Ebû Tâlip, onu kabullenemese de, ne oğlunu ne de yeğenini bu dinden alıkoymadı. Aksine onları doğru bildikleri yoldan dönmelerini konusunda uyardı ve bu yolda en büyük destekçisinin kendisi olacağını ifade etti. Hattâ Hız. Peygamber'e, manevî açıdan en büyük destek, eşi Hatice'den sonra amcası Ebû Tâlip'ten gelmiştir denilebilir. Nitekim bu olayı öğrendikten sonra Ebû Tâlip evine döner ve oğlu Ali'nin Muhammed'le beraber namaz kıldığını haber aldığını söyleyip buna karşı çıkan hanımına: "Sus! Sen bu işte oğlunu kendi haline bırak. Amcasının oğluna arka çıkmak ve yardımcı olmak, elbette herkesten çok ona düşer. Eğer nefsim, Abdülmuttalip'in dinini değiştirmek hususunda bana boyun eğmiş olsaydı, eğer Kureyş

⁴⁴² İbn Hişâm, I, 168; Süheylî, III, 8; Belâzürî, I, 126; İbn Seyyidünnâs, I, 181; Taberî, *Tarihü'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 115; İbnü'l-Esîr, II, 58; Ebû Zehrâ, II, 48; Seydişehrî, I, 63; Nümânî, s. 146; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 152.

kadınlarının kınamalarından korkmuş olmasaydım, ben de muhakkak Muhammed'e tâbi olurudum. Çünkü o, yumuşak huylu, doğru sözlü ve temiz biridir." dedi. Bunu üzerine de Fâtıma bint Esed sustu.⁴⁴³

Ebû Tâlip, Hz. Peygamber'e bu denli destek verdiği ve onu haklı bulduğu hâlde, onun getirdiği bu dini kabullenemiyordu. Bunun sebebi de, eşine söylediği bu sözlerde açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Öncelikle o diğer Mekkeliler gibi atalarından gördüğü ve benimsediği dine oldukça bağlı biri idi. Her ne kadar yanlış yönleri olsa da bu dini ataları benimsemiş ve onlara miras bırakmıştı. Onlar ise bu mirasa sonuna kadar sahip çıkmak zorunda idiler. Belki de o bu dine, dinin kendi öğretilerinden çok, sadece atalarının dini olduğu için bağlı idi. Dinin neyi emrettiği, neye taptıklarından çok, atalarının ne yaptıkları önemli idi. Onların ataları din dışı bir şeyi benimsemiş olsalar dahi, artık bu davranış onların dininin yeni bir öğretisi idi. Ve bu dine karşı yapılacak saygısızlık, onların atalarına karşı yapılmış bir saygısızlık demektir. Böyle bir saygısızlığa ise Mekkelilerin asla tahammülleri yoktu. İşte Ebû Tâlip de, atalarının dinine, bu denli bağlı idi.

Hem o Mekke'nin reislerinden, sözü dinlenen, Hâşim oğullarının önderi ve koruyucusu konumunda idi. Onun bu yeni dini benimsemesi demek sahip olduğu bu makam ve mevkiden vazgeçmesi, bu dini benimseyen, sıradan hattâ aciz ve garip kimselerden olması demektir. Bu Abdülmuttalip oğluna yakışmayan bir durum sayılırdı. Eğer bu dini benimseyecek olursa herkes bunu duyacak, onunla alay edecek, hiç kimse onun sözünü dinlemeyecek ve ona saygı göstermeyecekti. Bu onun gururuna dokunan bir durumdu.

İşte bu gibi duygulardan kurtulamayan Ebû Tâlip yeni dini bir türlü kabullenemedi.

Muhammed Ebû Zehra, Ebû Tâlip'in iman etmemesi ile ilgili olarak, konunun farklı ve hattâ faydalı bir yönüne dikkat çekiyor ve şöyle diyor: "Eğer Ebû Tâlip, Hamza, Ali, Osman ve diğer Abdümenâf oğulları gibi Muhammedin davetine iman etmiş olsaydı, Hz. Peygamber'i koruyamaz, ve Kureyşlilerin saldırılarını geri püskürtemezdi. Çünkü

⁴⁴³ Belâzürî, I, 126; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 153.

Müslüman olsaydı, Kureyşliler onu da düşmanları arasında görecekler, dolayısıyla onun otoritesine boyun eğmeyeceklerdi.”⁴⁴⁴

Hız. Peygamber'e bu olaydan bir müddet sonra açıktan davet yapması ve yakın akrabasından başlayarak herkesi uyarması ile ilgili emir gelince, Hız. Peygamber yemek hazırlatarak bütün akrabalarını çağırdı. Bu yemeğe Abdülmuttalip oğulları kırk kişi civarında katıldı. Hız. Peygamber'in amcalarından Ebû Tâlip, Abbâs, Hamza ve bu yemeğe davetli olmadığı halde yine de gelen Ebû Lehep de yemekte bulunanlar arasında idi. Yemekten sonra Hız. Peygamber, bütün akrabalarına ilahi mesajını anlattı ve kendilerini de yeni dine davet etti.⁴⁴⁵ Hız. Peygamber'in bu konuşmasından sonra Ebû Lehep, ona karşı çıkmaya ve orada bulunanları Hız. Peygamber'e karşı kışkırtmaya kalksa da, Ebû Tâlip hemen onu susturdu ve yeğenine dönerek, “Bizim katımızda sana yardım etmek kadar sevimli bir şey yoktur. Öğütlerini benimseyip kabullendik, sözlerini tamamıyla tasdik edip doğruladık, bu toplananlar senin atalarının oğullarıdır. Tabii ki ben de onlardan birisiyim. And olsun ki, senin istediğin şeye onlardan koşacak olanların, en çabuğu, en hayırlısı da benden başkası değildir. Sen emrolunduğun şeye devam et. And olsun ki, etrafını kuşatıp seni korumaktan geri durmayacağım. Nefsimi Abdülmuttalip'in dininden ayrılmak hususunda bana boyun eğer bulmadım. Artık ben onun öldüğü din üzere öleceğim” diyerek, orada bulunanların huzurunda, akrabalarının adına, kendisinin arkasında olduklarını, doğru bildiği yoldan şaşmamasını, bu yoldaki en büyük koruyucularının da kendileri olacağını bildirdi ve ona cesaret verdi.⁴⁴⁶

Hız. Peygamber, amcası Ebû Tâlip'ten aldığı bu güvenceden sonra, ilahi vazifesini Araplar arasında açıktan yaymaya başladı. Önceleri buna sessiz kalan, Kureyş müşrikleri cephesi, yeni dinin zamanla yayılmaya başladığını görünce bu durumu hazmedemedi. Kureyş'in önde gelenlerinden bir heyet, bu işin önüne geçmesi için, Hız. Peygamberin koruyucusu olan Ebû Tâlip'e başvurarak, yeğenini susturması ve bu işten vazgeçirmesi ya da aradan çekilip onu korumaktan vazgeçmesi konusunda uyardılar. Ancak Ebû Tâlip'in çok sevdiği yeğenini onlarla baş başa bırakması tabii ki

⁴⁴⁴ Ebû Zehrâ, II, 208.

⁴⁴⁵ İbn İshâk, s. 201.

⁴⁴⁶ Belâzürî, I, 134; Ya'kûbî, 27; İbnü'l-Esir, II, 62; Ebû Zehrâ, II, 64; Dımaşkî, II, 302; Köksal, Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri, s. 196.

düşünülemezdi. Ebû Tâlip, yanına kadar gelip, bu işi sonlandırmasını isteyen, müşrik gurubunu güzel sözler söyleyerek, yumuşattı ve o anlık olayın büyümesini engelledi.⁴⁴⁷

Ancak müşrikler, Ebû Tâlip'e yaptıkları bu müracaattan, hiç bir fayda sağlayamadıklarını ve Mekke'deki durumun her geçen gün daha fazla kendi aleyhlerine doğru gittiğini anlayınca ona ikinci defa gitmeye karar verdiler. Bu ziyaretlerinde ilkinden daha sert ve tehditkar bir tavırla onu uyararak isteklerini tekrarladılar. Ebû Tâlip ise hem kavminden ayrı düşmek istemiyor hem de yeğenini onlarla baş başa bırakmak istemiyordu. Bu nedenden dolayı yeğeni Muhammed'i çağırıp ona: "Ey kardeşimin oğlu! Kavminin ileri gelenleri bana geldiler ve şöyle şöyle dediler. Sen bana ve kendine acı. Güç yetirmeyeceğim, altından kalkamayacağım bir işi bana yükleme." dedi.

Hz. Peygamber amcasının bu sözlerine çok üzüldü. Onun artık kendisini korumaktan vazgeçtiğini, fikrini değiştirip müşriklerle aynı şekilde düşündüğünü ve kendisini onlara teslim edeceğini sandı. Tabii ki onun bu üzüntüsü, eziyetlere uğramaktan değil, amcası Ebû Tâlip'i, onlara karşın kendi safında göremeyeceğini sanmaktan ileri geliyordu. Ama o yine de bir peygambere yaraşırca, amcasına dönerek, tarihe mâl olacak şu sözleri söyledi: " Ey Amca! Allah'a yemin ederim ki; bu işi bırakmam için, güneşi sağ elime, ayı sol elime koysalar, Allah onu galip kılıncaya ya da beni bu yolda helak edinceye kadar ben bu işten vazgeçmem." Ve gözleri yaşlı bir şekilde amcasının yanından çıkmak için ayağa kalktığı sırada, Ebû Tâlip onun bu azmini ve kararlılığını gördü, ona hak verdi ve söylediklerinden pişman oldu. Aslında müşriklerle arasında geçen konuşmayı, ona hiç hissettirmemesi gerektiğini anladı ve ona " Ey kardeşimin oğlu! Git ve istediğini söyle. Allah'a and olsun ki, seni hiçbir şeyden dolayı terk etmem, sana olan yardımımı da kesmem." dedi.⁴⁴⁸

⁴⁴⁷ İbn İshâk, 204; İbn Hişâm, I, 176; Süheylî, III, 45; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 128; İbnü'l-Esîr, II, 64; İbn Seyyidünnâs, I, 188; Dımaşkî, II, 305; Ebû Zehrâ, II, 179; Seydişehri, I, 483; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 227; Halil, s. 72; Hasan, I, 111.

⁴⁴⁸ İbn İshâk, s. 211; İbn Hişâm, I, 176; Süheylî, III, 46; Belâzürî, I, 265; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 129; İbnü'l-Esîr, II, 65; İbn Seyyidünnâs, I, 189; Dımaşkî, II, 305; Ebû Zehrâ, II, 180; Seydişehri, I, 483; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 228; Halil, s. 72; Hasan, I, 111; Kandehlevî Yusuf, *Hadislerle Hz. Peygamber ve Ashabının Yaşadığı Müslümanlık* (Çev. Yaşar Erol, Ahmet Muhtar Büyükçınar), Cümle Yayınları, İstanbul, I, 54; Yıldız Hakkı Dursun, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, Çağ yayınları, İstanbul 1986, I, 218.

Ebû Tâlip, yaptığı hatayı hemen anladı ve düzeltti. Ancak müşriklerin Ebû Tâlip'e müracaatları bununla da sınırlı kalmadı. Onun, Hz. Peygamber ile olan konuşmasını haber alan müşrikler, Ebû Tâlip'in Hz. Peygamber'i koruduğu müddetçe ona dokunamayacaklarını, onu öldüremeyeceklerini veya sürgün edemeyeceklerini anladılar ve bu sefer daha farklı bir plânla onun yanına gitmeye karar verdiler. Ebû Tâlip'in yanına varıp ona Umare b. Velid b. Muğîre'yi vermeyi, karşılığında da, yeğenini kendilerine teslim etmesini teklif ettiler. Bu teklif karşısında Ebû Tâlip sinirlenerek, onları sert bir şekilde azarladı. Ve bu tartışma bir süre karşılıklı tehditlere varıncaya kadar devam etti. Meydana gelen bu sert tartışmalardan sonra ise, Mekke'de ortam daha da gerildi.⁴⁴⁹ İbn Sa'd, Belâzürî ve Taberî gibi tarihçiler bu olayın devamında Ebû Tâlip'in yeğenini çağırarak, onlarla müşriklerin arasını bulmaya çalıştığını, Hz. Peygamber'in müşriklere, Allah'ın bir olduğunu söylemelerini, bunu yaptıkları zaman da cenneti kazanacaklarını veya Arapların ve Arap olmayanların kendilerine itaat edecek seviyeye geleceklerini söylediğini, ancak bu sözü duyan müşriklerin hızlı bir şekilde oradan ayrıldığını da belirtmiştir.⁴⁵⁰ Hamidullah ise bu konuda, müşrik heyetinin, Ebû Tâlip'i ikinci defa ziyareti ile üçüncü ziyaretini birleştirerek, heyette bulunan birinin ikinci görüşme esnasında böyle bir teklifi dile getirdiğini belirtmiştir.⁴⁵¹

Bu görüşmeden sonra meydana gelen bir olay vardır ki, bunu kaynaklarımızdan sadece İbn Sa'd rivâyet etmiştir. Buna göre Müşriklerin Ebû Tâlip'e yaptıkları bu son ziyaretinde sonuçsuz kalmasının ardından, o gece Hz. Peygamber aniden kayboldu. Ebû Tâlip, Hz. Peygamber'in diğer amcaları ile birlikte onun evine gitti. Hz. Peygamber'i orada bulamayınca, Hâşim oğullarının ve Muttalip oğullarının gençlerini toplayarak; "Sizlerden her biriniz, yanına keskin birer kılıç alsın ve beni takip ederek benimle beraber Mescid-i Haram'a gelsin. Sizlerden her genç bakacak. Eğer Muhammed öldürülmüşse, Kureyş büyüklerinden, İbn Hanzala yani Ebû Cehil gibi bir büyüğün yanına otursun." dedi. Tam o sırada Zeyd b. Hârise oraya geldi. Ebû Tâlip ona Muhammed'i görüp görmediğini sorunca, onu gördüğünü ve az önce onun yanında olduğunu söyledi. Ebû Tâlip emin olmak için onu görmedikçe evine girmeyeceğini

⁴⁴⁹ Bu tartışmanın tam metni hakkındaki benzer rivâyetler için bkz. İbn İshâk, s. 209; İbn Hişâm, I, 177; Süheylî, III, 46; Belâzürî, I, 268; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 134; İbnü'l-Esrî, II, 65; İbn Seyyidünnâs, I, 190; Dımaşkî, II, 307; Ebû Zehrâ, II, 181; Seydişehrî, I, 484; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 229; Halil, s. 73; Hasan, I, 112; Yıldız, I, 218.

⁴⁵⁰ İbn Sa'd, I, 171; Belâzürî, I, 267; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 131.

⁴⁵¹ Hamîdullah, I, 100.

söyleyince de, Zeyd Hz. Peygamber'i bulup oraya getirdi. Ebû Tâlip onu görüp sağ olduğunu anlayınca hemen evine girmesini tembihledi. Ertesi sabah ise Hz. Peygamber'in elinden tutarak, yanına kavminin gençleri olduğu hâlde müşriklerin toplantı yerine gitti. Gençlere kılıçlarını çıkarmalarını emrettikten sonra orada bulunan herkese meydan okuyarak, yeğenine bir zarar vermeleri halinde herkesi öldüreceğini söyleyerek onları tehdit etti. Onları bu şekilde gören müşriklerin hepsi başta Ebû Cehil olmak üzere hayal kırıklığına uğradılar.⁴⁵²

Bu olay, Ebû Tâlip'in her ne kadar yumuşak huylu, ağır başlı, merhamet sahibi bir insan olsa da tam bir idareci olduğunu ve bunun gereği olarak da sorumluluğu altındaki insanların kılına dahi zarar gelmemesi için her türlü riski göze aldığını göstermektedir. Hele bu kişi kendi canı kadar sevdiği yeğeni olursa, onun için bütün kavmini helak edinceye kadar savaşabilirdi.

Müşrikler her ne kadar bu olaylardan sonra Ebû Tâlip'in koruması altındaki Muhammed'e zarar veremese de, onu yalnız ve güçsüz buldukları anlarında, ona hakaret ederek, eziyet etmeye çalışarak, onu davasından vazgeçirmek için olmadık yollara başvuruyorlardı. Bir defasında Hz. Peygamber Kâbe'de namaz kılarken, bir grup müşrik onu gördü. O anda korumasız olduğunu fark edince hemen kölelerine emrederek, kanlı bir işkembe pisliği getirtti ve Hz. Peygamber secdeye vardığı zaman iki kürek kemiğinin arasına döktürdü. Bunu öğrenen Ebû Tâlip ise hemen kılıcını kuşanarak, müşriklerin peşine düştü onları yakalayınca da kölesine emrederek, o pisliği birer birer onların yüzlerine sürdürttü.⁴⁵³

Müşriklerin, Ebû Tâlip'e yaptıkları müracaatların sonuçsuz kalması, Hz. Ömer ve Hz. Hamza gibi güçlü kişilerin Müslümanların safına geçmesi, eziyet ettikleri bir kısım Müslümanların Habeşistan'a göç etmesi ve orada huzura ermesi, yeni dinin Mekke'nin dışındaki kabilelerde dahi yayılmaya başlaması, bir de bunun üzerine Hâşim oğullarının Hz. Peygamber'i korumak için bir olmaları müşrikleri farklı yollar aramaya itti. Hemen bir toplantı* yaparak bu meseleye bir çözüm yolu aramaya başladılar. Toplantıdan çıkan

⁴⁵² İbn Sa'd, I, 172; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 230; Bu olayın farklı bir anlatımı için bkz. İbn Kudâme, 109

⁴⁵³ Ya'kübi, II, 24; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 208.

* Kureyşliler toplumu ilgilendiren önemli meselelerde bir araya gelerek bir toplantı düzenlerlerdi. Bu toplantıya Mekke'nin ileri gelenleri ve reisleri katılırdı. Önce kabile reisleri görüşlerini açıklardı. Herkes

karara göre Müslümanlarla bütün ilişkilerini kesmeye, onlarla alışveriş yapmayarak onlara ambargo uygulamaya karar verdiler. Bu durumu öğrenen Ebû Tâlip ise uzun bir şiir söyleyerek bütün Müslümanları kendi mahallesinde toplanıp, birlikte mücadele etmeye ve Hz. Peygamberi birlikte korumaya çağırdı. Bu çağrıya bütün Müslümanlar uydu. Hattâ akrabalık bağlarından dolayı Müslüman olmayanlar da dahil olmak üzere bütün Hâşim oğulları bu çağrıya uydu. Yalnızca Ebû Lehep bu çağrıyı reddetti ve müşriklerin safında yer aldı.⁴⁵⁴

Ebû Tâlip muhasara boyunca Hz. Peygamber'i ayrıca korumuştur. Ona haince bir suikast düzenlenmesinden veya başka bir kötülük yapılmasından korktuğu için, ya kendi yatağına yatırır ve başında bekler yahut yatağına yatıp uyuduğu zaman onu uyandırıp kaldırarak, oğullarından, kardeşlerinden veya amca oğullarından birini onun yatağına yatırır.⁴⁵⁵

Ebû Tâlip, müşrikler tarafından uygulanan ambargonun kaldırılmasından bir süre sonra, Hz. Peygamber'in nübüvvetinin onuncu yılında,⁴⁵⁶ Şevval ayının ortalarında⁴⁵⁷ veya Zilkade ayının başında⁴⁵⁸ hicretten üç sene önce⁴⁵⁹ 620⁴⁶⁰ yılında öldü. Öldüğünde 80 küsur,⁴⁶¹ 86,⁴⁶² 87,⁴⁶³ 90⁴⁶⁴ yaşlarında olduğu rivâyet edilmiştir.

Müşrikler, Ebû Tâlip'in ölümüne yakın bir zamanda onun hastalandığını ve ölmek üzere olduğunu duyunca son bir şans ümidiyle, Ebû Tâlip'e giderek yeğeni ile aralarında hakemlik yapmasını teklif ettiler. Onu bu halinde dahi rahat bırakmaya niyetleri yoktu.

istediği gibi görüşünü söyledikten sonra topluca karar alınır ve bu karara bütün Mekke halkı uyardı. Cevâd Ali, V, 237.

⁴⁵⁴ İbn İshâk, 213; İbn Hişâm, I, 235; Süheylî, III, 282; Ebû Musa b. Ukbe b. Ebû Ayyaş Esedi Musa b. Ukbe, *el-Megazi*; Camiatu İbn Zühr, Rabat 1994, s. 82; İbn Sa'd, I, 178; Belâzürî, I, 266; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 123; İbn Seyyidünnâs, I, 222; Ya'kûbî, II, 31; İbnü'l-Esîr, II, 88; İbn Kesîr, III, 126; Diyârbekrî, I, 297; Dımaşkî, II, 362; Ebû Zehrâ, II, 185; Hamîdullah, I, 112; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 310; Nümânî, s. 169.

⁴⁵⁵ İbn İshâk, s. 217; İbn Seyyidünnâs, I, 223; İbn Kesîr, III, 127; Dımaşkî, II, 365; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 311; Yıldız, I, 220.

⁴⁵⁶ İbn Sa'd, I, 103; Belâzürî, I, 273; İbn Seyyidünnâs, I, 227; Diyârbekrî, I, 299; Kastalânî, I, 63; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 332.

⁴⁵⁷ İbn Sa'd, I, 103; Belâzürî, I, 273; İbnü'l-Esîr, II, 92; Dımaşkî, II, 412.

⁴⁵⁸ Belâzürî, I, 273; Diyârbekrî, I, 299.

⁴⁵⁹ İbn Hişâm, I, 280; Süheylî, IV, 14; Ziriklî, IV, 315; Ya'kûbî, II, 35; İbn Seyyidünnâs, I, 227; İbnü'l-Esîr, II, 92; Dımaşkî, II, 412.

⁴⁶⁰ Ziriklî, IV, 315.

⁴⁶¹ İbn Sa'd, I, 103; Belâzürî, I, 273; İbnü'l-Esîr, II, 92; Diyârbekrî, I, 299.

⁴⁶² Ya'kûbî, II, 35.

⁴⁶³ Kastalânî, I, 62; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 332.

⁴⁶⁴ Ya'kûbî, II, 35.

Ebû Tâlip ise ölümünün yakın olduğunu sezerek, kendisinin ölümünden sonra yeğeninin korumasız kalmasından ve müşriklerin ona zarar vermesinden korktuğu için, onların aralarını bulmak ve barıştırmak ümidiyle yeğenini çağırdı ve müşriklerle görüşmesini istedi. Tabii ki yine bu görüşmeden de hiçbir sonuç çıkmadı.⁴⁶⁵ İbn Sa'd, Belâzürî ve Taberî bu olayı, Müşriklerin Ebû Tâlip'e Velid b. Muğîre'yi teklif etmek için geldikleri esnada gerçekleştiğini bildirmişlerdir.⁴⁶⁶

Müşrikler dağılıp gittikten sonra onun müşrik olarak ölmesini istemeyen Hz. Peygamber, amcasına kelime-i şehadet getirmesini isteyince, Ebû Tâlip yine; "Allah'a and olsun ki! Ey kardeşimin oğlu, şâyet sana ve senin babanın oğullarına bundan sonra sövme korkusu olmasa ve Kureyş benim onu ancak ölüm korkusundan dolayı söylediğimi zannetmese, elbette onu söylerdim. O kelimeyi ancak seni onunla sevindirmek için söylüyorum." dedi ve yine iman etmeyi reddetti.⁴⁶⁷

Başta Buhârî olmak üzere bazı kaynaklarımızda, Ebû Tâlip'in ölümüne yakın bir anda gerçekleşen bu olay esnasında Ebû Cehil ve Abdullah b. Ümeyye'nin de orada bulunduğunu, Hz. Peygamber'in amcasına Müslüman olması için ısrar ettikçe Ebû Cehil'in onu bu işten men ettiği, onların bu şekilde tartışmasını istemeyen Ebû Tâlip'in en sonunda "Ben Abdülmuttalip'in dini üzereyim." dediği ve Allah'ın var olduğunu söylemekten çekindiği belirtilmiştir.⁴⁶⁸

Bundan bir süre sonra da Ebû Tâlip öldü. Hz. Peygamber onun öldüğünü duyunca ağlamaya başladı. Hz. Ali'ye onu yıkamasını, kefenlemesini ve gömmesini emretti. Bundan sonra Hz. Peygamber günlerce evine kapandı ve onun için dua etti.⁴⁶⁹

⁴⁶⁵ İbn İshâk, s. 298; İbn Hişâm, I, 281; Süheylî, IV, 15; İbn Seyyidünnâs, I, 228; İbn Kesîr, III, 189; Dîmaşkî, II, 412; Seydişehrî, I, 453; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 330; Kandehevî, VI, 53; Lings, s. 103.

⁴⁶⁶ İbn Sa'd, I, 171; Belâzürî, I, 267; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 131.

⁴⁶⁷ İbn İshâk, s. 300; İbn Hişâm, I, 281; Süheylî, IV, 16.

⁴⁶⁸ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî, *Sahîh'ül-Buhârî*, Darü'r-Reyyan li't-Tüuras, Kahire 1986; Cenâiz, 80; Menâkibi'l-Ensar, 39; İbn Sa'd, I, 100; İbn Seyyidünnâs, I, 229; Dîmaşkî, II, 414; Diyârbekrî, I, 299; Kandehevî, I, 52; Nümânî, I, 71; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 331; Konrapa, s. 127.

⁴⁶⁹ İbn İshâk, s. 302; İbn Sa'd, I, 102.

2.9.3. İslamiyeti Kabul Edip Etmediği Meselesi

Ebû Tâlip İslâm davetini savunmada ve yeğeni Hz. Muhammed'i korumada önemli bir yere sahip idi. O bu konuda uğradığı baskılara göğüs germiş, boykot altında olan Müslümanlara sahip çıkıp acılarına ortak olmuş, geçim darlığı çekip birçok nimetten mahrum kalmış, kısacası Müslümanlar gibi Allah'ın bir olduğuna inanmasa da her zaman onlarla birlikte hareket etmiş ve sıkıntılarına ortak olmuştur. Bunu da, ya cahiliyye dönemi alışkanlığı olan asabiyet duyguları gereği ve Hz. Peygamber'e olan aşırı sevgi ve düşkünlüğünden dolayı yapıyordu.

Hız. Peygamber, amcasının Müslüman olarak vefat etmesini arzuladığı için onun ölümüne yakın bir anda ondan Allah'ın bir olduğunu tasdik etmesini istedi. Ancak Ebû Tâlip bundan kaçındı. Buna rağmen Hız. Abbâs, kardeşi Ebû Tâlip'in dudaklarının kımıldadığını gördü ve Hız. Peygamber'e dönerek: "Ey kardeşimin oğlu! Allah'a and olsun ki, kardeşim Ebû Tâlip, senin söylemesini emrettiğin şeyi söyledi." dedi. Hız. Peygamber ise ona: "*Ben duymadım.*" dedi.⁴⁷⁰

Hız. Abbâs başka bir zamanda da, Hız. Peygamber'e, "Ya Resûlallah! Ebû Tâlip, seni himaye ediyor, sana yardım ediyor ve senin adına müşriklere kızılıyordu. Bu yaptıkları ahirette ona fayda verir mi? diye sordu. Hız. Peygamber ise ona, "*Evet, o cehennemden sığ bir yerindedir. Eğer ben olmasaydım cehennemden en derin yerinde olurdu.*" şeklinde cevap verdi.⁴⁷¹

Buhârî'den gelen rivâyette ise, Hız. Peygamber, Hız. Abbâs'ın sorduğu bu soruya "*Ebû Tâlip, şimdi topuklarına kadar ateşten bir çukur içindedir. Eğer benim şefaatiğim olmasaydı, muhakkak o cehennemden en derin çukurunda bulunurdu.*" şeklinde cevap vermiştir.⁴⁷²

⁴⁷⁰ İbn İshâk, 301; İbn Hişâm, I, 281; Süheylî, IV, 16; İbn Seyyidünnâs, I, 228; Diyârbekrî, I, 300; Kastalânî, I, 62; Dimaşkî, II, 416; Seydişehrî, I, 542; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 331; Yıldız, I, 222; Lings, s. 103.

⁴⁷¹ Ebû'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac, *Sahihi Müslim*, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, İman, 90; İbn Sa'd, I, 102; İbn Seyyidünnâs, I, 231; Süheylî, IV, 28; Diyârbekrî I, 300; Dimaşkî, II, 414; Kastalânî, I, 63.

⁴⁷² Buhârî, *Sahihi 'ül-Buhârî*, Menâkıbi'l-Ensar, 39.

Başka bir zamanda yine Ebû Tâlip'in iyiliklerinin anıldığı esnada *“Umarım ki benim şefaetim, kıyamet gününde amcama fayda verecektir. Şefaetimle amcam topuklarına çıkabilen ateşten bir çukura komulacak, orada beyni kaynayacaktır.”* buyurmuştur.⁴⁷³

Hız. Peygamber, Ebû Tâlip'in cehennemın en ehven yerinde olduğunu söylediği bir hadisinde de, *“Cehennemliklerin azap itibarı ile en ehveni Ebû Tâlip'tir. O dahi iki nalın giyecek, onlardan dimağı kaynayacaktır.”* buyurmuştur.⁴⁷⁴

Hız. Peygamber amcasının vefatından sonra, onun ardından çok üzölmüş eve kapanıp günlerce onun için dua etmiş ve bağışlanma dilemiştir. Bunun üzerine de Cebrail ona gelerek: *“Müşriklerin cehennemlik oldukları (küfür üzere öldükleri) belli olduktan sonra bunlar akraba bile olsalar, artık onlar için ne Peygamber'in, ne de mümin olanların mağfiret dilemeleri yoktur.”*⁴⁷⁵ âyetini vahyetmiştir. Ebû Tâlip için de *“ (Ey Resulüm) Doğrusu sen her sevdiğini hidâyete erdiremezsin. Ancak Allah, dilediği kimseye hidâyet verir ve hidâyete kavuşacak olanları o daha iyi bilir.”*⁴⁷⁶ âyetini indirir.⁴⁷⁷

Buhârî bu âyetin Ebû Tâlip'in *“Ben Abdölmuttalip'in dini üzereyim.”* demesinden sonra Hız. Peygamber'in ona: *“Ben Allah tarafından nehyolunmadığım müddetçe senin için muhakkak mağfiret isteyeceğim.”* demesi üzerine nâzil olduğunu bildirmiştir.⁴⁷⁸

Bütün bu rivâyetleri topluca değerlendirildiğinde, Ebû Tâlip'in Müslöman olmadan öldüğü anlaşılmaktadır. Her ne kadar Hız. Peygamber'in asla yalan söylemeyeceğini bilse de o, nefesine yenik düşerek iman etmemiştir.

Hız. Abbâs'in onun dudaklarının kımıldadığını ve Hız. Peygamber'in ondan söylemesini istediği kelimeleri söylediği rivâyetine gelince Hız. Peygamber *“ben duymadım”* demiş ve onun Müslöman olduğuna inanmamıştır. Gerçi hadis rivâyetinde âdil bir râvi, bir rivâyeti duydum dediği zaman, ondan daha âdil olan başka bir râvi duymadım dese de, duydum diyen râvinin rivâyeti kabul edilir. Çünkü râvinin birinin duymaması o sözün söylenmediğini göstermez. Her ne kadar o duymasa da, o söz söylenmiş olabilir. Ancak

⁴⁷³ Buhârî, *Sahih 'ül-Buhârî*, Menâkıbi'l-Ensar, 39; Müslim, İman, 90; İbn Seyyidünnâs, I, 229; Dimaşkı, II, 415; Diyârbekrî, I, 300.

⁴⁷⁴ Müslim, İman, 90; İbn Seyyidünnâs, I, 229; Diyârbekrî, I, 300.

⁴⁷⁵ Tevbe, 9/113.

⁴⁷⁶ Kasas, 28/56.

⁴⁷⁷ İbn İshâk, s. 301; İbn Sa'd, I, 102; Süheylî, IV, 28; İbn Seyyidünnâs, I, 230; Diyârbekrî, I, 300; Dimaşkı, II, 415.

⁴⁷⁸ Buhârî, *Sahih 'ül-Buhari*, Menâkıbi'l-Ensar, 39, Cenâiz, 80, Tefsir, 195, Tefsir, 234.

Süheylî bu konuda Hz. Abbâs'ın bu sözü Müslüman olmadan önce söylediğini, dolayısıyla onun bu rivâyetinin geçersiz olduğunu söylemiştir.⁴⁷⁹ Zaten bir çok hadis âlimi de bu rivâyeti çeşitli yönlerinden dolayı zayıf kabul etmişlerdir. Ayrıca eğer Hz. Abbâs bu sözü söyleyip, onun Müslüman olduğuna inansaydı, daha sonraları gelip, Hz. Peygamber'e onun ahiretteki durumu ile ilgili soru sormaz ve Hz. Peygamber'den ona yardımcı olmasını istemezdi. Hem Ebû Tâlip gerçekten Müslüman olsaydı, Hz. Peygamber ölümünden sonra onun için bağışlanma dilemez, dilese de Allah bunu yasaklamazdı. Dolayısıyla bu konuda, "Müttefakun Aleyh" olarak adlandırılan, Buharî ve Müslim'in ortak olarak kabul ettikleri ve eserlerine aldıkları hadisleri tercih etmek daha uygundur.

Ehl-i Sünnet ve Şii âlimleri de, Ebû Tâlip'in Müslüman olup olmadığı konusunda, birbirinden farklı görüşler zikretmişlerdir. Şii alimler Hz. Abbâs'ın ölüm anında onun dudaklarının kımıldadığını gördüğü rivâyetine dayanarak onun imanlı bir kimse olarak vefat ettiğine, ancak İslâm'ın faydasına olduğu için Müslüman olduğunu Kureys'ten gizlediğine inanırlar.⁴⁸⁰

Ehl-i Sünnet âlimlerinin görüşlerini ise Muhammed Ebû Zehra şu şekilde açıklamıştır: "Ehl-i Sünnet, Şiiler'in Ebû Tâlip'in mü'min olarak öldüğü şeklindeki görüşünü reddetmektedirler. Çünkü onlar bunu, Hz. Ali taraftarı oldukları için söylemişlerdir. Müslüman olduğu ve kelime-i şehadet getirdiği konusunda ileri sürdükleri rivâyetin senetleri de zayıftır. Oysa sahih senetli rivâyetler, onun kelime-i şehadeti söylemediğini, bildirmektedir. Cehennemde fazla azap görmeyip, bir su kenarında kalacağı konusundaki rivâyetler ise Hz. Peygamber'in, onun cehennemdeki azabının hafifletilmesi için yaptığı duanın kabulünün sonucudur. Çünkü o Hz. Peygamber'e yardımcı ve destek olmuştur."⁴⁸¹

İmam Kastallânî ise kafirlerin dört gurup olduğunu söyleyerek şöyle bir yorum yapmıştır: "Şerh-i Tenkih-i Karafi adlı eserde de kafirler dört kısımdır deniliyor:

- 1- Ne kalbiyle tasdik, ne diliyle ikrar edenler,
- 2- Kalbiyle tasdik edip diliyle ikrar söylemeyenler,

⁴⁷⁹ Süheylî, IV, 26.

⁴⁸⁰ Zirikî, IV, 315; Ebû Zehrâ, II, 210.

⁴⁸¹ Ebû Zehrâ, II, 210.

3- Diliyle söyleyip kalbiyle tasdik etmeyenler,

4- Kalbiyle tasdik eden ve diliyle de söyleten, fakat iman için gerekli amelleri kabul etmeyip inkar edenler.

İşte Ebû Tâlip bu dördüncü kısımdandır. Çünkü o şöyle demiştir: “Muhakkak, kardeşimin oğlu Muhammed hak peygamberdir. Kureyş kavminin beni ayıplamayacağını bilsem ona tâbi olurum ve bağlanırım.” Bir kasidesinde de “Muhammed yalan söylemez ve ondan yalan söz çıkmaz.” demiştir. Bu şekilde hem kalbiyle inanmış hem de diliyle söylemiştir. Fakat İslâmî amelleri yapmadığı ve reddettiği için kafir sayılmıştır.”⁴⁸²

Ebû Tâlip'in Müslüman olup olmadığının bu kadar çok tartışılmasının sebebi, Müslümanların onun için kalbinde özel olarak besledikleri sevgiden kaynaklanmaktadır. Onun kadar, Müslümanlara hizmet etmiş ve Hz. Peygamber'i korumuş bir insanın, iman edememiş olması ve cehennemlik olması, Müslümanlara ağır gelmekte, adeta bunu kabullenmekte güçlük çekmektedirler. Bundan dolayı da belki de Hz. Peygamber, amcasınıki kadar hiçbir müşriğin arkasından, Müslüman olamadığı için bu kadar üzülmemiştir. Müslümanlar da bu sebeple Hz. Peygamber'in bu üzüntüsüne ortak olmakta ve daima onun bağışlanacağına ve affedileceğine dair çok küçük de olsa bir ümit beslemektedirler.

⁴⁸² Kastalânî, I, 63.

2.10. EBÛ LEHEP (ابو لهب)

Ebû Lehep'in asıl ismi Abdülzâ idi.⁴⁸³ Ancak o Ebû Lehep (alev babası) olarak anılırdı. Kaynaklarımızda babası Abdülmuttalip'in, ona, güzelliğinden dolayı parladığı ve öfkelendiğinde yanakları kızardığı için bu künyeyi taktığı belirtilmiştir.⁴⁸⁴ Ayrıca babasının, cömert biri olmasından dolayı onu bu şekilde künyelendirdiği de belirtilmiştir.⁴⁸⁵ Bunun dışında ona oğlu Utbe'den dolayı Ebû Utbe de denirdi.⁴⁸⁶ Onun, doğuştan gözlerinin şaşı ve parlak olduğu nakledilir.⁴⁸⁷

2.10.1. Hayatı ve Ailesi

Abdülmuttalip'in, Lübna bint Hacir adlı eşinden dünyaya gelmiştir. Aynı anneden olma başka kardeşi yoktur.⁴⁸⁸ Uri Rubin, Hassan b. Sabit'in söylediği bir şiirinden yola çıkarak, Ebû Lehep'in, Abdülmuttalip'in gerçek çocuğu olmadığını, annesinin Abdülmuttalip'ten önce Lihyanlı biriyle evlendiğini ve onun bu evlilikten doğduğunu ileri sürmektedir.⁴⁸⁹

Ebû Lehep'in doğum tarihi, çocukluğu ve gençliğiyle ilgili herhangi bir rivâyet aktarılmamıştır. Siyer kitaplarında çoğunlukla onun İslâm dinine karşı takındığı düşmanca tavır ve amcası olmasına rağmen Hz. Peygamber'e yaptığı eziyet anlatılmıştır.

Ebu Lehep, Hz. Peygamber'in doğumundan üç veya yedi gün sonra kölesi Süveybe'yi onu emzirmesi için görevlendirmiştir.⁴⁹⁰

Bazı rivayetlerde Süveybe'yi, Muhammed'in doğumunu müjdelediği için azad ettiği de geçmektedir.⁴⁹¹ Ancak bunun haricinde Süveybe'nin bu tarihten uzun bir müddet azad

⁴⁸³ İbn Sa'd, I, 74; Belâzürî, I, 99; Ya'kübî, II, 10; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Süheylî, I, 437; İbn Kudâme, 143; Zübeyrî, 18; Cevâd Ali, IV, 112; Diyârbekrî, I, 159; Kelbî, 28; Dimaşkî, XI, 100.

⁴⁸⁴ İbn Sa'd, I, 74; Belâzürî, IV, 413; Kelbî, s. 28; İbn Seyyidünnâs, II, 387; Süheylî, I, 437; Diyârbekrî, I, 169; Nümânî, s. 124.

⁴⁸⁵ Belâzürî, I, 99.

⁴⁸⁶ İbn Sa'd, I, 74; Belâzürî, I, 99; Cevâd Ali, IV, 112.

⁴⁸⁷ İbn Hişâm, I, 285; Afzalurrahmân, *Siret Ansiklopedisi* (çev. Hakan Bayrak), İnkılap Yayınları, İstanbul 1990, II, 104; Kandehlevî, I, 107.

⁴⁸⁸ İbn Hişâm, I, 79; Süheylî, I, 431; İbn Sa'd, I, 74; Belâzürî, I, 99; Kelbî, s. 28; İbn Kudâme, 97; Zübeyrî, s. 18; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Ya'kübî, II, II; Dimaşkî, XI, 104; Diyârbekrî, I, 159; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 24; İbn Kesîr, III, 62.

⁴⁸⁹ Kapar Mehmet Ali, *Ebu Lehep, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, X, 178.

⁴⁹⁰ İbn Sa'd, I, 87; İbn Kudâme, s. 57; Ya'kübî, II, 9; Diyârbekrî, I, 164; Dimaşkî, I, 321; Kastalânî, I, 39; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 57.

⁴⁹¹ İbn Sa'd, I, 87; Ya'kübî, II, 9; Diyârbekrî, I, 222; Ebû Zehrâ I, 61; Seydişehrî, I, 399; Kastalânî, I, 39; Dimaşkî, I, 322.

olduğunu belirten rivâyetler de vardır. Bu rivâyetlere göre, Hz. Peygamber Hz. Hatice ile evlendikten sonra, Hz. Hatice, Süveybe'yi azad etmek amacıyla, Ebû Lehep'e, kendisine satmasını istemiş ancak Ebû Lehep onu satmamıştır. Hicretten sonra da kendiliğinden azad etmiştir.⁴⁹²

Ebû Lehep'in kölesi Süveybe'yi, Muhammed'in doğumunu müjdelediği için azad etmesi sayesinde cehennemdeki azabının bir nebze hafifletildiğine dair bazı rivâyetler aktarılmıştır. Buna göre Abbâs b. Abdülmuttalip'in veya onun ailesinden başka birinin, Ebû Lehep'in ölümünden sonra kendisini rüyasında gördüğünü ve hâlini sorduğu zaman da; "Cehennemdeyim fakat pazartesi günleri azabım hafifliyor ve parmaklarımın uçlarından akan suyu içiyorum. Bunun sebebi o gün Muhammed'in doğduğunu bana müjdeleyen Süveybe'yi azad edişimdir... Allah bunun karşılığında lütfedip her Pazartesi azabımı hafifletiyor."⁴⁹³ dediği veya "Sizin yanınızdan ayrıldıktan sonra hiç rahat yüzü görmedim. Sadece Süveybe'yi azad etmemden dolayı şuradan sulanıyordum." dediği veya parmaklarının arasındaki deliğe işaret ettiği rivâyet edilmiştir.⁴⁹⁴ Ya'kûbî de bu konuda; "Resulullah dedi ki; *Ebû Leheb'i cehennem ateşinin içinde "su!, su!" diye bağırırken ve parmaklarındaki oyuktan sulanırken gördüm. "Bu ne içindir?" diye sordum. Süveybe'yi seni emzirdiği için azad etmemdendir.*" dedi." şeklinde bir rivâyet de vardır.⁴⁹⁵ Ya'kûbî bu rivâyetinde, Ebû Lehep'in kölesi Süveybe'yi, yeğeninin doğumunu müjdelediği için değil, onu emzirdiği için azad ettiğini rivâyet etmiştir.

Ebû Lehep, kardeşlerinin karakterine sahip biri değildi. Kardeşleri, şeref, onur ve haysiyet sahibi idiler. Kendisi ise mal ve dünyalık peşindeydi. Bencil bir kimse olup sadece kendi şahsını severdi. O, şeytanî zekası sayesinde, Hz. Muhammed'in davetini, bu davete sarılan kimseler için zorluklar ve zahmetler getireceğini önceden sezmişti. Bu daveti koruyan kimselerin yorulacaklarını tahmin etmiş, dolayısıyla davete karşı çıkmış ve direnişini şiddetlendirmişti. Onun maddeci tabiatı, kendisini manevî işleri düşünemez hâle getirmişti. Hep kendini düşünen bir karaktere sahipti. Başkalarına yardım elini uzatmazdı. Hattâ kendi aile fertleri arasından kendisine gelip yardım isteyen muhtaçlara

⁴⁹² İbn Sa'd, I, 88.

⁴⁹³ İbn Kesîr, II, 430; Kastalânî, I, 39; Diyârbekrî, I, 222.

⁴⁹⁴ İbn Sa'd, I, 88; İbn Kesîr, II, 429; Buhârî, *Sahih'ül-Buhârî*, Nikah, 21; Diyârbekrî, I, 222; Dımaşkî, I, 321; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 57.

⁴⁹⁵ Ya'kûbî, II, 9.

bile yardım etmez olmuştu.⁴⁹⁶ Hz. Peygamber'in akrabalarını yeni dine davet etmek amacıyla topladığı esnada, Ebû Lehep'in ona karşı söylediği, "Ey Abdülmuttalip oğulları! Bu vallahi bir kötülüktür. Başkaları onun elini tutup bundan alıkoymadan önce siz onun ellerini tutup bundan alıkoyun. Eğer siz, bugün ona boyun eğecek olursanız, onu korumaya kalkışacak olursanız, öldürülürsünüz." sözlerine baktığımızda da, bu açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Nitekim, Hz. Peygamber ile Ebû Lehep arasında geçen şu konuşma da onun bu özelliğini ortaya koyar niteliktedir: Bir gün Ebû Lehep Hz. Peygamber'e gelerek; "Dinini kabul edersem kazancım ne olacak?" diye sordu. Hz. Peygamber ona; "Diğer bütün iman sahiplerinin kazandıklarını kazanacaksın." deyince, Ebû Lehep; "Benim için (senin amcan olmam sebebiyle) bir ayrıcalık yok mu?" dedi. Hz. Peygamber ona; "Daha ne istiyorsun ki?" diye sorunca da; "Bu din beni diğer insanlarla eşit mi tutuyor?" diyerek, ne kadar kibirli ve kendini beğenmiş, diğer insanlardan üstün olması gerektiği inancına sahip birisi olduğunu göstermiştir.⁴⁹⁷

Zirikli, Ebû Lehep'in kişiliği ile ilgili olarak "Ebû Lehep zengin ve kibirli idi. Ve kardeşinin oğluna tâbi olmamasına sebep bu kibri olmuştur."⁴⁹⁸ derken, Martin Lings onun akrabalarına karşı olan bu problemini "Ebû Lehep diğer kardeşlerinden zengindi, fakat onlara karşı uzak dururdu. Belki de bunun nedeni kendisinin annesinin tek çocuğu oluşu ve başka öz kardeşi olmayışı idi."⁴⁹⁹ sözleriyle dile getirmiştir. Hamidullah ise onun sosyal hayatına işaret ederek; "Ebû Lehep babasının vefatını müteakip kısa bir zaman içerisinde kendisini içki ve hazır yiyeceğe kaptıran sefih bir kimse idi."⁵⁰⁰ Gerçekten de, Ebû Lehep içki ve eğlenceye düşkün biri idi. Onun cahiliyye dönemindeki nedimi, ve içki meclisindeki en yakın arkadaşı da Hâris b. Âmir b. Nevfel idi.⁵⁰¹ Ayrıca Ebû Lehep'in, risâletten önce adının karıştığı bir hırsızlık olayı da Hamidullah'ın bu tezini ispatlar niteliktedir. Huzaa kabilesinin, Mekke'den Cürhüm kabilesini sürmesi üzerine Cürhümlüler kaçarken zezem kuyusunu da kapatıp, kendilerine ait olan iki adet altın geyik heykelini de kuyuya gömdüler. Aradan uzun

⁴⁹⁶ Ebû Zehrâ, II, 66.

⁴⁹⁷ Cevâd Ali, VII, 439; Afzalurrahmân, III, 159; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 223.

⁴⁹⁸ Zirikli, IV, 135.

⁴⁹⁹ Lings, s. 43.

⁵⁰⁰ Hamîdullah, I, 145.

⁵⁰¹ Cevâd Ali, V, 37.

yıllar geçtikten sonra Abdülmuttalip, Zemzem kuyusunu kazıp ortaya çıkarınca bu altın geyik heykellerini de buldu ve onları Kâbe'ye bağısladı. Ancak bu heykeller daha sonra, Kâbe'den çalındı. Mekkeliler bu hırsızlık olayını araştırdılar ve sonunda heykelleri, Düveyk adında birinin evinde bulunca, onun ellerini kestiler. İşte bu hırsızlık olayına Ebû Lehep'in de adı karışmıştır.⁵⁰²

Belâzürî bize bu olayı şu şekilde açıklamaktadır: “Mukays b. Kays b. Adiy es-Sehmî'nin, adları Esmâ ve Asme olan iki şarkıcı kadını vardı. Bu kadınlar Mukays'ın evinde Kureyş'in adamları için şarkılar söylerdi. Bu adamların arasında Ebû Lehep b. Abdülmuttalip, Hakem b. Ebû'l-As b. Ümeyye, Hâris b. Âmir b. Nevfel b. Abdi Menaf ve Ebû İhab b. Aziz b. Kays gibi kişiler bulunurdu. İşte böyle bir beraberlik esnasında meclislerinde içkileri tükenince, Ebû Lehep orada bulunanlara; “Bizim ihtiyacımız olan şarabı elde edebilmemiz için gerekli olan şey, babamın Kâbe'deki ceylan heykelleridir. Ben bu heykellere diğer insanlardan daha çok layığım. Kalkın ve benimle gelin.” dedi. Onunla birlikte kalkıp gittiler ve geyikleri çaldılar. Paranın bir kısmıyla şarap satın aldılar. Ebû Lehep ve Hâris b. Âmir b. Nevfel de kadın şarkıcıları ziynet eşyalarıyla süsleyip donattı. Kureyş ise çalınan eşyaları istedi ve bu yüzden bazılarının elini kesti. Bir kısmı kaçıp kurtuldu. Ebû Lehep ise Huzaalılar'dan dayılarına sığındı. Huzaalılar da, Kureyş'in ona zarar vermesine engel oldular ve Kureyş'e onun bedelini ödediler.⁵⁰³

Tabii ki, bir insana bütün yönleriyle iyi, kusursuz ve hatasız diyemeyeceğimiz gibi, aynı şekilde bütün yönleriyle kötü, kişiliği ve karakteri bozuk, hem kendisine hem de etrafına zararlı diyemeyiz. Her insanın eksik ve hatalı yönleri olduğu gibi, diğer insanlardan daha çok öne çıkan faziletli yönleri de vardır. Bunun gibi Ebû Lehep'in de bazı meziyetleri vardı ki, onlardan söz edilmesi gerekir. Öncelikle Ebû Lehep, Mekke'nin ileri gelen eşrafındandı. Hâşim oğulları kabilesine mensup oluşu ve Abdülmuttalip'in oğlu oluşu ona böyle bir mevki kazandırmıştı. Bundan dolayı yaşının ilerlediği zamanlarda, kavminde söz sahibi olmuş bir kimse idi. Ebû Lehep bunu her zaman bir iftihar vesilesi olarak görmüş, zenginliğinden ve zürriyetinden dolayı her zaman övünmüştür.⁵⁰⁴

⁵⁰² Taberî, *Tarihü'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 78; İbnü'l-Esîr, II, 45.

⁵⁰³ Belâzürî, IV, 414; Cevâd Ali, IV, 110.

⁵⁰⁴ Cevâd Ali, VII, 439.

Bazı kaynaklarda Ebû Lehep'in cömert biri olduğu şeklinde bir rivayet de vardır.⁵⁰⁵ Hattâ Belâzürî'ye göre babası onu cömert olduğundan dolayı Ebû Lehep olarak künyelendirmiştir.⁵⁰⁶ Bu rivayet, Muhammed Ebû Zehra'nın onun kendi yakınlarına dahi yardım etmediğini söylediği rivayet ile birbirine tezat gibi görünüyör olabilir. Ancak bu rivâyetlerden anlaşılması gereken, Ebû Lehep'in, fakir ve acizlere, kendi yakınları dahi olsalar yardım etmediği, onlara sert ve merhametsiz davrandığı; asil ve zenginlere karşı ise, onların yanlarındaki mevkiini koruyabilmek ve onlardan aşağı kalmamak için, yine onlara karşı cömert davrandığı olsa gerektir. Yani bu dâhi, onun, itibarı ve menfaati icabı sergilediği bir davranıştı.

Ebû Lehep her ne kadar sert ve acımasız biri olsa da, 'tamamen taş kalpli' de diyemeyiz. Bazen öyle anlar oluyordu ki, asabiyet duyguları kabarıyor ve kendi yakınlarını, kendisine düşman bile olsa, başka kavimden olan birine karşı korumaktan da çekinmiyordu.

Bir defasında Hz. Peygamber'in süt kardeşi ve halasının oğlu Ebû Seleme Habeşistan'a yaptığı hicretten döndükten sonra, Ebû Tâlip'ten eman istedi.⁵⁰⁷ Ebû Tâlip onu emanı altına alınca, Ebû Seleme'nin kavminden olan müşrikler Ebû Tâlip'e gelerek buna karşı çıktılar ve onu teslim etmesini istediler. Ebû Tâlip onu teslim etmeye yanaşmadı ve onlara "eğer ben kız kardeşimin oğlunu koruyamazsam, erkek kardeşimin oğlunu da koruyamam." diyerek karşı çıktı. Onların bu şekilde kardeşi Ebû Tâlip'e yüklediklerini gören Ebû Lehep, ayağa kalkarak müşrik topluluğuna şu şekilde seslendi. "Ey Kureyş topluluğu! Allah'a yemin ederim ki, bu ihtiyara çok yükleniniz. Kavminden olan kimseleri ahd ve emanına almasından dolayı, daima ona karşı geliyorsunuz. Allah'a and olsun ki, ya ondan uzak durursunuz, veya onun yapmakta olduğu her şeyde, onunla birlikte oluruz ve o istediğine kavuşur."⁵⁰⁸

Lings bu olayla ilgili olarak: "Aslında Ebû Lehep, kendisine göre boykot sürecinde yeğenine duyduğu nefreti, bu kadar açığa vurmasının özrünü yerine getiriyordu. Nefreti hiçbir şekilde azalmamıştı. Fakat ağabeyinden sonra kabilenin lideri olacağı için

⁵⁰⁵ İbn Sa'd, I, 73; Kelbî, s. 28.

⁵⁰⁶ Belâzürî, I, 99.

⁵⁰⁷ Öztürk, s. 117.

⁵⁰⁸ İbn Hişâm, I, 247; Dimaşkî, II, 352; Muhammed İzzet b. Abdülhadi b. Derviş Derveze, *Kur'an'a Göre Hazreti Muhammed'in Hayatı* (çev.Mehmet Yolcu.), Yöneliş Yayınları, İstanbul 1989, I, 149; Lings, s. 99.

ailesiyle iyi ilişkiler içerisinde olmak istiyordu. Ebû Tâlip'in çok uzun yaşamayacağını da farkındaydı." Şekline bir yorum yapmıştır.⁵⁰⁹

Gerçekten de Ebû Tâlip öldükten sonra Ebû Lehep onun yerini almıştı. Hâşim oğullarının lideri artık o idi ve onları korumak da Ebû Lehep'e düşüyordu. O artık bu mevkie yükseldikten sonra, yeğenin elçiliğini yaptığı dine karşı tutumu değişmese de, sırf kabile içindeki yardımlaşma ve dayanışmayı sağlama mecburiyetinden dolayı yeğenini müdafaa etmesi, müşriklerin saldırılarından onu koruması gerekiyordu. Bundan dolayı, amcası Ebû Tâlip'in ve eşi Hatice'nin ölümüne duyduğu üzüntüden dolayı evine kapanan ve çok az dışarı çıkan yeğeni Muhammed'in yanına giderek; "Ey Muhammed! Ebû Tâlip hayatta iken ne yapıyor idiyse onu yap. Lat ve Uzza'ya and olsun ki, ben ölünceye kadar sana kimse dokunamaz" dedi. Ve böylece artık onu himayesine aldığı ve müşriklerden çekinmeden dinini yayabileceğini belirtti. Hattâ bir gün İbn Gaytala adında bir müşrik, Hz. Peygamber'e hakaret ederken, Ebû Lehep çıkageldi. Onu bir güzel azarladı. Bunun üzerine İbn Gaytala; "Ey Kureyş topluluğu! Ebû Utbe dininden döndü." diye bağırmaya başladı. Kureyş müşrikleri işin aslını öğrenmek için Ebû Lehep'e gelince, Ebû Lehep onlara; "Ben Abdülmuttalip'in dininden ayrılmış değilim. Fakat istediğine devam etmesi için yeğenimi tecavüzlerden koruyorum." dedi. Bu olaydan sonra Hz. Peygamber bir müddet endişe etmeden dinini yaymaya devam etti. Kureyş'ten hiç kimse Ebû Lehep'in korkusundan ona dokunamadı. Ancak bu durum fazla uzun sürmedi. Müşrikler Ebû Lehep'i, yeğenine gidip ona Abdülmuttalip'in nerede olduğunu sorması konusunda kışkırttılar. Hz. Peygamber kendisine bu soruyu soran amcasına; " Abdülmuttalip'de, onun gibi ölenler de cehenneme girmiştir." deyince, Ebû Lehep bu cevaba öfkelenerek; "Artık ölünceye kadar sana düşmanlık edeceğim! Sen Abdülmuttalip'in cehennemde olduğunu nalsı söylersin!" diyerek emanı kaldırdı. Bu olaydan sonra Hz. Peygamber, kendisini koruyacak kimse kalmadığını anlayınca Taif'e giderek onlara sığınmaya çalıştı.⁵¹⁰

Bu hadise Ebû Lehep'in atalarına olan düşkünlüğü dışında, dinine olan bağlılığını da göstermektedir. Her ne kadar öncelikle menfaat içeren nedenlerden dolayı, yeğenine karşı çıkmış ve onun dinine girmeyi reddetmişse de, kendi dinine olan bağlılığı da onun bu tür yaklaşımlar sergilemesine sebep olmuştur. O, Hz. Peygamber'in, müşrik

⁵⁰⁹ Lings, s. 99.

⁵¹⁰ İbn Sa'd, I, 179; Dımaşkî, II, 420; Seydişehrî, I, 547

olanların cehennemlik olacağını söylemesini, putlarını tân etmesini ve kendi dininden olan insanlardan her gün bir kısmını daha kendi saflarına çekmesini hiçbir zaman kabullenememiştir. Hattâ bir defasında Ebû Lehep, ölüm döşeginde olan Ebû Uhayha adındaki bir müşriği ziyaret etmiş, onun kendisinden sonra Uzza adlı puta ibadet edilmeyeceğinden korktuğunu ve bunun için ağladığını görünce onu öyle sözlerle teselli etmişti ki, Ebû Uhayha dahi, onun dinine olan bu düşkünlüğü karşısında hayrete düşmüştü.⁵¹¹

Ebû Lehep maddî açıdan zengin bir idi. Zenginliğini de kendisi çalışarak ve kazanarak hak etmiştir.⁵¹² Çok mal biriktirirdi. Ticaretle uğraşır, Şam bölgesine ticarî seferler yapardı.⁵¹³

Ebû Lehep Ümmü Cemil ile evlenmiştir. Ümmü Cemîl'in esas adı Avra olup,⁵¹⁴ Harb b. Ümeyye'nin kızı ve Ebû Süfyân'ın kız kardeşidir. Yani Ümeyye oğullarına mensuptur. Ebu Lehep'in Ümmü Cemil'den Utbe, Uteybe, Muattib⁵¹⁵ adlı erkek çocukları; Dürre,⁵¹⁶ Sebia ve Azze⁵¹⁷ adında da kız çocukları olmuştur. Her üç kız da Mekke'nin fethinde Müslüman olmuş sahabîdirler.⁵¹⁸

Utbe - Uteybe - Muattib (عتبة - عتيبة - معتب)

Ebû Lehep'in oğullarından Uteybe, Hz. Peygamberin kızlarından Ümmü Gülsüm ile Utbe ise Rukiyye ile nişanlı idi. Martin Lings, Ebû Lehep'in, oğullarını neden Hz. Peygamber'in kızları ile nişanladığını şu şeklide izah eder: "Politik olarak bir arada anılan Haşim ve Muttalip soylarının, zayıflayan politik etkisini tekrar güçlendirmek için duyulan ümitler, Muhammed üzerinde yoğunlaşmıştı. Soy ayrımı olmaksızın tüm Kureyş onu, Arabistan'da kabilelerinin şerefini ve gücünü devam ettirebilecek, neslinin en yetenekli şahsı olarak görüyordu. El-Emin'e yapılan övgüler herkesin dilindeydi. Belki de bu nedenle Ebû Lehep yeğenine gelmiş ve kızları Rukiyye ile Ümmü Gülsüm'ü, kendi oğulları Utbe ve Uteybe'ye nişanlamak istediğini söylemişti.

⁵¹¹ Cevâd Ali, VI, 242

⁵¹² Lings, 34

⁵¹³ Cevâd Ali, IV, 112

⁵¹⁴ İbn Seyyidünnâs, I, 193.

⁵¹⁵ Belâzürî, IV, 413; İbn Seyyidünnâs, II, 387; Diyârbekrî, I, 160; Kelbî, s. 35; Dımaşkî, XI, 105.

⁵¹⁶ İbn Seyyidünnâs, II, 387.

⁵¹⁷ İbn Sa'd, X, 50; Dımaşkî, XI, 105; Diyârbekrî, I, 170.

⁵¹⁸ Diyârbekrî, I, 169.

Muhammed bu iki kuzenini iyi kimseler olarak tanıdığı için teklifi uygun bulmuş ve nişanlar yapılmıştı.”⁵¹⁹

Bu gençler, Hz. Muhammed’in, peygamber olması sebebiyle iki ailenin arasının bozulması sonucu daha nişanlılık döneminde ayrılmışlardır. Kaynaklarımızın bazısında Ebû Leheb’in, ve Ümmü Cemîl’in,⁵²⁰ bazısında da Kureyşlilerin,⁵²¹ onlara baskı yaparak gençleri birbirinden ayırdığı kaydedilmiştir.

Ebû Leheb, bir gün oğlu Uteybe’yi Hz. Peygamber’e işkence etmesi için gönderdi. Hz. Peygamber “Necm” suresini okurken Uteybe oraya gelerek Hz. Peygamber’e hakaret etti. Hz. Peygamber de ona beddua etti. Bir süre sonra Uteybe Havran da babası ve arkadaşlarıyla uyurken bir aslan geldi ve onu parçaladı.⁵²²

Bu konuda bazıları Uteybe’nin Müslüman olup sahabilerden olduğunu, Utbe’yi aslanın parçaladığını söyleseler de bu yanlıştır. Aslında Uteybe’yi aslan parçalamış, Utbe ise Müslüman olmuştur.⁵²³

Diğer oğulları Utbe ve Muattib’e gelince, Hz. Peygamber Mekke’nin fethinden sonra onların nerede olduğunu sordu. Hz. Abbâs, bazı Kureyş müşrikleri ile beraber kaçtıklarını söyleyince, Hz. Peygamber, Hz. Abbâs’a onları bulup getirmesini emretti. Hz. Abbâs da onları Hz. Peygamber’e getirdi. Hz. Peygamber onları İslâm’a davet etti. Onlar da Müslüman oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber de, onların bağışlanması için Allah’a dua etti.⁵²⁴

Müslüman olduktan sonra Huneyn Seferine de katılarak bu sefer de, Hz. Peygamber’in yanında sebatla kalan Müslümanlardan olmuşlardır.⁵²⁵ Hattâ Muattib bu seferde gözünden yaralanmıştır.⁵²⁶ Daha sonra bu iki kardeş Taif seferine de katıldılar.

⁵¹⁹ Lings, s. 45.

⁵²⁰ Belâzürî, I, 139; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 33; Kandehlevî, I, 269; Seydişehrî, I, 492; Şâkir, I, 440; Yıldız, I, 340; Hamîdullah, I, 91.

⁵²¹ İbn Hişâm, I, 401; Süheyfî, IV, 126.

⁵²² Belâzürî, I, 148, IV, 413; İbn Seyyidünnâs, II, 387; Kelbî, 35; Diyârbekrî, I, 169; Dmeşki, II, 453; Kandehlevî, I, 269; Köksal, *Hz. Muhammed (s.a.v.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, 204

⁵²³ İbn Seyyidünnâs, II, 387

⁵²⁴ İbn Sa’d, IV, 56; Diyârbekrî, I, 169; Köksal, *Hz. Muhammed (s.a.v.) ve İslâmiyet Medine Devri*, VIII, 302

⁵²⁵ İbn Sa’d, IV, 56; İbn Seyyidünnâs, II, 387; Diyârbekrî, I, 169; Dimaşkî, XI, 100; İbn Kudâme, 143; Lings, 329

⁵²⁶ Dimaşkî, XI, 100

Mekke'de ikamet etmeye devam ettiler ve Medine'ye gitmediler.⁵²⁷

Utbe b. Ebû Lehep'in, Utbe bint Avf b. Abdi Menaf ile evliliğinden, Ebû Ali, Ebû Heysem, Ebû Ğaliz adlı çocukları; Ümmü Abbâs bint Şerahil b. Evs ile evliliğinden Amr, Yezid, Ebû Hidaş, Abbâs ve Meymûne adlı çocukları; İkrime bint Halife b. Kays tan Abdullah, Muhammed, Şeybe, Ümmü Abdullah adlı çocukları; bundan başka da Âmir, Ebû Vasile, Ubeyd, İshâk adlı çocukları da olmuştur.⁵²⁸

Muattib b. Ebû Lehep ise, Âtike bint Ebû Süfyân b. Hâris b. Abdülmuttalip ile evlenmiş ve ondan Abdullah, Muhammed, Ebû Süfyân, Musa, Ubeydullah, Said, Hâlîde adlı çocukları, Şettâ isimli eşinden ise; Müslim, Ebû Müslim ve Abbâs adlı çocukları ve Himyer'li bir kadından da Abdurrahman adlı bir çocuğu olmuştur.⁵²⁹

Dürre - Azze - Hâlîde (درة - عزة - خالدة)

Ebû Lehep'in kızlarına gelince Dürre, Müslüman kadın sahabedir.⁵³⁰ Önce Nevfel b. Hâris b. Abdülmuttalip ile evlenmiştir. Ondan Ukbe, Velid, Ebû Süleme adlı çocukları olmuştur.⁵³¹ Daha sonra da, Hâris b. Amir b. Nevfel b. Abdimenaf ile evlenmiş, ondan da Velid, Ebûl Hasen ve Müslim adlı çocukları olmuştur.⁵³²

Azze, Evfa b. Hakim b. Ümeyye b. Harise ile evlenmiş, Ubeyde, Said, İbrahim adlı çocukları olmuştur.⁵³³ Hâlîde ise Osman b. Ebûl As b. Bişr ile evlenmiş ve çocukları olmuştur.⁵³⁴

2.10.2. Hz. Muhammed'e Muhalefeti

Ebû Lehep Hz. Peygamber'in amcası olmasına rağmen, onun peygamberliğini ilân edişinden sonra her zaman ona karşı çıkmış, onun düşmanlarıyla hareket ederek, ona en çok eziyet edenlerden olmuştur. Ebû Tâlip'in ölümünden sonra, yeğenine sahip çıkmak amacıyla kısa bir süreliğine onu himayesine almasını saymazsak, hiçbir zaman ona destek olmamış aksine her zaman önündeki en büyük engel olmuştur. Bu tür eziyet ve

⁵²⁷ İbn Sa'd, IV, 56, Diyârbekrî, I, 169

⁵²⁸ İbn Sa'd, IV, 55

⁵²⁹ İbn Sa'd, IV, 56.

⁵³⁰ İbn Seyyidünnâs, II, 387; Diyârbekrî, I, 160, 169.

⁵³¹ İbn Kudâme, 144; Diyârbekrî, I, 169.

⁵³² İbn Sa'd, X, 50.

⁵³³ İbn Sa'd, X, 50.

⁵³⁴ İbn Sa'd, X, 50.

sıkıntıları diğer müşriklerin haricinde bir de kendi amcasından görüyor olması Hz. Peygamber için ayrı bir üzüntü kaynağı olmuştur.

Ebû Lehep'in, yeğenine bu denli düşman kesilmesine sebep olarak onun karakteristik özelliklerinin haricinde, yeğeni daha küçük yaşta iken aralarında meydana gelen bir hadisenin etkisinden de söz edilebilir. Her ne kadar bu hadiseden sonra, Hz. Muhammed'in peygamberliğini ilân etmesine kadar geçen süre zarfında, aralarında sürtüşme olduğuna dair herhangi bir rivâyet aktarılmasa da, bu olay, Ebû Lehep'in, İslâm daveti geldikten sonra yeğenine karşı cephe almasının nedenleri arasında, küçük de olsa bir paya sahiptir. Hz. Peygamber daha küçük yaşta ve amcası Ebû Tâlip'in yanında kalıyorken Ebû Tâlip ile Ebû Lehep bir gün aralarında çıkan kavga nedeniyle yumruk yumruğa kavgaya giriştiler. Ebû Lehep, kardeşi Ebû Tâlip'i yatırarak onun göğsü üzerine çıktı ve onu tokatlamaya başladı. O sırada bu olayı gören küçük Muhammed derhal koşarak Ebû Lehep'i itti ve amcası Ebû Tâlip'in üzerinden attı. Sonra Ebû Tâlip, Ebû Lehep'in üzerine çıktı ve onu tokatlamaya başladı. Kavga bittikten sonra Ebû Lehep, yeğeni Muhammed'e; "Ey Muhammed! Ben de Ebû Tâlip gibi senin amcanım, yapacağını bana yaptın. Niçin ona da aynı şekilde hareket etmedin? Neden? Vallahi gönlüm seni asla sevmeyecek, asla!" dedi.⁵³⁵

Ebû Lehep'in, yeğenine daha küçük yaşta iken az da olsa kin beslemesi, o Peygamber olduktan sonra daha da düşman kesilerek ona cephe almasına neden olmuştur. Nitekim Hz. Peygamber davetini akrabalarına daha ilk defa açıkladığı seferde o, bunu ortaya koymuştur. Hz. Peygamber, kendisine davetini açıkça yapması ve bu işe ilk olarak yakınlarından başlaması emredilince o, Hz. Ali'den yemek hazırlamasını ve daha sonra da bütün Hâşim oğullarını çağırmasını istedi. Bu yemeğe halalarının tavsiyesiyle Ebû Lehep'i çağırmadığı hâlde, Ebû Lehep yine de geldi. Yeğenin bu kadar insanı neden bir araya topladığını tahmin ettiği için, bu toplantıyı ifsat etmek ve dağıtmak istedi. Yemek olarak hazırlanan bir parça koyun etiyle yaklaşık kırk kişilik misafir gurubunun doymasını bahane ederek yeğenin konuşmasına fırsat vermeden ortaya atıldı ve; "Arkadaşınız size sihir yaptı, dağılın." dedi.⁵³⁶ Başka rivâyetlere göre de bu sözlerinin devamında; "Bunlar senin halaların ve amca oğulların. Onlara istediğini söyle. İstersen onları namaza davet et. Ama şunu iyi bil ki, senin için kavmin, bütün Arap

⁵³⁵ Belâzürî, I, 147; Hamîdullah, I, 57; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, 223

⁵³⁶ İbn İshâk, 202; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 125; İbn Kesîr, III, 59.

topluluklarına karşı koymayı göze alacak değildir. Bütün Kureyşliler ve Araplar üzerine çullanmadan önce ailenin ve amca oğullarının seni hapsedmeleri ve esir tutmaları gerekir. Bunu yapmak onlara diğerinden daha kolay gelir. Ey kardeşimin oğlu! Ben senin gibi, kavmine şer ve kötülük getiren başka bir kimse daha görmedim.” dedi.⁵³⁷ Bu söz üzerine Hz. Peygamber’in de morali bozuldu, konuşma yapamadı ve topluluk dağılıp gitti. Ama bundan yılmayan Hz. Peygamber bir süre sonra tekrar yakın akrabalarını yemeğe davet edip, Ebû Lehep’in konuşmasına fırsat vermeden, davetini açıklayınca Ebû Lehep yine ona karşı çıktı. Orada bulunanlara, bu yeni dine girerlerse nasıl bir yükün altına gireceklerini ve nelerle karşılaşacaklarını söyleyip, onları korkutmak için “Ey Abdülmuttalip oğulları! Bu vallahi bir şerdir. Başkaları onun elini tutup, alıkoymadan önce, sizler onun elini tutup ona engel olmalısınız. Eğer siz şu anda ona boyun eğecek olursanız, zillete uğrarsınız. Eğer siz onu korumaya kalkışırsanız, öldürülürsünüz.” dedi.⁵³⁸ Ebu Lehep’in bu sözlerine sinirlenen Ebû Tâlip ve Safiyye ona karşı çıkarak onu susturdu ve Hz. Peygamber’e destek verdiler.

Ebû Lehep’in bu sözlerinden onun yeni dine karşı çıkmasının en önemli sebeplerinden birinin de, korkaklığı ve Arap kabileleriyle karşı karşıya gelmek istememesi olduğu anlaşılıyor. Bütün Arap kabilelerini karşısına almaktansa, yeğenini susturmak ve gerekirse cezalandırmak onun için daha kolay bir yoldu. O asla böyle bir savaşı göze alamazdı. Ebû Lehep’e göre bunca zamandır, titizlikle biriktirdiği malı, yeğenin boş iddiaları üzerine çıkacak savaşta eriyecek, bütün düzeni bozulacak ve huzuru kaçacaktı. Hattâ bundan da öte, belki de bu yüzden öldürülecekti. Böyle bir dava uğruna bunları feda ettiğine değmezdi.

Ebû Lehep bu sebepten dolayı, diğer müşriklerin yanında, hiçbir zaman yeğeninden tarafı olmadığını, aksine ona karşı çıkıp kendilerinden tarafa olduklarını belirtmiş ve sürekli olarak, Hz. Peygamber’e Kureyşlilerin yanında iken hakaret ederek bunu göstermeye çalışmıştır. Müşrikler, Müslümanları boykot edip, onlara ambargo uygulama kararı aldıkları zaman, Ebû Tâlip de Müslümanları ve bütün Hâşim oğullarını birlikte hareket etmeye ve Hz. Peygamber’i korumaya çağırmış, bu karara bütün Hâşim

⁵³⁷ Belâzürî, I, 134; İbnü'l-Esîr, II, 62; Ebû Zehrâ, II, 64; Dımaşkî, II, 302; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 196.

⁵³⁸ Belâzürî, I, 134; İbnü'l-Esîr, II, 62; Ebû Zehrâ, II, 65; Dımaşkî, II, 302; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 197.

oğulları uydukları halde bir tek Ebû Lehep karşı çıkmış ve Hâşim oğullarına karşılık, müşriklerle beraber olmuştur.⁵³⁹

Yine Hz. Peygamber, davetini yaymaya başladığı ilk zamanlarda, bütün Kureyşlileri uyarmak için, Mekke'deki Safa tepesine çıkarak oradan, bütün Mekke kavimlerini tek tek isimleriyle çağırdığı zaman da, Ebû Lehep bu tutumunu açıkça sergilemekten çekinmedi. Hz. Peygamber'in sesini işitenlerin çoğu oraya gelip toplandı. Bunu gören Hz. Peygamber onlara bir süre mesajını anlatıp, onları yeni dine davet etti. Bunun üzerine Ebû Lehep hemen atılarak; "Yazıklar olsun sana, bizi bunun için mi buraya topladın?" dedi. Bu sözlerden sonra halk, Hz. Peygamber'i dinlemedi ve dağılıp geri döndüler. Bu olay üzerine, Ebû Lehep'i zemmeden Tebbet suresi nazil oldu.⁵⁴⁰

Bu surede Ebû Lehep için "*Ebû Lehep'in iki eli kurusun. Kurudu da. Ona ne malı ne kazandığı fayda vermedi. O alevli bir ateşe girecek*" denilmiştir.⁵⁴¹

İbn Hişâm bu surenin, Ebû Lehep'in şu sözleri üzerine indirildiğini söylemiştir; "Muhammed bana bir takım görmediğim şeyleri vaat ediyor ki onlar ölümden sonra olacaktır. Ölümden sonra bana ne hayır gelebilir. (Sonra da ellerine üflüyor ve şöyle diyordu) Muhammed'in dediği şeylerden hiç birini sizde görmüyorum."⁵⁴²

Belâzürî ise zayıf bir rivâyette, Ebû Tâlip'in ölümünden sonra, Ebû Lehep'in, Hz. Peygamber'e sahip çıkması ve sonra da ondan Abdülmuttalip'in cehennemde olduğunu duyması üzerine ona "Yazıklar olsun sana" demesi üzerine, bu surenin indirilmiş olduğunu da belirtmiştir.⁵⁴³

Hız. Peygamber'e ve Müslümanlara eziyet eden onlarca müşrik olmasına rağmen, yüce yaratıcının özellikle Ebû Lehep için başlı başına bir süre indirerek, bu surede onun ismini açıkça zikretmiş, onu aşağılamış, onun cehennemlik olduğunu söylemiştir. Zira

⁵³⁹ Buhârî, *Sahih'ül-Buhârî*, Tefsir, 361, 362; İbn İshâk, s. 213; İbn Hişâm, I, 235; Süheylî, III, 282; İbn Ukbe, s. 82; İbn Sa'd, I, 178; Belâzürî, I, 266; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 123; İbn Seyyidünnâs, I, 222; Ya'kûbî, II, 31; İbnü'l-Esîr, II, 88; İbn Kesîr, III, 126; Diyârbekrî, I, 297; Dimaşkî, II, 362; Ebû Zehrâ, II, 185; Hamîdullah, I, 112; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 310; Nûmânî, s. 169.

⁵⁴⁰ Buhârî, *Sahih'ül-Buhârî*, Tefsir, 361; Belâzürî, I, 136; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 123; İbnü'l-Esîr, II, 61; İbn Kesîr, III, 58; Dimaşkî, II, 453; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 200; Ebû Zehrâ, II, 62; Hamîdullah, 90; Kandehlevî, I, 89; Seydişehirî, I, 482.

⁵⁴¹ Tebbet, 111/1-3.

⁵⁴² İbn Hişâm, I, 235.

⁵⁴³ Belâzürî, I, 137.

Ebû Lehep'in durumu diğer müşriklerden farklıydı. Öncelikle o, Hz. Peygamber'in öz amcasıydı. Onu en çok koruması gereken kişilerden biri, o olmasına rağmen, ona en çok eziyet edenlerden olması, Hz. Peygamber'i tarifi mümkün olmayan ayrı bir üzüntüye sevk ediyordu.

Ebû Lehep'in eşi Ümmü Cemîl de, kocası gibi Hz. Peygamber'e düşmanca davranmak ve eziyet etmekten hiçbir zaman geri kalmayan biriydi. Eskiden beri Hâşim oğulları ile Ümeyye oğulları arasındaki rekabet ve kıvırmada, Ümmü Cemîl her zaman kocasını, Ümeyye oğullarının tarafına çekmeye çalışmıştır. Kendisi Ümeyye oğullarına mensup, kocası ise Hâşim oğullarındandı. Bu durumda kendisinin de kocasını desteklemesi ondan taraf olması gerekirken, o eskiden beri Hâşim oğullarına beslediği kin dolayısıyla kocasını kendi tarafına çekmeye çalışmıştır. Özellikle İslâm davetinin ortaya çıktığı andan itibaren, kocasının yeğenine karşı çıkmasında ve Hâşim oğullarından ayrılmasında, karısı Ümmü Cemîl'in kıskırtmalarının da büyük etkisi olmuştur.

Muhammed Ebû Zehra, Ümmü Cemîl'in, kocasını Hz. Peygamber'e karşı kıskırtmasına başka bir sebep daha göstererek onun hakkında; "Hem Hz. Peygamber'den, hem de onun zevcesi ve müminlerin annesi, Hatice'den hoşlanmazdı. Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin evlendikleri günden beri Ümmü Cemîl onlardan nefret ediyordu. Bu nefretin sebebi onların evlenmeleri miydi, yoksa başka bir şey miydi bilemiyoruz?" diyerek olaya farklı bir bakış açısı getirmiştir.⁵⁴⁴

Ümmü Cemîl, diken taşıyıp, Hz. Peygamber'in geçeceği yollara koyardı.⁵⁴⁵ Bunun üzerine Allah onun hakkında Tebbet suresinde "*Karısı da odun hamalı olarak, boynunda bükülmüş bir ip olduğu halde (ateşe girecektir)*" demiştir.⁵⁴⁶

Ümmü Cemîl, kocası ve kendisi hakkında indirilen bu sureyi duyunca adeta çılgına döndü. Bunun hesabını sormak üzere eline bir taş alarak, Kâbe'de Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer ile beraber oturmakta olan Hz. Peygamber'e geldi. Ancak Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'i gördüğü halde Hz. Peygamber'i görmedi. Hz. Ebû Bekir'e, Hz. Peygamber'in yerini sorup, onu ilk gördüğü anda elindeki taşla ona vuracağını söyledi. O bu sözleri

⁵⁴⁴ Ebû Zehrâ, II, 66.

⁵⁴⁵ İbn Hişâm, I, 237.

⁵⁴⁶ Tebbet, 111/ 4-5.

söylerken Resulullah oradaydı ve onu duyuyordu. Ancak Ümmü Cemîl onu göremedi.⁵⁴⁷

Hız. Peygamber'in kızlarından Ümmü Gülsüm, Ebû Lehep'in oğlu Uteybe ile Rukiyye ise Utbe ile nişanlı olup düğünleri henüz yapılmamış idi. Hız. Peygamber'in İslâm davetini açıklamasından sonra iki ailenin arası açılıp, bir de Hız. Peygamber Tebbet suresi ile Ebû Lehep ve karısını küçümseyince işler iyice çığırından çıkmış ve bu çocukların, Hız. Peygamber'in kızları ile nişanlı olmasını istemeyenler onları zorla boşandırmıştır. Kaynakların bazısında Ebû Lehep'in ve Ümmü Cemîl'in,⁵⁴⁸ bazısında da Kureyşlilerin,⁵⁴⁹ onlara baskı yaparak ayırdığı geçmektedir. Anlaşılan hem Ebû Lehep ve karısı, hem de Kureyş müşrikleri, onların ayrılmaları için, gençlere baskı yaptılar ve bunda da başarılı oldular.

Ümmü Cemîl'in, oğullarının Hız. Peygamber'in kızlarından boşanmasından dolayı duyduğu sevinç bir süre sonra üzüntüye ve kıskançlığa dönüştü. Çünkü oğlu Uteybe'nin boşadığı Rukiyye, bir süre sonra Ümmü Cemîl'in zengin kuzeni, Osman b. Affan ile evlendi.⁵⁵⁰

Bu gibi sebeplerden dolayı Ümmü Cemil'in Hız. Peygamber'e kaşı duyduğu öfke hiçbir zaman dinmedi, aksine içinde büyüyen bir kin haline geldi. Sonunda müşrik olarak öldü.

Ebû Lehep, peygamberlik davetinin ilk yıllarında yeğenine karşı takındığı bu düşmanca tavrı, daha sonraki yıllarda daha da arttırarak devam etmiştir.

Hız. Peygamber halkın evlerini dolaşarak, onlara; "Ey İnsanlar! Allah kendisine ibadet etmenizi ve ona ortak koşmamanızı emrediyor." dedikçe, Ebû Lehep onun peşinden giderek; " Ey İnsanlar! O size atalarınızın dinini terk etmenizi emrediyor. Sakın onu dinlemeyin." derdi.⁵⁵¹

Hız. Peygamber, Kureyşlilerden kendi davetini kabul etmeyenlerin, katı bir tutum içerisinde olmaları ve eski dinleri üzerinde kalmaya inatla devam etmeleri üzerine,

⁵⁴⁷ İbn Hişâm, I, 238; Süheylî, III, 285; Belâzürî, I, 139; İbn Seyyidünnâs, I, 193; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 301; Lings, s. 56; Seydişehirî, I, 491.

⁵⁴⁸ Belâzürî, I, 139; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 33; Kandehlevî, I, 269; Seydişehirî, I, 492; Şâkir, I, 440; Yıldız, I, 340; Hamîdullah, I, 91.

⁵⁴⁹ İbn Hişâm, I, 481; Süheylî, IV, 126.

⁵⁵⁰ Lings, s. 76.

⁵⁵¹ İbn Seyyidünnâs, I, 190; İbn Kesîr, III, 62; Kastalânî, I, 53; Seydişehirî, I, 491.

davetini müşriklerin hac zamanı, Mekke'nin dışından Kâbe'yi ziyaret ve panayır için gelen insanlara da anlatmaya karar verdi. Bunun için çeşitli kabileleri ziyaret ediyor ve onlara yeni din hakkında bilgi veriyordu. Ebû Lehep ise onun davetinin Mekke dışındaki bölgelerde de yayılmasından korktuğundan Hz. Peygamber'i takip ediyor, onun görüştüğü kişilerin yanına giderek onu yalancılık ve bozgunculukla itham ediyor ve ona inanmamalarını tembihliyordu. Onlara, "Ey Falan oğulları! Bu adam, sizi, Lat ve Uzza'yı boyunlarınızdan çıkartmaya ve müttefikimiz olan Mâlik b. Ukayş oğullarının cinlerinden ayırıp getirdiği bidat ve sapıklığa düşürmek istiyor. Ona itaat etmeyiniz. Onu dinlemeyiniz."⁵⁵² veya "Ona inanmayınız. Çünkü o yalancı bir çocuktur."⁵⁵³ diyerek onları etkilemek istiyordu. Ebû Lehep'in bu şekildeki ithamlarından etkilenen kavimler ise, Hz. Peygamber'i kendi kabilesinde dahi yalancı konumuna düşmüş, bozgunculuk çıkararak, bir insan olarak düşünüyor ve ona inanmaktan geri duruyorlardı.

Hız. Peygamber'in Mekke'deki evi Ebû Lehep ile Ukbe b. Ebû Muayt'ın evinin arasında bulunuyordu. Onlar sırf Hz. Peygamber'e düşmanlık yaparak onu sindirmek ve davasından vazgeçirmek için elinden gelen her şeyi yaparlardı. Kapısının önüne insan veya hayvan pisliklerinden ne bulurlarsa getirip atarlardı. Hz. Peygamber ise o pislikleri kapısının önünden temizler ve "Ey Abdi Menaf oğulları, bu ne biçim komşuluktur" diye onlara seslenirdi.⁵⁵⁴ Yine bir defasında Hz. Hamza, Ebû Lehep'i bu şekilde Hz. Peygamber'in kapısının önüne pislik dökerken görünce, o pislikleri alıp, onun kafasından aşağıya boşalttı. Buna çok sinirlenen Ebû Lehep; "Ahmak çocuk." diyerek, kardeşine hakaret etti.⁵⁵⁵ Hamidullah, bu olaydan sonra Ebû Lehep'in, bu işi yapmaktan çekindiği için taktik değiştirerek, parayla adam tutup bu işi başkalarına yaptırdığını söylemiştir.⁵⁵⁶

Hayatının son dönemini bu şekilde yeğenine ve onun dinine düşmanlıkla geçiren Ebû Lehep, Bedir savaşı sonrasında öldü. Ebû Lehep'in vefatı Bedir Savaşı ile doğrudan

⁵⁵² İbn Hişâm, I 285; Süheylî, IV, 37; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 167; Ya'kûbî, II, 24; İbnü'l-Esîr, II, 94; Ebû Zehrâ, II, 270; Afzalurrahmân, III, 105; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 365; Kandehlevî, I, 98.

⁵⁵³ İbn Sa'd, I, 184; İbn Kesîr, III, 62; Kandehlevî, I, 107.

⁵⁵⁴ İbn Hişâm, I, 280; Belâzürî, I, 148; İbnü'l-Esîr, II, 72; Dimaşkî, II, 452; Cevâd Ali, V, 637; Kandehlevî, II, 270; Hamîdullah, I, 91; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 203.

⁵⁵⁵ Belâzürî, I, 148; İbnü'l-Esîr, II, 72; Dimaşkî, II, 452.

⁵⁵⁶ Hamîdullah, I, 91.

alakalı olduğu için öncelikle Ebû Lehep'in Bedir Savaşına katılmamasına değinmek istiyoruz.

Mekkeliler Bedir savaşı öncesinde, hazırlık yapmaya başladıkları zaman, Ebû Lehep bu savaşa çıkmak istemediğinden dolayı onlardan geri durdu. Muhammed Ebû Zehra onun bu savaşa katılmak istemeyişinin nedenini; "Mal ve dünyalık elde etmek uğruna düzeninin bozulmamasını isteyen bu karakter, atalarının düzeninin bozulmasına neden olacak her şeyden nefret ediyordu. Alışılmış hayat tarzının herhangi bir dalgalanmaya uğramaması ve ekonomik istikrarı temin arzusu Ebû Lehep'in Kureyşli müşriklerle birlikte Bedir Gazvesi'ne katılmasını engelleyen faktördür."⁵⁵⁷ sözleriyle açıklamaktadır.

Müşrikler, Hâşim oğullarından, Müslüman olmaya yatkın olanları zorla bu savaşa iştirak ettirdiler. Ebû Lehep ise kendisine daha önce 4000 dinar borç verdiği, ancak iflas ettiği için bu borcu kendisine geri ödeyemeyen Ebû Cehil'in kardeşi, Âsi b. Hişâm b. Muğîre'yi, borcuna karşılık olarak kendi yerine gönderdi.⁵⁵⁸

Vakıdî bu rivayeti zayıf bularak, Ebû Lehep'in kendi yerine adam göndermediğini söylemiştir. Ebû Lehep'in savaşa çıkmama sebebini de, Âtike'nin gördüğü rüyadan etkilenmesi ve korkması olarak göstermiştir.⁵⁵⁹

Belâzürî'de, Ebû Lehep'in ölümüne neden olan hastalığı dolayısıyla savaşa çıkmak istemediğini, bu yüzden de kendisine olan borcuna karşılık Âsi b. Hişâm'ı kendi yerine gönderdiğini söylemiştir.⁵⁶⁰

Ebû Leheb'in Bedir savaşından sonra bulaşıcı bir hastalığa yakalandığı ve kısa bir süre sonra öldüğü rivayet edilmektedir.⁵⁶¹

⁵⁵⁷ Ebû Zehrâ, II, 66.

⁵⁵⁸ İbn Hişâm, I, 445; Süheylî, V, 85; Belâzürî, I, 350; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 269; İbnü'l-Esir, II, 116; İbn Kesîr, III, 386; İbn Seyyidünnâs, I, 381; Kastalânî, I, 88; Dımaşkî, IV, 39; Seydişehrî, II, 653; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 77; Zapsu, s. 788; Lings, s. 146.

⁵⁵⁹ Vakıdî, I, 33.

⁵⁶⁰ Belâzürî, I, 350.

⁵⁶¹ İbn Hişâm, I, 476; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 314; Süheylî, V, 188; İbn Sa'd, IV, 67; İbn Kesîr, III, 464; İbn Seyyidünnâs, I, 410; Diyârbekrî, I, 388; Dımaşkî, IV, 108; Kastalânî, I, 100; Seydişehrî, II, 677; Kandehlevî, V, 1916; Yıldız, I, 454; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 185; Lings, s. 162; Yıldız, I, 454.

Belâzürî, Ebû Lehep'in, ölümüne neden olan bu hastalığa savaştan önce tutulduğunu bildirmiştir.⁵⁶² Ayrıca İbn'ül-Esîr bu rivâyetlerden farklı olarak, Ebû Lehep'in Bedir Savaşı'nın haberini aldıktan dokuz gün sonra üzüntüsünden öldüğünü belirtmiştir.⁵⁶³

Asım Köksal'ın da ifade ettiği üzere, Müsteşrik yazarlardan Caetani, bu olayı İbn Hişâm ve Taberî'nin ayrıntılı bir şekilde rivâyet etmesine rağmen, uydurma olarak kabul etmiştir. Sebep olarak da, Ebû Lehep'e, Bedir Savaşı'nın sonucunu bildiren kişinin Ebû Süfyân olmasının mümkün olmadığını, savaştan sonra, Mekke'ye ilk ulaşanlardan olup, savaş haberlerini verdiğinin yalan olduğunu, çünkü Ebû Süfyân'ın Şam'dan gelen kervanın başında olup, bu kervana Mekke'ye kadar reislik yaptığını ve Bedir savaşına katılmadığını göstermiştir.⁵⁶⁴ Ancak Caetani burada, gözden kaçmayacak kadar bariz bir hata yapmış ve haksız yere bu rivâyetleri uydurma saymıştır. Çünkü Ebû Lehep'e Bedir savaşının sonucunu bildiren kişi, Ebû Süfyân b. Hâris b. Abdülmuttalip dir. Caetani buradaki, Ebû Süfyân'ı, Ümeyye oğullarından Ebû Süfyân b. Harb ile karıştırmıştır. Ebû Süfyân b. Harb Şam'dan gelen kervanın başında olduğu için bu savaşa katılmamıştır. Ancak Ebû Süfyân b. Hâris, bu savaşa katılmış ve Ebû Lehep'e de, savaşın sonucunu bildiren haberi getirmiştir.

⁵⁶² Belâzürî, I, 350.

⁵⁶³ İbnü'l-Esîr, II, 129.

⁵⁶⁴ Caetani Leona, *İslâm Tarihi* (çev. Hüseyin Cahit Yalçın), Tanin Matbaası, İstanbul 1924, III, 354.

2.11. HAMZA (حمزة)

2.11.1. Hayatı ve Ailesi

Hamza, bir çok rivâyete ve tercih edilen görüşe göre, Hz. Peygamber'den dört sene önce dünyaya gelmiştir.⁵⁶⁵ Bu durumda biz onun doğum yılını 567 olarak verebiliriz. Ancak Hamza'nın Hz. Peygamber ile süt kardeş olmasından dolayı, aralarında dört yaş fark olmasının mümkün olmayıp, iki yaş büyük olduğunu söyleyenler de olmuştur.⁵⁶⁶ Erken dönem kaynakların da onun Hz. Peygamber'den dört yaş büyük olduğu ağırlık kazanmaktadır. Bundan dolayı Hz. Peygamber'in amcalarını büyüklük sıralamasına tabi tutarken Hz. Hamza'yı bı sıraya almayı uygun bulduk.

Hamza, Mukavvim, Hacl ve Safiyye ile anne bir kardeşir. Anneleri Hale bint Vüheyb'dir.⁵⁶⁷ Ya'kûbî Hacl ve Mukavvim'i Abdülmuttalip'in çocukları arasında zikretmediği için Hamza'yı aynı anneden olma tek erkek kardeş olarak göstermiştir.⁵⁶⁸ Bunun haricinde bu kardeşler arasında Abdülmuttalip'in oğlu olarak gösterdikleri Avvâm'ı da zikredenler olmuştur.⁵⁶⁹

Abdülmuttalip ile oğlu Abdullah aynı saat içerisinde evlenmişlerdi. Abdullah Amine ile Abdülmuttalip ise Amine'nin amcasının kızı Hale ile evlenmiştir. Abdülmuttalip'in bu evliliğinden Hz. Hamza, Hz. Abdullah'ın evliliğinden de, Hz. Peygamber dünyaya gelmiştir.⁵⁷⁰ Hz. Hamza ile Hz. Peygamber'in arasında dört veya iki yaş fark olduğu rivâyeti ile bu rivâyeti karşılaştırdığımızda karşımıza ilginç bir sonuç çıkmaktadır. Hz. Peygamber, Abdullah ile Amine'nin evliliğinden, en az üç veya beş sene sonra dünyaya gelmiştir. Her ne kadar Hz. Hamza'nın, Abdülmuttalip ile Hale'nin evliliğinden ne kadar süre sonra dünyaya geldiği konusunda kesin bir bilgiye sahip olamasak da, bu süreyi bir çocuğun dünyaya gelmesi zarfında geçen en kısa süre bazında ele alıp, Hz. Hamza ile Hz. Peygamber'in doğumu arasında geçen dört seneyi hesaba kattığımızda, Hz. Peygamber'in bu evliliklerden en az beş sene sonra dünyaya geldiğini anlayabiliriz.

⁵⁶⁵ Vakûdî, I, 70; İbn Sa'd, III, 9; Belâzürî, I, 87, IV, 383; Diyârbekrî, I, 164.

⁵⁶⁶ İbn Seyyidünnâs, I, 91; Diyârbekrî, I, 164; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 142.

⁵⁶⁷ İbn Hişâm, I, 153, Süheyfî, I, 430; İbn Sa'd, I, 73; Belâzürî, I, 98; Zübeyrî, 17; İbn Seyyidünnâs, II, 383; İbn Kudâme, 97; Diyârbekrî, I, 159; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 23.

⁵⁶⁸ Ya'kûbî, II, 11.

⁵⁶⁹ Kelbî, 28; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Dimaşkî, XI, 104.

⁵⁷⁰ Süheyfî, II, 140, III, 150; Lings, s. 22; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, V, 160.

Hız. Hamza, Yâla ve Umâre adlı çocuklarından dolayı Ebû Yâla ve Ebû Umâre olarak künyelendirilmiştir.⁵⁷¹ Hız. Peygamber de ayrıca Hız. Hamza'ya, Esedullah (Allah'ın aslanı), Esedi Resûlullah (Allah'ın Resulünün aslanı) olarak da hitap ederdi.⁵⁷²

Hız. Peygamber ile Hız. Hamza süt kardeş idiler. Her ikisi de Ebû Lehep'in kölesi Süveybe'den süt emmişlerdi.⁵⁷³ Süveybe Hız. Peygamber ve Hız. Hamza ile birlikte Ebû Seleme b. Abdülesed el-Mahzûmî'yi de emzirmiştir.⁵⁷⁴

Ayrıca, İbn Sa'd'da yer alan bir rivâyette, İbn Ebî Müleyke'nin bildirdiğine göre, Hız. Peygamber'i ve Hız. Hamza'yı Araplardan bir kadın emzirmiştir. Daha sonra Hamza, Sa'd b. Bekir oğulları kabilesinden bir aileye, süt anneye verilir. Ayrıca Hız. Hamza'nın annesi, Hız. Peygamber'in, süt annesi Halime'nin yanında olduğu bir günde, Hız. Peygamber'i emzirmiştir.⁵⁷⁵

Hız. Peygamber daha sonraları Hız. Hamza ile olan süt kardeşliğini hatırlayarak; "*Hamza b. Abdülmuttalip benim süt kardeşimdir.*" buyurmuştur.⁵⁷⁶ Ayrıca Hız. Peygamber'e, Hız. Hamza'nın kızı Umâre ile evlenmesi teklif edildiği zaman, Hız. Peygamber, Hız. Hamza ile olan süt kardeşliğinden dolayı, Umâre'nin kendisine helal olmayacağını, akrabalık yoluyla haram olan kişinin, süt emme yoluyla da haram olacağını söyleyerek bu teklifi reddetmiştir.⁵⁷⁷

Hız. Peygamber ile Hız. Hamza'nın süt kardeş olmalarını, aynı anda süt emdikleri şeklinde anlamamak gerekir. Çünkü onların arasında dört yaş fark vardı. Hız. Hamza, Hız. Peygamber'den dört sene önce doğmuşken, onların aynı anda süt emdiklerini düşünmek hata olur. Ancak burada şöyle bir sorun karşımıza çıkıyor. Süveybe, Hız. Hamza'yı ve Hız. Peygamber'i, oğlu Mesruh'un doğumundan sonraki sütüyle emzirdiğine göre, bu dört yıl arayla nasıl olabiliyor. Diyârbekrî bu probleme şu şekilde bir açıklama

⁵⁷¹ İbn Sa'd, III, 7; Belâzürî, IV, 381; Ya'kûbî, II, 10; Zirikî, II, 310; Kelbî, s. 32; Zehebî, I, 172; İbn Kudâme, s. 144; Diyârbekrî, I, 164.

⁵⁷² İbn Sa'd, III, 7; Belâzürî, I, 96, IV, 381; Ya'kûbî, II, 10; İbn Kudâme, s. 144.

⁵⁷³ İbn Sa'd, I, 87; İbn Seyyidünnâs, I, 91; Ya'kûbî, II, 9; İbn Seyyidünnâs, II, 384; Diyârbekrî, I, 164; Dimaşkî, I, 322; Seydişehirî, I, 524; Ebû Zehrâ, I, 161; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 57.

⁵⁷⁴ İbn Sa'd, I, 87; Belâzürî, I, 103; İbn Kudâme, s. 57; Ya'kûbî, II, 9; Diyârbekrî, I, 164; Dimaşkî, I, 321; Kastalânî, I, 39; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 57.

⁵⁷⁵ İbn Sa'd, I, 88; Dimaşkî, I, 323.

⁵⁷⁶ İbn Sa'd, I, 88.

⁵⁷⁷ Bu hadisin farklı rivayetleri için bkz. Buhârî, *Sahih 'ul-Buhârî*, Nikah, 21; İbn Sa'd, I, 89, III, 10; Diyârbekrî, I, 169; Dimaşkî, XI, 99; Seydişehirî, I, 349.

getirmiştir: Süveybe, oğlu Mesruh'u dünyaya getirdikten hemen sonra ve Hz. Hamza iki yaşındayken, Hz. Hamza'yı emzirmiştir. Aradan iki sene geçip, Süveybe'nin süt emzirme süresi bitmek üzereyken de, Hz. Peygamber dünyaya gelmiş, ve onu da, süt emzirme süresinin sonlarında emzirmiştir. Bu sırada da Hz. Hamza dört yaşına basmıştır. Dolayısıyla Hz. Hamza ile Hz. Peygamber'in aralarında dört yaş olmasına rağmen süt kardeş olmaları gâyet normaldir.⁵⁷⁸

Hz. Peygamber'in diğer amcalarında olduğu gibi Hz. Hamza hakkında da, siyer ve tabakat türü kaynaklarda, onun çocukluk ve gençlik dönemleriyle ilgili yok denecek kadar az bilgi bulunmaktadır. Onun gençlik dönemiyle ilgili elimizde bulunan bilgilerden biri Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile olan evliliği ile ilgilidir.

Hz. Hatice Hz. Peygamber'e evlilik teklifi yaptıktan sonra, Hz. Peygamber önce bu işi amcalarına danışır. Amcalarının bu evliliği uygun görmesinden sonra Hz. Hamza, Hz. Hatice'nin babası Huveylid b. Esed'e giderek ondan Hz. Hatice'yi ister. Huveylid'in de bu evliliği uygun bulmasından sonra taraflar bir araya gelip bir düğün merasimi düzenlerler. Bu merasimde Hz. Hamza da bulunmuştur.⁵⁷⁹ Hz. Hamza'nın, kız isteme işi için ileri atılışının sebebi ise, kendi aralarında Esed kabilesine en yakın olan kişinin o olmasından dolayı idi. Çünkü kısa bir süre önce öz kardeşi Safiyye, Hatice'nin kardeşi Avvâm ile evlenmişti.⁵⁸⁰

Hz. Hamza diğer kardeşleri ile birlikte, Ficar Savaşı'na da katılmıştır. Bu bilgiyi Hz. Peygamber'in; "Amcalarımla birlikte, Ficar Savaşı'na katıldım." şeklindeki sözünden anlayabiliyoruz. Bazı eserlerimizde bu savaşa katılan amcaları tek tek sayılırken, bazılarında Hz. Peygamber'in amcası Zübeyr'in reisliği altında, diğer amcalarının da katıldığı söylenmekle yetinilmiştir.⁵⁸¹

Hz. Hamza orta boylu,⁵⁸² güçlü kuvvetli, onurlu biri idi.⁵⁸³ Fiziksel açıdan güçlü biri olacağı, onun çocukluğundan ve gençliğinden belli idi. Çünkü o iyi bir güreşçiydi ve

⁵⁷⁸ Diyârbekrî, I, 164.

⁵⁷⁹ İbn Hişâm, I, 252; Süheylî, II, 232; İbn Seyyidünnâs, I, 117; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 69; Dimaşkî, II, 150; İbn Kesîr, II, 457; Kastalânî, I, 44, 226; Halil, s. 50.

⁵⁸⁰ Lings, s. 40.

⁵⁸¹ İbnü'l-Esîr, I, 509; Süheylî, II, 235; Cevâd Ali, IV, 83; Ya'kûbî, II, 15; İbn Kesîr, II, 451; İbn Seyyidünnâs, I, 113; Dimaşkî, II, 136; Diyârbekrî, I, 259; Lings s. 36; Halil, s. 47; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 91; Şâkir, I, 204.

⁵⁸² İbn Sa'd, III, 9; Belâzürî, IV, 386.

⁵⁸³ Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 241.

aynı zamanda çok iyi kılıç kullanırdı.⁵⁸⁴ Güzel saçlı, güzel görünümlü ve avlanmayı seven birisi idi.⁵⁸⁵ Kureyş'in en cesurlarındandı.⁵⁸⁶ Hattâ bu cesareti sayesinde Mekke halkından hiç kimseden korkmadığı için Ebû Cehil gibi, asabiyet yönüyle güçlü bir insanın karşısına çıkmaktan dahi çekinmemiş ve bu olay onun Müslüman olmasına vesile olmuştur.

Hz. Ömer'in müslüman olma anında dâhi Hz. Hamza'nın cesurluğu açık bir şekilde görülebilir. Hz. Ömer, Hz. Peygamber'i öldürmek amacıyla Hz. Peygamber'e giderken, kız kardeşi ve eniştesinin etkisiyle kalbi birden yumuşamış, Müslüman olmaya karar vermişti. Bu sebeple Hz. Peygamber'in yanına gitti. Hz. Peygamber ise o sırada sahabe Erkam'ın evinde idi. Ömer Erkam'ın evine varınca, orada bulunan Müslümanlar Ömer'in kılıcını kuşanmış bir şekilde geldiğini görünce korkarlar. Hz. Hamza ise; "Ona izin ver. Eğer iyi bir şey için gelmişse, biz de ona elimizden gelen iyiliği yaparız. Eğer niyeti kötü ise, onu kendi kılıcıyla öldürürüz." der. Hz. Hamza'nın Müslümanlara verdiği bu cesareten sonra, Ömer içeri alınır ve o da Müslüman olur.⁵⁸⁷

Müslümanların muhasara altında tutulduğu zamanda da, sadece Hz. Hamza ve Hz. Ömer insanlar arasında rahatça dolaşabiliyor. İsteddiği mahalleye girip çıkabiliyordu.⁵⁸⁸

Bedir Savaşı'ndan sonra Hz. Hamza ile ilgili aktarılan ilginç bir rivâyet daha vardır ki, Buharî bu olayı bize Hz. Ali'nin sözleri ile şu şekilde aktarmıştır:

"Bedir günündeki ganimetten, benim nasibim olarak yaşı kemale ermiş bir devem vardı. Peygamber de o gün Allah'ın kendisine fey olarak verdiği ganimetlerin beşte birinden bana başka bir deve daha vermişti. Ben Peygamber'in kızı Fâtıma ile evlenmek istediğim zaman Kaynuka oğullarından kuyumcu bir adamla, benimle beraber gelmesi ve ızhır otu getirmemiz üzerine sözleştim. Toplayacağım ızhır otunu kuyumculara satmak ve bedeli ile düğün yemeği masrafını karşılamak istiyordum. Bu iki devem için, deve semerleri, büyük çuvallar ve ipler topladığım sırada, develerim ensardan bir adamın evinin yanında çökmüştü. Nihayet topladığım şeyleri bitirdikten sonra,

⁵⁸⁴ Lings, s. 22.

⁵⁸⁵ Dımaşkî, II, 309.

⁵⁸⁶ Zirikî, II, 310.

⁵⁸⁷ İbn Hişâm, I, 231; İbnü'l-Esîr, II, 87; İbn Kesîr, III, 121;

⁵⁸⁸ Seydişehrî, I, 535

develerimi hörgüçleri kesilmiş, böğürleri yarıp, ciğerlerinden alınmış bir vaziyette buldum. Bu manzarayı gördüğüm zaman ağlamaya başladım.

- Bu işi kim yaptı, dedim. Oradakiler,

- Bu işi Hamza b. Abdülmuttalip yaptı. Kendisi şu evin içinde, ensardan içki içmekte olan bir toplulukla beraberdir. Yanında şarkıcı bir kadın ve arkadaşları vardır. O şarkıcı kadın, şarkısında; “Ey Hamza! Semiz develere bak” deyince, Hamza hemen kılıcına sarıldı, iki devenin hörgüçlerini kesti, böğürlerini yarıp, ciğerlerinden bir parça aldı.” dedi. Bunun üzerine ben de Resulullah’ın huzuruna gittim. Yanında Zeyd b. Hârise vardı. Peygamber benim karşılaştığım durumu anladı ve

- *Neyin var*, diye sordu. Ben de;

- Ya Resulullah! Bugün gibi bir gün görmedim. Hamza benim iki dişi deveme düşmanlık etti. İkisinin de hörgüçlerini kesti, böğürlerini yarıp. İşte o şimdi şu evin içindedir. Beraberinde şarap içmekte olan bir topluluk vardır, dedim.

Peygamber hemen ridasını isteyip giyindi. Sonra yürüyüp gitti. Ben Zeyd b. Hârise ile beraber, kendisinin ardından gittim. Nihâyet Hamza’nın içinde bulunduğu eve geldi. Yanına girmeye izin istedi. Kendisine izin verildi. İçeri girince Peygamber, yaptığı işten dolayı Hamza’yı kınamaya başladı. Bir de gördü ki, Hamza iki gözü kıpkırmızı bir sarhoş! Hamza, Peygamber’e baktı. Sonra gözlerini çevirdi. Akabinde dizlerine baktı. Sonra tekrar gözlerini çevirdi, Peygamberin yüzüne baktı ve; “Siz, babam Abdülmuttalip’in köleleri değil misiniz?” dedi. Peygamber onun sarhoş olduğunu anladı. Resulullah (onun şuuruzluğundan sakınarak) geriye çekildi. Odadan dışarı çıktı. Biz de onunla beraber dışarı çıktık.”⁵⁸⁹

Bu olay Bedir Savaşı’nın akabinde, içkinin yasaklanması ile ilgili âyet gönderilmeden önce meydana gelmiştir. Araplar’ın bazen hayvanlarını öldürmeden, onların hayatı olmayan bazı organlarını kesip yedikleri oluyordu. Ancak bu davranış şekli daha sonra Hz. Peygamber tarafından yasaklanmıştır.

⁵⁸⁹ Buhârî, *Sahih ’ül-Buhârî*, Musakaat, 14, Meğazi, 11; Şarkıcı kadının okuduğu şiirin tamamı için bkz. Belâzürî, IV, 385.

Hz. Hamza ile ilgili bize aktarılan rivâyetlerin büyük bir kısmı onun Müslüman olmasından sonradır. Bunun en önemli sebebi tabii ki siyer kitaplarının, çoğunlukla İslâm'ın gelişinden sonraki dönem hakkında bilgi vermesi, Tabakat kitaplarının da, çoğunlukla ele aldığı kişinin Müslümanlığından sonraki döneminden bahsetmesinden kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı da onun İslâm'ın gelişinden sonra Müslüman oluncaya kadar geçen dönemdeki yaşantısı, yeni dine karşı tavrı, Hz. Peygamber ile olan münasebetleri hakkında daha fazla bilgi bulunmamaktadır.

Hz. Hamza, Hz. Peygamber'in eşi Meymûne'nin kardeşi, Zeynep bint Umeys ile evlenmiştir.⁵⁹⁰ Diyârbekrî, onun eşinin adını Selmâ bint Umeys olarak rivayet etmiştir.⁵⁹¹ Hamza'nın bu evliliğinden, Ümâme adlı bir çocuğu olmuştur.⁵⁹² Hz. Hamza'nın bu eşinin diğer kız kardeşleri Abbâs b. Abdülmuttalip ve Câfer b. Ebû Tâlip ile evli olduğundan, Hz. Hamza onlarla ayrıca bacanak da olmuştur.

Hz. Hamza bu evliliğinden başka, Evslilerden Mâlik b. Mülle'nin kızı ve Ensardan Havle bint Kays bint Kahd ile de evlenmiştir. Mâlik'in kızıyla yaptığı evliliğinden; Ya'la, Bekir ve Âmir isimli çocukları, Havle bint Kays'dan da, Umâre isimli çocuğu dünyaya gelmiştir.⁵⁹³

İbn Seyyidünnâs, bu çocukların isimlerini Ya'la, Umâre, Ümâme, Ümmü Fadl ve Fâtıma olarak sayıp, bazılarının Ümmü Fadl ve Fâtıma'yı bir saydığını söylemiştir. Ona göre bu çocuklardan hepsi vefat etmiş ve Hz. Hamza'nın nesli devam etmemiştir.⁵⁹⁴

Ya'la (يعطي)

Hz. Hamza'nın oğlu Ya'la'nın, Umâre, Ya'la, Fadl, Zübeyr, Ukayl, ve Muhammed isimli çocukları vardı.⁵⁹⁵ Ancak bu çocukların hepsi de vefat etmiştir.⁵⁹⁶

Ümâme (أمامة)

Ümâme'yi Peygamberimiz, Süleme b. Ümmü Seleme ile evlendirmiştir. Onun babası

⁵⁹⁰ Belâzürî, IV, 381; İbn Sa'd, III, 7; Kelbî, s. 34; Diyârbekrî, I, 165.

⁵⁹¹ Diyârbekrî, I, 267, II, 64.

⁵⁹² Belâzürî IV, 381; İbn Sa'd, III, 7; Kelbî, s. 34.

⁵⁹³ Belâzürî IV, 381; İbn Sa'd, III, 7; Kelbî, s. 34.

⁵⁹⁴ İbn Seyyidünnâs, II, 385.

⁵⁹⁵ Belâzürî, IV, 382.

⁵⁹⁶ Dımaşkî, XI, 105; Diyârbekrî, I, 165.

Ebû Süleme b. Abdülesed idi. Süleme, Ümâme ile bir araya gelmeden ölmüştür.⁵⁹⁷ Bundan dolayı, Ümâme aklını kaybetmiş ve Abdülmelik b. Mervan zamanında ölmüştür.⁵⁹⁸ Ümâme'ye Emetullah da denmiştir.⁵⁹⁹

Hiz. Peygamber'in kaza umresi sırasında, Hiz. Ali'nin de teklifi ile, Mekke'de bulunan amcasının yetim kızı Ümâme'yi yanına aldı ve Medine'ye getirdi. Ancak Medine'ye geldikten sonra Ümâme'nin velisi olma hakkında, Ali, Zeyd b. Hârise ve Câfer b. Ebû Tâlip arasında anlaşmazlık çıktı. Hiz. Ali amcasının kızı olması dolayısıyla, Zeyd b. Harise, Hiz. Hamza ile arasında yapılan kardeşlik anlaşmasına dayanarak, kardeşinin kızı olması dolayısıyla, Câfer b. Ebû Tâlip ise, eşi Esmâ bint Umeysin, Ümâme'nin teyzesi olması dolayısıyla kendilerinin onu almaya daha çok hakkı olduklarını savundular. Sonuçta Hiz. Peygamber onu Câfer'e teslim etti.⁶⁰⁰

Umâre (عمارة)

Vakıdî Umâre'nin Ümâme ile aynı kişi olduğunu söylemiştir. Ancak Ebû Bekir el-Hatip ise Vakıdînin bu görüşünde yalnız kaldığını söylemiştir. Çünkü Umare erkek çocuğudur. Kız çocuğu değildir.⁶⁰¹ Umare, Irak'a savaşmaya gitmiş ve orada şehit düşmüştür.⁶⁰²

2.11.2. Müslüman Oluşu

Hiz. Hamza'nın Müslüman olmasına gelince, ne zaman Müslüman olduğu hakkında farklı görüşler söylenmiştir. Onun Hiz. Peygamber'e risâlet vazifesi verildikten iki sene sonra Müslüman olduğunu söyleyenler olduğu gibi,⁶⁰³ risâletin altıncı yılında Müslüman olduğu da söylenmiştir.⁶⁰⁴ Diyârbekrî ve Makdisi, risâletin altıncı yılında Müslüman olması görüşünü zayıf olarak kabul etmişlerdir. Ayrıca, Diyârbekrî onun risâletin beşinci yılında Müslüman olduğunu söyleyenlerin de olduğunu bildirmiştir.⁶⁰⁵

Hiz. Hamza'nın Müslüman olmasına sebep olan olay pek çok kaynakta, İbn İshâk'tan birbirine yakın ifadelerle şu şekilde aktarılmıştır: Ebû Cehil bir gün Hiz. Peygamber ile

⁵⁹⁷ Belâzürî, IV, 382; Kelbî, s. 34; İbn Kudâme, 148.

⁵⁹⁸ Belâzürî, IV, 382.

⁵⁹⁹ İbn Seyyidünnâs, II, 385; İbn Kudâme, s. 147.

⁶⁰⁰ İbn Sa'd, IV, 32; Belazur, IV, 382; İbn Kudâme, 148; Diyârbekrî, I, 165; Dımaşkî, V, 231; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, VII, 352

⁶⁰¹ İbn Seyyidünnâs, II, 385

⁶⁰² Belâzürî, IV, 382

⁶⁰³ İbn Kudâme, s. 140; Diyârbekrî, I, 164; Dımaşkî, XI, 106.

⁶⁰⁴ İbn Sa'd, III, 8; Kastalânî, I, 54.

⁶⁰⁵ Diyârbekrî, I, 293.

Safa'da karşılaştığı bir esnada, Hz. Peygamber'i ve dinini incitecek sözler söyleyip, ona hakaret etti ve sövdü. Hz. Peygamber ise ona hiçbir şekilde cevap vermeyerek oradan ayrıldı. Ancak bu olanları, Abdullah b. Cüd'an'ın câriyesi olan bir kadın gördü. Ebû Cehil ise bu sözleri söyledikten sonra, Kâbe'nin yanında oturmakta olan Kureyşli bir grup kimsenin yanına gitti. Bir süre sonra Hamza çıktığı avdan yeni dönmüş ve yayını çekmiş bir vaziyette oraya geldi. O tek başına ava gider ve her av macerasından dönüşünde evine gitmeden, Kâbe'ye uğrar ve tavaf yapardı. Tavaf yaparken de Kureyş'ten karşılaştığı herkese selam verir ve onlarla sohbet ederdi. Bu seferki dönüşünde, bu olayı gören câriyeye rastladı. O sırada Hz. Peygamber de evine dönmüştü. Câriye, Hamza'ya, Ebû Cehil'in, Muhammed'e yaptıklarını tek tek anlattı. Ondand duyduğu şeylere son derece hiddetlenen Hamza, doğruca Ebû Cehil'i bulmak için Kâbe'ye gitti ve orada Ebû Cehil'i arkadaşlarının arasında otururken buldu. Ona doğru ilerleyerek, başına dikildi, yayını eline aldı ve Ebû Cehil'in kafasına indirerek onu yaraladı. Sonra da; "Demek, sen ona sövdün. Öyleyse ben de onun dinindenim. Onun söylediklerini ben de söylüyorum. Gücün yetiyorsa hadi bana da mani ol." dedi. Hamza'nın bu hareketi üzerine Mahzûm oğullarından bazı gençler, Ebû Cehil'e yardım etmek için, Hamza'nın önüne dikildiler. Ebû Cehil bu gençlere engel olmak amacıyla; "Ebû Umâre'yi bırakın. Çünkü ben onun kardeşinin oğluna çirkin bir şekilde sövdüm." dedi ve onların hep birlikte Hamza'ya saldırmalarına engel oldu.⁶⁰⁶

Dımeşkî, İbn Ebi Hatim'den gelen ikinci bir rivâyete de yer verir ki, buna göre Hamza, avdan döndükten sonra evine doğru giderken, arkasından yürüyen iki kadından birinin diğerine; "Eğer şu, Ebû Cehil'in yeğenine yaptığını bilse yürüyüşünü kıstardı." dediğini işitti. Bunun üzerine hemen arkasına dönerek kadınlara, ne olduğunu sordu. Onlar olanları anlatınca, Hamza doğru Kâbe'ye giderek Ebû Cehil'i buldu ve yaptıklarının hesabını sordu. Bunun üzerine Allah; "*Hani inkar edenler kalplerine taassubu, cahiliyye taassubunu yerleştirmişlerdi. Allah ise, Peygamberine ve inananlara huzur ve güvenini indirmiş ve onların takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) sözünü*

⁶⁰⁶ İbn İshâk, s. 229; İbn Hişâm, I, 192; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 144; İbn Seyyidünnâs, I, 195; İbnü'l-Esîr, II, 84; İbn Kesîr, III, 51; İbn Sa'd, III, 8; Belâzürî, IV, 383; Diyârbekrî, I, 293; Dımeşkî, II, 309; Ebû Zehrâ, II, 108; Seydişehrî, I, 524; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 239; Lings, s. 56.

*tutmalarını sağlamıştı. Zâten onlar buna lâyük ve ehil idiler. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir.*⁶⁰⁷ mealindeki âyeti indirdi.⁶⁰⁸

Bu olaydan sonra Hz. Hamza evine döndü. Ancak Hamza, Ebû Cehil'e kızgınlığından ve Hz. Peygamberi koruma amacından dolayı düşünmeden karar verip bir anda Müslüman olmuş ve imanı kalbine henüz tam olarak yerleşmemişti. Yaptığı işten dolayı, Hamza'nın içini bir sıkıntı kapladı. Hemen dua etmeye başlayıp; " Ya Rabbi! Eğer yaptığım iş doğru ise, kalbimi ona meylettir, değilse bana ondan bir çıkış yolu ver." dedi. Sabah olunca da doğruca Hz. Peygamber'in yanına giderek ona, gece boyunca düşündüklerini söyledi ve tereddütlerini gidermesi için ondan, dinini tam olarak anlatmasını istedi. Hz. Peygamber onun kalbinde hiçbir şüphesi kalmayınca kadar ona dinini anlattı ve nasihatte bulundu. Bu sözlerden sonra Hamza'nın kalbine iman tereddütsüz olarak yerleşti ve; "Kesinlikle bilinçli olarak söylüyorum ki, sen doğrusun. Ey Yeğenim! Dinini açıkla. Vallahi ben, gök altındaki şeyler benim olsa dahi artık önceki dinimde kalmak istemem" dedi.⁶⁰⁹

Bu sözler ve önceki olayda anlatılanlar, Hz. Hamza'nın dinî inanca sahip, mütedeyyin bir kimse olduğunu göstermektedir. Müslüman olmadan önce av dönüşünde hiçbir yere uğramadan Kâbe'ye uğrayarak orayı tavaf etmesi, yanlış yolda da olsa eski dinine olan bağlılığından dolayı ondan bir anda kopamaması ve zorluklar çekmesi, bunun için rabbine dua etmesi, bize onun dinine ne kadar bağlı biri olduğunu ispatlamaktadır. Belki de onun, yeğenine ilk anda iman etmeyip, birkaç sene sonra Müslüman olmasının en önemli nedeni de budur. Ayrıca o akrabalık bağlarına da düşkün biri idi. İlk önce yeğenini tasdik etmese de Ebû Cehil'in ona hakaret etmesine dayanamayarak, ondan yeğeninini öcünü almış, hattâ ona kızgınlığından dolayı Müslüman olmuştur. Daha sonra da yeğeninini kendisine nasihatte bulunmasıyla, iman duyguları kalbine tam olarak yerleşmiştir.

Ayrıca bu olaydan, Hz. Hamza'nın ne kadar cesur ve korkusuz bir insan olduğu da anlaşılabilir. Ebû Cehil gibi nüfûz sahibi bir insana, diğer insanların, hattâ kendi yakınlarının önünde saldırmak gerçekten yürek isteyen bir iştir. Ancak Hz. Hamza o

⁶⁰⁷ Fetih, 48/26.

⁶⁰⁸ Dımaşkî, II, 309.

⁶⁰⁹ İbn İshâk, s. 231; Süheyli, III, 151; İbn Kesîr, III, 51; Dımaşkî, II, 311; Ebû Zehrâ, II, 110; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, 240.

kadar cesurdu ki, sonuçta ölüm tehlikesi bile olsa onun üzerine yürümekten çekinmemiştir. Kendi abisi dahi, Hz. Peygamber'e kötülük etse, ona karşılığını vermiştir. Nitekim bir defasında Ebû Lehep, Hz. Peygamber'in kapısının önüne pislik dökerken Hz. Hamza onu gördü. O pislikleri yerden aldı ve Ebû Lehep'in başından aşağıya döktü. Buna sinirlenen Ebû Lehep; "Ahmak çocuk" veya, "Benim bu adamım ahmaktır. Daha önce böyle şeyler yapmazdı. Şimdi gördüğünüz şeyleri yapıyor." diyerek ona olan kızgınlığını göstermiştir.⁶¹⁰

Hz. Hamza'nın Müslüman olmasından bir süre sonra Hz. Ömer de Müslüman olmuştur. Kureyş'in önde gelen güçlerinden bu iki kişinin peş peşe Müslüman olması Kureyşliler üzerinde bir şok etkisi yaratmış ve onlara büyük bir darbe indirmiştir. Kureyşliler özellikle Hz. Hamza'nın Müslüman olmasından sonra her ne kadar, Müslümanlara yaptıkları eziyetlerin dozunu eksiltmek zorunda kalsalar da, Hamza ve Ömer gibi şahsiyetlerin bu dine girmeye devam ettiği müddetçe Müslümanlarla barış içinde yaşamalarının mümkün olmadığını, bunun onların başarısına göz yummak olacağını, onlara karşı düşmanlığın ise kendilerini Mekke'de bir iç savaşa doğru sürüklediğini anlamış oldular. Bu şekilde her ne yaparlarsa yapsınlar, durumun kendi aleyhlerine doğru gittiğini görmek onlara daha da ağır geliyordu.

Bu olay esnasında Ebû Cehil'in kafasının yarılmasına rağmen, kendi yakınlarına, Hamza'ya dokunmamalarına dair tembihte bulunması Ebû Cehil'in ne kadar zeki ve kurnaz biri olduğunu göstermektedir. Eğer Ebû Cehil, bu şekilde davranmasaydı, Mahzûm oğullarının gençleri hep birlikte Hamza'nın üzerine çullandıkları vakit, Hamza onların hepsiyle birden baş edemeyecek, yaralanacak, hattâ belki de ölecekti. Ancak Ebû Cehil, Hamza'yı düşündüğünden, onlara engel olmuş değildi. O sadece, kavganın büyümesi sonucunda, Hamza'nın yakınlarından da bir gurubun çıkarak Hamza'yı koruması ve Müslümanlardan taraf olmasından korkuyordu. Bunun sonucunda Kureyş içinde bir ayrılık başlayabilir hatta bu iş kabile savaşına kadar varabilirdi. Bu durum ise sadece Müslümanların işine yarar, onların daha çok taraftar bulmasına sebep olurdu. Ayrıca Hamza'nın kendisine olan kızgınlığından ve asabiyet duygularından dolayı, yeğenini koruduğunu, Müslüman olduğunu anlayan Ebû Cehil, onun üzerine daha fazla gittiği takdirde, onun gerçek manada Müslüman olmasından da çekiniyordu.

⁶¹⁰ Belâzürî, I, 148; İbnü'l-Esîr, II, 72; Dımaşkî, II, 452.

2.11.3. Katıldığı Savaşlar

Hız. Peygamber Hız. Hamza'nın cesurluğunu ve kahramanlığını iyi bildiği için, Medine'ye hicretten sonra yapılan ilk seriyyenin başına komutan olarak Hız. Hamza'yı görevlendirmiştir. Bu seriyyeye İslâm Tarihinde "Hız. Hamza Seriyyesi" adı verilir. Biz bu seriyyeyi ayrı bir başlık altında ele alacağız. Bunun yanında Hız. Peygamber, bazı gazvelerde ona sancaktarlık vazifesini de layık görmüştür. Ebva⁶¹¹, Aşire⁶¹² ve Beni Kaynuka⁶¹³ gazvelerinde Hız. Hamza ordunun sancağını taşımıştır.

Hız. Hamza Seriyyesi

Hız. Hamza'nın komutanlığında gerçekleşen bu seriyye, Sif'ül-Bahr adı verilen mevkide gerçekleştiği için, bu seriyyeden Sif'ül-Bahr seriyyesi olarak da bahsedilmiştir.

Vâkıdî ve Musa b. Ukbe'nin rivayetine göre bu seriyye hicretten yedi ay sonra Ramazan ayında meydana gelmiştir. Dolayısıyla bu seriyye İslâm Tarihinde Müslümanlara, savaş izni verilmesinden sonra tertiplenen ilk seriyyedir.⁶¹⁴ İbn İshâk, İbn Hişâm ve Süheylî Hız. Peygamber'in, bu seriyyeyi diğer bir seriyye olan "Ubeyde b. Hâris Seriyyesi" ile birlikte gönderdiğini rivâyet etmişlerdir. Ancak İbn İshâk'ın bu rivâyetini gösteren İbn Hişâm ve Süheylî bu seriyyelerin hangi ayda gerçekleştiğine dair bir bilgi vermezken,⁶¹⁵ İbn Seyyidünnâs bu seriyyelerin Rebiülevvel ayında yola çıktığını belirtmiştir. Dolayısıyla İbn İshâk'a göre İslâm'da ilk bayrak Ubeyde b. Hâris'e verilmişti.⁶¹⁶

Hız. Peygamber'in bu seriyyede Hız. Hamza'ya verdiği bayrak beyaz renkli bir bayrak idi. Bayrağı Hız. Hamza'nın müttefiki Ebû Mersed b. Kennaz b. Husayn taşımakta idi.⁶¹⁷

⁶¹¹ İbn Sa'd, II, 7; Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 382; Kastalânî, I, 82; Dımaşkî, IV, 28; Seydişehrî, II, 645; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 9.

⁶¹² İbn Sa'd, II, 9; Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 382; İbn Seyyidünnâs, I, 357; İbnü'l-Esîr, II, 110; Kastalânî, I, 82; Diyârbekrî, I, 364; Dımaşkî, IV, 31; Seydişehrî, II, 646; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 16.

⁶¹³ Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 345; İbn Sa'd, III, 9; Belâzürî, IV, 383; İbnü'l-Esîr, II, 135; Seydişehrî, II, 683; Zapsu, s. 821.

⁶¹⁴ İbn Ukbe, s. 118; Vakıdî, I, 9; İbn Sa'd, II, 6, III, 9; Belâzürî, IV, 384; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 234; Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 382; İbnü'l-Esîr, II, 110; İbn Kesîr, III, 347; Dımaşkî, II, 26; Diyârbekrî, I, 356; Kastalânî, I, 81; Seydişehrî, II, 630; Ebû Zehrâ, II, 376; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, I, 327.

⁶¹⁵ İbn Hişâm, I, 432; Süheylî, V, 56.

⁶¹⁶ İbn Seyyidünnâs, I, 354.

⁶¹⁷ İbn Ukbe, s. 118; İbn Sa'd, II, 6; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 234; İbnü'l-Esîr, II, 110; İbn Kesîr, III, 348; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, I, 328.

Bu sefer İs nahiyesinde gerçekleşmiştir.⁶¹⁸ Hamidullah bu bölgenin Medine'nin batısında, Kızıl Deniz sahillerine yakın bir yerde olduğunu söyler.⁶¹⁹

Bu seriyyenin amacı Mekkelilere ait, Ebû Cehil'in kumandası altındaki kervanı ele geçirmektir. Çünkü artık Mekkelilerle yeni kurulan İslâm Devleti arasında bir savaş durumu ortaya çıkmış idi. Her iki taraf, birbirine üstün gelebilmek için bütün fırsatları değerlendirmeye bakıyordu. Hz. Peygamber de Mekkelilerin Suriye ile olan irtibatlarını kesmek, ticaret yollarını ele geçirmek için bu ve bundan sonra devam eden birkaç sefer düzenlemiştir.

H. Peygamber, H. Hamza'nın emrine 30 süvari vermişti. Bu süvarilerin hepsi muhacirlerden oluşmakta idi. H. Peygamber bu seriyyede ensarın yer almasını istemediğinden dolayı birliğin tamamını muhacirlerden görevlendirmişti.⁶²⁰ Çünkü o, Akabe biatında ensardan, kendisini sadece Medine içinde koruyacaklarına dair biat almıştı. Medine dışında yapılacak savaşlar konuşulmamıştı. Bundan dolayı H. Peygamber, Bedir Savaşı'na kadar yapılan seriyye ve gazvelerde ensardan olan Müslümanları görevlendirmemiştir.⁶²¹

Ancak Vakıdî, bu konuda Abdurrahman b. Ayyaş'ın kendisine bu savaşa 30 muhacirin katıldığını anlattığını söylemekle beraber,⁶²² yine de bu savaşa katılanların, 15 muhacir ve 15 ensardan oluştuğunu iddia etmiştir. Hattâ o bu konuda, savaşa katılan 10 ensar ve 9 muhacirin ismini de vermiştir.⁶²³

Müşrik kafilesi ise Ebû Cehil'in başkanlığında 300 kişiden oluşmaktaydı. H. Hamza'nın komutasındaki İslâm birliği, İs nahiyesi yakınlarında Sif'ül-Bahr adı verilen bölgede, müşrik kafilesiyle karşılaştı. İki birlik, çarpışmak için saf düzeni aldı. Ancak tam bu sırada her iki tarafın dostu ve müttefiki olan Mecdî b. Amr b. Cühenî tarafların arasına girdi. İki taraf arasında birkaç defa gidip geldi ve nihâyetinde onları çatışmaktan

⁶¹⁸ İbn Hişâm, I, 432; Süheylî, V, 56; İbn Sa'd, II, 6; İbn Seyyidünnâs, I, 355; Dımaşkî, VI, 26

⁶¹⁹ Hamîdullah, I, 219.

⁶²⁰ İbn Hişâm, I, 432; Süheylî, V, 56; İbn Sa'd, II, 6; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 234; Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 382; İbn Seyyidünnâs, I, 355; İbnü'l-Esîr, II, 110; İbn Kesîr, III, 348; Dımaşkî, VI, 26; Diyârbekrî, I, 356; Ebû Zehrâ, II, 376; Şâkir, I, 393; Köksal, *H. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, I, 328.

⁶²¹ Vakıdî, I, 10; İbn Sa'd, II, 6; Dımaşkî, VI, 26; Diyârbekrî, I, 356.

⁶²² Vakıdî, I, 10.

⁶²³ Savaş katılanların listesi için bkz. Vakıdî, I, 9.

vazgeçirdi. Çarpışmaktan vazgeçen Hz. Hamza Medine'ye, Ebû Cehil ise Mekke'ye doğru yola koyuldu.⁶²⁴

Mecdî b. Amr'ın iki ordunun arasına girerek onları çarpışmaktan vazgeçirmesi, Müslümanların lehine bir durum olarak görülmektedir. Çünkü müşrikler sayıca Müslümanlardan on kat daha fazla idi. Meydana gelecek herhangi bir çatışmada, her ne kadar Müslümanların arasında Hz. Hamza, Ebû Ubeyde b. Cerrah vb. gibi kahraman savaşçılar bulunsa da, müşrikler sayıca üstünlüklerinden dolayı belki de Müslümanların tamamını yok edebilirlerdi. Müslümanlar böyle bir tehlikeden son anda kurtulmuş gibi görünmektedir.

Müsteşrik yazar Caetani, Hz. Hamza'nın bu seferi hakkında bazı haksız iddialarda bulunmaktadır. Ona göre Hz. Hamza, bu bölgede karşısına çıkabilecek herhangi bir Kureyş ordusuna tesadüf edebilmek ve saldırmak amacıyla dolaşıyordu. Yani onun yaptığı eşkiyalıktan başka bir şey değildi. İslâm Devletini müdafaa amacı gütmüyordu. Ayrıca müşriklerin 300 kişiden oluştukları da, Hz. Hamza'nın savaşmadan geri dönmesini mazur gösterebilmek için sonradan uydurulmuş bir rakamdır. Çünkü bu konuda kendisine en çok itimat edilen İbn İshâk, müşriklerin adedini bildirmemiştir.⁶²⁵

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, Hz. Peygamber, Hz. Hamza'yı karşısına tesadüf edebilecek herhangi bir müşrik kervanına saldırmak için değil, özellikle Ebû Cehil'in kumandanlığındaki, Mekke ordusuna saldırması amacıyla göndermişti. Bu bütün kaynaklarımızda ittifakla kabul edilen kesin bir bilgidir.

Aynı zamanda o sırada, Mekkeli müşriklerle, Medine'de toplanan Müslümanlar arasında bütün hükümleriyle bir harp hâli ortaya çıkmış bulunuyordu. Artık bu iki topluluk arasında "harp hukuku" yürürlüğe girmiş idi. Bu duruma göre bu çeşit askerî seferler, basit manada bir kervan durdurma ve yağmalama hareketi olmaktan tamamen

⁶²⁴ İbn Hişâm, I, 433; İbn Ukbe, s. 118; Vakdî, I, 9; İbn Sa'd, II, 6, III, 7; Süheyli, V, 56; İbn Seyyidünnâs, I, 354; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük* II, 234; Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 382; İbnü'l-Esîr, II, 110; İbn Kesîr, III, 348; Dimaşkî, II, 27; Diyârbekrî, I, 356; Kastalânî, I, 81; Seydişehrî, II, 630; Ebû Zehrâ, II, 377; Hamîdullah, I, 219; Şâkir, I, 393; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, I, 327.

⁶²⁵ Caetani, III, 192.

uzak bulunmaktadır.⁶²⁶ Dolayısıyla Hz. Hamza seriyyesi, eşkıyalık olmaktan çok öte, savaş halinin bir tezahürü olarak görülmelidir.

Müşrik ordusunun sayısına gelince, Caetani, İbn İshâk'ın bu konuda herhangi bir sayı belirtmediği iddiasını neye dayanarak söylediği anlaşılmamaktadır. Çünkü İbn İshâk müşrik ordusunun 300 kişiden olduğunu açık bir şekilde belirtmiştir.⁶²⁷ Ayrıca her iki birliğin sayısı da, bütün kaynaklarımızda ittifak ile kabul edilerek rivâyet edilmiştir. Bununla beraber Asım Köksal'ın da ifade ettiği gibi, Caetani aslında bu gerçeği kendisi de farkında olmadan itiraf etmektedir. Caetani Ubeyde b. Hâris seriyyesinden bahsettikten sonra, Hz. Hamza Seriyyesi ve Ubeyde b. Hâris Seriyyesini kastederek, şöyle demektedir. “ ... arada bir müsademe vukua gelmemesi, ağıleb ihtimale göre Kureyşlilerin faikiyeti adediyyeleri neticesidir.”⁶²⁸ Caetani'nin bu sözleri ile daha önceki iddialarını birbiriyle bağdaştırabilmek imkânsız görünmektedir.

Bu seriyyede Hz. Hamza'nın emri altında bulunan Zeyd b. Hârise, Ebû Mersed Kennaz b. El-Husayn ve oğlu Mersed b. Kennaz'ın Hz. Hamza ile olan yakınlıklarına da değinmek istiyoruz. Hz. Peygamber Medine'ye hicretten sonra Müslümanlar arasında kaynaşmayı sağlamak için, onları birbirine kardeş ilân etmiştir. Bunu yaparken muhacir ile ensarı kardeş ilân ettiği gibi muhacirleri kendi arasında da kardeş ilân etmiştir.⁶²⁹ Bu sebeple muhacirlerin kendi aralarında kardeş ilân ederken, Hz. Hamza ile Zeyd b. Hârise'yi kardeş ilân etmiştir.⁶³⁰ Hz. Hamza, Zeyd b. Harise ile beraber hicret etmiş,⁶³¹ ve aralarında akdedilen bu kardeşlik anlaşmasından dolayı Uhud Savaşı esnasında ona vasiyette bulunmuştu.⁶³²

Muhacirler ile Ensar arasında yapılan anlaşmaya gelince, bu anlaşmada da, Hamza b. Abdülmuttalip ile Külsüm b. el-Hidm kardeş olmuşlardır.⁶³³ Hz. Hamza zaten hicretten sonra, kardeşi Zeyd b. Hârise, Ebû Mersed Kennaz ve oğlu, Mersed b. Kennaz, Hz. Peygamber'in azatlıları Enese ve Ebû Kebşe ile birlikte, Külsüm b. Hidm'in evine

⁶²⁶ Hamîdullah, I, 219.

⁶²⁷ İbn Hişâm, I, 432.

⁶²⁸ Caetani, III, 195.

⁶²⁹ İbn Sa'd, I, 204; Belâzürî, I, 318; İbn Seyyidünnâs, I, 321.

⁶³⁰ İbn Hişâm, I, 354; Süheylî, IV, 244; Belâzürî, I, 318, IV, 382; İbn Seyyidünnâs, I, 321; İbn Kesîr, III, 338.

⁶³¹ Lings, s.121.

⁶³² İbn Seyyidünnâs, I, 323.

⁶³³ Belâzürî, I, 318; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, I, 112

yerleşip orada kalmışlardı.⁶³⁴ Hattâ Hz. Hamza Bedir Savaşı'na giderken, kardeşi Zeyd b. Hârise ve Hz. Peygamber'in azatlıları Enese ve Ebû Kebşe ile birlikte nöbetleşe deveye binmişlerdir.⁶³⁵

Bedir Savaşı

Hz. Hamza, Bedir Savaşı'na da katılmış, ve bu savaşta Müslümanlara büyük faydalar sağlamıştır. İslâm ordusunun en ön saflarında savaşmıştır. Henüz savaş başlamadan ilk müşriği öldüren de o olmuştur.

Müslümanların yanında bulunan su kuyularından, su içmek isteyen müşrik Esved b. Abdülesed El-Mahzûm'i; "Allah'a yemin ederim, onların havuzundan su içeceğim ve onu yıkacağım veya da onun önünde öleceğim." diyerek su kuyularının yanına doğru ilerleyince Hz. Hamza atılarak, ona bir kılıç darbesi vurdu ve ayağını kesti. Ayağının kesilmesine rağmen, yeminini yerine getirmek için uğraşan Esved, elleri ve dizleri üzerinde sürünerek, kuyuya kadar ilerler ve kendisini havuza attı. Peşinden giden Hz. Hamza da, onu havuzun içinde öldürdü.⁶³⁶

Bu olaydan sonra müşrik ordusundan, Utbe b. Rebia, kardeşi Şeybe b. Rebia ve oğlu Velid b. Utbe öne doğru çıkarak, kendileriyle mübareze* yapacak kişileri istediler. Onların bu çıkışlarına karşılık Müslümanların ordusundan da, ensardan üç genç olan Avf ve Muavviz b. Hâris kardeşler ile Abdullah b. Revaha olduğu iddia edilen kişiler çıktı. Ancak müşrikler bu kişilerin kendileri için emsal teşkil etmediğini ileri sürerek, kendilerine denk kişilerin karşılıklarına çıkmalarını istediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber de, Hz. Hamza, Hz. Ali ve Ubeyde b. Hâris'e çıkmalarını emretti. Müşrikler bu üç kişinin kendilerine eşit olduğunu kabul ettiler ve dövüşmeye başladılar.

Bu mübareze esnasında kimin kiminle dövüştüğü tartışma konusu olmuştur. Bazı kaynaklarımızda İbn İshâk'ın rivâyetine dayanılarak Hamza'nın, Şeybe b. Rebia ile;

⁶³⁴ İbn Hişâm, I, 330; Süheylî, IV, 174; İbn Sa'd, III ,8; Belâzürî, IV, 384; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 142

⁶³⁵ İbn Hişâm, II, 345; Vakıdî, I, 24; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 83

⁶³⁶ İbn Hişâm, I, 457; İbn Ukbe, 135; Vakıdî, I, 68 ; Süheylî, V, 102; İbnü'l-Esîr, II, 122; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük* II, 290; Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 376; İbn Kesîr, III, 409; İbn Seyyidünnâs, I, 393; Diyârbekrî, I, 378; Dımaşkî, IV,60; Ebû Zehrâ, III, 37; Şâkir, I, 420; HCevâd Alil, 186; Lings, 154; Zapsu, 803; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 136;

* Savaş başlamadan önce her iki guruptan birkaç kişinin karşılıklı dövüşmesi.

Ubeyde'nin Utbe b. Rebia ile; Ali'nin de Velid b. Utbe ile karşılaştığı belirtilirken,⁶³⁷ bazı kaynaklarda da Vakıdî'den ve Musa b. Ukbe'den rivâyetle Hamza'nın Utbe b. Rebia ile, Ubeyde'nin Şeybe b. Rebia ile, Ali'nin de Velid b. Utbe ile karşılaştığı geçmektedir.⁶³⁸ Görülüyor ki, burada problem Hamza'nın Şeybe ile mi yoksa Utbe ile mi karşılaştığı sorunudur. İbn İshâk, bu rivâyeti aktarırken, Ubeyde'nin Hamza ve Ali'den yaşlı olduğu için, Utbe'nin de, Şeybe ve Velid'den yaşlı olduğu için bu ikisinin karşılaştığını söylemiştir. İlk bakışta bu rivâyet daha mantıklı görülmesine rağmen, Vakıdî de, Şeybe'nin Utbe'den üç yaş daha büyük olduğunu rivâyet etmiştir. Eserlerimizde, Hz. Hamza ve Ubeyde'nin rakiplerinin kim olduğunun ihtilafı olmasının nedeni de buradan kaynaklanıyor olmalı.

İbn Sa'd da Hamza'nın Utbe ile karşılaştığını söylemekle beraber, aynı eserinin bir başka sayfasında, başka bir rivâyette, Hamza'nın Şeybe ile karşılaştığını belirtmiştir.⁶³⁹ Kastallânî de, bu konuyla ilgili olarak, Ebû Davud'un, Hz. Ali'den naklettiği bir rivâyeti aktarırken, Hamza'nın Utbe ile, karşılaştığını söylemekle beraber, farklı olarak, Hz. Ali'nin Şeybe ile, Ubeyde'nin de Velid ile karşılaştığını söylemiştir.⁶⁴⁰

Bu mübareze esnasında Hz. Hamza ve Ali, rakiplerine kolayca üstünlük sağlayarak, onları öldürürler. Ubeyde ise, rakibini yaralamakla beraber kendisi de ayağından ağır bir kılıç darbesi alır. Bunun gören Hz. Hamza ve Hz. Ali hemen Ubeyde'nin yardımına koşarak, rakibini öldürürler. Ubeyde ise ağır yaralı olduğu için Hz. Hamza ve Hz. Ali, onu taşıyarak, İslâm ordusunun yanına getirirler.⁶⁴¹

Bir çok eserde, Ubeyde'nin rakibi Utbe veya Şeybe'yi, Hz. Hamza ve Hz. Ali'nin birlikte öldürdüğü aktarılmakla birlikte Musa b. Ukbe bu konuda, Şeybe'yi, Ubeyde'nin öldürdüğünü ve Hz. Hamza ile Hz. Ali'nin Ubeyde'yi taşıdığını rivayet etmiştir.⁶⁴² Ancak Musa b. Ukbe'nin burada ifadesini, Ubeyde'nin Şeybe'yi yaralayarak etkisiz

⁶³⁷ İbn Hişâm, I, 457; Süheylî, V, 103; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 291; İbnü'l-Esîr, II, 123; İbn Kesîr, III, 410; İbn Seyyidünnâs, I, 394; Dımaşkî, IV, 61; Kastallânî, I, 90; Ebû Zehrâ, III, 46; HCevâd Ahîl, 187; Köksal, *Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 138; Şâkir, I, 422.

⁶³⁸ İbn Sa'd, II, 16; Vakıdî, II, 29; Belâziürî, I, 356, IV, 384; İbn Ukbe, 135; İbn Kudâme, s. 144.

⁶³⁹ İbn Sa'd, II, 21.

⁶⁴⁰ Kastallânî, I, 91.

⁶⁴¹ İbn Hişâm, I, 457; Süheylî, V, 103; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 291; İbn Sa'd, II, 16; Vakıdî, II, 29; Belâziürî, I, 356; İbn Ukbe, s. 135; İbn Kudâme, s. 144; İbnü'l-Esîr, II, 123; İbn Kesîr, III, 410; İbn Seyyidünnâs, I, 394; Dımaşkî, IV, 61; Kastallânî, I, 90; Ebû Zehrâ, III, 46; Köksal, *Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 138; Şâkir, I, 422.

⁶⁴² İbn Ukbe, 135.

hale getirdiği onu tam öldürme işinin ise Hz. Hamza ve Hz. Ali tarafından yapıldığı şeklinde de yorumlamanın daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Nitekim eserinin, Bedir’de şehit olanlar bölümünde Ubeyde ile ilgili olarak rakibi Utbe’yi Hz. Hamza ve Hz. Ali’nin öldürdüğü geçmektedir.⁶⁴³ Ayrıca Martin Lings de, Utbe’nin en son Hz. Hamza’nın vurduğu kılıç darbesi ile öldüğünü iddia etmiştir.⁶⁴⁴

Mübarezenin bu şekilde sonuçlanması Müslüman ordusunda sevinçle karşılanırken müşriklerin, Müslümanlara karşı duyduğu kını daha da artırdı. Artık bir an önce savaşıp, onları öldürmek için sabırsızlanmaya başladılar. Müşrik ordusunun içinde, bu mübarezeden en çok etkilenen Utbe’nin kızı, Ebû Süfyân b. Harb’in eşi Hind olmuştur. Babasının, kardeşinin ve amcasının gözleri önünde öldürülmesi ona çok ağır gelmişti. Bu işten de en çok Hz. Hamza’yı sorumlu tutuyordu. Bu nedenle Hz. Hamza’ya olan kininden dolayı bu mübarezenin hemen akabinde Hz. Hamza’yı öldürüp, ciğerini yiyeceğine dair yemin etmiştir.⁶⁴⁵ Her ne kadar bu yeminini Bedir Savaşı’nda gerçekleştiremeye de, savaştan sonra da Hz. Hamza’ya olan nefretini unutmamış, hattâ her gün içinde büyütmüş ve bu amacına Uhud savaşında ulaşabilmek için elinden geleni yapmıştır.

Sahabe’den Kays b. Ubade ve Ebû Zerr, daha sonraları bu olayı anlatırken, Kur’ân-ı Kerîmdeki, *“İşte şu iki hasım taraf ki, Rableri hakkında tartışmaya girmişlerdir. Bunlardan inkar edenler için ateşten giysiler biçilmiştir. Başlarının üstünden de kaynar su dökülür.”*⁶⁴⁶ âyetinin, birbirleriyle çarpışan bu altı kişi hakkında nazil olduğunu söylemiştir.⁶⁴⁷

Hz. Hamza bu savaşta 57 yaşlarında olmasına rağmen, daha savaş başlamadan gösterdiği bu kahramanlığını savaş boyunca da devam ettirmiş iki eline iki kılıç alarak savaşmıştır.⁶⁴⁸

Hz. Ali’de bu savaş’ta bir müşrik ile çarpışırken, ona omzundan vurdu ve akabinde öldüğünü sandı. Ancak müşrik bu kılıç darbesiyle ölmemişti. Tam bu sırada müşrik de

⁶⁴³ İbn Ukbe, 144.

⁶⁴⁴ Lings, 155.

⁶⁴⁵ İbn Ukbe, 135.

⁶⁴⁶ Hacc, 22 / 19

⁶⁴⁷ Buhârî, *Sahih’ül-Buhâri*, Meğazi, 8; İbn Sa’d, III, 15; Vakıdî, I, 70; Dımaşkî, IV, 62, Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet, Medine Devri*, III, 142.

⁶⁴⁸ İbn Sa’d, III, 11; Köksal, *Hiz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 148.

Hız. Ali'ye vurmaya hazırlanıyorken, Hız. Ali arkasından bir kılıcın; "Al bu da, ben Abdülmuttalip'in oğlundan." diyerek, müşrik'n başını uçurduğunu fark etti. Dönüp arkasına baktığında da Hız. Hamza'yı gördü.⁶⁴⁹ Vakıdî eserinde, bu savaşta öldürülen müşrikleri sıralarken Akıl b. Esved b. Muttalip'in Hız. Hamza ve Hız. Ali tarafından beraberce öldürüldüğünü söylemiştir.⁶⁵⁰ Dolayısıyla burada bahsedilen bu müşrik, Akıl b. Esved olabilir.

Hız. Hamza'nın savaş boyunca en çok karşılaşp, öldürmeyi istediğı müşrik Ebû Cehil b. Hişâm idi. Onu başka kimseye bırakmak istemiyor, gözleri hep onu arıyordu. Ancak Ebû Cehil'in yakınları olan Mahzûmoğulları, Ebû Cehil'i öldürmek için bir çok kimsenin fırsat kollayacağını tahmin ettikleri için Abdullah b. Münzir'i onun gibi giydirerek ona benzetmeye çalışmışlardır. Hız. Ali ise onu Ebû Cehil sanarak öldürünce, bu defa da Ebû Kays b. Fakih b. Muğîre'yi ona benzetmişlerdir. Ancak Hız. Hamza da onu Ebû Cehil sanarak üzerine yürüyüp onu öldürmüştür.⁶⁵¹

Bedir'de öldürülen müşriklerin hangi Müslüman tarafından öldürüldüğü sıralanırken Hız. Hamza'nın öldürdüğü müşriklerin isimleri bazı kaynaklarda şu şekilde geçmektedir:

Vakıdî ve Belâzürî : Utbe b. Rebîa, Şeybe b. Rebîa, Tuayme b. Adiy, Akıl b. Esved b. Muttalip (Hız. Ali ile beraber), Ebû Kays b. Fakih b. Muğîre ve Esved b. Abdülesed b. Hilal.⁶⁵²

İbn Kudâme ve Diyârbekrî; Utbe b. Rebia, Şeybe b. Rebia, Tuayme b. Adiy, Esved b. Abdülesed El-Mahzûmî.⁶⁵³

Savaşta bir çok askerin zırhlı olmasından dolayı, Müslümanlar birbirini tanıyabilmek için herkes belirleyici bir işaret takınmıştı. Hız. Hamza da, bu savaşta göğsüne deve kuşu tüyü takmış ve bu tüyle tanınmıştı.⁶⁵⁴ Hattâ Ümeyye b. Halef bir savaş esnasında deve kuşu tüyü takmış birinin ne kadar kahramanca savaştığını görünce onun kim olduğunu

⁶⁴⁹ Vakıdî, I, 93.

⁶⁵⁰ Vakıdî, I, 148.

⁶⁵¹ Vakıdî, I, 86.

⁶⁵² Vakıdî, I, 148, 150, 151; Belâzürî, II, 356, 357, 359.

⁶⁵³ İbn Kudâme, s. 145; Diyârbekrî, I, 379.

⁶⁵⁴ Vakıdî, I, 76; Belâzürî, IV, 383; Ziriklî II, 310; İbn Sa'd, III, 9; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 301; Yıldız, I, 452; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 131

sormuş, Hamza b. Abdülmuttalip olduğunu öğrenince de; “Bütün bu işler başımıza hep onun yüzünden geldi.” diyerek yakınmaktan kendini alamamıştır.⁶⁵⁵

Uhud Savaşı

Mekkeli müşrikler, Bedir savaşından bir sene sonra Müslümanlara yeniden saldırmak amacıyla, toplanıp Medine’ye doğru hareket ettiler. Bunu haber alan Hz. Peygamber ise ashabını toplayıp, müşrikleri şehirde karşılayarak şehir savunması yapmak veya Medine dışında karşılayıp meydan savaşı yapmak konusunda istişare etti. Hz. Hamza, bu tartışma esnasında gençlerle beraber olup, şehir dışında meydan savaşı yapılması taraftarı idi. Hattâ bunu o kadar çok istiyordu ki, Hz. Peygamber’e; “Sana kitabı indirmiş olan Allah’a yemin ederim ki, bu kılıcımla Medine dışında çarpışmadıkça, yemek yemeyeceğim.” diye yemin etti.⁶⁵⁶ Bu yemininden dolayı da Hz. Hamza Uhud Savaşı’na oruçlu olarak katıldı.⁶⁵⁷ Hz. Peygamber, bu savaşta Hz. Hamza’yı ordusundaki zırhsız kuvvetlerin başına komutan olarak atadı.⁶⁵⁸

Bu savaşta da Bedir Savaşı’ndaki gibi başlamadan önce bazı mübarezeler oldu. Kureyş ordusunun sancaktarı Talha b. Ebû Talha, kendisiyle çarpışacak birini isteyip Müslümanlara meydan okuması üzerine Hz. Ali ona karşı çıkarak onu öldürdü. Talha’dan sonra sancağı Talha’nın kardeşi Osman b. Ebû Talha aldı. Bu sefer de Hz. Hamza ona karşı çıkarak, kılıcıyla omzuna vurdu, ciğerine kadar yaraladı. Osman hemen orada öldü.⁶⁵⁹ Daha sonra sırasıyla sancağı alanların hepsi de Müslümanlar tarafından öldürüldü. Bu arada müşriklerin sancağını alan Erta b. Şurahbil’in Hz. Hamza tarafından mı, yoksa Hz. Ali tarafından mı öldürüldüğü, netlik kazanmamıştır. Bu konuda İbn İshâk’ın rivâyetini alan eserlerde, onun Hz. Hamza tarafından

⁶⁵⁵ Vakıdî, I, 83; Belâzürî, IV, 385; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 201; İbn Kudâme, s. 146; İbn Kesîr, III, 430; Kandehlevî, II, 553; Yıldız, I, 452; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 131.

⁶⁵⁶ Vakıdî, I, 211; Dımaşkî, IV, 204; İbn Kesîr, IV, 27; Zapsu, s. 826; Şâkir, I, 474; Halil, s. 194; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 66.

⁶⁵⁷ Vakıdî, I, 211; Dımaşkî, IV, 205; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 141.

⁶⁵⁸ Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 382; Yıldız, II, 345; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 87.

⁶⁵⁹ İbn Hişâm, II, 595; Vakıdî, I, 226; İbn Sa’d, II, 38; İbn Seyyidünnâs, II, 18; İbn Kudâme, s. 146; Dımaşkî, IV, 218; Diyârbekrî, I, 425; Kastalânî, I, 110; Yıldız, I, 461; Zapsu, s. 828; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 114.

öldürüldüğü geçerken,⁶⁶⁰ İbn Sa'd ve Vakıdî'nin rivâyetini alan eserlerde, Hz. Ali tarafından öldürüldüğü söylenmiştir.⁶⁶¹

Hz. Hamza Uhud Savaşı'nda da, Bedir Savaşı'nda olduğu gibi büyük kahramanlıklar göstermiştir. O yine iki elinde iki kılıç; "Ben Allah'ın aslanıyım." diyerek müşriklerin arasına korkusuzca dalıyor, bir önündekine bir arkasındakine saldırıyordu.⁶⁶² Müşrikler ondan korkusuna adeta ona yaklaşamıyorlardı. Savaşta şehit düşünceye kadar 33 müşriki öldürdüğü rivâyet edilmiştir.⁶⁶³

Hattâ savaş anında bir ara okçuların yerini terk etmesi yüzünden, Ebû Süfyân'ın Müslümanlara arkadan saldırması ve Müslümanların dağılarak bozguna uğramaları, sağa sola kaçışmaları üzerine Hz. Hamza kavminin bu hale düşmesinden içerlenerek; "Ben Allah'ın ve Resulünün aslanıyım. Allah'ım! Ebû Süfyân ve arkadaşlarının kötülüklerinden sana sığınırım. Müşriklerin yaptıklarından kendimi tenzih eder, Müslümanların gevşekliklerinden dolayı da affını dilerim." diye dua etmiştir.⁶⁶⁴

Safvan b. Ümeyye, bu savaşta Hz. Hamza'nın nasıl kahramanca çarpıştığını görünce "Bu kimdir?" diye sordu. "Hamza b. Abdülmuttalip'dir." dediklerinde, "Bugüne kadar, kavmimi öldürmeye onun kadar hırslı bir insan görmedim." diye itirafta bulunmaktan kendini alamadı.⁶⁶⁵

Hz. Hamza bu savaşta devekuşu kanadından⁶⁶⁶ veya kartal kanadından kendisine tuğ yapmış ve bu alamet sayesinde tanınmıştı.⁶⁶⁷

Hz. Hamza katıldığı Uhud Savaşı'nda, büyük kahramanlıklar göstermesine ve bir çok müşriki öldürmesine rağmen, onu öldürmesi için özel olarak görevlendirilmiş Vahşi adlı Habeşistanlı bir kölenin, pusuya yatarak, farkında olmadığı bir anda attığı mızrak ile şehit olmuştur. 625 yılında şehit olduğunda 59 yaşında idi.⁶⁶⁸ 45 yaşında şehit

⁶⁶⁰ İbn Hişâm, III, 95; Süheylî, V, 430; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 394; İbn Kesir, IV, 35; İbn Seyyidünnâs, II, 17; İbn Kudâme, s. 146; Dımaşkî, IV, 250; Kastalânî, I, 110.

⁶⁶¹ İbn Sa'd, II, 39; Vakıdî, I, 228; İbn Seyyidünnâs, II, 18; Dımaşkî, IV, 218.

⁶⁶² İbn Seyyidünnâs, II, 385; Zehebî, I, 177.

⁶⁶³ Dımaşkî, IV, 250.

⁶⁶⁴ Kandehevî, II, 553; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 139.

⁶⁶⁵ Vakıdî, I, 290; Belâzürî, IV, 391.

⁶⁶⁶ Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 106.

⁶⁶⁷ Vakıdî, I, 259, 290; Belâzürî, IV, 391.

⁶⁶⁸ İbn Sa'd, III, 9; Belâzürî, IV, 385; İbn Kudâme, s. 146; Dımaşkî, XI, 108.

olduğu şekilde rivâyet de vardır.⁶⁶⁹ Ancak, onun doğum yılı, Hz. Peygamber ile arasındaki yaş farkı ve Hz. Peygamber ile süt kardeşi olduğu rivâyetlerini ele aldığımızda bunun mümkün olmadığı görülmektedir.

Hz. Hamza aslında müşriklerin kendisinden çekindiği ve çarpışmaktan korktuğu bir savaşçı olmasına rağmen, aynı zamanda en çok öldürmeyi istedikleri kişilerin de başında geliyordu. Eskiden beri müşriklere karşı katı ve sert tutumu, bir çoğunun ona düşman kesilmesine sebep olmuştu. Bedir Savaşı'nda da, adeta etrafını kırıp geçirmesi ve bir çok müşriki öldürmesi, onun düşmanlarını arttırmış ve şehit edilmesine kadar varacak olan olaylar zincirinin başlangıç halkasını teşkil etmiştir.

Hz. Hamza'nın Bedir Savaşı'nda öldürdüğü insanlardan biri de Tuayma b. Adiyi idi. Tuayma b. Adiyi'nin yeğeni Cübeyr b. Mutim, amcasının Hz. Hamza tarafından öldürülmesini bir türlü kabullenememiş, onun intikamını almak için fırsat arar olmuştu. Bu nedenle, çok iyi mızrak kullanan ve mızrağı attığı zaman hedefi kaçıramayan kölesi Vahşi'yi çağırarak; "İnsanlarla birlikte sen de savaşa katıl! Eğer amcam Tuayma'ya karşılık, Muhammed'in amcası Hamza'yı öldürürsen hürsün." diyerek, onun Hz. Hamza'yı öldürmekle görevlendirdi ve bunun karşılığında da azat etmeyi vaat etti.⁶⁷⁰

Vakıdî bu konuda, farklı bir rivâyet ileri sürerek Vahşi'nin, Hâris b. Âmir'in kızının kölesi olduğunu, bu kadının Vahşi'yi görevlendirdiğini söyleyerek, şöyle demiştir; "Vahşi, Hâris b. Âmir'in kızının kölesi idi. Hâris'in kızı ona "Babam Bedir Savaşı'nda öldürüldü. Eğer sen de Muhammed'i, Ali'yi veya Hamza'yı öldürürsen hür olursun. Çünkü ben Kureyş içinde bunlardan başkasını babama eşit görmüyorum." der. Vahşi ise "Bildiğim kadarıyla Resulullah'ı öldürmeye gücüm yetmez. Çünkü arkadaşları onu teslim etmez. Hamza gelince onu uyurken bilsen bile heybetinden onu uyandıramam. Ali'ye gelince onu vurmaya çalışırım" dedi...⁶⁷¹

Ebû Süfyân'ın karısı, Hind bint Utbe de, Hamza'nın, babasını ve amcasını öldürmesini bir türlü hazmedemiyor, ona karşı bitmez tükenmez bir intikam besliyordu. Bu nedenle Vahşi'yi, sürekli olarak kışkırtıyor ve Hz. Hamza'yı öldürmesi için cesaretlendiriyordu.

⁶⁶⁹ Dımaşkî, XI, 99.

⁶⁷⁰ Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 372; Belâzürî, IV, 392; İbn Seyyidünnâs, II, 7; İbn Kesîr, IV, 24; Zehebî, I, 174; İbn Kudâme, s. 146; Diyârbekrî, I, 426; Dımaşkî, IV, 200; Ebû Zehrâ, I, 161; Şâkir, I, 472; Umerî Ekrem Ziya, *Medine Toplumunu*, Risale Yayınları, İstanbul 1988, s. 162; Lings, s. 184; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 54.

⁶⁷¹ Vakıdî, I, 285; Belâzürî, IV, 386; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 139.

Vahşi'ye her rastladığında ona; "Baksana ey, Ebû Desme! (vahşi'nin künyesi) İntikam al, İntikam almaya çalış." diyordu. ⁶⁷²

Vahşi adındaki bu köle savaş boyunca pusuya yatarak Hz. Hamza'yı gözetledi, bir anlık dalgınlığından faydalanarak, mızrağını attı ve onu şehit etti. Onun amacı savaşmak değildi. Sadece kendisine verilen bu görev için savaşa katıldı ve Hz. Hamza'yı öldürdükten sonra da savaştan çekildi. Kaynakların bir çoğu İbn İshâk'tan naklen bu olayı birbirine yakın anlatımla şu şekilde nakletmiştir. " Hamza b. Abdülmuttalip savaştı. Erta b. Abdi Şurahbil b. Hâşim b. Abdimenaf b. Abdiddar'ı öldürdü. Erta sancağı taşıyan kimselerdendi. Sonra Siba b. Abdüluzza El-Gubşaniye rastladı. Bu kişiye Ebû Niyar da denirdi. Hamza ona; " Bana doğru gel, ey dilak'ları kesen kadının oğlu." dedi. Siba'nın annesi, Ümmü Enmar, Şerik b. Amr b. Vehb b. Es-Sakafi'nin azatlısı idi. Mekke'de sünnetçilik yapardı. Karşı karşıya geldiklerinde Hamza vurup onu da öldürdü. Cübeyr b. Mut'im'in kölesi Vahşi şöyle dedi: " Allah'a yemin olsun ki, ben Hamza'ya bakıyordum. Halkı kılıçtan geçiriyor ve dokunduğu hiçbir şeyi bırakmıyordu. Tıpkı bozalak erkek deve gibiydi. O sırada ona benden önce Siba b. Abdiüluzza gitti. Hamza ona şöyle dedi: "Bana doğru gel ey dalakları kesici kadının oğlu." Böyle deyip ona bir darbe indirdi. Vurmasıyla kesmesi bir oldu. Sanki kılıç hedefinden hiç şaşmamıştı. Ben de mızrağımı salladım. Nihâyet ona isabet edeceğine tam kanaat getirdiğim zaman, üzerine fırlattım. Göbeği ile kasığı arasına isabet etti ve iki ayağının arasından çıktı. Sonra bana döndü ve mecalsiz bir şekilde yere yığıldı. Biraz bekledikten sonra nihâyet öldü. Ben de gittim, süngümü aldım. Sonra ordugaha döndüm. Artık ondan başkasını vurmaya gerek yoktu. ⁶⁷³

İbn Hişâm'ın bildirdiğine göre Vahşi içki mübtelası biri idi ve bu alışkanlığı yüzünden defalarca had cezasına çarptırılmıştı. ⁶⁷⁴

İbn Sa'd, Hz. Hamza'nın şehit edilmesiyle ilgili olarak, Umeyr b. İshâk'tan aktardığı rivâyette Hz. Hamza'nın sırtından vurularak öldürüldüğünü kaydetmiştir. Rivâyette

⁶⁷² İbn Hişâm, II, 586; Süheylî, V, 422; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 373; İbn Kesîr, IV, 24; Dımaşkî, IV, 201; Şâkir, I, 485; Lings s. 184.

⁶⁷³ İbn Hişâm, II, 591; Süheylî, V, 430; Vakıdî, I, 285; İbn Seyyidünas, II, 17; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 394; İbn Kudâme, s. 146; İbnü'l-Esîr, II, 148; Diyârbekrî, I, 425; Dımaşkî, IV, 251; Şâkir, I, 485. Benzer başka bir anlatım için bkz. İbn İshâk, II, 592; Süheylî, V, 431; İbn Kesîr, IV, 36; Vakıdî, I, 286; Belâzürî, IV, 393; Zehebî, I, 174, 178; Buhârî, *Sahih'ül-Buhârî*, Meğâzî, 24.

⁶⁷⁴ İbn Hişâm, II, 594.

Umeyr b. İshâk; “Hamza b. Abdülmuttalip Uhud günü Resulullah’ın huzurunda iki elinde iki kılıçla çarpışıyordu. Önüme arkama nereye baksam onun savaştığını görüyordum. “Ben Allah’ın aslanıyım.” diyordu. Ansızın sürçtüğünü gördüm. Sırtına ok saplanmıştı.” demiştir.

Bu olayı anlatan Hamza’nın katili Vahşi ile onun öldüğünü gören bir sahabenin rivâyetlerindeki bu farklılık dikkatleri çekmektedir. Bunu en iyi bilmesi gereken Vahşi olduğuna göre, bu sahabe neden farklı olarak sırtından vuruldu, demiştir? Aslında bu konuda Vahşi’nin söylediği daha doğrudur, diye düşünülebilir. Ancak Vahşi bu olayı anlatırken, hem Hz. Hamza’yı göbeği ile kasığı arasında vurduğunu söylemiş, hem de vurulduktan sonra kendine doğru döndüğünü belirtmiştir. Hz. Hamza göbeği ile kasığı arasından vurulmuşsa, yönü zaten Vahşi’ye doğru dönük demektir. Ayrıca ona doğru dönmesi mantıksızdır. Eğer arkası dönükse, Vahşi’nin onun arkasından mızrağını atıp, önünden vurması imkânsızdır.

Ancak Vahşi bu sözü (اقبل) fiilini kullanarak söylemiştir. Bu fiil dönmek anlamına geldiği gibi yönelmek, bir şeye doğru ilerlemek anlamına da gelmektedir. Şâyet Vahşi, bu sözünde, bana doğru yönelerek gelmeye başladı demek istediye, o zaman haklıdır ve Vahşi’nin rivâyeti daha doğrudur, diyebiliriz. Yok eğer, buradaki dönmekten kasıt bizzat bedenen dönmekse, bu sahabenin, Hz. Hamza’nın sırtından vurulduğu şeklindeki rivayeti, daha mantıklı görünmektedir.

Vahşi’nin Hz. Hamza’yı nasıl öldürdüğü anlattığı bu rivâyetin, Vakıdî de, Hz. Hamza’nın ölümünden sonrası farklı olarak anlatılmıştır. Rivâyete göre, Vahşi Hz. Hamza’nın ölümünden sonrasını şöyle anlatmıştır: “...bunun üzerine arkadaşlarından bazıları koşup Hamza’nın yanına geldiler. Ona, “Ebû Umare” diye seslenmeye başladılar. Cevap vermeyince de; “Vallahi bu adam öldü.” dedim. Arkadaşları da onun öldüğüne kanaat getirerek, dağıldılar. Beni görmediler. Onlar gittikten sonra, Hamza’nın yanına gidip karnını yardım. Ciğerini çıkararak Hind bint Utbe’ye götürdüm. “Babanı öldüreni, öldürürsem bana ne verirsin.” diye sordum. “Ne istersen onu veririm.” dedi. “Bu Hamza’nın ciğeri dedim.” Hind onun ciğerini alıp ağzıyla çiğnedi. Sonra da tükürüp attı. Suyunu mu, yoksa posasını mı attı bilmiyorum. Elbisesi ve takılarını çıkarıp bana verdi. Sonra; “Mekke’ye gittiğimiz zaman, sana 10 dinar daha var. Bana onun yerini göster.” dedi. Onun yerini gösterdim. Hamza’nın erkeklik uzvunu,

burnunu ve kulaklarını kesti. Onlardan iki bilezik, iki halhal yaptı. Bunlarla birlikte ciğeri de yanına alarak Mekke'ye girdi.”⁶⁷⁵

İbn İshâk da bu olayı rivâyet ederken, Hind ile beraber bir çok kadının Uhud şehitlerinin çeşitli uzuvlarını kestiklerini ve bunlardan kendilerine çeşitli takılar yaptıklarını belirtmiştir.⁶⁷⁶

İbn Sa'd da bu konuda, Hind'in zaten bu savaştan önce, Hamza'nın ciğerini yemeyi adadığını, bu olay gerçekleşikten sonra da, Hz. Peygamber'in; “*Şüphesiz ki, Allah, Cehennem'e ebedi olarak Hamza'nın etinden bir parça tatmayı haram kılmıştır.*” dediğini rivâyet etmektedir.⁶⁷⁷ Bazı eserlerde geçen, Hind'in Hamza'nın ölümünden duyduğu sevinç ile savaş esnasında bir kayanın üzerine çıkarak söylediği şiire karşılık, şair Hind bint Üsase'nin ona karşı okuduğu şiirde, Hind'in bu adağı açıkça ortaya çıkmaktadır. Hind b. Üsase bu şiirinde şöyle demiştir. “ ... senin kötü adağın adakların en şerlisidir.”⁶⁷⁸

Hind'in Hz. Hamza'nın ciğerini ağzına alması ancak yiyemeden geri çıkarması yüzünden, kendisine; “ciğer yiyen”,⁶⁷⁹ oğlu Muaviye b. Ebû Süfyân'a da; “ciğer yiyen kadının oğlu” denilir olmuştur.⁶⁸⁰

Belâzürî'de yer alan farklı bir rivâyette, Muâviye b. Muğîre b. Ebû'l-As b. Ümeyye'nin Hz. Hamza'nın öldürülmesinden sonra, onun burnunu kestiği ve bu savaştan sonra kendisinin de öldürüldüğü geçmektedir.⁶⁸¹ Anlaşılan bu müşrik de, ya Hind ve diğer kadınların, Müslüman şehitlerin başına geldikleri zaman onlarla birlikte, ya da onlardan sonra Hz. Hamza'ya müsle yapmıştır. İbn'ül-Esîr bu müşriğin Hamrâu'l-Esed seferinden sonra yolunu şaşırıp Hz. Osman'a sığındığını, Hz. Peygamber'in onun öldürülmesini istediğini duymasıyla, onun için izin istediğini, Hz. Peygamber'in onu

⁶⁷⁵ Vakıdî, I, 286; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 140. Bu olayın aynı şekilde farklı rivâyetlerle anlatımı için bkz. İbn Sa'd, III, 9; Diyârbekrî, I, 426; Şâkir, I, 485.

⁶⁷⁶ İbn Hişâm, II, 607; Süheylî, VI, 15; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 406; Belâzürî, IV, 386; İbnü'l-Esîr, II, 150.

⁶⁷⁷ İbn Sa'd, III, 11; İbn Kesîr, IV, 75.

⁶⁷⁸ İbn Hişâm, II, 607; Süheylî, VI, 16.

⁶⁷⁹ Belâzürî, IV, 386.

⁶⁸⁰ Yıldız, I, 465.

⁶⁸¹ Belâzürî, IV, 386.

bağışladığını, ancak Medine'den ayrılması için üç gün süre tanıdığını, üçüncü gün sonunda el-Hama denilen yerde bulunması sonucu öldürüldüğünü bildirmiştir.⁶⁸²

Ebû Süfyân da, Hz. Hamza'nın öldürüldüğünü gördükten sonra, onun yanına giderek elindeki süngünün demiri ile, ağzının kenarlarına vurmaya başladı. Onun bu hareketini gören Hüleys adındaki bir adam, onu yaptığından dolayı ayıplayınca, Ebû Süfyân bu hareketinden çok utandı ve ondan gördüklerini kimseye söylememesini istedi.⁶⁸³

Hz. Peygamber savaş sona erip, müşriklerin gitmesinden sonra, amcasını göremeyince, onu merak edip araştırmaya başladı. Ashabına; *"Hamza'nın şehit düştüğü yeri göreniniz var mı?"* diye sordu. Ashabtan Hâris b. Sımne onu gördüğünü söyleyince onunla birlikte Hz. Hamza'nın cesedinin yanına gittiler. Hâris, Hz. Hamza'nın cesedine müslle yapıldığını görünce bunu Hz. Peygamber'e bildirdi. Hz. Peygamber buna dayanamayıp, yüzünü çevirdi. Orada bulunan Müslümanlara; *"Ben kıyamet gününde, şu şehitlerin Allah yolunda canlarını feda ettiklerine şahitlik edeceğim. Bunları kanlarıyla sarıp gömünüz. Allah yolunda yaralanan yaralılar, kıyamet gününde yaraları kanayarak gelecek. Kanlarının rengi kan rengi, kokuları da misk kokusu olacaktır."* şeklinde hitap etti.⁶⁸⁴ Dolayısıyla Hz. Hamza ve diğer şehitler, yıkanmadan kanlı kefenleriyle defnedildiler.

Başka bir rivâyette ise Hz. Peygamber; *"Hamza'yı o şekilde gördüğüm zaman, Safiyye'yi hüznünlendirme ve benden sonra sünnet olma korkusu olmasaydı, yırtıcı hayvanların karınlarına ve kuşların kursaklarına girsin diye, Hamza'yı o şekilde bıraktırdım. Eğer Allah Kureyş'e karşı herhangi bir yerde beni muzaffer kılarca, onlardan otuz kişinin ölüsünün başına aynı şeyleri yapacağım."* dedi. Müslümanlar da, Resulullah'ın kızgınlığını ve amcasından dolayı üzüntüsünü gördükleri zaman; *"Allah'a and olsun ki, eğer Allah bizi herhangi bir zamanda onlara galip kılarca, Araplardan hiç kimseye yapılmadığı bir şekilde onların ölülerinin burunlarını ve kulaklarını keseceğiz."* dediler.⁶⁸⁵ Ancak Hz. Peygamber'in bu sözleri üzerine, *"Eğer ceza verecekseniz size*

⁶⁸² İbnü'l-Esîr, II, 155.

⁶⁸³ İbn Hişâm, II, 608; Süheylî, VI, 17; İbnü'l-Esîr, II, 151; Dımaşkî, IV, 254; Lings, s. 201; Köksal, Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri, III, 189.

⁶⁸⁴ İbn Sa'd, III, 12; Vakıdî, I, 289, 309.

⁶⁸⁵ İbn Hişâm, II, 610; Süheylî, VI, 20; Vakıdî, I, 289; İbn Sa'd, III, 13; Belâzürî, IV, 387; Taberî, Taberî, Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük, II, 412; İbn Kesîr, IV, 72; İbnü'l-Esîr, II, 152; İbn Kudâme, s. 147; Zehebî, I, 179; Dımaşkî, IV, 261; Halîl, s. 203.

yapılanın misliyle cezalandırın. Eğer sabrederseniz, elbette bu, sabredenler için daha hayırlıdır."⁶⁸⁶ âyetinin nazil olmasıyla, Hz. Peygamber ve Müslümanlar sabır gösterip, bu kararlarından vazgeçerler.⁶⁸⁷ Zehebi, bu olayın farklı bir rivâyetinde de, Hz. Peygamber'in Kureys'ten 70 kişiye birden müslle yapacağını söylediğini ifade etmiştir.⁶⁸⁸

Bundan sonra Hz. Peygamber, Hz. Hamza'nın cenaze namazını kılmak için onun naşının getirilmesini istedi. Hz. Hamza, Hz. Peygamberin önüne getirildikten sonra, yedi tekbir getirerek onun namazını kıldı. Daha sonra diğer şehitler tek tek getirilip Hz. Hamza'nın, yanına konuldu. Hz. Peygamber hem o şehit için, hem de Hz. Hamza için namaz kıldı. Böylece Hz. Hamza için yetmiş iki defa cenaze namazı kılınmış oldu.⁶⁸⁹

Ancak bu rivâyet değişik eserlerde biraz farklı olarak ele alınmıştır. Vakıdî, ve İbn Sa'd bu konuda toplam yetmiş namazın kılındığını söylemekle beraber, başka bir rivâyette hiç namaz kılınmadığı⁶⁹⁰ veya Hz. Hamza'nın namazı kılındıktan sonra dokuz şehidin Hz. Hamza'nın yanına konulduğu ve böylece şehitlerin sayısının ona tamamlanarak, on şehit için namaz kılındığını ve bunun yedi defa tekrarlandığı rivâyetinin olduğundan da bahseder.⁶⁹¹ Zehebi de, yedi şehidin getirilerek Hz. Hamza'nın yanına konulduğunu, ve hepsi için birden namaz kılındığını,⁶⁹² Belâzürî ise toplam yetmiş defa cenaze namazı kılındığını ifade etmiştir.⁶⁹³ Bunun yanında bazı alimler de bu rivâyetlerin hiç birisini kabul etmeyip, Uhud şehitleri için cenaze namazı kılınmadığını söylemişlerdir.⁶⁹⁴ Ayrıca Süheylî, alimlerin, iki sebepten dolayı bu rivâyetle amel etmediklerini söylemiştir. Birincisi, rivâyetin isnadının zayıf olması, ikincisi bu hadisin amelî bir

⁶⁸⁶ Nahl, 16/126,127.

⁶⁸⁷ İbn Hişâm, II, 611; Süheylî, VI, 21; Vakıdî, I, 290; Belâzürî, IV, 387; Taberî, Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 412; İbn Kesîr, IV, 73; İbnü'l-Esîr, 152; İbn Kudâme, s. 147; Dımaşkî, IV, 261; Halil, s. 203.

⁶⁸⁸ Zehebî, I, 182.

⁶⁸⁹ İbn Hişâm, II, 611; Süheylî, VI, 21; Vakıdî, I, 310; İbn Sa'd, II, 41, III, 10, 14; Belâzürî, IV, 389; İbn Kesîr, IV, 73; Zehebî, I, 180; Lings, s. 205; Halil, s. 204; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 211.

⁶⁹⁰ Vakıdî, I, 310; İbn Sa'd, II, 41.

⁶⁹¹ Vakıdî, I, 310; İbn Sa'd, III, 14.

⁶⁹² Zehebî, I, 180.

⁶⁹³ Belâzürî, IV, 389.

⁶⁹⁴ Belâzürî, IV, 388; Zehebî, I, 177, 181.

sünnet olmaması. Çünkü Hz. Peygamber'in bu savaştan başka hiçbir savaş sonrası şehitler için cenaze namazı kıldığı rivâyet edilmemiştir.⁶⁹⁵

Cenaze namazından sonra Hz. Peygamber halası Safiyye'nin şehitlerin bulunduğu yere doğru gelmekte olduğunu gördü. Daha önce de belirttiğimiz gibi Safiyye, Hz. Hamza'nın anne-baba bir, öz kardeşi idi. Hz. Peygamber halası Safiyye'nin, kardeşini o halde görmesini istemiyordu. Bunun için oğlu Zübeyr b. Avvam'a annesini oraya yaklaştırmamasını ve geri çevirmesini söyledi. Zübeyr annesine Resulullah'ın emrini bildirmesine rağmen, Safiyye, kardeşini görmek için ısrar etti. Zübeyr annesinin ısrarını Hz. Peygamber'e bildirince, Hz. Peygamber de onun gelmesine müsaade etti.⁶⁹⁶ Safiyye, Hz. Hamza'nın cesedini görünce ağlamaya başladı. Hz. Peygamber de onunla birlikte ağladı.⁶⁹⁷

Savaş sonrası şehit sayısı fazla olunca Müslümanlar onları kefenleyecek bez bulmakta sıkıntı çektiler. İki şehitin, hattâ bazen üç şehitin bir kefene sarıldığı oluyordu. Hz. Hamza'nın üzerindeki elbisesi, ona kefen yapılmak istendi. Ama ne var ki, elbisesi kısa olduğu için vücudunun tamamını örtmedi. Başını kapatsalar ayakları açıkta kalıyor, ayaklarını örtsele, başı açıkta kalıyordu. Bu durum Hz. Peygamber'e bildirilince Hz. Peygamber, "başını örtün, ayaklarınızı da ağaç dalları ve yaprakları ile kapatın" dedi.⁶⁹⁸ Bundan sonra başını kaldırıp ahabına baktığında onların ağladığını ve şöyle dediğini fark etti; "Ya Resulullah. Seni amcanın bugün, kefen yapılacak bir elbiseye bile ihtiyacı var."⁶⁹⁹

Bunun haricinde Hz. Hamza'nın, Hz. Safiyye'nin yanında getirdiği kefenle sarıldığını söyleyenler de olmuştur. Hz. Safiyye, kardeşi Hz. Hamza'nın şehit olduğu haberini aldığı için yanında iki kefen de getirmişti. İbn Abbâs ve Zübeyr bundan sonrasını şu şekilde anlatmışlardır; "Hamza'yı kefenlemek üzere o iki elbiseyi aldık. Baktık ki, yanında ensardan bir başkası daha yatıyor. Ona da Hamza'ya yapılanın aynısı yapılmış idi. Ensardan birisi kefensiz yatarken, Hamza'yı iki elbiseyle kefenlemekten haya ettik.

⁶⁹⁵ Süheyli, VI, 42.

⁶⁹⁶ İbn Hişâm, II,611; Süheyli, VI, 22; İbn Sa'd, X, 41,III, 14; Belâzürî, IV, 385, 387; Vakıdî, I, 289; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 301, 413; İbnü'l-Esir, II, 152; Dımaşkî, IV, 263; Kandehevî, III, 1194; Ebû Zehrâ, III, 156; Lings, s. 204; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 203.

⁶⁹⁷ Vakıdî, I, 290; Lings, s. 205.

⁶⁹⁸ İbn Sa'd, III, 9, 13; Belâzürî, IV, 388; Vakıdî, I, 311; İbn Ukbe, s. 190; Dımaşkî, IV, 264.

⁶⁹⁹ İbn Sa'd, III, 13; Vakıdî, I, 311.

Bunların biriyle Hamza'yı diğeriyle de ensardan olan zatı kefenleyelim, dedik. Elbiselerden biri diğerdinden daha büyüktü. Aralarında kura çektik. Her birini kurasına çıkan kefenle kefenledik.”⁷⁰⁰ Aslında birbirine zıt gibi görünen bu rivâyetleri, Hz. Hamza'nın önce kendi elbisesiyle kefenlenmeye çalışıldığı, daha sonra da Safiyye'nin kefen getirmesiyle bu kefene sarıldığı şeklinde anlamak daha doğru olabilir.

Hız. Hamza kefenlendikten sonra, yeğeni, Hz. Peygamber'in halasının oğlu Abdullah b. Cahş ile beraber aynı mezara konuldu.⁷⁰¹ Uhud şehitleri genelde bu şekilde iki veya üç kişi bir mezara gömülmüşlerdir. Hz. Hamza'nın kabrine Hz. Ali, Zübeyr, Ebû Bekir, Ömer ve Resulullah inmişlerdir. Hz. Peygamber de kabirde bir süre oturmuştur.⁷⁰² Hz. Peygamber o gün Hz. Hamza'nın defnedilmesinden sonra ashabına, amcası Hamza'nın cünüp olarak şehit olduğunu ve onun melekler tarafından yıkandığını söylemiştir.⁷⁰³

Uhud'dan döndükten sonra herkes evlerine çekildi. Resulullah ise ensardan bazı kimselerin evlerinin önünden geçerken, o evlerde şehitler için ağlama sesleri duydu. Buna çok üzülen ve iççerlenen Hz. Peygamber, amcasının adeta gurbet ellerde vefat edip de, ağlayanı dahi olmadığını düşünmüş olsa gerek; “Hamza'nın ağlayanı yok.” diyerek kendi kendine sızlandı ve ağlamaya başladı. Onun bu sözünden haberdar olan Sa'd b. Muaz ile Üseyd b. Hudayr evlerine döndüklerinde, evdeki kadınları hemen Hz. Peygamber'in evine gönderip, Hz. Hamza için ağlamalarını istediler.⁷⁰⁴ Hz. Peygamber bir ara kadınların ağlama sesini duyunca, “Nedir bu?” diye sordu. “Ensar kadınları Hz. Hamza için ağlıyor.” dediklerinde ise “Allah onlardan da, evlatlarından da razı olsun. Ben böylesini istememiştim.” dedi. Bundan sonra da, o gün ölümler üzerine ağlamayı yasakladı.⁷⁰⁵

Belâzürî bu konuda, Hz. Peygamber'in, Müslüman kadınların Hz. Hamza için ağlayıp feryat ettiklerini duyunca minbere çıkıp, insanları şiddetli bir şekilde bağırıp feryat

⁷⁰⁰ Belâzürî, IV, 388; Dimaşkı IV, 263; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 210; Kandehlevî, III, 1195.

⁷⁰¹ İbn Hişâm, II, 612; İbn Sa'd, X, 41, III, 9; Vakıdî, I, 291; Belâzürî, IV, 387, 389; İbn Kudâme s. 147; Kastalânî, I, 116; Lings, s. 205; Seydişehrî, II, 716; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 203, 211.

⁷⁰² Vakıdî, I, 311; Belâzürî, IV, 389

⁷⁰³ İbn Sa'd, III, 10; Vakıdî, Megazi, I, 309; Belâzürî, IV, 389; İbn Seyyidünnâs, II, 384; Dimaşkı, IV, 264, XI, 108; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 209

⁷⁰⁴ İbn Hişâm, II, 612; Süheylî, VI, 24; Vakıdî, I, 315.

⁷⁰⁵ Vakıdî, I, 316; İbn Sa'd, II, 41; III, 10, 16; İbn Ukbe, s. 193; Belâzürî, IV, 389; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 418; İbnü'l-Esîr, II, 154; İbn Kesîr, IV, 86; Zehebî, I, 172, 174; Diyârbekrî, III, 444; Dimaşkı, IV, 269; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 234.

etmekten nehyettiğini, “Bütün ağıt yakıp feryat eden kadınlar yalancıdır, ancak Hamza için ağıt yakanlar müstesna.” buyurduğunu belirtmiştir.⁷⁰⁶

Hz. Peygamber, Hz. Hamza'nın şehit olmasından sonra, gerek onun kabri başında Müslümanlara hitap ederken, gerek diğer zamanlarda, Hz. Hamza'nın kendi yanında ve Allah'ın katında, ne kadar itibar sahibi olduğunu ve onu ne kadar çok sevdiğini gösteren bazı sözler söylemiştir. Bunlardan bazıları şunlardır;

*“Cebrail bana geldi ve Hamza'nın göklerde Allah'ın ve Resulünün aslanı olarak yazıldığını, haber verdi.”*⁷⁰⁷

*“Müjdeler olsun! Cebrail bana geldi ve Hamza'nın yedi kat göklerde Allah'ın ve Resulünün arsarı olarak yazıldığını söyledi.”*⁷⁰⁸

*“Mahşer günü, Allah katında, şehitlerin efendisi Hamza'dır.”*⁷⁰⁹

*“Rabbimden en sevdiğim amcalarımla beni desteklemesini istemiştım. Beni Hamza ve Abbâs ile destekledi.”*⁷¹⁰

*“Her kim ondan cahiliyye veya İslâmiyet devrinde kötü bir şey duyar veya görürse o şeyi kimseye duyurmasın ve göstermesin. Şüphesiz ki ben Rabbimden, amcalarımdan kendisine ve bana en sevimli olanıyla beni desteklemesini istedim. O da beni Hamza ve Abbâs ile destekledi.”*⁷¹¹

*“Allah beni ehli beytimden sağımda Hamza solumda Câfer'in İslâm'ı seçmesiyle şereflendirdi.”*⁷¹²

*“Amcalarımın en hayırlısı Hamza'dır.”*⁷¹³

*“Dün Cennete girdim bir de baktım ki Hamza arkadaşlarıyla orada.”*⁷¹⁴

⁷⁰⁶ Belâzürî, IV, 394 .

⁷⁰⁷ İbn Hişâm, II, 610; Belâzürî, IV, 381; İbn Seyyidünnâs, II, 385.

⁷⁰⁸ Vakıdî, I, 290; İbn Kesîr, IV, 73; Diyârbekrî, I, 164; Dımaşkî, IV, 261.

⁷⁰⁹ Kandehlevî, II, 553.

⁷¹⁰ Belâzürî, IV, 383.

⁷¹¹ Belâzürî, IV, 16.

⁷¹² Belâzürî, IV, 383.

⁷¹³ Diyârbekrî, I, 164; Dımaşkî, XI, 107.

⁷¹⁴ Dımaşkî, XI, 107.

Hz. Peygamber'in kızı Fâtıma da 2-3 günde bir amcası, Hz. Hamza'nın kabri başına gelir, orada ağlar ve onun için dua ederdi.⁷¹⁵

Bazı kaynaklarımızda, Hz. Hamza'nın şehit edilişinden sonra onun kabrinde görülen hayat emareleri ile ilgili bize aktarılan bazı ilginç bilgiler de vardır ki, bunlara da değinmenin faydalı olacağına inanıyoruz.

Hz. Peygamber, Uhud şehitlerinin yanında her geçişinde onları selamlamış ve onlar için dua etmiştir. Ashabına da, oradan her geçtiklerinde onları selamlamasını istemiş, orada yatan şehitlerin bu selamlarına kıyamet gününe kadar karşılık vereceğini belirtmiştir. Hz. Peygamber'in bu tavsiyesinden haberdar olan bir çok sahabe, onlara selam verdiğinde selamlarına karşılık aldıklarını duyduklarını belirtmiştir. Örneğin, Fâtımatü'l-Huzaiyye bu konuda şunları anlatmıştır; “Bir gün yanımda kızkardeşim varken, Uhud şehitlerinin mekanında bulunuyorduk. Güneş batmıştı. Kardeşime “Benimle beraber gel de, Hamza'nın kabrine selam verip dönelim, dedim. Hamza'nın kabri başında durduk. ‘Allah’ın selamı senin üzerine olsun, ey Resulullah’ın amcası’ dedik. O sırada yanımda bizden başka kimse olmadığı halde, ‘Allah’ın selamı, rahmeti ve bereketi sizin de üzerinize olsun’ diye bir cevap işittik.”⁷¹⁶

Diğer bir rivâyete göre Attaf b. Halid halasının şöyle dediğini söylemiştir; “Hamza'nın kabri yanında hayvanımdan indim. Orada Allah’ın benim için dilediği kadar namaz kıldım. Vadide hayvanımın başını tutup duran uşağımdan başka ne bir seslenici, ne de ona cevap verici bir kimse vardı. Namazı bitirince elimle şöylece kabre işaret ederek, ‘Esselamü aleyküm’ dedim. Yerin altından gelen bir sesin selamıma karşılık verdiğini işaret ettim. Yüce Allah’ın beni yarattığını, geceyi, gündüzü nasıl şüphesiz biliyorsam, bunu da öyle biliyorum. Selamıma karşılık verildiği zaman bütün tüylerim ürperdi.”⁷¹⁷

Cabir b. Abdullah’ın rivâyeti ise şu şekildedir; “Muaviye b. Ebû Süfyân, Uhud’da su çıkarmak istediği zaman, Medine valisine yazı yazmıştı. Muaviye’nin bu yazısına, “Uhud’da şehit kabirlerinden başka bir yerden su çıkaramayız.” şeklinde cevap verdiler. Bunun üzerine Muaviye “şehitlerin kabirlerini açarak, başka yere naklediniz” diye emretti. Ben Uhud şehitlerinin sanki uykuya dalmış gibi, adamların omuzlarında birer

⁷¹⁵ Vakıdî, I, 313; Belâzürî, IV, 394; Seydişehri, II, 716; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 225.

⁷¹⁶ Vakıdî, I, 314.

⁷¹⁷ Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 226.

birer taşındıklarını gördüm. Hamza'nın ayağının, demir küreğe değmesiyle de kanadığını gördüm"⁷¹⁸ Rivâyetin, devamında, Cabir bu olayın Uhud harbinde 46 sene sonra meydana geldiğini belirtmiştir. Belâzürî de ise bu olayın 40 sene sonra meydana geldiği aktarılmıştır.⁷¹⁹ Yusuf Kandelevi şehitlerin üç defa mezarlarından çıkarıldığını, birinin savaştan altı ay sonra, diğerinin Muaviye zamanında mezarlıktan su geçirmek için 40 sene sonra, en sonuncusunun da, selin mezarların üzerini açmasıyla 46 sene sonra olduğunu, rivâyetlerdeki farklılığın buradan kaynaklandığını söylemiştir.⁷²⁰

Hz. Hamza'nın, kahramanlığını ve şehit oluşunu, Müslümanlar hiç bir zaman unutmamış, onun hikâyesini dilden dile aktarmışlardır. Zamanla bu anlatılanlar "Hamzanâme" ler olarak ortaya çıkmıştır. Hz. Hamza'nın kahramanlığı, savaşçılığı ve şahsiyeti etrafında örülen bu eserler, Araplar arasında destanlaşmaya başlamış, kısa bir süre sonra da Müslüman Türkler arasında da rağbet görmüştür. 14. yüzyılın başlarında ölen İbn Teymiyye, Türkmenler arasında Hamzanâmelerin bolluğuna dikkat çeker.⁷²¹

⁷¹⁸ İbn Sa'd, III, 10; Belâzürî, IV, 389; İbn Kesîr, IV, 78; Diyârbekrî, I, 498; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medîne Devri*, III, 227.

⁷¹⁹ Belâzürî, IV, 390.

⁷²⁰ Kandelevî, V, 1994.

⁷²¹ Balcı Ramazan, *Uhud'da Hamza Olmak*, Nesil Yayınları, İstanbul 2005, s. 9.

2.12 – ABBÂS (عباس)

Abbâs b. Abdülmuttalip, Hz. Peygamber'in en küçük amcası olduğu gibi, aynı zamanda onun vefatından sonra yaşayan tek amcasıdır. Hz. Peygamber den iki⁷²² veya üç⁷²³ yaş büyük olduğu rivâyet edilmiştir. Belâzürî bu konuda Abbâs'ın; "Ben Resulullah'tan üç yaş büyüğüm. O fil yılında ben de fil yılından üç sene önce doğdum." dediğini rivâyet etmiştir.⁷²⁴

Abbâs'ın oğlu Abdullah b. Abbâs bu konuda şunu söylemiştir: "Babam Abbâs b. Abdülmuttalip fil senesinden üç sene önce dünyaya gelmiş. O Resulullah'tan üç yaş daha yaşlıydı."⁷²⁵ Yine Abbâs'ın kendisinin anlattığı bir rivâyette o, Amine'nin bir çocuk dünyaya getirdiğini söyledikleri zaman, annesiyle birlikte çocuğu görmek için gittiklerini ve çocuğun kendisine verilerek, "kardeşini öp" dediklerini söylemiştir.⁷²⁶

Hz. Abbâs'a daha sonraları; "Sen mi büyüksün, yoksa Resulullah mı büyük?" diye sorduklarında, o hep; "O benden büyüktür ancak ben ondan önce doğdum." diye cevap vermiştir.⁷²⁷ Hz. Abbâs'ın burada Hz. Peygamber'in kendisinden büyük olmasını söylemesinden kasıt, tabi ki bir saygı ifadesidir ve onun yaşı haricinde diğer bütün meselelerde kendisinden daha büyük ve daha ileride olduğunu belirtmek içindir.

Künyesi Ebû'l-Fadl⁷²⁸ olan Abbâs, Dırâr ile anne bir kardeş olup, anneleri Nüteyle bint Cenab'dır.⁷²⁹ Bazı kaynaklarda Abbâs'ın hem Dırâr, hem de Kusem ile kardeş olduğu söylenmiştir.⁷³⁰

2.12.1. Hayatı ve Ailesi

Hz. Abbâs'ın çocukluk devresi, Hz. Peygamber'e yaş itibariyle yakın olmasından dolayı, Hz. Peygamber ile beraber geçmiştir. Küçük yaşta iken bir defa aniden ortalıktan kayboldu. Uzun bir süre aranmasına rağmen bulunamayınca, annesi iyice telaşlanmaya

⁷²² İbn Seyyidünnâs, II, 385; Dımaşkî, XI, 109; Diyârbekrî, I, 165.

⁷²³ Vakîdî, I, 70; İbn Sa'd, IV, 5; İbn Seyyidünnâs, II, 385; Zehebî, II, 79; Lings, s. 27; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 48.

⁷²⁴ Belâzürî, IV, 8.

⁷²⁵ İbn Sa'd, IV, 5; Zehebî, II, 84.

⁷²⁶ Belâzürî IV, 7; İbn Kudâme, s. 150; Kastalânî, 34.

⁷²⁷ Belâzürî, IV, 7; Diyârbekrî, I, 165; Dımaşkî, XI, 108; Zehebî, s. 97.

⁷²⁸ Ziriklî, II, 310; İbn Sa'd, IV, 5; İbn Kudâme, s. 149; İbn Seyyidünnâs, II, 385; Diyârbekrî, I, 165; Dımaşkî, XI, 99; Konrapa, s. 399.

⁷²⁹ İbn Hişâm, I, 78; Süheylî I, 430; Kelbî, s. 28; Belâzürî, I, 97; Zübeyrî, s. 18; İbn Seyyidünnâs, II, 383; Ya'kûbî, II, 11; Dımaşkî, XI, 104; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 23.

⁷³⁰ İbn Sa'd, I, 73; İbn Kudâme, s. 97; Diyârbekrî, I, 159.

başladı. Eğer oğlunu sağ salim bulursa, Kâbe'ye ipekten bir elbise dikerek onu giydirmeyi adadı. Sonunda sağ salim bulununca da adağını yerine getirdi ve Kâbe'ye elbise giydirdi. Bu olayı nakleden kaynakları, bu olayı Kâbe'nin ilk defa ipek elbise ile giydirilmesi olarak aktarmaktadırlar.⁷³¹ Onun çocukluğu ile ilgili kaynaklarda sadece bu kadar bilgi yer almaktadır.

H. Abbâs beyaz yüzlü, zarif, seçkin şahsiyetli, akıllı, saçları iki örgülü, uzun boylu, gür sesli idi.⁷³² Hatta bundan dolayı Bedir savaşında esir düştükten sonra, H. Peygamber onu perişan bir vaziyette görünce, giydirmek istedi. Ancak Abbâs uzun boylu olduğundan ona uygun bir gömlek bulunamadı. Sadece meşhur münafık Abdullah b. Übey'in gömleği ona uydu. Abdullah b. Übey b. Selül'de gömleğini Abbâs'a verip, onu giydirdi. H. Peygamber de, Abdullah b. Selül öldükten sonra, Abbâs'a mükafat olması için, onu kendi elbisesi ile kefenletti.⁷³³ Bazı eserlerde onun orta boylu olduğu da geçmektedir.⁷³⁴ Aç insanları doyurmayı sever, akraba ilişkilerine önem verirdi.⁷³⁵

H. Abbâs aynı zamanda çok gür sesli idi. Kölelerini çalışmalarını için sahraya veya ormana gönderdiği zaman onlara ihtiyaç duyması halinde dokuz mil ötedeki vadide dahi olsa onlara bağırarak sesini duyurabilirdi. Onun bir de çobanı vardı. Üç mil kadar bir alanda gezerek H. Abbâs'ın koyunlarını otlatırdı. Abbâs ondan bir şey isteyeceği zaman ona bağırır ve ihtiyacını duyururdu.⁷³⁶

Kavmi arasında iyiliksever, görüşü isabetli, zeki, köle azad etmeyi seven biri olarak tanınırdı.⁷³⁷

H. Ali, amcası Abbâs için; "Amcam Abbâs'tan daha sağlam görüşlü, ve hüküm vermede daha isabetli olan kimse görmedim." demiştir.⁷³⁸

Kelbî de H. Abbâs için, Abbâs çok değerli, heybetli, akıllı bir kimse idi. Beyaz tenli idi. Saçları iki örgü halindeydi. Orta boyluydu.⁷³⁹

⁷³¹ Diyârbekrî, I, 165; Dimaşkî, XI, 104; Cevâd Ali, VI, 443; Haseni b. Ahmed b. Ali Abbâsî, *El-Esas Fi Ensabi Beni 'l-Abbâs*, Daru Rikabi, Kahire, 2000, s. 11.

⁷³² Diyârbekrî, I, 165; Abbâsî, s. 12.

⁷³³ Buhârî, *Sahih 'ül-Buhârî*, Cihad Ve's-Siyer, 141, Cenâiz, 77; İbn Sa'd, IV, 12; Dimaşkî, XI, 109; Diyârbekrî, I, 165.

⁷³⁴ Belâzürî, IV, 30; İbn Sa'd, IV, 27; Dimaşkî, XI, 109.

⁷³⁵ Zübeyrî, s. 153.

⁷³⁶ Abbâsî, 11; Zehebî, II, 95.

⁷³⁷ Zirikî, IV, 35.

⁷³⁸ Belâzürî, IV, 12.

Zehebi ise onun için, “Abbâs insanların en uzun boylusu ve en yakışıklılarından idi. Sesi gür ve eli bol bir insandı.” demiştir.⁷⁴⁰

Kureyş’in hatırı sayılır büyüklerindendi. Aynı zamanda Abbâsi halifelerinin dedelerindendir.⁷⁴¹ Hz. Ömer ve Hz. Osman kendileri at üzerinde Abbâs’a rastlamaları halinde eğer Hz. Abbâs yaya ise attan inip, ona saygı gösterir, onu ata bindirir kendileri de gideceği yere kadar yaya olarak ona eşlik ederlerdi.⁷⁴² Burada onların Abbâs’a gösterdikleri bu saygı, Hz. Peygamber’in amcası olmasından dolayı olsa da, onun Mekke’nin ileri gelen eşrafından olması da, bunda önemli bir etkindir. Hz. Ömer ve Hz. Osman ne zaman ona rastlasalar onu hep güzel sözlerle yüceltmişlerdir.⁷⁴³

Bir defasında, Hz. Peygamber’in yanında Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer otururken, Hz. Abbâs’ın oraya gelmesiyle, Hz. Ebû Bekir ona yer verdi. Hz. Peygamber de Ebû Bekir’i bu hareketinden dolayı yüceltti. Daha sonra Hz. Abbâs Peygamberimizle konuşmaya başlayınca Hz. Peygamber sesini alçalttı. Abbâs kalkıp gidinceye kadar bu alçak ses tonu ile konuşmaya devam etti. Abbâs gittikten sonra da, bu hareketinin nedeni sorulunca da; “Cebrail size, benim yanımda alçak sesle konuşmanızı emrettiği gibi, bana da Abbâs’ın yanında alçak sesle konuşmamı emretti.” demiştir.⁷⁴⁴

Hz. Abbâs’ın mescide dökülen bir mizabı* vardı. Hz. Ömer onu kırınca Abbâs onu Resulullah’ın kendi eliyle oraya koyduğunu söyledi. Bunun üzerine de Hz. Ömer; “Kusura bakma. Allah’a yemin olsun ki artık senin gelip benim sırtımı merdiven yaparak onu yerine koyman gerekir.” dedi. Sonra eğildi, Hz. Abbâs onu sırtına çıktı ve sonra da onu yerine koydu.⁷⁴⁵ Başka bir rivâyette de, Hz. Abbâs Hz. Ömer’e; “Şâyet sana Musa’nın amcası Müslüman olarak gelse ona nasıl davranırdın?” diye sordu. Hz. Ömer şu şekilde davranırdım diyerek ona göstereceği saygının büyüklüğünü anlatır. Hz.

⁷³⁹ Zehebî, II, 79.

⁷⁴⁰ Zehebî, II, 80.

⁷⁴¹ Zirikî, IV, 35; İbn Seyyidünnâs, II, 385; Abbâsî, s. 11.

⁷⁴² Belâzürî, IV, 18; Zübeyrî, s. 153; İbn Seyyidünnâs, II, 386; Zehebî, II, s. 93; Dımaşkî, XI, 120; Kandehlevî, III, 1047.

⁷⁴³ Zirikî, IV, 35.

⁷⁴⁴ Kandehlevî, III, 1045.

* Su yolu, içi sıvı dolu asılı bir kap.

⁷⁴⁵ İbn Sa’d, IV, 18; Belâzürî, IV, 19; Zehebî, II, 96; Kandehlevî, III, 929.

Abbâs da; “Ben de Muhammed’in amcasıyım,” deyince, Hz. Ömer ona; “Git nasıl istiyorsan öyle yap.” dedi ve Abbâs’a, mizabını tekrar yerine koyması için izin verdi.⁷⁴⁶

Hz. Ömer halife olduktan sonra savaşlardan elde edilen gelirleri paylaştırırken, Hz. Abbâs’a Resulullah’a olan yakınlığından dolayı en yüksek rakamlardan olan 12.000 dirhem vermiştir.⁷⁴⁷ Divandan ise ona 7000 dinar para ayırmıştır.⁷⁴⁸ Hz. Osman da kendi halifeliği döneminde Abbâs’a hakaret eden birine sopa attırmıştır.⁷⁴⁹

Hz. Abbâs dünya malına düşkün bir insan idi. Bir defasında Ala b. Hadrami Bahreyn’den Hz. Peygamber’e bir miktar mal gönderdi. Bu mallar o kadar çoktu ki, o ana kadar bu kadar yüksek miktarda mal hiç gönderilmemişti. Hz. Peygamber gelen bu malları Mescid’in ortasına döktürdü. Namazını kıldıktan sonra da, o mallardan herkese dağıtmaya başladı. O sırada Hz. Abbâs da oraya gelerek Bedir Savaşı’nda hem kendisi, hem de yeğeni Akîl için verdiği fidyeden dolayı o maldan pay istedi. Hz. Peygamber ona bu mallardan alması için müsaade edince, Hz. Abbâs sırtındaki gömleğini çıkarıp içini, o gelen mallarla doldurdu. Daha sonra gitmek için gömleğini sırtına kaldırmayı denedi. Ancak gömleğini haddinden fazla doldurduğundan dolayı onu sırtına kaldıramadı. Hz. Peygamber’den kendisine yardım etmesini veya bu iş için birini görevlendirmesini emretti. Fakat Hz. Peygamber onun bu isteklerini kabul etmedi. Hz. Abbâs çaresiz aldığı malın bir kısmını geri boşalttı. Ancak yine kaldıramadı. Hz. Peygambere tekrar yardım etmesini veya kendisine yardım etmesi için birisini görevlendirmesini istedi. Hz. Peygamber onu yine reddetti. Hz. Abbâs malın birazını daha boşalttıktan sonra kaldırmayı başararak sırtına yükünü aldı ve gitti. Hz. Peygamber, Hz. Abbâs’ın mala karşı gösterdiği bu düşkünlüğe hayret ederek bir süre arkasından bakakaldı. Hz. Abbâs ise hem gidiyor hem de bir taraftan; “Ben sadece Allah’ın vaad ettiğini alıyorum. Allah vaadini gerçekleştirdi.” diyordu.⁷⁵⁰

Bir defasında Hz. Abbâs oğlu Fadl b. Abbâs ile Hz. Peygamber’e giderek, kendisine çok miktarda sadaka geldiğini ve sadakaları etrafındakilere dağıttığını söyleyerek, bu

⁷⁴⁶ Belâzürî, IV, 19.

⁷⁴⁷ Zehebî, II, 94; Kandehlevî, II, 806.

⁷⁴⁸ İbn Sa’d, IV, 26.

⁷⁴⁹ Kandehlevî, III, 1048.

⁷⁵⁰ Buhârî, *Sahih’ül-Buhâri Sahih*, Salat, 42; İbn Sa’d, IV, 14; Zehebî, II, 90; Dımaşkî, IV, 115.

sadakalardan pay istediğini söylediler. Ancak Hz. Peygamber bu sadakaların kendisine ve ailesine helal olmadığını söyleyerek onu geri çevirdi.⁷⁵¹

Hz. Ömer'in hilafeti zamanında da, Hz. Abbâs Hz. Ömer'e giderek Resulullah'ın ona Bahreyn de bir arazi verdiğini söyledi. Hz. Ömer ondan şahit getirmesini isteyince, Hz. Abbâs Muğîre b. Şube'yi şahit gösterdi. Ancak Hz. Ömer onun şahitliğini kabul etmedi ve bu araziye ona vermedi.⁷⁵²

Başka bir seferde de, Hz. Ömer Beytü'l-Mal'den insanlara dağıtım yaptıktan sonra, Hz. Abbas bir miktar paranın arttığını gördü ve Hz. Ömer ile orada bulunan insanlara; "Musa'nın amcası şâyet aramızda olsaydı ne yapardınız? Ona ikram eder miydiniz?" dedi. Herkes; "Evet ederdik." deyince de; "Ben buna ondan daha fazla layığım. Çünkü ben sizin Peygamberinizin amcasıyım." dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, Hz. Abbâs'ın bu isteğini orada bulunan insanlarla görüştüktan sonra geriye kalan parayı da, Hz. Abbâs'a verdi.⁷⁵³

Yine Hz. Ömer'in halifeliği zamanında, Hz. Abbâs, Hz. Peygamber'e Fey olarak kalan Nadiroğullarına ait hurmalığın sahibinin kim olduğu konusunda da, Hz. Ali ile anlaşmazlığa düştü. Durum Hz. Ömer'e intikal edince, Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in, Peygamberlerin miras bırakmadığına dair hadisinden hareketle bu hurmalığın onlara ait olmadığını, sadece isterlerse idaresini geçici olarak onlara verebileceğini söyledi. Ancak, bir süre sonra bu hurmalığın idaresi konusunda da ikisi arasında anlaşmazlık çıkınca tekrar Hz. Ömer'e başvurdular. Bundan sonra da Hz. Ömer oranın idaresini Hz. Ali'ye bıraktı.⁷⁵⁴

Hz. Abbâs, dünya malına olan bu düşkünlüğünün yanı sıra aynı zamanda cömert bir insandı. O mal biriktirmeyi sevdiği gibi başkasına dağıtmaktan da hoşlanırdı. Hz. Peygamber onun için; "Abbâs Kureyş'in eli açıklığı bakımından en cömerti ve akrabalık bağlarına en çok düşkün olanıdır." buyurmuştur.⁷⁵⁵

Kaynaklarımızın bir çok yerinde onun köle azad edişi ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Mekke'nin fethinden sonra Resulullah henüz Mekke'de iken, Hz. Abbâs, kölesi Ebû

⁷⁵¹ Vakıdî, II, 696.

⁷⁵² İbn Sa'd, IV, 20; Kandehlevî, III, 925.

⁷⁵³ İbn Sa'd, IV, 27; Zehebî, II, 95.

⁷⁵⁴ Buhârî, *Sahih'ül-Buhârî*, Meğazi, 48, Nafakat, 1.

⁷⁵⁵ İbn Seyyidünnâs, II, 385; Belâzürî, IV, Zirikî, IV, 35; Dimaşkî, XI, 116; Zehebî, II, 91.

Rafî'yi, Hz. Peygamber'e hibe etmiştir.⁷⁵⁶ Hz. Peygamber'in Hayber Savaşı'ndan başarıyla çıktığını kendisine haber veren kölesi Ebû Zübeyne'yi de hemen orada azad etmiş, üstüne de on köle daha azad etmeyi vaad etmiştir.⁷⁵⁷ Ölüm döşeğine düştüğü anda ise yetmiş köle birden azad etmiştir.⁷⁵⁸ Hz. Bilal'in kölelikten kurtulması ile ilgili anlatılan bir rivâyette, Hz. Ebû Bekir Bilal Habeşi'yi satın alıp hürriyetine kavuşturmak için Hz. Abbâs'tan Bilal'ı satın almasını istediği, Hz. Abbâs'ın da, Bilal'in efendisiyle konuşarak onu satın aldığı ve Hz. Ebû Bekir'e yolladığı şeklindedir.⁷⁵⁹

Hz. Ömer devrinde Mescidün-Nebî Müslümanlara yetmediği için genişletilmesi ihtiyacı duyulmuştu. Hz. Abbâs'ın evi de Mescidü-Nebevî'nin hemen yanında idi. Bunun üzerine Hz. Ömer, Hz. Abbâs'a giderek ondan evinin avlusunu satmasını istedi. Ancak, Hz. Abbâs, buna yanaşmayarak evinin avlusunu satmadı bilakis orayı mescide hibe etti.⁷⁶⁰ Hz. Abbâs'a ait bu evin geri kalanı da Emeviler zamanında yıktırılarak mescide dahil edilmiştir.⁷⁶¹

İbn Sa'd'da bu olayı biraz farklı olarak şu şekilde rivâyet etmiştir. İbn Sa'd'a göre; Hz. Ömer, Hz. Abbâs'a giderek mescidin artık Müslümanlara dar geldiğini, onu genişletmek için mescidin çevresindeki evlerden, Hz. Peygamber'in hanımlarının odaları hariç hepsini satın aldıklarını ve kendi evini de satın almak istediğini söyledi ve bu iş için üç teklifte bulundu. Evini Beytü'l-Mal'e satmasını veya evinin karşılığında ona kendi seçeceği başka bir yerde parası Beytü'l-Mal'den karşılanmak üzere yeni bir ev inşa etmeyi veya da onu mescide hibe etmesini istedi. Hz. Abbâs ise bunlardan hiç birini kabul etmeyince Hz. Ömer kendi aralarından birini hakem tayin etmesini istedi. Hz. Abbâs da Hz. Ömer ile birlikte Übey b. Kâb'a gitti. Übey b. Kâb onları dinledikten sonra, Hz. Peygamber'in Hz. Davut hakkındaki hadisini anlatarak Hz. Ömer'e o evi zorla alamayacağını söyledi. Bunun üzerine, Hz. Ömer sinirlendi, Hz. Abbâs'a evine gitmesini ve kendisine görünmemesini emretti. Hz. Ömer'in bu kadar sinirlendiğini

⁷⁵⁶ Belâzürî, IV, 29.

⁷⁵⁷ Vakûdî, II, 704.

⁷⁵⁸ Belâzürî, IV, 13; Zehebî, II, 95, 101; Abbâsî, s. 26.

⁷⁵⁹ Abbâsî, s. 23.

⁷⁶⁰ Belâzürî, IV, 22; Kandehlevî, II, 684; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, I, 131.

⁷⁶¹ Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, I, 135.

gören Hz. Abbâs ise evi karşılıksız mescide hibe etti. Ancak Ömer, o evi aldıktan sonra yine de, onun yerine Hz. Abbâs için yeni bir ev inşa ettirdi.⁷⁶²

Hz. Abbâs bazen yolculuk esnasında, çok sayıda sofralar kurulmasını emreder ve bu sofralardan herkese yemek yedirirdi. Sonra bu yemeklerden arta kalanlardan kuşlara ve yırtıcı hayvanlara dahi verilirdi.⁷⁶³ Bunu bazen yolculuk haricinde yaptığı da olurdu. Hattâ kendisi Müslüman bile olmadan önce Hâşim oğullarından olan fakir Müslümanları gözetir, onlara yemek verir, aç olanları doyururdu.⁷⁶⁴

Ebû Said el-Mahzumi babasından rivâyetle, Hz. Abbâs hakkında şunları söylemiştir; “Abbâs Kureyş’in en çok ikramda bulunan kişisi idi. Onun çıplaklar için elbisesi, açlar için tenceresi, cahiller için öğreticileri - yol gösterici- vardı. O malını bağışlar ve ihsan ederdi. Afet ve musibetlerde çokça mal dağıtırdı.”⁷⁶⁵

Hz. Abbâs’ın zekatını da, iki senelik peşin olarak verdiğini görüyoruz. Bununla ilgili bir rivâyet şu şekildedir. Hz. Peygamber bir defasında, Hz. Ömer’i zekat toplamak için görevlendirdi. Ancak Hz. Ömer bir süre sonra Hz. Peygamber’e gelerek, Hz. Abbâs’ın, zekat vermediğini söyledi ve onu şikâyet etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona; “Sen bilemez misin amca baba gibidir. Ben Abbâs’ın zekatını geçen sene almıştım.” dedi.⁷⁶⁶

Hz. Abbâs, Tebük Seferi öncesinde de, İslâm ordusunun teçhizatı ve diğer ihtiyaçları için önemli miktarda yardımda bulunmuştur.⁷⁶⁷ Hattâ bir ara ashabın fakirlerinden yedi kişi Hz. Peygambere gelerek, zahirelerini yükleyecek develerinin olmadığını söyleyince, Hz. Peygamber onlara size verecek havyan kalmadı diyerek çaresiz geri gönderdi. Bunun üzerine bu kişiler hakkında; “*Kendilerini bindirip (cepheye) sevk edesin diye sana geldikleri zaman, senin, “Sizi bindirebileceğim bir şey bulamıyorum” dediğin; bu uğurda harcayacakları bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözleri yaş döke döke geri dönen kimselere de bir sorumluluk yoktur.*”⁷⁶⁸ âyeti inince, bunlardan ikisini

⁷⁶² İbn Sa’d, IV, 19; Zehebî, II, 96

⁷⁶³ Belâzürî, IV, 19

⁷⁶⁴ Belâzürî, IV, 14

⁷⁶⁵ Belâzürî, IV, 29; Dımaşkî, XI, 100; Zehebî, II, 80; Abbâsî, 12

⁷⁶⁶ Belâzürî, IV, 13; İbn Sa’d, IV, 23, 26; Dımaşkî, I, 116; Kandehlevî, III, 1047

⁷⁶⁷ Vakıfî, III, 991; Dımaşkî, V, 467; Diyârbekrî, II, 124; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, IX, 157;

⁷⁶⁸ Mâide, 5/83.

H. Abbâs üçünü de H. Osman donatıp, onlardan iki kişiye bir deve ve her birine ikişer ölçek hurma vermişlerdir.⁷⁶⁹

H. Abbâs Müslüman olmadan önce de dinine düşkün bir insan idi. Rivâyet edildiğine göre, Abbâs'ın "İsâf (veya Asaf)" ve "Naile" isimli iki putu vardı. Evinin iki köşesine bu putlar için iki büyük oda yapmıştı."⁷⁷⁰

H. Abbâs Mekke'nin eşrafından sayıldığı için Müslüman olmadan önce herkesten itibar gördüğü gibi, Müslüman olduktan sonra da, H. Peygamber'in amcası olması sebebiyle bu itibarını korumuştur. H. Abbâs'ın kölesi Suheyb, H. Ali'yi, H. Abbâs'ın elini öpüp; "Ey amcam benden razı ol." derken gördüğünü rivâyet etmiştir.⁷⁷¹

H. Ömer, halifeliği zamanında, h. 17 yılında ortaya çıkan kuraklık sebebiyle yağmur duasına çıkmış ve bu duada H. Abbâs'ı yanına almış, ona tevessül ederek dua etmiştir. Bu duanın ardından bolca yağmur yağmıştır.⁷⁷² Ramade yılı adı verilen bu yılda H. Ömer'in; "Allah'ım! Şüphesiz ki biz, senin Resulünü vesile edinerek senden niyazda bulunurduk da sen bize yağmur verirdin. Şimdi de, biz Resulünün amcasını vesile edinerek senin yardımını diliyoruz. Bize yağmur ver." diye dua ettiği belirtilmiştir.⁷⁷³

H. Abbâs'ın Cahiliyye dönemindeki nedîm'i ise Ebû Süfyân b. Harb idi.⁷⁷⁴ Belâzürî, bu konu da Ebû Süfyân ile beraber Utbe b. Rebia b. Abdüşşems'in de nedimi'i olduğunu ayrıca zikretmiştir.⁷⁷⁵

H. Abbâs, ticaret ile meşgul olmuş ve geçimini bu yolla elde etmiştir. Mekke arazisinin kuraklığı, Mekke'ye ziyaret maksadıyla gelen yabancı kimseler için kurulan panayırlar, Mekke halkını ticaret yapmaya yönlendirmiştir. Bu sebeple Kureyş zenginlerinin hepsi ticaretle meşgul olmuşlar ve bu sayede de Mekke'de büyük tüccarlar ortaya çıkmıştır. İşte bu büyük tüccarlardan biri de Abbâs b. Abdülmuttalip idi.

⁷⁶⁹ Vakıdî ,III, 994; Diyârbekrî, II, 124; Seydişehirî, II, 923; Köksal, *H. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, IX, 163.

⁷⁷⁰ Cevâd Ali, VI, 399.

⁷⁷¹ Belâzürî, IV, 13; Kandehlevî, III, 1098.

⁷⁷² Belâzürî, III, 13; İbn Sa'd, IV, 26; İbn Seyyidünnâs, II, 386; Zehebî, II, 97.

⁷⁷³ Buhârî, *Sahih 'ül-Buhari*, İstiskaa, 3, Fedaili Ashabi'-n Nebi, 10; Belâzürî, IV, 14; İbn Sa'd, IV, 26; Zehebî, II, 91, 97; Kandehlevî, IV, 1680.

⁷⁷⁴ Cevâd Ali, IV, 37; Belâzürî, VI, 9, 29; Dımaşkî, XI, 100; Zehebî, II, 80; Abbâsî, s. 12.

⁷⁷⁵ Belâzürî, IV, 9.

Abbâs gibi büyük tüccarlar genellikle Farslılardan aldıklarını Roma'ya taşırlardı. Romalıların mallarını da Şam yoluyla Farslılara satarlardı. Biri yazın diğeri de kışın olmak üzere iki ticaret kervanı düzenlerlerdi. Yaz seferinde Şam'a gider, Farslıların mallarını oraya götürürlerdi. Oradan da Romalıların mallarını alır getirir ve halka satarlardı. Kış seferinde de, Yemen'den mal alıp getirir ve İran'da satarlardı. Dış ticaret Kureyş'in büyüklerinin servet kazanmasının yegâne yolu idi. İç ticaretle de, orta halliler geçimlerini temin ederlerdi.⁷⁷⁶ Hz. Abbâs bazen bu ticaret kafilelerine doğrudan katıldığı gibi, bazen de, kabile ile gidecek olan kişilere, kendi malını satması için vererek, yaptığı ticaretine ortak olurdu.⁷⁷⁷

Hz. Abbâs Medine halkı ile de ticaret yapardı. Bu yüzden Medine halkı onu çok iyi tanırdı.⁷⁷⁸

Nevfel b. Hâris b. Abdülmuttalip, Cahiliyye döneminden itibaren Hz. Abbâs'ın ticaret ortağı olmuştur.⁷⁷⁹

Ayrıca Hz. Abbâs zengin olmasından dolayı bir çok kişiye faizle borç para verirdi. Onun servetinin büyük bir kısmı, borç olarak verdiği kimselerin elinde bulunurdu. Müslüman olduktan sonra da bir çok kişi de alacağı mal kalmıştı.⁷⁸⁰ Bakara suresinde geçen; *"Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve eğer gerçekten iman etmiş kimselerseniz, faizden geriye kalanı bırakın"*⁷⁸¹ âyeti nazil olduktan sonra, Hz. Peygamber'in de veda hutbesinde, *"Ey Ashabım! Kimin yanında bir emanet varsa onu sahibine versin. Faizin her çeşidi kaldırılmıştır, ayağımız altındadır. Lakin borcunuzun aslını vermek gerekir. Ne zulmediniz ne de zulme uğrayınız. Allah'ın emriyle faizcilik artık yasaktır. Cahiliyyetten kalma bu çirkin âdetin her türlü ayağının altındadır. İlk kaldırdığım faiz de Abdülmuttalib'in oğlu (amcam) Abbâs'ın faizidir"* buyurmasıyla, Hz. Abbâs faiz yoluyla elde ettiği kazancından vazgeçmiştir.

Alimler faizi yasaklayan bu âyetin Abbâs b. Abdülmuttalip ve cahiliyye döneminde, Muğîre oğullarından bir ortağı hakkında nazil olduğunu söylemişlerdir.⁷⁸² Örneğin

⁷⁷⁶ Ebû Zehrâ, I, 189.

⁷⁷⁷ Cevâd Ali, VII, 421.

⁷⁷⁸ İbn Hişâm, I, 299; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 183.

⁷⁷⁹ İbn Sa'd, IV, 18, 43; Diyârbekrî, I, 161; Cevâd Ali, VII, 407.

⁷⁸⁰ Cevâd Ali, VII, 310.

⁷⁸¹ Bakara 2 / 278.

⁷⁸² Cevâd Ali, VII, 429.

Taberi bu konuda; “Bir kısım insanlar İslâm’a girmeden önce mallarını faize vermişlerdi. Bunlar, faizin bir kısmını almışlardı diğer kısmı duruyordu. Allah, bu âyeti indirerek onların daha önce almış oldukları faizleri affettiğini ve geriye kalan faizi de almalarının haram olduğunu bildirdi. Faize mal veren kişilerin, Abbâs b. Abdülmuttalip ve Muğîre oğullarından bir kişi olduğu, faizle mal alanların da Sakif kabilesinden Amr oğulları olduğu rivâyet edilmiştir. Diğer bir rivâyette ise mallarını faize verenlerin Amr oğulları olduğu, alanların da Muğîre oğulları olduğu bildirilmektedir.” der.⁷⁸³ Abbâs ile beraber faizde alacağı olan diğer kişinin Halid b. Velid olduğu da söylenmiştir.⁷⁸⁴

Faizin yasaklanmasının sebebi ile ilgili başka bir rivâyet ise şudur: Hz. Osman ve Hz. Abbâs parasını peşin ödeyerek, bir adamın hurma bahçesinde yetişecek hurmaları önceden satın almıştı. Meyvelerin yetiştirme zamanı gelince bahçenin sahibi onlara gelerek, bahçedeki hurmaların hepsini topladıkları takdirde kendisine ve ailesine bir yıl boyunca yetecek bir şey kalmayacağını söylemiş ve hurmaların yarısını toplamalarını istemiştir. Anlaşma bu şekilde talep artışı ile çıkmaza girince, durum Hz. Peygambere bildirilmiş. Hz. Peygamber onları böyle bir alışverişten men etmiştir. Bu olaydan sonra da faizin yasaklandığını belirten âyet nâzil olmuştur.⁷⁸⁵

Ayrıca Buhârî’deki, Hz. Abbâs’ın sahabe arasında kölesi en çok olan kişi olduğu⁷⁸⁶ bilgisi de bize onun ne kadar zengin ve varlıklı biri olduğunu göstermektedir. Hattâ bundan dolayı Hz. Abbas, Hz. Peygamber’in teklifiyle, fakirlik sıkıntısı çeken, ağabeyi Ebû Tâlip’in oğlu Câfer’i yanına alarak, onun bakımını üstlenmiştir.⁷⁸⁷

Hz. Abbâs’ın, Mekke’de iken üstlendiği toplumsal görevlerinin başında Sikâye vazifesi gelmektedir. Abdülmuttalip, vefatına yakın bir zamanda kendi himayesinde bulunan bazı görevlerini oğullarına bırakmıştı. Bu görevlerden Sikâye ve Rifâde görevini de, en küçük oğlu olmasına rağmen Hz. Abbâs’a vermişti.⁷⁸⁸

⁷⁸³ Ebû Câfer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid Taberî, *Tefsirü’l-Taberî - Camiü’l-beyan an te’vili ayi’l-Kur’ân*, Daru Alemlî’l-Kütüb, Riyad, 2003, V, 49.

⁷⁸⁴ Sâbûnî Muhammed Ali, *Ahkam Tefsiri* (çev. Mahzar Taşkesenlioğlu), Şamil Yayınları, İstanbul, I, 318; Cevâd Ali, VII, 432.

⁷⁸⁵ Cevâd Ali, VII, 432.

⁷⁸⁶ Buhârî, *Sahih’ul-Buhari*, Fedaili Ashabı’-n Nebi, 8

⁷⁸⁷ İbn Hişâm, I, 168; Süheylî, III, 7; Taberî, *Tarihu’l-Ümem Ve’l-Mülük*, II, 114; İbnü’l-Esîr, II, 158; İbn Seyyidünnâs, I, 180; Dimaşkî, II, 280; Hasan, I, 104; Cevâd Ali, IV, 82; Hamîdullah, I, 66; Ebû Zehrâ, II, 44; Seydişehrî, I, 420; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 118; Zapsu, s. 679; Lings, 43; Halil, s. 67.

⁷⁸⁸ İbn İshâk, s. 120; İbn Hişâm, I, 120; Süheylî, II, 195; İbn Kesîr, II, 441.

Bazı kaynaklarda Abdülmuttalip'in, Sikâye vazifesini Ebû Tâlip'e bıraktığı geçmektedir. Rivayete göre Ebû Tâlip, bu görevi yerine getirebilecek maddî güce sahip değildi. Bu sebepten kardeşi Abbâs'tan Hac zamanına kadar on bin dirhem borç para aldı. Ancak parayı geri ödeme zamanı gelince, onu ödeyebilecek parası kalmadığını anladı. Tekrar kardeşi Abbâs'a giderek ondan on beş bin veya on dört bin dirhem daha gelecek Hac mevsimine kadar borç aldı. Borçlanırken de Abbâs'a eğer gelecek Hac mevsiminde parayı ödeyemezse sikaye vazifesini kendisine devretmeyi şart koştı. Abbâs da bu şartı kabul etti. Gelecek sene Hac mevsimi gelince, Ebû Tâlip kardeşi Abbâs'a borcunu ödeyemedi. Dolayısıyla da sikaye vazifesini, Abbâs'a bırakmak zorunda kaldı.⁷⁸⁹ Bazı kaynaklarımızda bu olay anlatılırken Ebû Tâlip'in Sikaye vazifesi ile beraber Rifade vazifesini de Hz. Abbâs'a devrettiği zikredilmiştir.⁷⁹⁰ Hattâ bazı kaynaklarda Ebû Tâlip'in vefatından sonra, Kureyşlilerin Mekke'nin reisliğini Hz. Abbâs'a verdiğiine dair⁷⁹¹ veya Hz. Abbâs'ın sikaye vazifesi ile beraber İmare vazifesini de üstlendiğine dair rivâyetler dahi mevcuttur.⁷⁹²

Hız. Abbâs Sikaye vazifesini üstlendikten sonra, bu görevi hakkıyla yerine getirmiş, bundan dolayı da Hz. Peygamber Mekke'nin fethinden sonra şehrin idaresini ele alınca bu vazifeyi yine Hz. Abbâs'a devretmiştir. Bu olayla ilgili olarak nakledilen rivâyet şu şekildedir: Hz. Peygamber Mekke'yi fethettikten sonra bir hutbe okudu. Hutbenin bitiminde Hz. Abbâs, Hz. Peygamber'e giderek; "Ya Resulullah! Anam, babam sana feda olsun. Hicabe ile Sikaye vazifelerini bizim üzerimizde birleştir." diyerek bu görevlerin kendisine verilmesini, veya sikaye vazifesi zaten kendisinde olduğu için bu görevin yanında hicabe görevinin de kendisine verilmesini istedi. Hz. Peygamber ise ona "*Ben size, halkın Allah'ın evine göndereceği örtü gibi şeylerden geçiminizi sağlayacağımız şeyi değil, harcıyarak bu yüzden, hayra ereceğiniz zahmetli şeyi veriyorum.*" diyerek Hicabe görevini Hz. Abbâs'a vermez ama sikaye vazifesini onun yerine getirmesine müsaade eder.⁷⁹³

⁷⁸⁹ Belâzürî, I, 64, IV, 23; Ezrâkî, s. 341; Cevâd Ali, IV, 61; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medînee Devri*, V, 158; Ezrâkî, s. 341.

⁷⁹⁰ Belâzürî, I, 64, IV, 23; Cevâd Ali, IV, 61.

⁷⁹¹ Diyârbekrî, I, 165; Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 370.

⁷⁹² İbn Kudâme, 148; Diyârbekrî, I, 165.

⁷⁹³ İbn Sa'd, IV, 22; Vakıdî, II, 833; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) Ve İslâmiyet Medînee Devri*, VIII, 297

H. Abbâs, Sikaye vazifesini gereği gibi yerine getirebilmek için de, Mina'da şeytan taşlama vazifesinin yapıldığı zamanda, Mekke'ye giderek oradaki işlerini düzenlemek için, H. Peygamberden izin istedi ve bu konuda kendisine izin verilen tek kişi oldu.⁷⁹⁴

Bir seferinde de, H. Abbâs, Mahzum kabilesinden bir adamın elbiselerini çıkararak zezem havuzunun içinde yıkandığını görünce, bundan hoşlanmamış ve "Zezem suyuyla yıkanmayı yasaklıyorum. O abdest alanlar ve içmek isteyenler için helaldir, afiyettir" diyerek, Zezem havuzunda yıkanmayı yasaklamıştır.⁷⁹⁵

H. Abbâs Sikaye vazifesini yerine getirirken, hacılara sadece su vermez ayrıca Taif'ten getirdiği kuru üzümünden yapılmış, üzüm şerbeti de ikram ederdi.⁷⁹⁶ H. Peygamber de, hac mevsimi esnasında, hacılara su dağıtan Abbâs'a gelerek ondan su istedi. H. Abbâs ona yaptığı bu şerbeti ikram etti. Resulullah bu şerbeti çok beğenince; "Çok güzel olmuş, herkese böyle ikram edin." diye emretti. Bundan sonra H. Abbâs ve onun neslinden bu vazifeyi yürütenler, hacılara yaptıkları bu şerbetten ikram ettiler.⁷⁹⁷

H. Abbâs'ın babasından sikaye vazifesi ile birlikte rifade vazifesini de devraldığına dair bazı rivâyetler olduğunu daha önce belirtmiştik. Ancak onun rifade vazifesi ile olan ilgisi bu rivâyetten daha da öteye gitmemektedir. Çünkü, onun sikaye vazifesini nasıl yürüttüğüne dair rivâyetler çok olmasına rağmen, rifade vazifesini nasıl yürüttüğüne dair elimizde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

H. Abbâs'ın, H. Peygamber'den zekat toplama vazifesini de istediği, H. Peygamber'in de ona; "İnsanların günahlarının yıkanması konusunda seni tahsildar yapamam." diyerek bu isteğini geri çevirdiği,⁷⁹⁸ başka, bir zamanda ise; "Beni imareye başkan yapar mısın?" demesi üzerine H. Peygamber'in; "Kişinin kendi nefisini kurtarması, hesabını veremeyeceği imareden daha hayırlıdır." diyerek yine geri çevirdiği de gelen rivâyetler arasındadır.⁷⁹⁹

⁷⁹⁴ Buhârî, *Sahih'ul-Buhârî*, Hac, 75; İbn Sa'd, IV, 22; Ezrâkî, s. 339.

⁷⁹⁵ Ezrâkî, s. 339

⁷⁹⁶ Belâzürî, IV, 23; Cevâd Ali, V, 247; Köksal, *H. Muhammed (a.s.) Ve İslâmiyet Medine Devri*, VIII, 297.

⁷⁹⁷ İbn Sa'd, IV, 23; Kandehlevî, III, 973; Köksal, *H. Muhammed (a.s.) Ve İslâmiyet Medine Devri*, X, 300

⁷⁹⁸ İbn Sa'd, IV, 24.

⁷⁹⁹ İbn Sa'd, IV, 25.

Ancak bazı kaynaklarda Hz. Abbâs'ın imare görevini de üstlendiği ve bu doğrultuda insanlara, mescitte müstehcen şekilde ve küfürle konuşmayı, seslerini yükseltmeyi yasakladığı belirtilmiştir.⁸⁰⁰

Onun İmare vazifesini de yürüttüğüne dair diğer bir delil de, Bedir Savaşı'nda esir düşmesinden sonra kendi yürüttüğü görevlerini sayarak bununla iftihar etmesidir. Rivâyete göre Hz. Abbâs Bedir Savaşı'nda esir düşünce Müslümanlar onu, inkârcılığından ve akrabalık bağlarını koparmasından dolayı ayıpladı. Hattâ Hz. Ali, daha ağır sözler söyledi. Bunun üzerine Abbâs; "Bizim kötü taraflarımızı söylüyor iyi taraflarımızı anlatmıyorsunuz." deyince, Hz. Ali; "Sizin iyi tarafınız var mı ki?" dedi. Abbâs; "Evet var. Mescid-i Haramı biz imar ediyoruz. Kâbe'nin perdedarlığını biz yapıyoruz, Hacılara su dağıtıyor ve köleleri hürriyetine kavuşturuyoruz." diye cevap verdi.⁸⁰¹ Abbâs'ın bu sözleri üzerine de şu âyet nazil olmuştur: "*Hacılara su dağıtan ve Mescid-i Haramı imar edenle Allah'a ve âhiret gününe iman eden ve Allah yolunda cihattâ bulunanı bir mi tutarsınız? Bunlar, Allah katında eşit değildirlere. Allah, zalim kavmi hidâyete erdirmez.*"⁸⁰²

Hz. Abbâs'ın Hz. Peygamber ile olan ilişkilerine gelince; onun, Hz. Peygamber ile aralarında fazla bir yaş farkı olmamasından dolayı, onunla beraber büyümüş, Hz. Peygamber'in hayatı boyunca, Medine'ye hicretinden, Mekke'nin fethine kadar olan süre hariç her an onunla beraber olmuş, acı tatlı bir çok olayı beraber yaşamıştır. Bundan dolayı ona bir amca olmaktan çok, onun hem arkadaşı, hem de en yakınındaki dostlarından biri olmuştur. Hz. Peygamber'e risâlet vazifesi verildiği ilk anlarda Müslüman olmayıp çok daha sonraları bu daveti kabul etmesine, hattâ Bedir Savaşı'nda istemeyerek de olsa Hz. Peygamber'e karşı savaşan müşrik ordusunda bulunmasına rağmen o ve Hz. Peygamber, birbirlerini daima çok sevmiş, birbirlerine karşı olan saygılarını yitirmemiş ve birbirlerini korumaya çalışmışlardır.

⁸⁰⁰ İbn Kudâme, 150; Diyârbekrî, I, 165; Dımaşkî, XI, 109; Cevâd Ali, V, 249.

⁸⁰¹ Taberî, *Tefsirü't-Taberî*, XI, 381.

⁸⁰² Tevbe, 9/19.

Hız. Abbâs'ın, Hız. Peygamber'e olan bu sevgisi daha küçük yaşlarında iken başlamıştı. O, Hız. Peygamber'den birkaç yaş büyük olduğu için Hız. Peygamber'in bebekliğinde, Hız. Abbâs onu sürekli olarak öperdi.⁸⁰³

Hız. Peygamber ve Hız. Abbâs çok iyi iki arkadaş olmasına rağmen onların gençlik çağlarında birbirleri ile olan ilişkileri konusunda sınırlı bilgilere sahibiz. Bu bilgileri bir araya getirdiğimizde, onların birbirlerine karşı yakınlıkları hakkında bilgi veren birkaç rivâyetten öteye gitmediğini anlıyoruz. Bu rivâyetleri de şu şekilde sıralayabiliriz:

Taberî, Hız. Peygamber'in evlenmek için talip olduğu, ancak çeşitli nedenlerden dolayı evliliğin gerçekleşmediği kadınların isimlerini sayarken, Hız. Peygamber'in, Abbâs'ın kızı, Ümmü Habib'e tâlip olduğunu, fakat Hız. Abbâs'ın kendisiyle süt kardeş olduğu için bu evliliğin gerçekleşmediğini belirtmiştir.⁸⁰⁴ Burada bizim dikkatimizi çeken ilk bilgi, Taberî'nin, Hız. Abbâs ile Hız. Peygamber'in süt kardeş olduklarını, her ikisinin de, Süveybe'den, süt emdiklerini iddia etmesidir. Ancak Taberî bu iddiasında yalnız kalmıştır. Kaynaklarımızın hiç birinde Taberî'nin bu iddiasını destekleyecek bir bilgi bulunmamaktadır. Diğer taraftan Taberî'nin bu rivâyeti daha önce değindiğimiz, Hız. Peygamber'e, Hız. Hamza'nın kızı Umare ile evlenmesi teklif edilip de, Hız. Peygamber'in, Hız. Hamza'nın süt kardeşi olduğunu söyleyerek bu teklifi reddettiği rivâyeti ile de oldukça benzerdir. Bundan dolayı Taberî'nin bu iki olayı birbirine karşıtırmış olması da muhtemeldir.

Hız. Peygamber ile amcası Abbâs, Kabe'nin yeniden inşası esnasında, diğer Kureyşliler ile birlikte inşaatta kullanılmak üzere Kabe'ye taş taşıyorlardı. Çalışan herkes, taşıdığı taşları omuzlarına alıyor, taşların omuzlarını acıtmaması için de üzerlerindeki elbiseleri çıkarıp, omuzlarına sarıyor ve taşları da bu elbiselerin üzerine koyuyordu. Hız. Peygamber ise böyle yapmayıp, elbisesini çıkarmadan taş taşıyordu. Ancak bir süre sonra onun taşıdığı taş sebebiyle omzunun incindiğini gören Hız. Abbâs, yeğenine; "Ey kardeşimin oğlu! Elbiseni boynunun üzerine koysana." dedi. Hız. Peygamber bunu yapınca hemen yere yığıldı. Hız. Abbâs telaşla yeğenin yanına gitti. O sırada gözünü göğe dikmiş bir vaziyette, "Elbisem! Elbisem nerede?" dediğini fark etti. Hemen elbisesini alıp, tekrar yeğenin üzerine örttü ve taş taşımaya devam ettiler. Başka bir

⁸⁰³ Vakıfî, I, 70; İbn Sa'd, IV, 5; İbn Seyyidünnâs, II, 385; Zehebî, II, 79; Lings, s. 27; Köksal, Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri, s. 48.

⁸⁰⁴ Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 848.

rivâyette de, Abbâs, yeğeninın düşmesi üzerine hemen yanına giderek, ne olduğunu sorunca, Hz. Peygamber; “Gökten bir ses, Ey Muhammed! Elbiseni üzerine giy dedi.” demiştir.⁸⁰⁵

Bu olaydan bir süre sonra da, Kabe'nin inşası bitmiş en son Hacer'ül-Esved adı verilen ve cennetten geldiğine inanılan kutsal taşı yerine koyma işi kalmıştı. Ancak bu şerefli işi kimin yapacağı konusu kabileler arasında tartışma konusu olunca, Hz. Peygamber onların hakemliğini yaptı. Hırkasını yere sererek taşı onun üzerine koydu ve her kabileden birer kişinin, o taşı konulacağı yere kadar taşımamasını istedi. Daha sonra, kendisi taşı alarak yerine yerleştirmek istedi. Ancak oraya uzanamadığı için, ayağının altına başka bir taş koyma ihtiyacı hissetti. Bunun üzerine Necidli bir adam, Hz. Peygamber'e üzerine çıkabileceği bir taş getirdi. Ancak Hz. Peygamber onun getirdiği taşa çıkmadı. Daha sonra Hz. Abbâs bir taş getirince Hz. Peygamber onun getirdiği taşın üzerine çıkarak kutsal taşı yerine koydu.⁸⁰⁶

Hz. Peygamber ilahi mesajı bütün insanlara anlatmak için Mekke'de Safa tepesinin üstüne çıkarak insanlara seslendiği ve onları uyardığı esnada, Hz. Abbâs'a özel olarak hitap etmiş, onu ve ailesini Allah'tan gelebilecek bir zarar karşısında koruyamayacağını belirtmiştir.⁸⁰⁷

Abbâs, Hz. Peygamber'in, yakın akrabalarını uyarmak amacıyla onları bir araya toplayıp, yemek ikramında bulunduğu toplantıya da katılmış ve burada Hz. Peygamber'in kendilerine yönelik uyarılarını dinlemiş, ancak olumlu ya da olumsuz herhangi bir görüşte bulunmamıştır. Bunun sebebi de, onun toplantı da bulunan diğer akrabalarına göre küçük yaşta olması ve Ebû Tâlip ve Ebû Lehep gibi ağabeyleri ve ablaları varken kendisinin söze karışmasının doğru olmadığını düşünmesinden dolayı olmalıdır. Ancak ağabeylerinden Ebû Tâlip vefat edip, Ebû Lehep de Hz. Peygamber'e ve onun yüzünden bütün akrabalarına sırtını dönünce, Hz. Abbâs hem Hz. Peygamber'e olan sevgisinden ötürü hem de onun amcası olması dolayısıyla, onu artık kendisinin koruması gerektiğini düşünmüş ve bu düşünce doğrultusunda, Hz. Peygamber Medine'ye hicret edinceye kadar onu elinden geldiği kadarıyla kollamaya çalışmıştır.

⁸⁰⁵ Buhârî, *Sahih'ül-Buhârî*, Hacc, 842; Süheylî, II, 228; İbn Seyyidünnâs, I, 109; Dımaşkî, II, 132; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 86; Seydişehrî, I, 422.

⁸⁰⁶ İbn Sa'd, I, 122; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 116.

⁸⁰⁷ Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 200.

Bu amaç doğrultusunda, II. Akabe Biatı'nda, Hz. Peygamber'e eşlik etmiş, onun adına Medinelilerden söz almıştır.

Zaten Medinelilerin bu biatından önce Hz. Peygamber Hz. Abbâs'a gelerek Medinelilerle görüştüğünü, bu görüşmenin olumlu geçtiğini ve onların kendisini yurtlarına davet edebileceklerini söyleyince, Hz. Abbâs da, önce onların samimi olup olmadıklarını anlamak gerektiğini bunun için de, Medine'ye önce bir elçi göndermesi gerektiğini, eğer elçisini hoş karşılarırsa daha sonra kendisinin de oraya gidebileceğini belirtmişti.⁸⁰⁸

Medineli aşıptan olan Sa'd b. Hayseme, Maan b. Adiy, Abdullah b. Cübeyr ve Uveyym b. Saide, Hz. Peygamber'i görmedikleri hâlde onun davetini duyup ona inanmışlar ve hac zamanı Mekke'ye gelerek onunla görüşmek ve onu yurtlarına davet etmek istemişlerdi. Ancak Hz. Peygamber'i tanımadıkları için, onu nasıl bulabileceklerini araştırmaya başladılar. Nihâyet onun amcası Abbâs'ın evinde olduğunu öğrendikleri bir anda, onunla görüşmek için doğruca Hz. Abbâs'ın evine gittiler ve onlara geliş maksatlarını anlattılar. Hz. Abbâs Hz. Peygamber'e bir zarar gelmesinden korktuğu için onlara, "Şüphesiz ki, kavminiz içinde sizin gibi düşünenler olduğu gibi, size muhalif olanlar da vardır. Bu bakımdan siz hac mevsimi bitinceye kadar bu niyetinizi gizli tutun. Daha sonra biz sizi bulur ve görüşmemiz gereken yeri size söyleriz. Siz de bizim açıkladığımız şekilde hareket edersiniz." diyerek şimdilik niyetlerini gizli tutmalarını, bu meseleyi hacılar dağıldıktan sonra gizlice görüşerek halletmeleri gerektiğini bildirdi ve onları geri gönderdi.⁸⁰⁹

Daha sonra Hz. Abbâs, hacıların dağılmasını müteakiben, Akabe'de buluşmak üzere onlarla anlaştı, ve buluşma zamanı gelince de, Hz. Peygamberi yine yalnız bırakmayıp, II. Akabe biatı adı verilen bu tarihi olayda Hz. Peygamber'in yanında bulunan tek kişi oldu. Bu buluşmada Hz. Abbâs, Hz. Peygamber'den önce konuşmaya başlayarak Medinelilere, önce Hz. Peygamber'in kendi yanlarında ne kadar çok kıymete sahip

⁸⁰⁸ Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 376.

⁸⁰⁹ İbn Sa'd, IV, 7; Belâzürî, I, 295; Zehebî, II, 85; Diyârbekrî, I, 267; Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet *Mekke Devri*, s. 383; Abbâsî, s.12.

olduğunu, daha sonra da eğer onu düşmanlarına karşı koruyabileceklerse yanlarına almayı, yok eğer koruyamayacaklarsa şimdiden bu işten vazgeçmelerini söyledi.⁸¹⁰

Hz. Abbâs'ın buradaki konulmasından, onun yeğenini teslim edeceği kişilerle önceden görüşüp onları tanımak, onlara güvenip güvenemeyeceğini anlamak ve onlardan yeğenini koruyacaklarına dair söz almak maksadı ile bu görüşmeye katıldığını anlaşılmaktadır. Çünkü yeğeni onun yanında çok değerli idi ve ona en küçük bir zararın dokunmasına göz yumamazdı.

Bu sebeple kardeşi Hamza'nın da hicret etmesine razı olmuş, hattâ onun hicret etmesini daha çok istemiştir ki; kardeşi Hamza güçlü kuvvetli ve hiç kimseden korkmayan biri olduğu için, Medine'de yeğenine hem komşuluk yapacak hem de onu koruyacaktı.⁸¹¹

Hz. Abbâs Mekke'de bulunduğu müddetçe sadece Hz. Peygamber'i değil, gücü yettiği kadarıyla bütün Müslümanları korumak için elinden geleni yapıyordu. İslâm'ın yayılmaya başladığı ilk zamanlarda, Hz. Peygamber'in ve onun davetinin haberini alan Ebû Zerr El-Gıfari, mensubu olduğu Gıfar kabilesinden ayrılarak gelmiş ve Hz. Peygamber'i bularak Müslüman olmuştu. Cesur bir kişiliği olduğu için Müslüman olduktan sonra hiç çekinmeden Kâbe'ye giderek, müşriklerin gözü önünde şehadet getirdi. Bunu hazmedemeyen müşrikler ise hemen onun üstüne çullanarak dövmeye başladılar. Ancak orada bulunan Abbâs onların arasına girerek, "Ne yapıyorsunuz, bu adamı öldürmek mi istiyorsunuz? Sizler tüccar insanlarsınız ve ticaret yolunuz Gıfar'dan geçiyor. Yolunuzu kesmek mi istiyorsunuz?" diyerek, Ebû Zerr'i, müşriklerin elinden kurtardı. Ertesi gün Ebû Zerr yine Kabe'ye gelerek yüksek sesle şehadet getirince müşrikler onu yine dövmek istedi, ancak Abbâs, Ebû Zerr'i onların elinden ikinci defa kurtardı.⁸¹²

Hz. Peygamber'in hicretinden sonra da, Hz. Abbâs Mekke'de kalsa da, Hz. Peygamber'i ve diğer Müslümanları koruyabilmek amacıyla adeta, onların ajanlığını yapmış, Mekke'de olan biten hakkında, yazdığı mektuplarla Hz. Peygamber'e haber vermiştir.

⁸¹⁰ Bu konuşmanın tam metni için bkz. İbn Hişâm, I, 300; İbn Sa'd, IV, 7; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 318; Belâzürî, I, 295; Zehebî, II, 85; İbnü'l-Esîr, II, 99; İbn Kesîr, III, 247; Süheyli, IV, 82; Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 376; İbn Ukbe, 91; Diyârbekrî, I, 318; Dımaşkî, III, 303; Şâkir, II, 323; Hasan I, 129; Yıldız, I, 249; Seydişehrî, I, 575; Ebû Zehrâ, II, 294; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 383; Lings, s. 118.

⁸¹¹ Ebû Zehrâ, II, 309.

⁸¹² İbn Sa'd, IV, 211.

Bunu biz, Hz. Abbâs'ın Bedir Savaşı'ndan önce, Hz. Peygamber'e yazdığı mektupta açık bir şekilde görmekteyiz. Müşrikler, Bedir Savaşı'ndan önce, Müslümanlarla savaşmak için Mekke'den çıktıkları esnada, Hz. Abbâs yeğenine mektup yazarak, ordunun gelmekte olduğunu ve kendisinin de zorla bu orduya katıldığını haber vermiştir.⁸¹³ Hz. Peygamber de bu mektubu aldıktan sonra gelen orduyu karşılamak üzere hazırlıklarını yaptı ve kendi ordusuna, “Öğrendim ki, Beni Hâşim'den ve başkalarından bir takım adamlar, bu savaşa zorla çıkartılmışlardır. Onlarla savaşmanıza gerek yoktur. Sizden kim, Hâşim oğullarından birisi ile karşılaşırsa onu öldürmesin. Kim Ebû'l-Buhteri b. Hişâm b. Haris b. Esed ile karşılaşırsa onu öldürmesin. Kim Abbâs b. Abdülmuttalip ile karşılaşırsa onu öldürmesin. Çünkü onlar bu savaşa istemeyerek, zorla çıkarılmışlardır.”⁸¹⁴ diyerek, Abbâs ve diğerlerinin öldürülmemesi için emir verdi. Ancak bu emri duyan sahabeden Ebû Huzeyfe; “Babalarımızı, oğullarımızı, kardeşlerimizi ve akrabalarımızı öldüreceğiz de, Abbâs'ı mı sağ bırakacağız? Allah'a yemin olsun ki, eğer onunla karşılaşsam, onu bu kılıcım ile öldüreceğim.” diyerek bu emre karşı geldi. Bunu duyan Hz. Peygamber Ebû Huzeyfe'nin böyle düşünmesine üzülerek, yanında bulunan Hz. Ömer'e; “Ey Ebû Hafs! Resulullah'ın amcasının yüzüne kılıç ile vurulur mu?” deyince, Hz. Ömer, hiddetlenerek, Hz. Peygamber'e “Ey Allah'ın Resülü! Bana izin ver de, onun boynunu kılıcım ile vurayım. Allah'a yemin olsun ki, o münafıklık yapmıştır.” dedi. Resulullah'ın bu sözlerini duyan Ebû Huzeyfe ise pişmanlık duyarak kararından döndü.⁸¹⁵

Bu savaş sonucu Müslümanlar, Müşrikleri ağır bir yenilgiye uğrattınca, Abbâs ve diğer bazı müşrikler esir alınmış ve elleri bağlanmış bir vaziyette Müslümanların kendileri hakkında verecekleri kararı beklemeye koyulmuşlardı. O gece Abbâs, elleri çok sıkı bağlandığından dolayı acı çekiyor ve iniltiye benzeyen sesler çıkarıyordu. Bu sesleri, duyan Hz. Peygamber amcasının acı çekmesine dayanamıyor, o acı çekerken, gözüne uyku girmiyordu. Bir süre sonra arkadaşları Hz. Peygamber'in uyumadığını fark ederek,

⁸¹³ Belâzürî, IV, 9; Diyârbekrî, I, 165.

⁸¹⁴ İbn Hişâm, I, 460; İbn Ukbe, s. 136; İbn Sa'd, IV, 9; Belâzürî, IV, 8; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 297; Süheylî, V, 107; İbn Seyyidünnâs, I, 397; İbnü'l-Esîr, II, 126; İbn Kesîr, III, 427; Diyârbekrî, I, 165, 381; Dımaşkî, IV, 81; Kandehlevî, III, 964; Ebû Zehrâ, III, 46; Şâkir, I, 425; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 153; Abbâsî, s. 114.

⁸¹⁵ İbn Hişâm, I, 461; Süheylî, V, 107; Belâzürî, IV, 8; İbnü'l-Esîr, II, 126; İbn Kesîr, III, 427; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 297; Diyârbekrî, I, 381; Dımaşkî, IV, 81; Ebû Zehrâ, III, 48; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 154.

bunun nedenini sorunca Hz. Peygamber; “*Abbâs’ın eli kolu, bağlı bir şekilde kıvramp, bağırmasını işittim de onundan gözüme uyku girmedir.*” diye cevap verdi. Bunu duyan ashap hemen Abbâs’ın bağlarını çözdü. Abbâs rahata kavuşunca Hz. Peygamber’de uykuya daldı.⁸¹⁶

Hz. Abbâs, Uhud Savaşı’ndan önce de, Hz. Peygamber’e bir mektup yazarak, müşrik ordusunun üzerlerine doğru gelmekte olduğunu belirtti ve ordunun durumu hakkında bilgi verdi.⁸¹⁷

Hz. Peygamber’in Hayber Seferi’nden sonra, sahabeden olan Haccac b. İlat, Mekke’ye giderek, müşrikler kendisinin Müslüman olduğunu öğrenmeden, Mekke’de kalan mallarını toplamak için Hz. Peygamber’den izin istedi. Ancak bunu yaparken, Hz. Peygamber hakkında, uygunsuz ve yalan sözler söylemesi gerekeceğini bildirerek, bunu yapıp yapamayacağını da sordu. Hz. Peygamber, Haccac’a, müşriklerle dilediği gibi konuşabileceğine dair izin verdikten sonra, Haccac, Mekke’ye gitti. Müşriklerle karşılaşınca, Müşrikler henüz onun Müslüman olduğunu bilmedikleri için, Hayber’deki durum hakkında ona olan biteni sordular. Haccac onlara, Muhammed’in ağır bir yenilgiye uğradığını, ashabının öldürüldüğünü, kendisinin esir alındığını ve yakında teslim edilmek üzere Mekke’ye getirileceğini söyledi. Müşrikler bu haberi duyunca adeta bayram ettiler. Bir an önce Muhammed’in, Mekke’ye getirilmesi için sabırsızlanmaya başladılar. Hz. Abbâs ise bu haberi duyar duymaz, üzüntüsünden şoka girdi, baygınlık geçirip yere yığıldı. Daha sonra onu oğulları onu zorla evlerine taşadılar.

Abbâs ayılınca kölesi Ebû Zübeyne (veya Ebû Zübeybe)’yi yanına çağırarak, bu haberin aslını araştırması için, Haccac’a gönderdi. Haccac, Abbâs’ın kölesine; “Ebû’l-Fadl’a benden selam söyle. Evlerinden uzak ve تنها bir yerde beni beklesin. Oraya geleceğim. Benim vereceğim haber onu sevindirecektir. Ancak sen de benim söylediklerimi kimseye söyleme.” dedi. Bu haberi alan Abbâs ise, kölesinin alnından öperek, onu azad etti ve on köle daha azad etmeyi vaat etti. Hemen Haccac’ın yanına giderek ona gerçek haberin ne olduğunu sordu. Haccac ise Abbâs’a Hz. Peygamber ve Hayber Savaşı

⁸¹⁶ İbnü’l-Esîr, II, 126; Taberî, *Tarihu’l-Ümem Ve’l-Mülük*, II, 317; İbn Sa’d, IV, 11; Zehebî, II, 83; Diyârbekrî, I, 390; Kastalânî, I, 98; Dımaşkî, XI, 115; Ebû Zehrâ, I, 292, III, 58; Seydişehrî, II, 671; Köksal, *Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 168.

⁸¹⁷ İbn Sa’d, II, 33; Vakıdî, I, 204; Ya’kûbî, II, 47; Belâzürî, I, 383; İbn Seyyidünnâs, II, 7; Dımaşkî, 108; Kastalânî, I, 107; Şâkir, I, 473; Ebû Zehrâ, III, 121; Seydişehrî, II, 699; Köksal, *Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 57; Yıldız, I, 458; Zapsu, s. 825.

hakkındaki gerçekleri anlattı. Neden yalan söylediğini izah etti ve kendisinin de Mekke'den ayrılıncaya kadar, üç gün boyunca bu haberi gizli tutmasını istedi. Hz. Abbâs gerçekleri öğrendikten sonra üç gün boyunca dışarı çıkmadı. Kimseye de bir şey söylemedi. Üçüncü günün sonunda, en güzel elbiselerini giydi, kokular sürdü ve önce Haccac'ın karısının evine giderek, Haccac'ı sordu. Haccac'ın, Mekke'yi çoktan terk ettiğine emin olduktan sonra ise ilk olarak onun karısına gerçekleri anlattı. Daha sonra da, Kabe'ye giderek, tavaf etmeye başladı. Abbâs'ın bu haline anlam veremeyen müşrikler, Hz. Peygamber'in hâlâ esir olduğunu zannederek, Hz. Abbâs'ı üzüntüsünden perişan olmuş bir vaziyette olmasını umuyorlardı. Ancak yeni elbiselerle, kokularla, sevinçli bir şekilde Kabe'yi tavaf ettiğini gördüklerinde, onun metanetini nasıl koruyabildiğine şaşarak, ona neden bu şekilde hareket ettiklerini ve neden böyle giyindiğini sordular. Abbâs onlara bütün gerçekleri anlattı ve Haccac'ın da onlara neden yalan söylediğini izah etti. Kureyş müşrikleri hemen Haccac'ın karısına gittiler. Gerçekleri onun ağzından bir kez daha duyup, Haccac'ın Mekke'yi terk ettiğini öğrendiklerinde, bu sefer perişan olma sırası onlara geldi. Abbâs ise bütün Müslümanlara bu sevinçli haberi duyurarak, kendi sevincine onları da ortak etti.⁸¹⁸

Yine kaza umresi öncesinde Mekke'ye doğru gelen Hz. Peygamber'i, Hz. Abbâs, Cuhfe denilen bölgede karşıladı ve ona baldızı Meymune bint Haris ile evlenmesini teklif etti. Hz. Peygamber bu teklifi kabul etti. Böylece Hz. Abbâs'ta böyle hayırlı bir işe aracılık etmiş oldu.⁸¹⁹

Hz. Abbâs Müslüman olduktan sonra da Hz. Peygamber'in yanından hiç ayrılmadı, onunla birlikte savaflara katıldı. Katıldığı bu savaflardan biri olan Huneyn Gazvesi'nde, Müslüman ordusu bir ara bozguna uğrayınca, Hz. Abbâs, diğer bir çok Müslüman gibi kaçmayarak, Hz. Peygamber'in yanında sebatla durdu ve onu düşmanlardan korumak için etrafını kolladı. Hattâ, diğer yeğeni Ebû Süfyân b. Haris ile beraber, Hz. Peygamber'in katırı ürkerek tehlikeli hareket yapmasını diye, katırın ipini sıkıca tuttu ve Hz. Peygamber'e zarar vermesini engelledi. Hz. Peygamber de ordusunun dağılmaya başladığını görünce, onları kendi etrafında toplayabilmek için, sesi gür olan Hz. Abbâs'tan, bütün Müslümanlara seslenmesini isteyince, Hz. Abbâs gür sesiyle bağırarak,

⁸¹⁸ Vakıdî, II, 702; İbn Hişâm, II, 806; İbn Ukbe, s. 256; Belâzürî, IV, 26; İbn Kudâme, s. 151; Dımaşkî, V, 185; Ebû Zehrâ, III, 383; Köksal, *Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, VII, 228; Abbâsî, s. 16.

⁸¹⁹ İbn Hişâm, II, 827; İbn Sa'd, X, 107; Belâzürî, IV, 28; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 843; İbn Seyyidünnâs, II, 402; Diyârbekrî, I, 267, II, 64; Ebû Zehrâ, IV, 22; Afzalurrahmân, II, 193; Yıldız, I, 323.

Müslümanların tekrar bir araya toplanmasını sağladı. Bundan sonra da Hz. Peygamber'in ordusu tekrar toparlanarak, düşmanı bozguna uğrattı.⁸²⁰

Hız. Peygamber'in hayatının sonlarına doğru, onun gerek hastalık döneminde, gerekse vefat döneminde, Hz. Peygamber'in yanından ayrılmamış, ona refakat etmiştir. Onu kaldırmak gerekirse, bir tarafına Abbâs, öbür tarafına Ali veya Üsame girerdi.⁸²¹

Hattâ Hz. Peygamber, vefatına neden olan hastalığa tutulmadan önce, Nasr suresi nazil olunca, Hz. Abbâs bu sureyi dinledi ve Hz. Peygamber'in vefatının yakın olduğunu sezdi. Sonunda kendini ağlamaktan alıkoyamadı.⁸²²

Hız. Peygamber'in, hastalığının şiddetinden, baygınlık geçirdiği bir esnada, Hz. Abbâs ve eşlerinden bazıları onun yanı başında hazır bekliyordular. O sırada Esmâ bint Umeys'in teklifiyle, Hz. Peygamber'e ilaç yapmaya karar verdiler. Abbâs ben bunu yaparım diyerek ileri atıldı ve Hz. Peygamber'e ağzından veya bir huni ile burnundan ilaç verdiler. Hz. Peygamber uyandığında kızarak bunu kimin yaptığını sordu. Hz. Abbâs'ın kendisine ilaç verdiğini söylediklerinde, Abbâs; "Ya Resulullah! Senin zatü'l-cenb hastalığına tutulmandan korktuk" diyerek kendini savunmaya çalıştı. Hz. Peygamber ise " *Allah bu hastalığı bana musallat etmez. Bu evdekilerin hepsine bu ilaçtan yutturulsun. Ancak amcam Abbâs müstesna*" dedi. Hz. Peygamber'in bu sözünden sonra orada bulunanlardan, Abbâs hariç diğerlerinin hepsine ceza olarak bu ilaçtan yutturuldu. Hattâ oruçlu olan Meymune dahi bu ilaçtan içmek zorunda kaldı.⁸²³

Buhârî bu olayı Hz. Aişe'den farklı bir rivâyetle olarak şu şekilde anlatmıştır. "Aişe şöyle dedi. "Peygamber'in yarı baygın bulunduğu hastalığı içerisinde ağzına ilaç koymuştuk. O da bize; "İlaç vermeyiniz." diye işaret etmeye başlamıştı. Biz (onun bu çekinmesini) hastalar ilaçtan hoşlanmadığı içindir dedik (ve ilaç vermeye devam ettik). Fakat Peygamber ayılınca; "Ben sizi ilaç vermektan men etmedim mi?" diye azarladı. Biz yine; "Hasta ilaçtan hoşlanamaz (onun için azarlıyor)." dedik. Bunun üzerine

⁸²⁰ İbn Hişâm, IV, 118; Vakâdî, III, 858; Süheylî, 169; İbn Sa'd, II, 140, IV, 16; Belâzürî, IV, 9; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 704, Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 482; İbnü'l-Esîr, II, 244, İbn Seyyidünnâs, II, 257; Zehebî, II, 88; Zübeyrî, s. 152; Diyârbekrî, II, 103; Dımaşkî, V, 371; Kandehevî, III, 954; Ebû Zehrâ, IV, 163; Umerî, 261; Seydişehrî, II, 897; Lings, s. 330; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, VIII, 419.

⁸²¹ Konrapa, s. 460.

⁸²² Seydişehrî, II, 980.

⁸²³ İbn Hişâm, II, 1065; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 888, *Tarihi Taberî*, II, 525; Süheylî, VII, 544; İbnü'l-Esîr, II, 295; Belâzürî, IV, 16; Seydişehrî, II, 1008.

Resulullah, “*Ev içinde bulunan herkese istisnasız bu ilaçtan verilecektir. İşte ben bakıyorum. Yalnız Abbâs müstesna. Çünkü o bana ilaç verirken sizinle beraber bulunmadı.*” buyurdu.⁸²⁴

Hız. Peygamber’in vefatından sonra, Hız. Abbâs, oğlu Fadl ile beraber, Hız. Peygamber’in yıkanması, kefenlenmesi, defnedilmesi işlerine de katılmış, ve en yakın akrabalarından birisi olmasından dolayı bu konularda onun görüşü alınmadan herhangi biri iş yapılmamıştır. Hız. Peygamber’in yıkanması ve kefenlenmesi esnasında, Hız. Abbâs oğlu Fadl ile beraber bizzat orada bulunmuş, Hız. Ali, Hız. Peygamber’in naaşına su dökerken, Hız. Abbâs ve Fadl b. Abbâs naaşı çevirmişlerdir.⁸²⁵ İbn Sa’d, bunun haricinde birkaç farklı rivâyet daha aktararak, Hız. Abbâs’ın, Hız. Peygamberin yıkanması esnasında yıkama işine katılmayıp oturduğunu veya onları perdelediğini söylemiştir.⁸²⁶ Bununla beraber aktardığı başka bir rivâyette de, Hız. Peygamber’in; “*Beni Abbâs yıkamasın. Çünkü o benim babam yerinedir. Baba ise evladının avret yerine bakamaz.*” dediğini de söylemektedir. Ancak Hız. Peygamber’in burada kasedtiği, Hız. Abbâs’ın, ellerle ovalanarak yapılan yıkama işini gerçekleştirmemesi konusunda bir vasiyet olsa gerektir. Orada hiç bulunmasının manasında değil. Bundan dolayı da Hız. Abbâs, Hız. Peygamber’i yıkama işini, yaşça büyük olması sebebiyle bu işe en çok lâıık olan kişi olduğu halde, Hız. Ali’ye devretmiş olabilir.

Hız. Peygamber’in cenaze namazını ilk kılanlardan biri de yine Hız. Abbâs oldu.⁸²⁷ Daha sonra sıra Hız. Peygamber’in defnedilmesine gelince, Hız. Peygamber için açılacak mezarın şeklinde Müslümanlar ihtilafa düştüler. O sırada Medine’de mezar kazan iki kişi vardı. Biri Ebû Ubeyde b. Cerrah ki o, Mekke halkının mezarlarını kazardı, diğeri de Ebû Talha idi, o da Medine halkının mezarlarını kazardı. Ebû Ubeyde Mekke halkının adetlerine göre mezar kazarken, Ebû Talha, Medine halkının mezarlarını kazar ve mezarı lahit şeklinde yapardı. Hız. Abbâs iki kişi çağırarak her birini mezar kazan bu iki kişiden birine gönderdi ve arkasından; “Allah’ım Resulünün hakkında hayırlısını ver.” diye dua etti. Bu iki kişiden olan Ebû Talha, Ebû Ubeyde den önce gelince Hız. Peygamber’in mezarını kazma görevi ona verildi. O da lahit şeklinde bir mezar

⁸²⁴ Buhârî, *Sahih’ul-Buhârî*, Megazi, 85, Tıb, 21.

⁸²⁵ İbn Hişâm, II, 1077; Süheylî, VII, 558; İbnü’l-Esir, II, 305; Diyârbekrî, II, 180; Ebû Zehrâ, IV, 425; Seydişehrî, II, 1017; Lings, s. 330.

⁸²⁶ İbn Sa’d, II, 241.

⁸²⁷ İbn Sa’d, II, 253.

kazdı.⁸²⁸

Hz. Abbâs, oğulları Fadl ve Kusem ile beraber Hz. Peygamberin kabrine indirilmesine de iştirak etti.⁸²⁹ Hattâ onun kabrinden en son çıkan ve zaman olarak ona en yakın olan, Abbâs'ın oğlu Kusem olmuştur.⁸³⁰

Hz. Peygamber'in hayatı boyunca, Hz. Abbâs ile olan diyaloglarına, ve birbirlerine muamelelerine baktığımızda, onların arasındaki bu sevgiyi daha iyi görebilmekteyiz. Mekke'nin fethinden sonra, Hz. Peygamber bu şehrin artık haram bir şehir olup, buradaki bir otun dahi kopartılmasının yasak olduğunu söyleyince Hz. Abbâs; "İzhır otu müstesna olsun Ya Resulullah! Çünkü biz o otu, defin ve kuyumculuk işlerinde kullanırız." deyince Hz. Abbâs'ın bu isteğine binaen, Hz. Peygamber, ızhır otunu bu hükümden müstesna tutmuştur.⁸³¹

Hz. Peygamber, Medine'de, mescidde cuma hutbesi okurken, halka ayakta hitap ederdi. Bunu gören ashâbı, Hz. Peygamber'in halka yaptığı hitap boyunca ayakta kalmasını istememiş ve ona üzerinde oturabileceği ahşaptan bir minber yaptırmıştır. Hz. Peygamber için yapılan bu minberin, kimin tarafından yaptırıldığı konusunda farklı rivâyetler vardır. Bir rivâyete göre de, Hz. Peygamber için minber yapılması konusu gündeme gelince Hz. Abbâs; "Bunu en iyi benim kölem Kilâb yapar." diyerek, kölesine bu minberi yaptırdı ve mescide koydu.⁸³²

Hz. Abbâs Mekke'nin fethinden önce, Hz. Peygamber'e giderek, ordu Mekke'ye girmeden önce, Mekke'ye giderek halkı uyarmayı ve onları İslâm'a davet etmek istediğini söyledi. Hz. Peygamber ona izin verdi ve Mekke halkına neler söylemesi gerektiğini anlattı. Bundan sonra Hz. Abbâs, Hz. Peygamber'in Şehba adlı katırına binerek, Mekke'ye doğru yola çıktı. Ancak bir süre sonra Hz. Peygamber, amcasının tek başına Mekke'ye gitmesine izin verdiğinden dolayı pişman oldu. Ona bir zarar vermelerinden korkarak; "*Babamı geri çeviriniz. Babamı geri çeviriniz. İnsanın amcası babası gibidir. Ben ona Kureyşlilerin yapılmayacak bir şeyi yapmalarından korkuyorum. Vallahi eğer ona bir şey yapacak olurlarsa üzerlerinde ateş yakarım.*"

⁸²⁸ İbn Sa'd, II, 260; İbn Hişâm, I, 1078; Süheylî, VII, 559; İbn Seyyidünnâs, II, 450; Diyârbekrî, II, 181.

⁸²⁹ Süheylî, VII, 560; İbn Sa'd, II, 263.

⁸³⁰ İbn Hişâm, II, 424; Süheylî, VII, 561; İbn Sa'd, II, 264; Diyârbekrî, I, 168.

⁸³¹ Buhârî, *Sahih'ül-Buhârî*, Cenâiz, 76; Ebû Zehrâ, IV, 133.

⁸³² Belâzürî IV, 22; Köksal, *Hız Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, IX, 7.

diyerek onu geri çağırmasını emretti. Ancak Abbâs, oldukça ilerlemiş olduğundan Mekke'ye vardı.⁸³³

Hz. Abbâs Müslüman olduktan sonra, bir gün Kureyş'ten bir adam Hz. Abbâs'ı gördü ve ona işaret ederek "Bu Resulullah'ın amcasıdır. Hiç kafir kalmayınca kadar o Müslüman olmamıştır." dedi. Hz. Abbâs onun bu sözlerine çok üzüldü ve Hz. Peygamber'e giderek onu şikâyet etti. Bu sözleri duyan Resulullah sinirlenerek, "*Kim amcam Abbâs'a eziyet ederse bana eziyet etmiş olur. Kişinin amcası babası gibidir.*" buyurdu.⁸³⁴

Sehl b. Sa'd, Resulullah'ın, Hz. Abbâs ve ailesine yaptığı duayı bize şu şekilde aktarmıştır. "Resulullah eve girdi ve yıkanmaya başladı. Abbâs da bir örtü aldı ve onunla Resulullah'ı örttü. Bunun üzerine Resulullah'ın örtüye bakıp başını kaldırarak şöyle dediği gördüm. "*Allah'ım Abbâs'ı cehennem ateşinden ört (uzak tut)*" veya şöyle dedi "*Allah'ım Abbâsı ve ailesini cehennem ateşinden ört (uzak tut).*"⁸³⁵

Buna benzer başka bir rivâyette de, Üseyd b. Hudayr; "Resulullah Abbâs ve oğullarının yanına girdi ve "*yaklaşınız*" dedi. Onlar birbirlerine doğru yaklaştılar sonra Resulullah onları bir çarşafıla örttü ve şöyle dua etti, '*Ya Rabbi! Bu amcam babam gibidir. Bunlar benim ev halkım. Benim onları örttüğüm gibi sen de onları cehennem ateşinden ört.*' buyurdu." demiştir.⁸³⁶

Hz. Peygamber'in amcası Abbâs için söylediği diğer sözlerden birkaç tanesini şu şekilde sıralayabiliriz:

*"Allah beni, İbrahim'i dost edindiği gibi beni de kendisine dost edindi. Benimle İbrahim'in evi cennette karşı karşıyadır. Amcam Abbâs'ın evi de ikimizin arasında bir yerdedir. Böylece o, iki dostun rasında bir mümin olacaktır."*⁸³⁷

*"Bu benim amcam ve babalarımın geriye kalan tek kişidir."*⁸³⁸

⁸³³ Belâzürî, IV, 12; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, VIII, 246.

⁸³⁴ Belâzürî, IV, 8; Zübeyrî, s. 152.

⁸³⁵ Belâzürî, IV, 11; Abbâsî, s. 24.

⁸³⁶ Belâzürî, IV, 411; Diyârbekrî, I, 165; Kandehevî, III, 1696; Abbâsî, s. 21.

⁸³⁷ Belâzürî, IV, 11; Dimaşkî, XI, 115; Zehebî, II, 93; Abbâsî, s. 18.

⁸³⁸ Belâzürî, IV, 12.

“Her kim Abbâs’tan cahiliyye veya İslâmiyet devrine ait kötü bir şeyi duyar veya görürse o şeyi kimseye duyurmasın ve göstermesin. Şüphesiz ki ben Rabbimden, amcalarımdan kendisine ve bana en sevimli olanıyla beni desteklemesini istedim. O da beni Hamza ve Abbâs ile destekledi.”⁸³⁹

“Abbâs benden ben de ondanımdır. Her kim Abbâs’a eziyet ederse bana eziyet etmiş olur. Her kim Abbâs’a söverse bana sövmüş olur.”⁸⁴⁰

“Abbâs Kureyş’in eli açıklığı bakımından en cömerti ve akrabalık bağlarına en çok düşkün olanıdır.”⁸⁴¹

Hız. Peygamber, Hız. Abbâs için şöyle dua ederdi:

“Allah’ım! Amcam Abbâs Mekke’de beni şirk ehlinde korudu. Benim için ensardan biat aldı. Ve İslâm mücadelesinde bana yardım etti. Allah’ım onu ve onun neslini bütün kötülüklerden koru.”⁸⁴²

“Allah’ım bu benim amcam ve amca baba gibidir. Beni amcam Hamza’nın Uhud günü ölümüyle perişan ettiğin gibi, bu amcamın ölümüyle de perişan etme. Allah’ım senin işin takdir edilmiştir.”⁸⁴³

“Allah’ım, Abbâs’ın ve oğlunun, zahirî ve batınî günahlarını bağışla. Hiçbir günahını bırakma. Oğlunu da Abbâs’a halif kıl.”⁸⁴⁴

Said b Cübeyr’den gelen bir rivâyete göre Müslümanlardan biri, Abbâs’ın atalarının arkasından konuşup onları çekiştirir. Abbâs da o adama bir tokat atar. Bu sefer o adamın kavmi de silahlarını kuşanınca durum Resulullah’a intikal eder. Resulullah minbere çıkar ve; *“Ey insanlar! Yaratılmışların içinde Allah’ın en çok ikramda bulunduğu kimse kimdir?”* diye sordu. İnsanlar; *“Sensin ya Resulullah.”* deyince, Hız. Peygamber; *“Abbâs benden ben de ondanımdır. Ölülerinize sövmeyiniz. Zira dirilere*

⁸³⁹ Belâzürî, IV, 16.

⁸⁴⁰ İbn Sa’d, IV, 22, 24, Abbâsî, s. 19.

⁸⁴¹ İbn Seyyidünnâs, II, 385; Belâzürî, IV, Zirikî, IV, 35; Dımaşkî, XI, 116; Zehebî, II, 91.

⁸⁴² Belâzürî, IV, 21.

⁸⁴³ Abbâsî, s. 26.

⁸⁴⁴ Zehebî, II, 89; Abbâsî, 19; Kandehlevî, IV, 1695.

eziyet etmiş olursunuz.” Bunun üzerine o kavim Hz. Peygamber’e gelerek; “Seni kızdırıp üzmekten Allah’a sığınırız. Bizi bağışla ey Allah’ın Resulü” dediler.⁸⁴⁵

Abdülmuttalip b. Rebia b. Haris b. Abdülmuttalip’ten nakledilen bir rivâyet de şu şekildedir: “Ben Resûlullahın yanında iken, Abbâs kızgın bir şekilde Resulullah’ın yanına geldi. Resulullah ona neden kızgın olduğunu sordu. O ise şöyle dedi, “Ya Resulullah! Bizim ve Kureyşlilerin arasında ne var? Kendi aralarında birbirleri ile karşılaştıklarında birbirlerini güler yüzle karşılıyorlar. Bizimle karşılaştıklarında ise bizi böyle karşılamıyorlar.” Bunun üzerine Resulullah sinirlendi, hattâ yüzü sinirinden kızardı. Sonra, *“Nefsim elinde olan Allah’a yemin ederim ki! Bir insan Allah’ı ve Resulünü sevmedikçe kalbine iman tam olarak girmiş sayılmaz. Ey İnsanlar! Kim amcama eziyet ederse bana eziyet etmiş sayılır. Çünkü kişinin amcası babası gibidir.”* dedi.⁸⁴⁶

Hz. Aişe, Resulullah’ın, amcası Abbâs’ı yücelttiği kadar hiç kimseyi yüceltmediğini ve ona ikramda bulunduğu kadar hiç kimseye ikramda bulunmadığını söylemiştir.⁸⁴⁷

Dihye b. Halifetül Kelbî, Şam’dan dönerken Hz. Peygamber’e hediye olarak bir miktar kuru üzüm ve hurma getirdi. Hz. Peygamber bu hediyeleri alınca; *“Allah’ım ailemden sana en sevimli olanı benim yanına kat.”* diye dua etti. Bir süre sonra Hz. Abbâs oraya geldi. Hz. Peygamber onu görünce sevinerek; *“İşte bu gelen benim amcamdır. Gel ye!”* buyurdu.⁸⁴⁸

Hz. Peygamber Medine’de iken, amcası Abbâs’ı özler ve zaman zaman Medine vadilerine giderek onu ziyaret eder ve günlerce yanında kaldığı da olurdu.⁸⁴⁹

Hz. Abbâs bir defasında da, Hz. Peygamber’in yanına geldi. Hz. Peygamber onu görünce ayağa kalktı ve alnından öperek; *“O benim amcamdır. Dileyen amcasıyla övünebilir.”* buyurdu. Bunun üzerine Abbâs; “Bunlar benim için fazla değil mi Ya

⁸⁴⁵ İbn Sa’d, VI, 21; Belâzürî, IV, 16; Zehebî, II, 88; Kandehlevî, III, 1047; Abbâsî, s. 19.

⁸⁴⁶ Kandehlevî, III, 1046; Abbâsî, s. 18.

⁸⁴⁷ Zehebî, II, 92; Abbâsî, s. 19.

⁸⁴⁸ Belâzürî, IV, 23.

⁸⁴⁹ Belâzürî, IV, 17.

Resulullah?" deyince, Hz. Peygamber; "*Neden söylemeyeyim ki? Sen amcamsın, atalarımın hayatta kalan tek kişisin. Kişinin amcası babası yerindedir.*" buyurdu.⁸⁵⁰

Hz. Peygamber, Hz. Abbâs için her sene Hayber gelirlerinden 100 vesk ayırtırdı.⁸⁵¹

Hz. Abbâs Lübabe Kübra bint Hâris ile evlenmiş ve ondan, Fadl, Abdullah, Ubeydullah, Ma'bed, Kusem, Abdurrahman, Ümmü Habîb adlı çocukları dünyaya gelmiştir.⁸⁵² Lübâbe Ümmü Fadl olarak adlandırılırdı. Hz. Hatice'den sonra iman eden ilk kadın olduğu rivâyet edilir.⁸⁵³ Aynı zamanda Hz. Peygamber'in eşi Meymune'nin, Hamza'nın eşi Selma'nın ve Câfer b. Ebû Tâlip'in eşi Esmâ'nın da kız kardeşidir.

Hz. Abbâs'ın bu evliliğinin dışında cariyesinden, Temam ve Kesir; Hüzliye adlı bir eşinden de Hâris adlı çocukları olmuştur. Bir diğer oğlu Avn'ın annesinin ismi ise bilinmemektedir.⁸⁵⁴

Zehebi, bu kardeşlerden Avn'ın ismini zikretmeyip onun yerine, Ümeyme adlı bir diğer çocuktan bahsetmiş ve onun Temam ve Kesir ile anne bir kardeş olduğunu söylemiştir. Hâris'in annesinin ismini de Hüzliye olarak değil, Huceyle bint Cündeb et-Temime olarak vermiştir.⁸⁵⁵

Bu çocuklardan en büyüğü Fadl, en küçüğü ise Temmam idi.⁸⁵⁶ Fadl güzelliği ile, Abdullah ilmi ile, Ubeydullah cömertliği ile meşhurdur. Temam ise en kuvvetli insanlardan biri idi.⁸⁵⁷

Onun oğullarının kabirleri birbirinden uzak mekanlarda idi. Bundan dolayı "Uzaklık bakımında birbirlerine Abbâs'ın oğullarının kabirlerinden daha uzak kabirler görülmemiştir" denir. Çünkü Fadl Ecnadeyn savaşında şehit olmuş, Ma'bed ve Abdurrahman Afrika da, Abdullah Taif de, Ubeydullah Yemen de, Kusem Semerkand da, Kesir Yenbu da ölmüşlerdir.⁸⁵⁸ Bu bilgileri doğrulayan Dımaşkî, Ubeydullah'ın

⁸⁵⁰ Dımaşkî, 116.

⁸⁵¹ Vakıdî, II, 693.

⁸⁵² Diyârbekrî, I, 166; İbn Kudâme, 155; Zehebi, II, 84; Zübeyrî, s. 153; İbn Seyyidünnâs, II, 386; Abbâsî, s. 27.

⁸⁵³ Diyârbekrî, I, 166; İbn Kudâme, 155.

⁸⁵⁴ Diyârbekrî, I, 166; İbn Kudâme, 155.

⁸⁵⁵ Zehebi, II, 85.

⁸⁵⁶ İbn Seyyidünnâs, II, 386.

⁸⁵⁷ İbn Seyyidünnâs, II, 385.

⁸⁵⁸ İbn Seyyidünnâs, II, 387.

Yemen’de değil Medine’de vefat ettiğini söylemiştir.⁸⁵⁹

Fadl (فضل)

Hz. Abbâs’ın çocuklarının en büyüğü Fadl idi. Annesi Lübâbe Kübra bint Haris b. Harb El-Helaliyye idi.⁸⁶⁰ Ebû Abdullah⁸⁶¹ veya Ebû Muhammed⁸⁶² olarak künyelendirilirdi. Safiyye bint Mahmiyye ile evlemiş ve ondan Ümmü Külsüm adlı kızı olmuştur.

Fadl insanların arasında en güzel yüzlü olanı ve en yakışıklısı idi.⁸⁶³ Mekke ve Huneyn seferlerine katılmış, Huneyn’de Hz. Peygamber’in yanında sebat eden sahabelerden olmuştur.⁸⁶⁴ Hz. Peygamber’in vefatından sonra yıkanmasında da su dökerek yardımcı olmuştur.⁸⁶⁵ Onun sadece bir kızı vardı. Darekutni gibi bazı alimler, Abdullah isimli bir oğlunun olduğunu da rivâyet etmişlerdir.⁸⁶⁶

Fadl’ın ne zaman ve nerede vefat ettiği ihtilafli bir konudur. H.13 senesinde Ecnadeyn savaşında vefat ettiği söylendiği gibi, h.13 yılı sefer ayında,⁸⁶⁷ h.18 yılı, Hz. Ömer’in halifeliği zamanında da vefat ettiği de söylenmektedir.⁸⁶⁸ Yer olarak da, Filistin topraklarında Beyti Makdis yakınlarında Amavas adı verilen yerde,⁸⁶⁹ Suriye dolaylarında⁸⁷⁰ veya Şam’da Taûn hastalığına yakalanarak vefat ettiği söylenmiştir.⁸⁷¹

Abdullah (عبد الله)

Abdullah b. Abbâs Ebû'l-Abbâs olarak künyelenirdi. Onun da annesi, Lübabe Kübra bint Haris idi.⁸⁷² Abdullah hicretten üç sene önce, Müslümanlar muhasara altında iken, doğmuştur. Hz. Peygamber o doğduğunda damağına tükürüğünden bir parça sürerek ona; “Allah’ım! Abbas’ın oğluna, hikmeti ver, ve ona te’vili öğret” şeklinde dua

⁸⁵⁹ Dimaşkı, XI, 99.

⁸⁶⁰ İbn Sa’d, IV, 50; Diyârbekrî, I, 166.

⁸⁶¹ Diyârbekrî, I, 166.

⁸⁶² İbn Sa’d, IV, 50.

⁸⁶³ İbn Sa’d, IV, 50; Kelbî, 31; Diyârbekrî, I, 166; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslamiyet Medine Devri*, X, 279.

⁸⁶⁴ İbn Sa’d, II, 140, IV, 50; İbn Hişâm, IV, 116; Süheylî, VII, 167; İbn Seyyidünnâs, 2, 256; Diyârbekrî, I, 166; Lings, s. 329.

⁸⁶⁵ İbn Sa’d, IV, 51; Diyârbekrî, I, 166.

⁸⁶⁶ Diyârbekrî, I, 166.

⁸⁶⁷ Diyârbekrî, I, 166.

⁸⁶⁸ İbn Sa’d, IV, 51; Diyârbekrî, I, 166.

⁸⁶⁹ Kelbî, s. 31.

⁸⁷⁰ İbn Sa’d, IV, 51.

⁸⁷¹ İbn Sa’d, IV, 6.

⁸⁷² İbn Sa’d, VI, 320; Diyârbekrî, I, 167.

etmiştir. Hz. Peygamber vefat ettiğinde 13 yaşında olduğunu söylemiştir. Ondan gelen başka bir rivayette ise 10 yaşında olduğunu da söylemiştir.⁸⁷³

Hz. Peygamber'in dualarından sonra Abdullah gerçekten tam bir fakih oldu. Kur'anın tevilini çok iyi öğrendi. Hatta Hz. Ömer bir çok dini konuda onun görüşünü alır, Kur'an ın tefsirini ona sorardı.⁸⁷⁴ Ona, ilminin derinliğinden dolayı ilim denizi denilirdi.⁸⁷⁵ H. 35 senesinde Hz. Osman, h.36 senesinde de Hz. Ali Abdullah'ı hac emiri olarak görevlendirdi.⁸⁷⁶ Hz. Ali'nin taraftarı olarak Cemel ve Siffin savaşlarına katıldı.⁸⁷⁷ Daha sonra Hz. Ali, Abdullah b. Abbas'ı Basra'ya emir tayin etti. Hz. Ali şehit edilinceye kadar da Basra emiri olarak kaldı.⁸⁷⁸

Abdullah b. Abbas'ın; Abbas, Ali, Fadl, Muhammed, Ubeydullah, Lübabe ve Esmâ isimli çocukları olmuştur. Bu çocuklarının anneleri ise Zür'a binti Meşrah idi.⁸⁷⁹ Uzun boylu, kumral tenli idi. Sakalları sararmış idi. Bu nedenle sakallarını kına ile boyardı.⁸⁸⁰

Abdullah b. Abbas Taif de h. 67 senesinde, 70 yaşında vefat etti.⁸⁸¹ İbn Sa'd, onun h. 68 yılında, 71 yaşındayken vefat ettiğini söylemiştir.⁸⁸² Cenaze namazını Muhammed b. El-hanefî kıldırdı ve kabrine koydu. Mekke de öldüğünü söyleyenler çıksa da meşhur olan rivayetler onun Taif de vefat ettiğini, oraya gömüldüğünü ve kabrinin bilindiğini gösterir. Hz. Peygamber'den 1660 hadis rivayet etmiştir.⁸⁸³

Ubeydullah (عبيدالله)

Ubeydullah, Abdullah b. Abbas'tan 1 yaş küçüktü. Hz. Peygamber vefat ettiğinde o henüz 12 yaşında idi. Annesi, Lübabe bint Haris'tir.⁸⁸⁴

Hz. Ali, Ubeydullah'a Yemen'in sorumluluğu vazifesini vermiştir. H.36 veya 37 senesinde de hac mevsiminde insanlara hac yaptırmak için görevlendirdi.⁸⁸⁵ H. 38

⁸⁷³ İbn Sa'd, VI, 321, Diyârbekrî, I, 167.

⁸⁷⁴ İbn Sa'd, VI, 329.

⁸⁷⁵ İbn Sa'd, VI, 332.

⁸⁷⁶ İbn Sa'd, VI, 337.

⁸⁷⁷ Diyârbekrî, I, 167.

⁸⁷⁸ İbn Sa'd, VI, 338.

⁸⁷⁹ İbn Sa'd, VI, 320; Kelbî, s. 32; Diyârbekrî, I, 167.

⁸⁸⁰ Diyârbekrî, I, 167.

⁸⁸¹ Kelbî, s. 31; Diyârbekrî, I, 167.

⁸⁸² İbn Sa'd, VI, 345.

⁸⁸³ Diyârbekrî, I, 167.

⁸⁸⁴ İbn Sa'd, VI, 347; Diyârbekrî, I, 167.

senesinde Hz. Ali yine hac vazifesinde onu görevlendirdiğinde, Muaviye de Yezid b. Şecere er-Rehavi yi insanlara hac yaptırmayı için görevlendirdi. Bu yüzden insanlar arasında münakaşa çıkınca, bu görev Şeybe b. Osman'a verildi. Yine bir rivayette Hz. Ali, Ubeydullah'ı Yemen'e gönderdikten sonra da Muaviye, Bişr b. Ertat el-Amiri'yi onun üzerine gönderdi. Bişr, Ubeydullah'ın üzerine yürüdü ve Yemen'in idaresi vazifesini ele geçirdi. Bunun üzerine Hz. Ali de, Harise b. Kusame es-Sadi'yi Bişr'in üzerine gönderince, Bişr kaçtı ve Ubeydullah eski vazifesine geri döndü.⁸⁸⁶

Ubeydullah tüccar biri idi.⁸⁸⁷ Çok da cömertti.⁸⁸⁸ H. 58 senesinde vefat etti. Vakıdı ve Zübeyr onun Medine'de Yezid b. Muaviye zamanında vefat ettiğini söylemişlerdir.⁸⁸⁹ Bazı rivayetlerde onun Yemen'de vefat ettiğini söylense de Medine de öldüğü görüşü daha isabetlidir.⁸⁹⁰

Ubeydullah'ın çeşitli hanımlarından ve cariyelerinden Muhammed, Âliye, Meymune, Lübâbe, Ümmü Muhammed, Abdurrahman, Kusame, Abdullah, Cafer, Ümmü Külsüm, Amra, Ümmü Abbas adlı çocukları olmuştur.⁸⁹¹

Kusem (كُثَم)

Kusem b. Abbas'ın annesi de, Lübabe Kübra bint Haris'tir.⁸⁹² Hz. Peygamber'e çok benzerdi.⁸⁹³ Hasan b. Ali'nin süt kardeşidir. Hz. Peygamber'in kabrine indirilmesi sırasında o da kabirde bulundu. Bu yüzden Abdullah b. Abbas ona; "Hz. Peygamber zamanının en sonuncusu." demiştir. Hz. Ali onu Mekke valiliğine atamıştır.⁸⁹⁴ Hz. Osman'ın hilafeti zamanında⁸⁹⁵ veya Hz. Muaviye zamanında Semerkand'da vefat etmiştir.⁸⁹⁶

⁸⁸⁵ İbn Sa'd, VI, 349.

⁸⁸⁶ Diyârbekrî, I, 167.

⁸⁸⁷ İbn Sa'd, VI, 348.

⁸⁸⁸ Kelbî, s. 32; İbn Sa'd, IV, 6; Diyârbekrî, I, 167.

⁸⁸⁹ Diyârbekrî, I, 167.

⁸⁹⁰ Kelbî, s. 32; İbn Sa'd, IV, 6; Dımaşkî, XI, 99.

⁸⁹¹ İbn Sa'd, VI, 348.

⁸⁹² İbn Sa'd, IV, 349.

⁸⁹³ Kelbî, 32; İbn Sa'd, IV, 349; İbn Ukbe, 256; Diyârbekrî, I, 168; Dımaşkî, XI, 99.

⁸⁹⁴ Diyârbekrî, I, 168.

⁸⁹⁵ Diyârbekrî, I, 168.

⁸⁹⁶ Kelbî, s. 32; İbn Sa'd, VI, 350.

Abdurrahman (عبد الرحمان)

Abdurrahman b. Abbas'ın annesi de, Lübabe bint Kübra b. Haris'tir. Hz. Peygamber zamanında doğmuş ve kardeşi Ma'bed ile Afrika'da, Hz. Osman zamanında h.35 senesine şehit olmuşlardır.⁸⁹⁷ Hz. Ömer zamanında Şam'da vefat ettiği de rivayet edilmiştir.⁸⁹⁸

Ma'bed (معبد)

Ma'bed b. Abbas'ın annesi de Lübabe bint Haris'tir. Hz. Abbas'ın en küçük çocuğu idi.⁸⁹⁹ Ebû'l-Abbas olarak künyelenirdi. Hz. Peygamber zamanında doğmuş ancak ondan herhangi bir şey rivayet etmemiştir. Hz. Ali ona Mekke'nin bazı vazifelerini vermiştir. Hz. Osman zamanında Afrika'da şehit edilmiştir.⁹⁰⁰

Ma'bed'in çeşitli hanımlarından Abdullah, Abbas, Meymune, Ömer, Hafsa isimli çocukları olmuştur.⁹⁰¹

Kesir (كسير)

Kesir b. Abbas'ın annesi ise Sebee dir. Humeyriyye olduğu da söylenir. Kesir b. Abbas Ebu Temam olarak künyelenirdi. H. 10 senesinde Hz. Peygamberin vefatından bir ay önce doğmuştur.⁹⁰² Zeki, fakih ve fazilet sahibi bir insandı.⁹⁰³

Temam (تمام)

Temam b. Abbas'ın annesi de Sebee dir. Hz. Peygamber zamanında doğmuştur. Hz. Ali onu Medine valisi olarak görevlendirmiştir.⁹⁰⁴ Çok güçlü kuvvetli ve cesur biri idi. Çeşitli hanımlarından, Cafer, Ümmü Habâb, Abbâs, Kusem, Âliye, Kesire, Safiyye ve Nefise isimli çocukları olmuştur.⁹⁰⁵

⁸⁹⁷ Diyârbekrî, I, 168.

⁸⁹⁸ Kelbî, s. 32; İbn Sa'd, IV, 6.

⁸⁹⁹ İbn Sa'd, VI, 350.

⁹⁰⁰ Kelbî, s. 32; İbn Sa'd, IV, 6.

⁹⁰¹ İbn Sa'd, VI, 350.

⁹⁰² Diyârbekrî, I, 168.

⁹⁰³ Kelbî, s. 32; İbn Sa'd, VI, 6, IV, 351.

⁹⁰⁴ Diyârbekrî, I, 168.

⁹⁰⁵ İbn Sa'd, VI, 351.

Hâris (حارث)

Hâris'in annesi ise Huceyle b. Rebi b. Amir' dir.⁹⁰⁶ Darekutni de Ebu Amr dan rivayetle Abbas'ın Avn isminde bir erkek çocuğunun daha olduğu da söylenmiştir.⁹⁰⁷ Hz. Abbâs'ın kız çocuklarına gelince; Diyarbekrî onun 4 kızı olduğunu söyleyip isimlerini Ümmü Habibe, Âmine, Safiyye ve Ümmü Külsüm olarak vermiştir.⁹⁰⁸ Dimeşki ise onun 3 kızı olduğunu söyleyip bu kızların isimlerini, Ümmü Habibie, Safiyye ve Ümeyme olarak rivayet etmiştir.⁹⁰⁹

2.12.2. Müslüman Oluşu

Hz. Abbâs hakkında bilgi veren kaynaklarımızın tamamında, onunla ilgili olarak en çok Müslüman olma zamanı hakkındaki farklı rivâyetlere yer verilmiş ve bu problem uzun tartışma konularına kaynaklık etmiştir. Biz de bu sebepten dolayı, araştırmamız da bu konuyu ayrı bir bölümde ele alarak incelemeyi, uygun bulduk.

Hz. Abbâs'ın Müslüman olma zamanı ile ilgili tartışmaları bir kaç gurup içerisinde inceleyebiliriz. Birinci görüşe göre Hz. Abbâs, Bedir Savaşı'ndan önce, Müslüman olmuş ancak çeşitli sebeplerden dolayı bunu gizlemiştir. Bu görüşü destekleyenlerin ellerindeki en büyük delil, Hz. Abbâs'ın kölesi Ebû Rafii'nin rivâyetidir. Daha önce Ebû Lehep'in ölümü konusunda da ele aldığımız bu rivâyette Ebû Rafii; "Ben Abbâs b. Abdülmuttalip'in kölesi idim. Biz ailece Müslüman olmuşuk. Abbâs ve Ümmü Fadl ile birlikte ben de Müslüman olmuşum. Abbâs kavminden korkar ve onlara muhalefetten çekinirdi. Bu nedenle Müslüman olduğunu gizlerdi. Onun mallarından bir çoğu da kavminin ellerinde idi..."⁹¹⁰ diyerek, Hz. Abbâs'ın, aslında hicretten çok zaman önce, Müslüman olduğunu, ancak bunu açıkladığı zaman, kavminin kendisine düşman kesilmesinden ve Kureyş halkından bazı kimselerde bulunan yüklü miktardaki alacağının kendisine geri ödenmemesinden korktuğundan dolayı, Müslüman olduğunu gizlediğini belirtmiştir. Belâzürî, Ebû Râfii'nin bu rivayetini aktarırken Hz. Abbâs'ın tüm bu sebeplerle beraber aynı zamanda, kendi himayesinde bulunan sikâye ve rifade

⁹⁰⁶ İbn Sa'd, IV, 6.

⁹⁰⁷ Diyarbekrî, I, 168.

⁹⁰⁸ Diyarbekrî, I, 169.

⁹⁰⁹ Dimaşkî, XI, 105.

⁹¹⁰ İbn Hişâm, I, 476; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 314; Süheylî, V, 188; İbn Sa'd, IV, 67; İbn Kesîr, III, 464; Diyarbekrî, I, 388; Dimaşkî, IV, 108; Kastalânî, I, 100; Seydişehrî, II, 677; Kandehlevî, V, 1916; Yıldız, I, 454; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 185; Lings, s. 162.

vazifesinin Müslüman olduğu anlaşılması halinde elinden alınmasından korktuğu için, Müslüman olduğunu gizlediğini söylemiştir.⁹¹¹

İkinci önemli delil ise, Hz. Abbâs'ın Bedir Savaşı'nda esir edilip, Hz. Peygamber'in huzuruna getirilmesi olayında söylenen sözlerdir. Buna göre Hz. Peygamber, Hz. Abbâs'tan, esaretten kurtulmak için kendisinin, yeğenlerinin ve müttefiki olan Utbe'nin fidyesini ödemesini emredince Hz. Abbâs; "Ya Resulullah! Ben Müslüman idim. Kureyş kavmi beni zorlayarak bu savaşa çıkardılar." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber de ona; "*Senin Müslümanlığımı en iyi Allah bilir. Ancak şu anda senin durumun ortadadır. Bu da senin aleyhinedir...*" şeklindeki sözleridir.⁹¹²

Bu görüşte olanlar, Hz. Abbâs'ın Müslüman olduğu halde, neden Mekke'de kalıp, hicret etmediği ve Bedir Savaşı'nda, müşriklerin arasında yer aldığı sorusuna ise, onun Mekke'de kalmasını Hz. Peygamber'in emrettiğini, bu sayede, onun Hz. Peygamber'e, Mekke'den mektuplar yollayıp, müşriklerin durumu hakkında bilgi verdiğini, Bedir Savaşı'na da, zorlama ile katıldığı şeklinde cevaplar vermişlerdir. Buna göre Hz. Abbâs hicret etmek için Hz. Peygamber'den izin isteyince, Hz. Peygamber ona; "*Ey amca sen yerinde kal! Çünkü Allah peygamberliği benimle sonlandırdığı gibi, hicreti de seninle sonlandıracaktır.*"⁹¹³ veya "*Senin makamın senin için daha hayırlıdır.*"⁹¹⁴ buyurarak, Hz. Abbâs'a Mekke'de kalıp, hicretini ertelemesi şeklinde bir emir vermiştir.

İbn Abbâs da, bu görüşleri destekler mahiyette, şu sözleri söylemiştir: "Abbâs, Mekke'de Bedir'den önce Müslüman olmuştu. Onunla birlikte Ümmü Fadl da Müslüman olmuştu. Ancak o Mekke'de ikamet ediyordu. Mekke'de olan biteni Resulullah'a yazıyor ve onu haberdar ediyordu. Böylece Mekke'deki hiçbir şey Resulullah'tan gizli kalmıyordu. Abbâs bu şekilde Müslümanlara yardım ediyor, İslâm'ın güç ve kuvvet bulmasını sağlıyordu. Hattâ bir ara, Resûlullah'a gelmek istedi. Resulullah da, ona bir mektup yazdı ve senin makamın önemlidir. Sen orada mücahidsin dedi. Böylece Resulullah'ın emriyle Mekke'de ikamet etti."⁹¹⁵

⁹¹¹ Belâzürî, IV, 9.

⁹¹² İbn Sa'd, IV, 12; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 321; Zehebî, II, 81; Kastalânî, I, 98; Diyârbekrî, I, 390; Şâkir, I, 441; Lings, 164; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 192; Abbâsî, s. 15.

⁹¹³ Zehebî, II, 97; Afzalurrahmân, VI, 292; Abbâsî, s. 18.

⁹¹⁴ Diyârbekrî, I, 165.

⁹¹⁵ İbn Sa'd, IV, 28; Zehebî, II, 98; Abbâsî, s. 12.

Ayrıca, Hz. Abbâs'ın, hicretten önce, Akabe biatında, Hz. Peygamber'in yanında bulunan tek kişi olmasını, onun hicretini destekleyici bir tavır takınmasını⁹¹⁶ ve Hz. Peygamber'in, Bedir Savaşı'ndan önce, ordusuna, Hz. Abbâs'ın zorlama ile bu savaşa katıldığını söylemesi ve onun öldürülmeyip esir alınmasını emretmesini de,⁹¹⁷ onun bu savaştan önce Müslüman olduğuna dair bir delil olarak kabul ederler.

İkinci bir gurup görüşe göre ise, Hz. Abbâs Bedir Savaşı'ndan sonra, esir alınca Müslüman olmuştur. Çünkü, Hz. Abbâs'ın Bedir'den önce Müslüman olduğunu savunanların delilleri arasında zikrettiğimiz, Hz. Peygamber'in, ondan kendisinin yeğenlerinin ve müttefiki Utbe'nin fidyesini ödemesini istemesi olayının devamında, Hz. Abbâs, yanında parasının olmadığını söyleyerek, üzerinde bulunup el konulan 20 dinarın bu fide yerine sayılmasını talep etmiştir. Ancak, Hz. Peygamber, buna karşı çıkarak; *"Peki Mekke'de iken eşin Ümmü Fadl'a bıraktığın paralara ne oldu. Sen o paraları Ümmü Fadl'a verirken yanında kimse yoktu. Sonra ona dedin ki, eğer bu savaşta bana bir kötülük gelirse, bu Fadl için, bu da Abdullah için dedin."* deyince, Hz. Abbâs, Hz. Peygamber'in kendisinden ve eşinden başka hiç kimsenin varlığından haberdar olmadığı bu konu hakkında bilgi vermesine hattâ aralarında geçen konuşmaları ona tek tek anlatmasına hayret ederek; *"Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, bunu benden ve Ümmü Fadl'dan başka kimse bilmiyordu. Şüphesiz ben anladım ki, sen Allah'ın elçisisin."* diyerek Müslüman oldu.⁹¹⁸

Bu görüşü savunanlar da, Hz. Abbâs'ın Mekke'nin fethinden bir süre önce Hz. Peygamber'in ordusuna katıldığı esnada Müslüman olduğunu söyleyenlere karşı, daha önce zikrettiğimiz, Hz. Peygamber'in, Hz. Abbâs'a, hicret etmeyip, yerinde kalmasını emrettiği hadislerini ve Hz. Abbâs'ın bu emre uyararak hicret etmemesini, Mekke'den kendisine, Kureyşliler hakkında bilgi içeren mektuplar göndermesini, kendi görüşlerine

⁹¹⁶ İbn Hişâm, I, 307; İbn Sa'd, IV, 7; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 318; Belâzürî, I, 295; Zehebi, II, 85; İbnü'l-Esîr, II, 99; İbn Kesîr, III, 247; Süheylî, IV, 82; Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 376; İbn Ukbe, s. 91; Diyârbekrî, I, 318; Dimaşkî, III, 303, Şâkir, II, 323; Hasan I, 129; Yıldız, I, 249; Seydişehrî, I, 575; Ebû Zehrâ, II, 294; Köksal, *H. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Mekke Devri*, s. 383; Lings, s. 118.

⁹¹⁷ İbn Hişâm, I, 460; İbn Ukbe, 136; İbn Sa'd, IV, 9; Belâzürî, IV, 8; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 297; Süheylî, V, 107; İbn Seyyidünnâs, I, 397; İbnü'l-Esîr, II, 126; İbn Kesîr, III, 427; Diyârbekrî, I, 165, 381; Dimaşkî, IV, 81; Kandehevî, III, 964; Ebû Zehrâ, III, 46; Şâkir, I, 425; Köksal, *H. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 153; Abbâsî, s. 114.

⁹¹⁸ İbn Sa'd, IV, 12; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 321; Ya'kûbî, II, 46; İbn Seyyidünnâs, II, 385; Zehebî, II, 81; Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 399; İbnü'l-Esîr, II, 130; Kastalânî, I, 98; Diyârbekrî, I, 390; Şâkir, I, 441; Seydişehrî, II, 678; Lings, s. 164; Köksal, *H. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 192; Zapsu, s. 814; Abbâsî, s. 15.

bir delil olarak kabul etmişlerdir. Ayrıca, Hayber savaşından sonra, Mekke'ye Hz. Peygamber'in esir edildiğine dair yalan haber getiren Haccac'ın olayında, Hz. Abbâs'ın bu haberi duyunca çok üzülmelerini ve bir an baygınlık geçirmelerini, ancak gerçeği öğrendikten sonra da sevincinden köle azad etmesini,⁹¹⁹ kaza umresi sırasında Hz. Peygamber'e giderek, ona baldızı, Meymune ile evlenmesini tavsiye etmesi, Hz. Peygamber'in de bu teklifi kabul edince, mehrini kendisi ödeyerek, baldızı Meymune ile Hz. Peygamber'i nikahlamasını⁹²⁰ yine kendi görüşlerine bir delil olarak kabul etmişlerdir.

Üçüncü gurup görüş sahipleri ise, Hz. Abbâs'ın Mekke'nin fethinden bir süre önce, Hz. Peygamber'in ordusuna katıldığı anda Müslüman olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu görüşü savunanlar ise, Hz. Abbâs'ın Mekke'nin fethine kadar Mekke'de kalmasını ve Müslüman olmaya karar verdiği anda, Medine'ye hicret için yola çıkmasını, yolda Hz. Peygamber ile karşılaşarak, onun ordusuna katılmasını⁹²¹ delil olarak saymışlardır.

Ancak İbn Sa'd ve onun rivâyetini kabul eden Zehebi, Hz. Abbâs'ın, Mekke'nin fethinden önce, Medine'ye hicret ederek, son muhacir olması gibi bütün bilgileri reddederek, onun hicret zamanı ile ilgili iki farklı tarih vermektedirler. Birincisi Hz. Abbâs'ın Hendek Savaşı zamanında, yeğenleri Nevfel b. Haris ve Rebia b. Haris ile beraber Medine'ye hicret ettiği ki, bu rivâyete göre, Hendek Savaşı'ndan itibaren Hz. Abbâs, Hz. Peygamber'in yanında kalmıştır.⁹²² İkinci rivâyet ise, Hz. Abbas'ın, torunlarından, İbn Abbâs b. Abdullah b. Ma'bed b. Abbâs'ın, dedesinin Hayber'in fethinde, Ebû Hureyre ile beraber Hz. Peygamber'in ordusuna katıldığına dair sözleridir.⁹²³ Ancak bu rivâyetin devamında İbn Sa'd, bu rivâyetin doğru olamayacağını kendisi dahi belirtmiştir. İbn Sa'd bu konuya açıklama getirirken, Hayber'in fethi esnasında Hz. Abbâs'ın, Mekke'de ikamet ettiğini, hattâ fetihten sonra Mekke'ye gelip, Hz. Peygamber'in esir edildiğine dair yalan haber yayan Haccac'ın söyledikleri duyduktan sonra ne derece üzüldüğünü hatırlatarak bu rivâyetin kabul edilemez

⁹¹⁹ Vakıdî, II, 702; İbn Hişâm, 3, 475; İbn Ukbe, s. 256; Belâzürî, IV, 26; İbn Kudâme, s. 151; Dımaşkî, V, 185; Ebû Zehrâ, III, 383; Köksal, *Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, VII, 228; Abbâsî, s. 16.

⁹²⁰ İbn Hişâm, II, 827; İbn Sa'd, X, 107; Belâzürî, IV, 28; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 843; İbn Seyyidünnâs, II, 402; Diyârbekrî, I, 267, II, 64; Ebû Zehrâ, IV, 22; Afzalurrahmân, II, 193; Yıldız, I, 323.

⁹²¹ İbn Hişâm, II, 853; Süheyli, VII, 61; Vakıdî, II, 812; Belâzürî, I, 451; İbn Seyyidünnâs, II, 228; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 667; İbnü'l-Esîr, II, 225; Belâzürî, IV, 29; İbn Seyyidünnâs, II, 228; Kastalânî, I, 170; Yıldız, I, 512.

⁹²² İbn Sa'd, IV, 14, 42, 44; Zehebî, II, 87.

⁹²³ İbn Sa'd, IV, 15; Zehebî, II, 87.

olduğunu bildirmiştir. Ancak devamında işin gerçeğini öğrendikten sonra da, Hz. Abbâs'ın toparlanarak Medine'ye hicret ettiğini ve Hz. Peygamber'in ona her sene Hayber gelirlerinden 100 vesk ayırttığını da, belirtmiştir.⁹²⁴ Fakat İbn Sa'd, bu son sözleriyle, kendisinin kabul ettiği bir rivâyet olan, Hz. Abbâs'ın, Hendek savaşı zamanında yeğenleriyle birlikte hicret ettiği görüşüne de ters düşmüş durumundadır. Kısacası İbn Sa'd, Hz. Abbâs'ın Mekke'nin fethinden kısa bir süre önce hicret ettiği görüşünü benimsememekle beraber, onun hicret tarihi ile ilgili birbirine zıt ve karmaşık bazı rivayetlere yer vermiştir.

Tarihi Taberî Tercümesi adlı eserde bütün bu bilgilerden hariç çok daha farklı bir bilgiye yer verilmektedir. Taberî'ye göre Hz. Abbâs, Bedir Savaşı'ndan sonra Müslüman olmasıyla Medine'de kalmış, hattâ Uhud Savaşı'na, Hudeybiye Antlaşması'na ve kaza umresine dahi katılmıştır.⁹²⁵ Hz. Abbâs'ın Uhud Savaşı'nda bulunmasının mümkün olamayacağına dair kanaatimizi daha önce aktarmıştık. Ayrıca Taberî'nin bu rivâyeti onun bu eserinden başka hiçbir kaynakta yer almadığı gibi, Taberî, *Tarih'ul-Ümem ve'l-Mülük* adlı diğer eserinde de, Hz. Abbâs'ın Mekke'nin fethinden kısa bir süre önce hicret ederek Hz. Peygamber'in ordusuna katıldığı görüşünü benimseyerek, bu eserindeki verdiği bilgiye ters düşmüştür.

Bütün bu rivâyetlerin tamamını değerlendirildiğinde, Hz. Abbâs'ın, Mekke'nin fethinden önce Müslüman olduğu, ancak bunu ailesi hariç kim kimseye bildirmediği, Hz. Peygamber'in emri gereği de Mekke'de ikamet etmeye devam ettiği söylenebilir. Bu hem, Hz. Abbâs'ın Bedir Savaşı'nda esir edildiğinde, Hz. Peygamber'e kendisinin önceden Müslüman olduğunu belirttiği sözlerinde, hem de kendi kölesi Ebû Rafii'nin ve oğlu İbn Abbâs'ın, Hz. Abbâs'ın Bedir Savaşı'ndan önce Müslüman olduğunu bildirdiği sözlerinden anlaşılabilir. Bedir Savaşı'ndan sonra, Hz. Peygamber'in, Hz. Abbâs'a, eşine bıraktığı paraları haber vermesi üzerine, Hz. Abbas'ın onun peygamberliğini tasdik eden sözlerine gelince, Hz. Abbâs bu sözleriyle Müslüman oluyor demektense, Hz. Abbâs, Müslüman olduğunu ilk defa burada açığa vuruyor demenin daha doğru olur. Hz. Abbâs'ın, Mekke'nin fethinden bir süre önce hicret ederek, Hz. Peygamber'in ordusuna katıldığı anda Müslüman olduğu görüşüne katılmak mümkün değildir. Çünkü

⁹²⁴ İbn Sa'd, IV, 16; Zehebî, II, 87.

⁹²⁵ Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 468

Hiz. Abbâs'ın, Mekke'ye geç hicret etmesi onun bu tarihe kadar, iman etmediği anlamına gelmez. Hiz. Abbâs'ın, Hiz. Peygamber'in emriyle Mekke'de ikamet ettiği zaten kesin olan bir gerçektir. Ayrıca Hiz. Abbâs, Mekke'de ikamet ettiği müddetçe, Hiz. Peygamberle devamlı iyi münasebetler içine olmuş, onunla mektuplaşarak da, Mekke'deki durum hakkında sürekli olarak bilgi vermiştir. Zaten kaynaklarda da, Hiz. Abbâs'ın, Hiz. Peygamber'e kavuştuğu anda, onun yeni Müslüman olduğunu veya ilk defa şahadet getirdiğini gösteren herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Caetani bu konuda Hiz. Abbâs'ın geç iman etmesinin menfaatleri icabı olduğunu düşünerek şöyle demektedir: "Abbâs'ın Muhammed ile hangi zamanda münasebatta bulunduğunu tayin etmek kabil değildir. Fakat her şey bunun pek geç başlamış olduğu zamanını veriyor. Her halde Hudeybiye'den evvel, böyle bir münasebat yoktu. Abbâs, siyasi zamanecilik ve iktisadi menafi mülâhazası ile, Muhammed Hicaz'ın hakiki hakim ve sahibi oluncaya kadar ona yanaşmamıştır. Bundan başka hacılara su vermek gibi karlı ve şerefli bir vazifeyi de haiz idi. Bu iki iş kendisinin refahı maddîsi itibarı ile o kadar elzem idi ki, ateşin ve cevval yeğenin mezhebi dinisini bir türlü kabul edemedi. Müşterilerini kaybetmemek için Müslüman hareketinden tamamı ile uzak durmuştu. Hiçbir suretle Mekke'yi terk etmek istemedi. Yeğenin davasını bütün düşmanlar üzerinde ihrazı galebe ettiğini görünce onunla gizli münasebat tesis etmek yolunu buldu. Bunu büyük bir diplomat mahareti ile yaptı."⁹²⁶

Caetani, bu sözleri ile bazı gerçekleri gizlemiş görünmektedir. Hiz. Abbâs'ın, siyasi ve iktisadi menfaatleri gereği ilk anlarda Müslüman olmayıp, dengeler değiştikten ve güç Hiz. Peygamber'in eline geçtikten sonra onun tarafına geçtiğini düşünmek tamamen yanlış bir düşüncedir. Çünkü Hiz. Abbâs, öncelikle menfaatleri icabı değil, Hiz. Peygamber'in emri gereği Mekke'de ikamet etmiştir. Hiz. Abbâs, Medine'ye hicret etmek için Hiz. Peygamber'den izin istediği halde Hiz. Peygamber ona yerinde kalmasını emrederek onun orada yaptığı vazifenin hicret etmesinden daha önemli bir iş olduğunu mektupla bildirmiştir.

Ayrıca Hiz. Abbâs'ın ne kadar zengin ve bir o kadar da cömert biri olduğunu daha önce uzun bir şekilde ele almıştık. Hal böyle iken Hiz. Abbâs gibi birinin, sadece bazı

⁹²⁶ Caetani, V, 323.

müşriklerden alacağı olmasına istinaden bu sebeple senelerce Mekke'de ikamet ettiğini düşünmek hata olur.

Sikaye ve Rifade vazifesine gelince, önceki sayfalarda ele aldığımız üzere bu görevler, Hz. Abbâs için maddî gelir getirici bir iş değil tam aksine hiçbir karşılığını almadan servetinden büyük miktarlar harcayarak yerine getirdiği görevlerdi. Bu sadece Hz. Abbâs için değil, babası Abdülmuttalip ve abisi Ebû Tâlip için de böyle olmuştur. Bundan dolayı, Hz. Abbâs'ın elinde yerine getirdiği bu görevlerden maddî menfaat elde ettiği ve bunu kaçırmamak için de, geç iman ettiğini düşünmek tamamen yanlış bir düşüncedir.

Olaya bir de, Hz. Abbâs'ın yerine kendimizi koyarak, onun yaşadıklarını ve hissettiklerini düşünmeye çalışarak yaklaşmak gerekir. Medine'ye hicretten sonra, Mekke'de hatırı sayılı derecede Müslüman kalmadığı gibi, Hz. Abbâs ile birlikte Mekke'de kalıp, ona arkadaşlık ve dostluk yapacak onu koruyacak, her türlü olayda ona destek çıkacak birkaç yeğeninden başka hiçbir erkek kalmamıştı. Hz. Abbâs adeta kendi yurdunda, gurbetlik çekiyordu. Kendisi gibi düşünen ve kendisine yakın hissettiği kimse kalmadığı gibi, aynı zamanda etrafı kendi kabilesine düşman kesilmiş, bütün amaçları onları bir an önce yakalayıp, öldürebilmek olan ve bu uğurda mallarını ve canlarını dahi feda eden düşmanlarıyla çevriliydi. Kısacası Hz. Abbâs, kendi evinde ama düşmanları arasında huzursuzluk içerisinde yaşıyordu. Sırf maddî menfaatleri icabı Hz. Abbâs'ın, bu şekilde huzursuzluk ve yalnızlık içerisinde yaşamayı göze alabileceğini düşünmek hatalı olur. İşte Hz. Abbâs, Caetani'nin iddia ettiği diplomat maharetini burada kullanmış, düşmanlarının arasında sanki onlardan biriymiş gibi gerçek kimliğini belli etmeden yaşamış ve son ana kadar Hz. Peygamber'e bilgi aktarmaya devam etmiştir.

Hz. Abbâs, Bedir Savaşı'ndan önce iman ederek, ona Mekke'deki müşriklerin durumu hakkında bilgi veren mektuplar göndererek, ilk anlarda güçsüz durumda da olsa, Hz. Peygamber'in yanında olduğunu belli etmiştir. Hicaz'daki gücün Hz. Peygamber'in eline geçtiği anda, onun saflarına katılması, Hz. Abbâs'ın, kim güçlüyse onun yanında yer aldığı anlamına değil, onun Mekke'deki vazifesinin sona erdiği ve artık kendisi gibi düşünen insanların yanında yer alabileceği anlamına gelmektedir.

2.12.3. Katıldığı Savaşlar

Bedir Savaşı

Bedir Savaşı öncesinde Hz. Abbâs hâlâ Mekke'de ikamet etmekte idi. Henüz Müslüman olmamış veya Müslüman olsa da, bunu açığa vurmamıştı. Bu nedenle, istemeyerek ve zorlama ile de olsa⁹²⁷ Bedir Savaşı'na müşriklerin tarafında katılmıştı.

Biz bunu Hz. Abbâs'ın, Bedir Savaşı'ndan önce, Hz. Peygamber'e ordunun gelmekte olduğunu haber vermek amacıyla yazdığı mektupta da görmekteyiz. Bu mektupta Hz. Abbâs, Kureyş ordusunun yola çıktığını bildirmiş, ayrıca kendisinin de onlarla birlikte olduğunu zorla bu orduya katıldığını, ancak hiçbir şekilde öldürme kastının olmadığını belirtmiştir.⁹²⁸

Zaten Hz. Peygamber de, Bedir Savaşı'nda önce Haşimoğullarından olan bazı kimselerin de müşrik ordusu arasında olduğunu haber aldığıında, Hâşim oğullarının bu savaşa zorlama ile katıldığını anlamış ve ashabına, onlarla karşılaşmaları durumunda, onları öldürmemelerini emretmiştir.⁹²⁹

Hz. Abbâs'ın Bedir Savaşı macerasına geçmeden önce, Hz. Peygamber'in halası Atike'nin, gördüğü bir rüyayı hatırlatmakta fayda vardır. Hz. Peygamber'in halası Atike, Bedir Savaşı'ndan bir süre önce, bir rüya gördü. Rüyasından oldukça etkilenip korktuğu için, kardeşi Abbâs'ı yanına çağırdı ve ona kimseye söylememek şartıyla rüyasını şu şekilde anlattı;

“Kendi devesi üzerine binmiş olarak gelen bir süvari gördüm. Ebtah'da durdu ve şöyle bağırdı. “Ey Guder ailesi. Üç gün içinde öleceğiniz yerlere gidiniz.” Sonra insanlar onun başına toplandılar. O kişi mescide girdi. İnsanlarda onun peşinden mescide girdi. O kimse ilk kez bağırdığı gibi yine bağırarak, “Ey Guder ailesi. Üç gün içinde öleceğiniz yerlere gidiniz” dedi. Sonra devesine binerek Ebû Kubeys tepesine çıktı. Yine aynı şekilde bağırdıktan sonra eline bir kaya parçası aldı ve aşağıya doğru

⁹²⁷ Taberî, *Tarihi Taberî*, I, 389; Ya'kûbî, II, 45.

⁹²⁸ Belâzürî, IV, 9.

⁹²⁹ İbn Hişâm, I, 460; İbn Ukbe, s. 136; İbn Sa'd, IV, 9; Belâzürî, IV, 8; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 297; Süheyfî, V, 107; İbn Seyyidünnâs, I, 397; İbnü'l-Esîr, II, 126; İbn Kesîr, III, 427; Diyârbekrî, I, 165, 381; Dimaşkî, IV, 81; Kandehlevî, III, 964; Ebû Zehrâ, III, 46; Şâkir, I, 425; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 153; Abbâsî, s. 114.

yuvarladı. O kaya parçası dağın eteğine varınca parçalandı. Dağılan parçalardan her biri Mekke'deki evlerden birine isabet etti.”

Bu sözleri duyan Hz. Abbâs endişelenerek, kardeşi Atike'ye, “Allah'a and olsun ki bu gerçek bir rüyadır. Sen de bu rüyayı gizle ve kimseye anlatma” dedi ve dışarı çıktı. Bir süre sonra Hz. Abbâs yolda Velid b. Utbe b. Rebia'ya rastladı. Velid ile olan sıkı dostluğundan dolayı dayanamayarak bu rüyayı ona anlattı. Velid ise onu babası Utbe'ye anlattı ve böylece rüya bütün Mekke'ye yayıldı. Hz. Abbâs ertesi gün Kâbe'yi tavaf etmek amacıyla Mescid-i Haram'a gittiğinde orada Ebu Cehil ile beraber bir gurup Kureyşli ile karşılaştı. Önce tavafını yaptı ve sonra da onların yanına gitti. Ebu Cehil Hz. Abbâs'a; ... Ey Abdülmuttalip oğulları! Siz erkeklerinizin peygamberlik iddiasında bulunmalarıyla kanaat etmemiş miydiniz ki, kadınlarınız da peygamberlik iddia ediyor? Atike şöyle bir rüya gördüğünü iddia etmiş ki; rüyasında gördüğü kişi kendisine üç gün içerisinde ölüm yerlerinize gidin demiş. O halde bu üç gün boyunca sizi bekleriz. Eğer kardeşinin dediği gibi üç gün içinde bir şey görülmezse o zaman bu durum sizin aleyhinize olur. Sizin hakkınızda Arapların arasında en yalancı ailenin sizler olduğuna dair bir yazı yazarız ve bu yazıyı asarız.” dedi.

Hz. Abbâs, Ebu Cehil'e cevap vermeden oradan ayrıldı. Akşam olunca Abdülmuttalip oğullarının bütün kadınları yanına gelerek, onu Ebu Cehil karşısında sessiz kalmasından dolayı kınadılar. Buna sinirlenen Hz. Abbâs, üç gün sonra onun karşısına çıkıp haddini bildireceğine dâir yemin etti.

Atike'nin gördüğü rüyadan üç gün sonra Hz. Abbas, hiddetli ve öfkeli bir halde Kâbe'ye gitti. Orada Ebu Cehil'i görüp, ona doğru yürüdüğü sırada, Damdam b. Amr el-Gıfari'nin sesini duydu. Damdam vadinin içerisinde devesinin üzerinde bağırıyordu. Devesinin burnunu kesmiş, semerini ters çevirmiş, gömleğini yırtmış vaziyette şöyle diyordu. “Ey Kureyş topluluğu! Buğday ve güzel koku yüklü develer! Mallarınız Ebû Süfyân ile beraberdi. Ama Muhammed ve arkadaşları ona saldırdılar. Artık imdada yetişebileceğinizi sanmıyorum.”

Damdâm'ın bu sözleri, Âtike'nin rüyasını gerçek çıkarmıştı. Ayrıca, onu duyan halk, Abbâs ile Ebu Cehil arasında meydana gelecek tartışmayı bırakarak, Damdâm'ın peşinden gitmeye başladılar. Sonuçta da bu tartışma, kapanmış oldu.⁹³⁰

Bu olaydan sonra Mekke'li müşrikler bir an önce toparlanarak ordularını hazırladılar ve Medine'ye doğru yola koyuldular. Yolda Merrü Zehran denilen yere varıp orada konaklayıp dinlenmeye çekildiler. Bir ara Ebû Cehil birden uykusunda kalkarak; "Ey Kureyş topluluğu! Siz ne yaptığınızın farkında değilsiniz. Hâşim oğullarını geride bıraktınız. Eğer Muhammed zafer kazanırsa onlar onun tarafı olurlar. Eğer siz Muhammed'e galip gelerseniz geride bıraktığımız yakınlarınız, çocuklarınız tehlikeye girer. Onları çevrenizden ve etrafınızdan uzaklaştırmak istiyorsanız, onlar da sizinle beraber çıkıp, sizin yanınızda bulunsunlar ki, zengin olmasınlar." dedi. Ebû Cehil'in bu sözlerine hak veren müşrikler, geriye adam göndererek, Abbâs b. Abdülmuttalip, Nevfel b. Haris, Akil b. Ebû Tâlip ve Talip b. Ebû Tâlip'i zorla savaşa götürdüler.⁹³¹

Hız. Abbâs zorlama ile katıldığı bu savaşta esir düştü. Hız. Abbâs'ın bu savaşta, herhangi bir Müslüman ile çarpıştığına, bir yaralama veya öldürme olayına karıştığına dair herhangi bir rivâyet yoktur. Anlaşılan istemeyerek bu savaşa katıldığı için, savaşta müşriklerin safında bulunmuş ancak onlara hiçbir yararı dokunmamıştır. Bunu Abbâs'ı esir alan Ebû'l-Yüsr es-Sülemî'nin sözlerinden de anlayabiliyoruz. Ammar b. Yüsr, dedesi Ebû'l-Yüsr'ün söyle dediğini rivâyet etmiştir; "Bedir de Abbâs'a rastladım. Bir put gibi duruyor ve iki gözünden yaşlar akıyordu. Ona; "Allah senin cezanı versin. Kardeşinin oğluna karşı onun düşmanlarıyla birlikte mi oluyorsun?" dedim. "Hayır bunu yapmıyorum." dedi. "Allah onu aziz kıldı ve bundan dolayı ona zafer kazandırdı." dedim. "Bana ne yapacaksın?" diye sordu. "Seni esir alacağım. Çünkü Resulullah seni öldürme mi yasakladı." dedim.⁹³²

⁹³⁰Bu hadise esnasında meydana gelen konuşmalar için bkz. İbn Hişâm, I, 443; Süheylî, V, 117; İbnü'l-Esîr, II, 115; İbn Kesîr, III, 384; İbn Ukbe, s. 123; İbn Seyyidünnâs I, 379; Vakıdî, I, 29; Taberî, *Tarihü'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 266; Belâzürî, IV, 27; İbn Kudâme, 169; Dımaşkî, IV, 35; Diyârbekrî, I, 370; Seydişehrî, II, 652; Köksal, *Hız. (a.s) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 73; Lings, s. 147.

⁹³¹İbn Sa'd, IV, 9.

⁹³²İbn Sa'd, IV, 11; Zehebî, II, 181; Abbâsî, s. 15.

Ebü'l-Yüsr aslında küçük cüsseli bir adamdı. Abbâs ise büyük gövdeli ve kuvvetli idi. Hz. Peygamber Ebül-Yüsr'e; "*Onu nasıl esir aldın?*" diye sorunca Ebü'l-Yüsr zorlamadan onu ele geçirdiğini belirtti.⁹³³

H. Abbâs, Hz. Peygamber'in kendisinin öldürülmemesini emrettiğini duyunca, sevincinden Ebül Yüsr'e 20 dinar para verdi.⁹³⁴ Ayrıca Hz. Abbâs'ın ensardan, Ubeyd b. Evs tarafından esir alınarak bir ipele bağlandığı ve bu şekilde Hz. Peygamber'e getirildiği şeklinde bir rivâyet de vardır.⁹³⁵ Hz. Peygamber Bedir esirlerinin ellerini bağlama işini Hz. Ömer'e verdiği için Hz. Abbâs'ın ellerini de, Hz. Ömer bağlamıştır.⁹³⁶

Savaş bittikten sonra Hz. Abbâs gibi diğer esirlerinin ne olacağı konusu Müslümanlar arasında tartışma konusu olmuştu. Hz. Ebû Bekir gibi bazı ashab onları fidye karşılığında salıverilmesini söylerken bazıları da buna karşı çıkıp sert cezalar verilmesini istiyorlardı. Örneğin, Abdullah b. Revaha onların ağacı bol bir vadiye sokularak yakılmasını tavsiye etti. Hz. Abbâs da onun bu teklifine kızarak ona; "Sen merhameti ve akrabalık bağlarını kesip attın." diyerek karşılık verdi.⁹³⁷ Hz. Ömer ise, esirleri öldürmeyi teklif edip, bunun için kendisine filan kişinin, Hz. Hamza'ya kardeşi Abbâs'ın, Hz. Ali'ye de kardeşi Akil'in başının kesilmesi için izin verilmesini istedi.⁹³⁸ Ancak Hz. Peygamber de, Hz. Ebû Bekir gibi düşündüğü için onların bu tekliflerini kabul etmedi ve esirlerden fidye alınmasına karar verdi.

H. Peygamber'in amcasının esir alınması ve Ensârın elinde bulunması, onarı derinden yaralamış idi. Bu yüzden Hz. Peygamber'e giderek; "Ya Resulullah! Bize izin ver de, Abbâs b. Abdülmuttalip'in fidyesini almaktan vazgeçelim." deyince, Hz. Peygamber bunun diğer esirlere karşı adil bir hareket olmayacağını düşünmüş olsa gerek, "*Hayır. Onun fidyesinden bir dirhem bile terk edemeyiz*" dedi.⁹³⁹

⁹³³ İbn Sa'd, IV, 11; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 317; İbnü'l-Esir, II, 126; Zehebî, II, 81; Diyârbekrî, I, 390; Abbâsî, s. 11.

⁹³⁴ Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 395; Seydişehrî, II, 670.

⁹³⁵ Köksal, *H. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 159.

⁹³⁶ Kastalânî, I, 98; Seydişehrî, II, 671.

⁹³⁷ Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 337; Dımaşkî, IV, 98; Köksal, *H. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 172.

⁹³⁸ Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 335; Dımaşkî, IV, 98; Kandehevî, II, 637.

⁹³⁹ Buhârî, *Sahih'ul-Buhari*, Cihad ve's-Siyer, 171; İbn Sa'd, IV, 13; İbn Ukbe, s. 146; Köksal, *H. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 193; Lings, s. 164.

Hız. Peygamber, amcası Abbâs'ın fidyesini bizzat kendisi istedi. Hattâ, kendisiyle beraber, müttefikleri olan, Âkil b. Ebî Tâlip, Nevfel b. Hâris ve Utbe b. Cahdem'in fidyesini de istedi. Hız. Abbâs, bu savaşa zorla çıkarıldığını, yanında bulunan 20 altına el koyulduğunu ve hiç parası kalmadığını, bu altınların fidyesi olarak kabul edilmesini istedi. Ancak Hız. Peygamber bu altınların Allah'ın kendilerine nasip ettiği bir ganimet olduğunu söyleyerek bu isteğini geri çevirdi.⁹⁴⁰

Hız. Abbâs'a kendisi ve müttefikleri için, ayrı ayrı kırk okka altın biçildiği söylenmiştir.⁹⁴¹ Ancak bu konuda farklı rivâyetler vardır. Said b. Cübeyr, Hız. Abbâs için 100 okka altın biçildiğini söylerken,⁹⁴² Abbâs için kırk, Akîl için ise seksen okka altın biçildiğini söyleyenler de olmuştur.⁹⁴³ Yakubi ise Hız. Abbâs'ın hem kendisi, hem de yeğenleri için yetmişer ukiyye ödediğini söylemektedir.⁹⁴⁴ Hız. Abbâs ise bu olaydan daha sonraları kendisinin yirmi altın ödediğini, ancak Allah'ın kendisine, verdiği bu fidyenin yerine yirmi köle verdiğini söylemiştir.⁹⁴⁵ Fakat Hız. Abbâs'ın burada bahsettiği yirmi altın, kendisini esir alan Ebûl Yüsr'e verdiği veya da, esir alındığı zaman üzerinde bulunan ve ganimet olarak el koyulan 20 altın olabilir.

Hız. Abbâs kendisinden istenen bu miktarı çok buldu ve Hız. Peygamber'e; "Yaşadığım müddetçe beni fakir yaptın." dedi.⁹⁴⁶ Ama İbn Abbâs'ın bildirdiğine göre Abbâs'ın bu sözlerinden sonra, Allah; "Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere söyle: Eğer Allah kalplerinizde (iman, ihlas, iyi niyet gibi) bir hayır (olduğunu) bilirse sizden alınan fidyeden daha hayırlısını size verir ve sizi bağışlar. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."⁹⁴⁷ âyetini gönderdi.⁹⁴⁸

Hız. Abbâs'ın yanında parası olmadığı için kendisi ve yeğenleri için istenen fidyeyi Mekke'ye döndükten sonra ödedi. Ancak müttefikleri Utbe'nin, fidyesini ödemeye yanaşmadı. Bunun üzerine Hız. Peygamber, Ebû Rafii'yi, Hız. Abbâs'a göndererek onun

⁹⁴⁰ İbn Sa'd, IV, 12; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 321; Ya'kûbî, II, 46; İbn Seyyidünnâs, II, 385; Zehebî, II, 81; Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 399; İbnü'l-Esir, II, 130; Kastalânî, I, 98; Diyârbekrî, I, 390; Şâkir, I, 441; Seydişehrî, II, 678; Lings, s. 164; Köksal, *Hız. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 192; Zapsu, s. 814; Abbâsî, s. 15.

⁹⁴¹ Dımaşkî, IV, 115ç

⁹⁴² Dımaşkî, IV, 115; Ebû Zehrâ, III, 59; Umerî, s. 150.

⁹⁴³ Dımaşkî, IV, 115; Kastalânî, I, 98.

⁹⁴⁴ Ya'kûbî, II, 46.

⁹⁴⁵ İbn Sa'd, IV, 13; Zehebî, II, 82.

⁹⁴⁶ Dımaşkî, IV, 115.

⁹⁴⁷ Enfal, 8/70

⁹⁴⁸ İbn Sa'd, IV, 13; Zehebî, II, 82; Dımaşkî, IV, 115; Kastalânî, I, 99.

da fidyasını istedi. Hz. Abbâs, Ebû Rafîi'ye, müttefikinin de fidyasını vermek zorunda kaldı.⁹⁴⁹

Uhud Savaşı

Hz. Abbâs, kendisine yapılan bütün ısrarlara ve dayatmalara rağmen Uhud Savaşı'na giden orduya katılmadığı gibi, Hz. Peygamber'e bir mektup yazarak ordunun sayısını ve üzerlerine doğru gelmekte olduğunu bildirdi. Bir adam kiralayarak mektubu üç gün içerisinde Hz. Peygambere ulaştırması için görevlendirdi.⁹⁵⁰

Hz. Abbâs, Hz. Peygamber'e gönderdiği bu mektubunda şunları yazmıştır; "Kureyşliler, üzerine yürümek için toparlandılar. Onlar sana doğru yöneldiler ve geliyorlar. Üç bin kişiler. İki yüz atlılar, yedi yüz zırhlıları ve üç bin develeri var. Bütün silahlarını da yanlarına aldılar.⁹⁵¹ Onlar sana ulaştığında ne yapman gerekiyorsa onu yap. Hazırlanmakta onlardan önce davran."⁹⁵²

Kaynaklarımızın tamamına yakını, Abbâs b. Abdülmuttalip'in bu savaşa katılmadığını bildirmekle beraber, Taberi'nin "Tarihi Taberi" adlı eserinde, Hz. Abbâs'ın bu savaşa katıldığı, hattâ Hz. Peygamber'in öldüğü haberi çıkıp, bunu duyan Müslümanların bozguna uğradığı anda, bütün Müslümanlara, Hz. Peygamber'in ölmediğini yaşadığını yanında olduğunu ve herkesin onun etrafında toplanmasını, gür sesiyle ilân ettiğini belirtmiştir.⁹⁵³ Ancak bu rivâyeti doğru kabul etmek mümkün değildir. Çünkü diğer bütün kaynaklar, Hz. Abbâs'ın bu savaşa katılmadığını söylemişlerdir. Ayrıca Hz. Abbâs da, Medine'ye ya Hendek Savaşı esnasında ya da, Mekke'nin fethinden bir süre önce hicret etmiştir. Dolayısıyla bu tarihten önce Medine'de bulunup da, Hz. Peygamber'in ordusuna katılması mümkün değildir. Zaten Vakıdî'de bu savaş esnasında Hz. Peygamber'in sağ olduğunu bağırarak herkese ilân eden kişinin Abbâs b. Ubade b. Nadle olduğunu bildirmiştir. Bizim kanaatimize göre, Taberi burada geçen Abbâs isimlerini, veya Hz. Abbâs'ın Huneyn seferinde, gür sesiyle Müslümanlara

⁹⁴⁹ Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, II, 193.

⁹⁵⁰ İbn Sa'd, II, 33; Vakıdî, I, 204; Ya'kûbî, II, 47; Belâzürî, I, 383; İbn Seyyidünnâs, II, 7; Dımaşkî, 108; Kastalânî, I, 107; Şâkir, I, 473; Ebû Zehrâ, III, 121; Seydişehrî, II, 699; Köksal, *Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, III, 57; Yıldız, I, 458; Zapsu, s. 825

⁹⁵¹ Vakıdî, I, 204.

⁹⁵² Vakıdî, I, 204; Belâzürî, I, 383.

⁹⁵³ Taberî, II, 413.

seslenerek, onları Hz. Peygamber'in etrafında toplanmaya çağırması olayıyla, Uhud Savaşındaki bu olayı birbirine karıştırmış olabilir.

Mekke'nin Fethi

Hz. Peygamber, Mekkelilerle yaptığı Hudeybiye Antlaşması'nın bozulması üzerine, ordusunu toplayarak, Mekke üzerine doğru gediği sırada, Hz. Abbâs da, artık daha fazla Mekke'de ikamet etmesinin gereği kalmadığını anlamış, Hz. Peygamber'e kavuşmak ve muhacir olabilmek ümidiyle ailesi ile birlikte Medine'ye doğru yola çıkmış idi. Yolda, Cuhfe,⁹⁵⁴ Zü'l-Huleyfe,⁹⁵⁵ veya Sukya⁹⁵⁶ denilen bölgeye varınca, Hz. Peygamber'in ordusu ile karşılaşmış ve onlara katılmıştır. Ailesinide Medine'ye yollamıştır.

Hz. Peygamber'in ordusuna katılan Hz. Abbâs, ordu Merrü Zehran denilen bölgeye varınca, Hz. Peygamber'in yanına giderek, kendisinin önceden Mekke'ye gidip, ordunun gelmekte olduğunu onlara haber vermeyi, ve bu sayede onların direnmeden ve kan akıtılmadan şehri teslim etmeleri konusunda onları ikna etmeyi istediğini söyler. Hz. Peygamber, sonradan pişman olsa da, Hz. Abbâs'a, Mekke'ye gitmesi için izin verir. Hz. Abbâs yola çıktıktan bir süre sonra gece karanlığında, Ebû Süfyan ve Büdeyl b. Verka'nın konuşmalarını duydu. Onları seslerinden tanıdıktan sonra yanlarına giderek, Hz. Peygamber'in ordusunun üzerlerine doğru gelmekte olduğunu bildirdi. Bu ordudan hiçbir şekilde kurtulma şanslarının olmadığını söyledi. Ebû Süfyân'a da, beraber Hz. Peygamber'e gidip kendisi için eman almayı teklif etti.

Hz. Abbâs ile Ebû Süfyân Cahiliyye döneminden beri eski dost olduklarından dolayı, Hz. Abbâs onu seviyor ve ona bir zarar gelmesini istemiyordu. Bundan dolayı da onu korumasına alarak, Hz. Peygamber'in yanına götürmek ve affettirmek istiyordu. Hz. Abbâs Ebû Süfyân'ı atının terkisine bindirerek, Hz. Peygamber'in çadırına doğru götürdü. Yolda Hz. Ömer Ebû Süfyân'ı görünce koşarak onlarla birlikte Hz. Peygamber'in yanına gitti. Onlardan önce söze alarak, Hz. Peygamber'den Ebû Süfyân'ı öldürmesi için kendisine teslim etmesini istedi. Ancak Abbâs, Ebû Süfyân'ın kendi emanı altında olduğunu söyleyerek bu na karşı çıktı. Hz. Peygamber de Hz. Abbâs'a, Ebû Süfyân'ı bu gecelik kendi çadırına götürmesini sabah olunca da tekrar geri getirmesini söyledi. Ebû Süfyân geceyi Abbâs'ın çadırında geçirdikten sonra sabah

⁹⁵⁴ İbn Hişâm, II, 853; Süheylî, VII, 61; İbn Seyyidünnâs, II, 228; Kastalânî, I, 170; Yıldız, I, 512

⁹⁵⁵ Belâzürî, I, 451; İbn Seyyidünnâs, II, 228.

⁹⁵⁶ Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 667; Vakıdî, II, 812; İbnü'l-Esîr, II, 225; Belâzürî, IV, 29.

tekrar Hz. Peygamber'in yanına geldi. Hz. Peygamber ona Müslüman olmasını teklif etti. Ebû Süfyân ise bu konuda hâlâ bazı tereddütlerinin olduğunu söyleyince, Hz. Abbâs onu uyardı ve bir an önce şehadet getirmesini istedi. Ebû Süfyân da, orada şehadet getirerek Müslüman oldu. Sonra Abbâs Resulullah'a; "Ya Resulullah! Ebû Süfyân iftihar payını almak istiyor. Onun için bir şey kıl." dedi. Resulullah da; "*Kim Ebû Süfyân'ın evine girerse o emniyettedir. Kim kapısını kıtlar ise o emniyettedir. Kim mescide girerse o emniyettedir.*" diyerek Ebû Süfyân'ı onurlandırdı.

Ebû Süfyân ayrılmak üzere iken, Resulullah Hz. Abbâs'a, Ebû Süfyân'ı ordunun geçeceği vadideki dar bir yere götürerek, ordunun geçişini göstermesini emretti.

Hz. Abbâs ile Ebû Süfyân, Resulullah'ın ordusunun geçişini izlerken, Ebû Süfyân hayretler içerisinde kaldı ve Hz. Abbâs'a oradan geçen askerlerin hangi kabileye ait olduklarını tek tek sordu.⁹⁵⁷

Musa b. Ukbe bu konuda, Ebû Süfyân'ın, Hz. Abbâs'ın onu Hz. Peygamber'in huzuruna getirdiği gece Müslüman olduğu, ancak Hz. Abbâs'ın onun, Müslüman olmasına güvenmediği ve bu yüzden Hz. Peygamber'e bunu bildirip, onu bir gece yanlarında tutmayı ertesi gün de İslâm ordusunun gücünü göstermeyi ve bu sayede ondan emin olmayı Hz. Peygamber'e teklif ettiği, Hz. Peygamberin de bu teklifi kabul ettikten sonra, Hz. Abbâs'ın ona Resulullah'ın ordusunu gösterdiği şekilde bir rivâyete de yer vermiştir.⁹⁵⁸

Huneyn Seferi

Mekke'nin fethinden sonra Hz. Peygamber ordusunu toplayarak, kendileri aleyhine Sakifliler'le ittifak kuran Hevazin kabilesinin üzerine yürüdü. Bunu haber alan Hevaznliler, İslâm ordusunun geleceği yol üzerindeki dar bir vadide pusuya yatarak onları beklemeye başladılar. Ve ordu tam bu bölgeden geçerken aniden üzerlerine saldırdılar. Bir anda şaşkına dönen İslâm ordusu ise ne olduğunu anlayamadan dağıldı.

⁹⁵⁷ Buhârî, *Sahih'ül-Buhari*, Megazi, 50; İbn Hişâm, IV, 59; Süheylî, VII, 62; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 668; Vakıdî, II, 816; İbnü'l-Esîr, II, 227; Benzer anlatımları için bkz. Belâzürî, I, 451, Taberî, *Tarihi Taberî*, II, 468; Ya'kûbî, II, 58; İbn Ukbe, s. 272; Diyârbekrî, II, 80; İbn Seyyidünnâs, II, 228; Dımaşkî, V, 261; Yıldız, I, 512; Nümânî, 320; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s) ve İslâmiyet Medine Devri*, VIII, 219; Ebû Zehrâ, II, 309.

⁹⁵⁸ İbn Ukbe, s. 273.

Askerler kaçışmaya başladılar. İşte tam bu sırada Hz. Peygamber'in etrafında, aralarında Hz. Abbâs'ın da bulunduğu birkaç kişiden başka kimse kalmadı.⁹⁵⁹

Hz. Abbâs o sırada, yeğeni Ebû Süfyân b. Haris ile beraber Hz. Peygamber'in katırının ipini tutuyordu. Maksudı, hayvanın ürkerek, Hz. Peygamber'e zarar vermesini veya düşman saflarının içerisinde doğru gitmesini önlemek idi.⁹⁶⁰

Savaşın kızıştığı anda Hz. Abbâs, Leys oğullarından birinin Hz. Peygamber'e doğru yönelip ona vurmak istediğini anlayınca, hemen Hz. Peygamber'in etrafını kuşatarak, adamın önüne geçti ve onunla çarpışarak onu öldürdü. Daha sonra öldürülen kişinin kardeşi gelince aynı şekilde onunla da çarpışarak onu da öldürdü. Hz. Abbâs bu şekilde tam altı kişiyi peşi sıra öldürünce, Hz. Peygamber onun için dua etti ve alnından öptü.⁹⁶¹

Taif Seferi

Hz. Abbâs Taif Seferi'ne de katılmıştır. Ancak bu seferde onunla ilgili elde edilebilen tek bilgi, gösterdiği cesaret ve yiğitlik hakkındadır.

Hz. Peygamber, Taif halkına Hanzale b. Rebi'yi elçi olarak göndermişti. Ancak Taifliler, Hanzale'yi yakalayıp, kendi kalelerine götürmek isteyince, Hz. Peygamber ashabına; *"Kim bunların elinden Hanzale'yi alacak. Bu işi başaran bütün gazilerimizin sevabı kadar sevap vardır."* buyurdu. Bunun üzerine Hz. Abbas, henüz hiç kimse yerinden kımıldamamışken, hemen ayağa kalkarak bu işe gönüllü oldu. Hemen Taiflilere yetişerek, Hanzale'yi kendi kalelerine sokmadan, onu kucakladığı gibi, onların elinden kaçırdı. Kaleden, Hz. Abbâs'a taş yağdırsalar da, Abbâs yaralanmadan, Hanzale'yi kurtarmayı başardı.⁹⁶²

⁹⁵⁹ İbn Hişâm, II, 889; Süheylî, VII, 167; Taberî, *Tarihu'l-Ümem Ve'l-Mülük*, II, 702; İbn Sa'd, II, 140; Belâzürî, IV, 9; Vakıdî, III, 898; İbn Seyyidünnâs, II, 256; Ziriklî, IV, 35; **İbn'ül-Esîr**, II, 243; Taberî, *Tarih-i Taberî*, II, 482; Dımaşkî, V, 381; Yıldız, I, 525; Seydişehirî, 896; Köksal, *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmiyet Medine Devri*, VIII, 415.

⁹⁶⁰ İbn Hişâm, II, 890; Süheylî, VII, 169; Taberî, II, 704; Benzer anlatımları için bkz. Vakıdî, III, 898; İbn Sa'd, IV, 16; Belâzürî, IV, 9; İbnü'l-Esîr, II, 244; İbn Seyyidünnâs, II, 257; Zehebî, II, 88; Zübeyrî, s. 152; Taberî, *Tarih-i Taberî*, II, 482; Dımaşkî, V, 370; Diyârbekrî, II, 103; Kastalânî, I, 184; Kandehevî, III, 954; Yıldız, I, 525; Ebû Zehrâ, IV, 163; Umerî, 261; Seydişehirî, II, 897; Köksal, VIII, 420; Lings, s. 330.

⁹⁶¹ Belâzürî, IV, 9.

⁹⁶² Kandehevî, II, 555.

Kaynakların, bir çoğunda Hz. Abbâs'ın, Hz. Osman'ın hilafeti devrinde 32 / 653 yılında Medine'de vefat ettiğini⁹⁶³ bildirmekle beraber bazı kaynaklarımızda da, onun 33 veya 34 senesinde vefat ettiği de söylenmiştir.⁹⁶⁴ İbn Abbâs babasının Recep ayınının 14'ünde cuma günü vefat ettiğini söylemesine rağmen,⁹⁶⁵ başka bir rivâyette de Ramazan ayında Cuma günü vefat ettiği geçmektedir.⁹⁶⁶ Öldüğünde 86,⁹⁶⁷ 87,⁹⁶⁸ 88,⁹⁶⁹ 89⁹⁷⁰ yaşları civarında olduğu söylenmektedir. Hayatının son anlarına doğru iyice yaşlandığından dolayı onun da gözleri babasının gözleri gibi kör olmuştu.⁹⁷¹

Hz. Abbâs'ın doğum tarihi konusunda da elimizde kesin bilgiler olmadığı için buradaki farklı rivâyetler arasında bir tercih yapamıyoruz. Ancak rivâyetlerin çoğunlukta ve birinci elden kaynaklarda geçenlerine bakarak, Hz. Abbâs'ın, Hz. Peygamber'den üç sene önce 568 yılında dünyaya gelip, hicri yıl hesaplamasına göre 88 yaşında 653 yılında vefat ettiğini söyleyebiliriz.

Hz. Abbâs'ı, Hz. Ali, Abdullah b. Abbâs ve kardeşleri Kusem ile Ubeydullah yıkamışlardır.⁹⁷² Cenaze namazını, halife Hz. Osman kıldırdıktan sonra Baki Mezarlığına defnedilmiştir.⁹⁷³ Kabrine, Ali b. Ebû Tâlip, Hz. Abbâs'ın oğulları Abdullah, Ubeydullah ve Kusem, Hz. Ali'nin oğulları Hasan ve Hüseyin, başka bir rivâyette de, Osman b. Affan indirmişlerdir.⁹⁷⁴ Cenazenin ardından Haşim oğullarının kadınları bir sene boyunca yas tutmuşlardır.⁹⁷⁵

Hz. Abbâs'ın ölümünü herkese bildirmesi için bir müezzin tutulmuştur. Civar yerleşim birimlerinden dahi, erkekler, kadınlar ve çocuklardan hiç kimse geri kalmaksızın onun cenaze merasimine katılmış ve çok büyük bir kalabalık oluşmuştur.⁹⁷⁶ Hattâ Hz. Osman

⁹⁶³ İbn Sa'd, IV, 27; Belâzürî, IV, 29; Zehebî, II, 97, 100; Zübeyrî, 154; Dımaşkî, XI, 122; Diyârbekrî, I, 166.

⁹⁶⁴ Zehebî, II, 98.

⁹⁶⁵ Abbâsî, 27.

⁹⁶⁶ Zübeyrî, s. 154.

⁹⁶⁷ Zehebî, II, 100.

⁹⁶⁸ Diyârbekrî, II, 257.

⁹⁶⁹ İbn Sa'd, IV, 27; Zirikî, II, 97; Belâzürî, IV, 30; Zübeyrî, s. 154; Dımaşkî, XI, 122.

⁹⁷⁰ Zübeyrî, 154.

⁹⁷¹ Zirikî, IV, 35; Diyârbekrî, I, 166.

⁹⁷² Zehebî, II, 100.

⁹⁷³ İbn Sa'd, IV, 27; Belâzürî, IV, 29; Zehebî, II, 97, 100; Zübeyrî, 154; Dımaşkî, XI, 122; Diyârbekrî, I, 166, II, 257.

⁹⁷⁴ Belâzürî, IV, 30.

⁹⁷⁵ Zehebî, II, 100.

⁹⁷⁶ Zehebî, II, 100; Abbâsî, s. 27.

kalabalığın büyüklüğünden dolayı şurta görevlendirmiştir.⁹⁷⁷ Kalabalığın çok olması ve izdihamdan dolayı, tabutun üzerindeki örtünün dahi parçalandığı rivâyet edilmiştir.⁹⁷⁸

Zehebî eserinde, Hz. Abbâs'ın kabri üzerinde, ailesi tarafından yaptırılmış büyük bir kubbe olduğundan bahsetmektedir. Ancak günümüzde, Baki Mezarlığı'nda Hz. Abbâs'ın bulunduğu yer de dahil olmak üzere hiçbir kubbe yoktur. Mezarlar, sınırları ayırt edebilmek amacıyla sadece taşlarla çevrilmiştir.

⁹⁷⁷ İbn Sa'd, IV, 29; Zehebî, II, 100; Abbâsî, s. 27.

⁹⁷⁸ Zehebî, II, 100.

SONUÇ

Ele aldığımız bu çalışmada, ulaşabildiğimiz kaynaklardan elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda, Hz. Peygamber'in amcalarının hayatlarını araştırıp, İslam Tarihi'ne olan etkileri incelenmeye çalışılmış, elde edilen bilgiler kronolojik sıra ile verilerek değerlendirilmiştir.

Araştırmaya ilk olarak, Hz. Muhammed'in nesebi hakkında bilgiler verilerek başlanmıştır. Mekke'nin soylu bir ailesine mensup olan Hz. Muhammed, Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'in soyundan gelmektedir. Hz. Muhammed ile Hz. İsmail arasındaki atalardan ise, Adnan'a kadar olanlar bilinmesine rağmen, Adnan ile Hz. İsmail arasındaki atalar ihtilaf konusu olmuştur.

Hz. Muhammed'in dedesi Abdülmuttalip örnek kişiliği, ahlakî faziletleri ve Mekke'nin lideri olması sebebiyle, çocuklarının üzerinde olumlu tesirler bırakmış bir karakterdir. Özellikle, kutsal su olarak kabul edilen Zemzem suyunu ortaya çıkarmadaki başarısı, onun ölümünden sonra bile evlatları tarafından bir övünç kaynağı olarak kabul edilmiş ve örnek alınmıştır. Hayatı boyunca birden fazla hanımla evlenen Abdülmuttalip, on üç erkek, altı kız evlat sahibi olmuştur.

Araştırmamızın ana konusu olan Hz. Peygamber'in amcaları bölümünde ise, kronolojik sıralama ile Hâris'ten başlayarak, elde ettiğimiz bilgiler sunulmaya çalışılmıştır. Hz. Peygamber'in amcalarından İslam'dan önce yaşamış olanlar hakkında kaynaklarda sınırlı bilgiler yer almaktadır. Hâris, Abdülmuttalip'in en büyük oğludur. Babası Abdülmuttalip ile beraber Zemzem kuyusunu kazma işinde bulunmuş ve ona yardımcı olan tek oğlu olmuştur.

Zübeyr Hz. Muhammed'in babası ile öz kardeş olup, Abdülmuttalip'in ölümünden sonra Hâşim oğullarının liderliğini üstlenmiş, Sikâye ve Rifade vazifelerini yürütmüş, Ficar savaşlarına katılmıştır. Aynı zamanda şair bir kişiliğe sahiptir.

Abdülkâbe, Kusem ve Dırâr, küçük yaşta vefat etmişlerdir. Bundan dolayı kaynaklarda onların hakkında oldukça sınırlı bilgiler yer almaktadır.

Gaydak Kureyş'in sayılı zenginlerinden biri idi. Aynı zamanda Kureyş halkı arasında cömertliğiyle meşhur olmuştur.

Mukavvim ve Hacl, birer sene ara ile doğmuş ve Hz. Peygamber'in risaletine az bir süre kala, yine birer sene ara ile vefat etmişlerdir.

İslamiyet geldikten sonra yaşayan Ebû Tâlip, Ebû Lehep, Hz. Hamza ve Hz. Abbâs hakkında ise daha ayrıntılı bilgiler elde edilmiştir. Ebu Tâlip'in yeğeni Muhammed'i, babası Abdülmuttalip gibi çok sevmiş, 8 yaşından 25 yaşına gelinceye kadar bakımını üstlenmiş ve onu her türlü tehlikeden gücü yettiği kadarıyla korumaya çalışmıştır. Yeğenin, risalet vazifesini üstlenmesinden itibaren onu gönülden desteklemiş, Haşim oğullarının lideri olması sebebiyle müşriklerin düşmanlıklarından korumuştur. Müşriklerin, Hz. Peygamber'e dokunamamasında, İslam'ın yayılışının önüne geçememesinde Ebû Tâlip'in büyük tesiri olmuştur. Ancak atlarına olan aşırı bağlılığı ve kazandığı mevki koruma arzusu sebebiyle kendisi Müslüman olmadan vefat etmiştir.

Ebû Lehep ise, önceleri Hz. Peygamber'i sevmesi hatta iki oğlunu onun kızlarıyla nişanlamasına rağmen, İslam'ın gelişinden sonra da en büyük düşmanı olmuştur. Bu da, kendisi dururken peygamberlik vazifesinin, yeğeni gibi bir yetime verilmesini hazmedememesi, yeni dinin onun maddi menfaatlerine aykırı olması ve bütün Arap kabileleriyle karşı karşıya gelme tehlikesini göze alamamasından kaynaklanmıştır. Bu sebeple -Hz. Peygamber'in amcası olmasına rağmen- ona en çok eziyet edenlerden birisi olmuştur. Hattâ bundan dolayı Allah onun hakkında bir sûre göndermiş ve bu sûrede onu kınamıştır.

Hz. Hamza'nın gençlik dönemleriyle ilgili kısıtlı bilgiler olmasına rağmen, müslüman olmasından sonraki dönemiyle ilgili yeterli miktarda bilgi vardır. O, ilk anda asabiyet duygularının galeyana gelmesi sebebiyle müslüman olmuş, ancak bundan sonra Hz. Peygamber'in yanında onun en büyük korucularından biri olmuştur. Özellikle Ebû Tâlip'in vefatından ve Medine'ye hicretten sonra, Hz. Peygamber'in her an yanında bulunmuş ve onu koruma vazifesini üstlenmiştir. İslam Tarihinde düzenlenen ilk seriyyenin başına kumandan olarak görevlendirilmiş ve bundan dolayı bu seriyyeye onun adı verilmiştir. Bedir ve Uhud Savaşları'na katılmış, bu savaşlarda büyük cesaret ve kahramanlık örneği sergileyerek bir çok müşriki öldürmüştür. Ancak Bedir Savaşı'nda öldürdüğü müşriklerin yakınlarının intikam almak amacıyla kiraladıkları bir köle tarafından Uhud savaşında şehit edilmiştir.

Hz. Abbas, bazı özel nedenlerden dolayı geç müslüman olmuş veya müslüman olsa da bunu gizlemiş, açığa çıkarmaktan çekinmiştir. Hicretten sonra da, Mekke'de ikamet etmesine rağmen, Hz. Peygamber'in adına bilgi toplamış, ona yazdığı mektuplarla Mekke'de olan biteni Hz. Peygamber'e aktarmıştır. Bu sebeple onun geç iman etmesi veya imanını gizlemesi, aslında Hz. Peygamber ve Müslümanların lehine olmuş, onun Hz. Peygamber'e gizlice yazdığı mektuplar sayesinde, İslam Tarihi'nde dönüm noktası sayılan önemli olayların seyrine etki edebilecek derecede yararlılıklar göstermiştir.

KAYNAKÇA

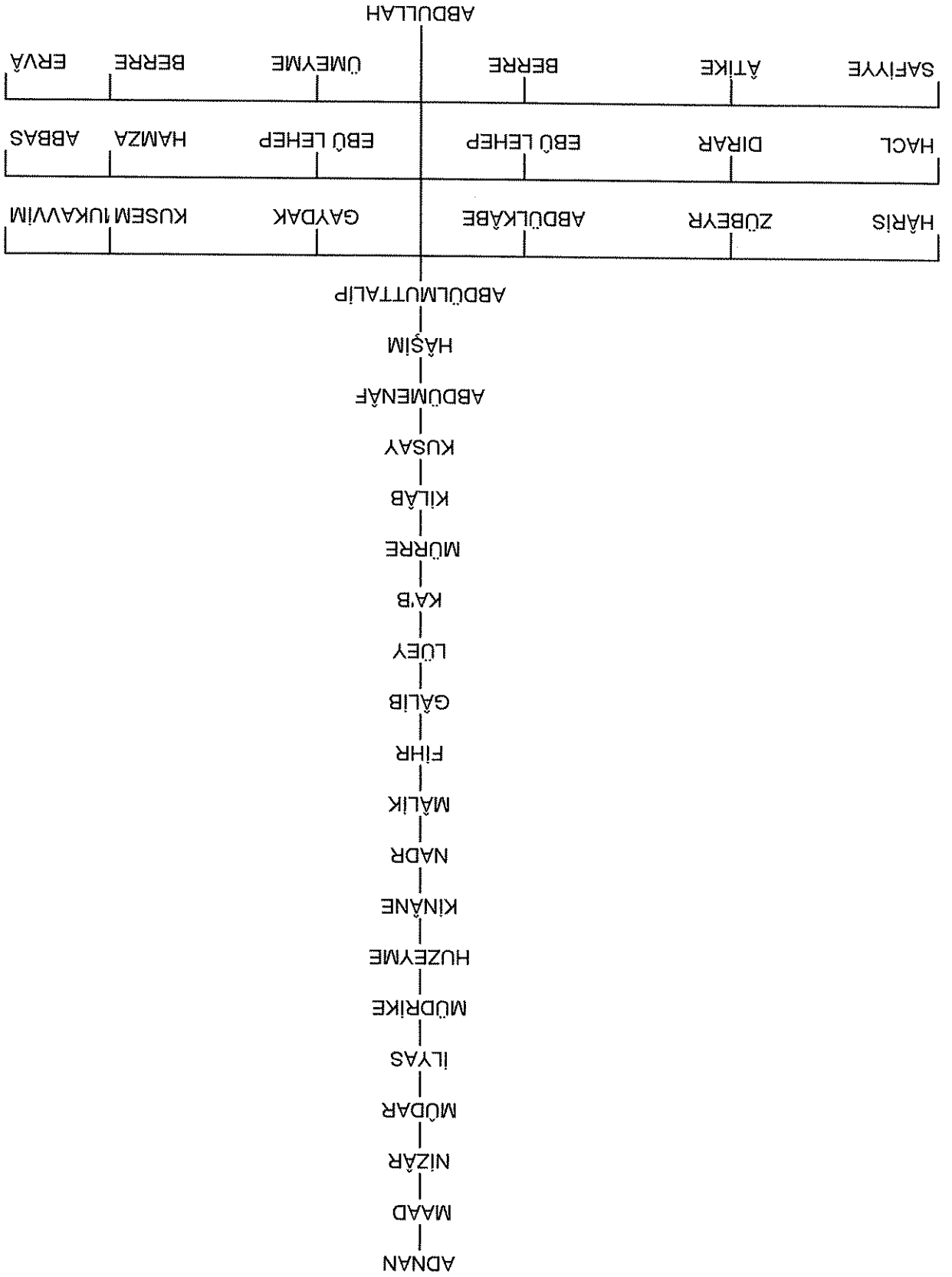
- ABBÂSÎ, Hasenî b. Ahmed b. Ali (2000), *el-Esas fi Ensabi Beni'l-Abbas*, Daru Rikabi, Kahire.
- AFZALURRAHMAN (1990), *Sirei Ansiklopedisi* (gev. Hakan Bayrak), I-VI, İnkilap Yayınları, İstanbul.
- ALİ, Cevad (1968), *el-Mufasssal fi Tarihi'l-Arab Kable'l-Islam*, I-X, Daru'l-İlm il-Melayin, Beyrut.
- APAK, Adem (2004), *Asabiyyet Ve Erken Dönem İslam Tarihindeki Etkileri*, Düşünce Yayınları, İstanbul.
- BALCI, Ramazan (2005), *Uhud'da Hamza Olmak*, Nesil Yayınları, İstanbul.
- BELAZÜRÎ, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Yahya b. Cabir Belâzûri (1996), *Ensbu'l-Esraf*, I-XIII, Daru'l-Fikr, Beyrut.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî (1943), *Kitabu Tarihu'l Kebir*, I-VIII, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, Haydarabad.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî (1986), *Sahih'ul-Buhari*, I-XIII, Daru't-Reyyan il-Turas, Kahire.
- CAFTANI, Leona (1924), *İslam Tarihi* (gev. Hüseyin Cahit Yalçın), I-X, Tanin Matbaası, İstanbul.
- CEVDET, Ahmet (1966), *Kıssası Enbiya ve Tevarihü Hulefa*, I-II, Bedir Yayınevi, İstanbul.
- DİMAŞKÎ, Muhammed b. Salih ed-Dimeşki (2003), *Sübu'l-Hüda ve'r-Reşad fi Sirei Hayri'l-İbad ve Zikri Fada'ilihî ve Ahvalihî fi'l-Mebde ve'l-Mead* (gev. Halil İbrahim KAÇAR, Hüseyin KAYA), I-XIII, Ocak Yayıncılık, İstanbul.
- DIYÂRBEKİRÎ, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan Diyârbekiri (1866), *Tarihu'l-Hamis fi Ahvali Enfesi Neftis*, Müessesetu Şaban, Beyrut.

- EZRÂKÎ, Ebû'l-Velid b. Abdullah Ezrâkî (1974), *Kâbe ve Mekte Tarihi* (gev. Y. Vehbi Yavuz), Feyiz Yayınları, İstanbul.
- FİLİBELİ, Şehbenderzade Ahmed Hilmi (1982), *İslam Tarihi* (gev. Ziya Nur), Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- İMÂDÜDDİN, Halil (2003), *Dirase fi's-Sire* (gev. İsmail Hakki Sezer), Vediveren Yayınları, Konya.
- HAMİDULLAH, Muhammed (1993), *İslam Feygamberi* (gev. Salih Tuğ), I-II, İrfan Yayıncılık, İstanbul.
- HASAN, İbrahim Hasan (1985), *Siyasi Dimi Kültürel Sosyal İslam Tarihi* (gev. İsmail Yiğit, Sa'dreddin Gümüş), I, IV, Kayihan Yayınevi, İstanbul.
- İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam (1992), *Sireti İbni Hişam*, Dar'ul-Fikr, I-II, Beyrut.
- İBN KESİR, Ebû'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer İbn Kesir (1994), *el-Bidaye ve'n-Nihaye* (gev. Mehmet Keskin), I-XIV, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- İBN KUDÂME, Ebû Muvaffaküddin Abdullah b. Ahmed İbn Kudâme (1988), *el-Tebyin fi Ensabi'l-Kureşiyin*, Alemü'l-Kütüb, Beyrut.
- İBN İSHAK, Ebû Abdullah b. İshak b. Yesar İbn İshak (1991), *es-Siyer* (gev. Sezai Özel) Akabe Yayınları, İstanbul.
- İBN SA'D, Ebû Abdullah b. Sa'd b. Meni' ez-Zühri İbn Sa'd (1968), *el-Tabakatü'l-Kubra*, Daru's-Sa'dr, I-IX, Beyrut.
- İBN SEYYİDÜNNÂS, Ebû'l-Feth Fethüddin b. İbn Seyyidünnâs (1992), *Uyunü'l-Eser fi Fununü'l-Megazi ve's-Semail ve's-Siyer*, I-II, Darü't-Turas, Medine.
- İBN UKBE, Ebû Musa b. Ukbe b. Ebû Ayyaş Esedi Musa b. Ukbe (1994), *el-Megazi*, I-III, Camiatu İbn Zühr, Rabat.
- İBN'ÜL-ESİR, Ebû'l-Hasan İzzeddin Ali b. b. Abdülkerim İbnü'l-Esir (1985), *el-Kamil fi'l-Tarih* (gev. M. Beşir Eriyarsoy ve dğr.), I-XII, Bahar Yayınları, İstanbul.

- KANDEHLİEVİ, Yusuf (1984), *Hadislerle Hazretti Peygamber ve Ashabının Yaşadığı Müslümanlık* (gev. Yaşar Erol, A. Ömer Tekin, Ahmet Muhtar Büyükkınar), I-V, Cümle Yayınları, İstanbul.
- KASTALLANI, İmam-ı Kastallâni (1984), *Mevahibu Ledünniyye* (gev. Şair Abdülbaki), I-II, Hisar Yayınevi, İstanbul.
- KAPAR, Mehmet Ali, Ebu Lehep (1994), *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul.
- KELBİ, Ebu'l-Münzir İbnü's-Saib Hişâm b. Saib Kelbi (1986), *Cemheretu'n-Neseb*, I-II, Mektebetü'n-Nahdatil'-Arabıyye, Beyrut.
- KONRAPA, Zekai (1999), *Peygamberimiz İslam Dini ve Aşere-i Mübeşşere*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- KOKSAL, Asım (1981), *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslamiyet Mekke Devri*, Şamil Yayınevi, İstanbul.
- KOKSAL, Asım (1981), *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslamiyet Medine Devri*, I-XI, Şamil Yayınevi, İstanbul.
- LINGS, Martin (2006), *Hz. Muhammed'in Hayatı* (gev. Nazife Şişman), İnsan Yayınları, İstanbul.
- MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac (1994), *Sahihü Müslim*, I-IX, Darü'l-Kütübit'l-İlimiyye, Beyrut.
- NÜMÂNİ, Mevlana Şibli Nümâni (2005), *Siretu'n-Nebi* (gev. Yusuf Karaca), İz yayıncılık, İstanbul.
- ÖZTÜRK, Levent (2001), *Etiyopya'da İslamiyet*, Ayıışığı Yayınları, İstanbul 2001.
- SABÜNİ, Muhammed Ali (ts.), *Ahkam Tefsiri* (gev. Mahzar Taşkeseenlioğlu), I-II, Şamil Yayınları, İstanbul.
- SEYDİŞEHİRİ, Mahmud Seydişehri (1983), *Tarih-i Din-i İslam* (gev. Ahmed Lütfi Kazancı), Marifet Yayınları, İstanbul.

- SÜHEYLİ, Ebül-Kasım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed Süheylî (1967), *er-Ravzu'l-Umf fi Şerhi's-Sireti'n-Nebeviyye li-Ibn Hişâm*, I-VII, Daru'l-Kütübü'l-Hadise, Kahire.
- ŞAKIR, Mahmud (1993), *Hazretü Adem'den Bugüne İslâm Tarihi* (gev. Ferit Aydın), I-VIII, Kahraman Yayınları, İstanbul.
- TABERİ, Ebü Câfer İbn Cerir b. Cerir b. Yezid Taberî (1966), *Tarihü'l-Ümme ve'l-Mülk* (gev. Ahmet Temir, Zakir Kadiri Ugan), I-IV, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- TABERİ, Ebü Câfer İbn Cerir b. Cerir b. Yezid Taberî (1980), *Tarihü Taberî Tercemesi*, Can Kitabevi, Konya 1980.
- TABERİ, Ebü Câfer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid Taberî (ts.), *Tefsiru'l-Taberî - Camiu'l-Beyan an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, Daru Alemi'l-Kütüb, Riyad.
- UMERİ, Ekrem Ziya (1988), *Medine Toplumü, Risale Yayınları*, İstanbul.
- VAKİDİ, Ebü Abdullah b. Ömer b. Vakid el-Eslemî Vakidî (1966), *el-Megazi*, I-III, Alemlü'l-Kütüb, Beyrut.
- YA'KÜBİ, İbn Vazih Ahmed b. İshâk b. Câfer el-Yakubi Ya'kubi (ts.), *Tarihü'l-Yakubi*, I-II, Daru Sa'dir, Beyrut.
- YENİÇERİ, Celal (2000), *Peygamber, Devlet Başkânı, Aile Reisi Hz. Muhammed ve Yaşadığı Hayat*, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Vakfi Yayınları, İstanbul.
- YILDIZ, Hakkı Dursun ve diğer (1986), *Doğuştan Büyük İslâm Tarihi*, I-XIV, Çağ yayınları, İstanbul.
- ZAPSU, Abdurrahim (1976), *Büyük İslâm Tarihi*, Sebül Yayinevi, İstanbul.
- ZEHBİ, Ebü Abdullah Şemseddin b. Ahmed b. Osman Zehebi (1884), *Siyeru'l-İlmi'n-Nübele*, I-XXIII, Müessesetu'r-Risale, Beyrut.
- ZEHRA, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa Ebü Zehra (1993), *Son Peygamber Hazretü Muhammed* (gev. Mehmet Keskin), I-IV, Kitabevi, İstanbul.

- ZIRIKLI, Hayreddin (1997), *el-Ālam Kamusu Tercimi li-Eṣherir-Rical ve'n-Nisa*, I-XIII, Darul-Ilm lil-Melayin, Beirut.
- ZÜBEYRİ, Eba Abdullah Mus'ab b. Abdullah b. Mus'ab Zübeyri (1982), *Nesebu Kureys*, Darul-Maarif, Kahire.

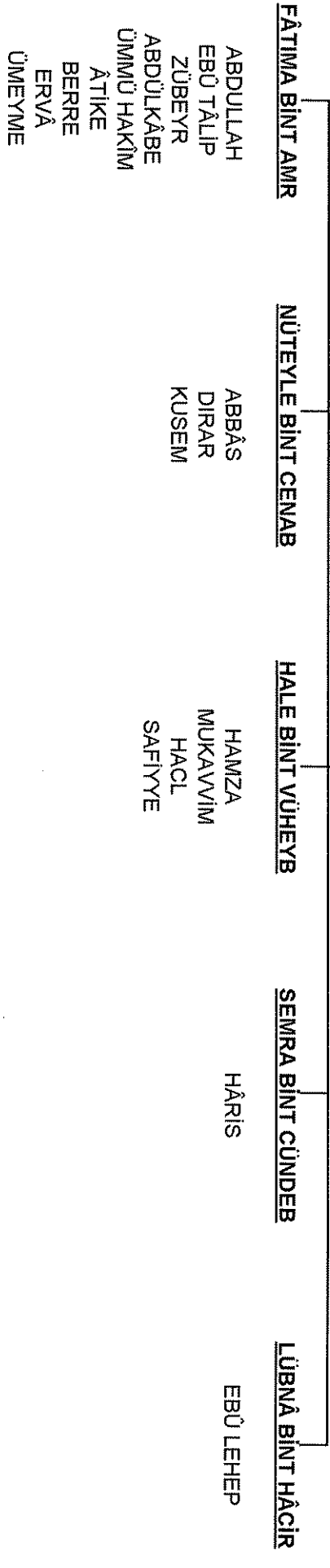

HZ. PEYGAMBER'İN AMCALARININ NESLİ

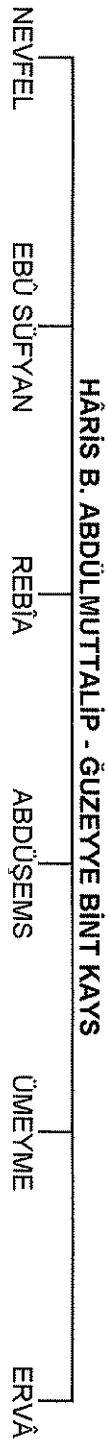
EKLER
EK A : Hz. Peygamber'in Amcalarının Nesli

Ek B : Abdülmuttalip'in Ailesi

ABDÜLMUTTALİP'İN EŞLERİ VE BU EŞLERİNDEN OLAN ÇOCUKLARI

HÂRİS'İN ÇOCUKLARI

ZÜBEYR'İN ÇOCUKLARI

Ek D : Mukavvim ve Ebû Tâlip'in Aileleri

MUKAVVİMİN ÇOCUKLARI

EBÛ TÂLİPİN ÇOCUKLARI

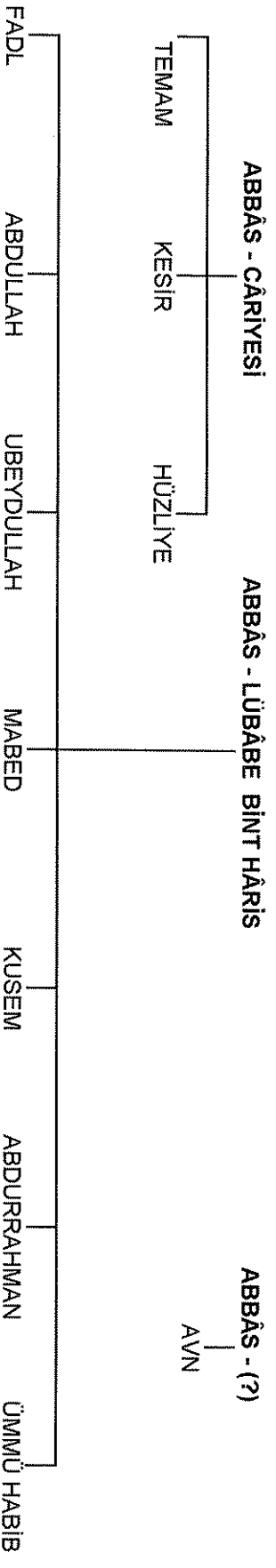
EBÛ LEHEP'İN ÇOCUKLARI

HAMZA'NIN ÇOCUKLARI

ABBÂS'IN ÇOCUKLARI

19.06.1979 yılında İstanbul'da doğdu. 1995 yılında Göynük İmam Hatip Lisesi'ni, 2002'de de Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans çalışmalarına başladı.

ÖZGEÇMİŞ